

CUCUL ȘI ETNOISTORIA

„Ce cînți, cuce-așa frumos
De se lasă codru-n jos?
Ce cînți cuce-așa cu jele
De stă apa-n loc nu mere
Și soarele se oprește
Iarba pe rît se topește?"

Observînd de-a lungul miilor de ani felul de a trăi și a se comporta al acestei păsări ciudate, românul a făcut din **cuc** unul din cele mai complexe concepte din cultura noastră arhaică rezervîndu-i, cum spune George Coșbuc într-un articol (publicat în ziarul „Epoca" nr. 630—634, 1897, p. 6—12) „cel puțin a cincea parte din doinele noastre de iubire." Putem reconstitui o întreagă viziune românească asupra lumii numai din punctul de vedere al **cucului,** care devine în gîndirea arhaică ceea ce Noica numește „un holomer": parte tînjind la deplinătatea întregului: „De-ar cînta cucu toamna/ N-ar îmbătrîni mîndra,/ Cucu cîntă-n sărbători/ Mîndra-mbătrînește-n flori."

Poți reface lumea din unica viziune a acestui cuvînt, poți plînge „la vămile cucului" și poți hohoti de rîs între „florile cucului", aproape totul poate fi exprimat cu ajutorul acestui singur cuvînt care nu e decît unul din acele concepte totale în care întreaga experiență de viață și cunoaștere a poporului român și-a găsit cristalizarea desăvîrșitei expresii. Multe din cuvintele primordiale ale graiului viu pot înfăptui o asemenea sinteză, pot reconstitui o întreagă lume vie în care a trăit de-a lungul miilor de ani un neam de oameni, pot reface o întreagă preistorie irecuperabila în alte argumente decît urmărind sunetele graiului viu, cîmpurile de sensuri ale cuvîntului viu românesc: „Cîntă cucu-n par de vie/ Și-acolo este-o chilie/ Cu mușcată și tămîie,/ Dragul meu acolo scrie/ Și cînd scrie/ Mă mîngîie,/ Cînd citește/ Mă topește/ Cu cerul mă potrivește,/ Cu luna, cu stelele,/ Cu dragi rîndunelele,/ Cu luna, cu soarele,/ Cu dragi căprioarele!"

În credințele poporului român cucul este nemuritor, el va rămîne ultima ființă vie la sfîrșitul lumii pentru că toate păsările au datoria să se împerecheze cu cucul și să scoată pui de cuci din ouăle lor. Această credință se întemeiază pe observația că oamenii găseau pui de cuci în cuiburile altor păsări, mierle, grauri, sturzi, potîrnichi. Toți cucii au o singură mamă — „cuca cea bătrînă" din doine, „pasărea străină" care cîntă la rădăcina nucului în timp ce puiul ei cîntă în vîrful pomului. Toți cucii sînt de genul masculin iar toate păsările de genul feminin le sînt soții. De aceea cucul este simbolul dragostei căreia nimeni nu i se poate împotrivi, fiind investit, în același timp ca sol al primăverii, al renașterii vieții și al muncii în mijlocul naturii: „Cîntă cucu primavara/ Bucură lumea și țara." Și poate tocmai

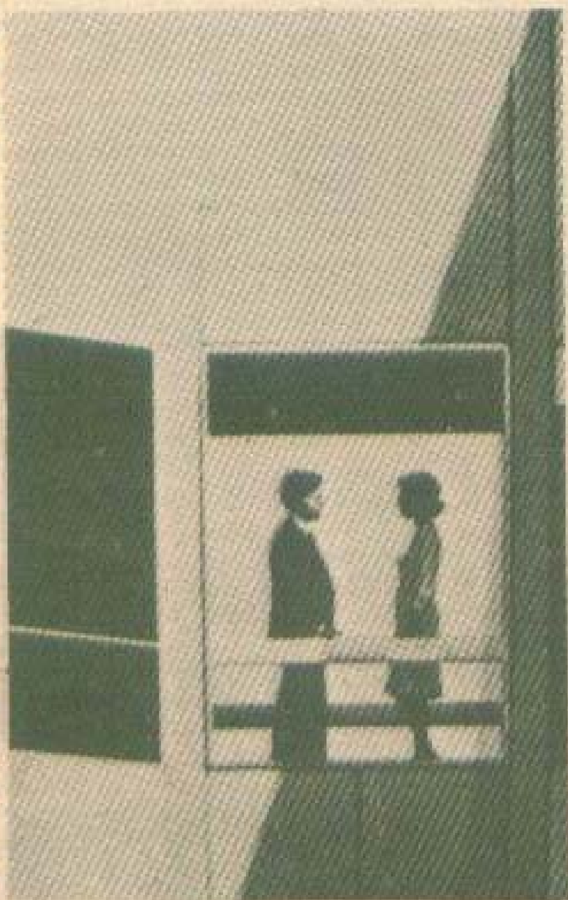
datorită mesajului pe care îl aduce primăvara, unele doine îl recuperează făcînd brusc din cuc ceea ce nu ne-am fi așteptat: simbol al purității absolute în iubire: „La fîntînă, mul și tină/ Subțirica spală lînă/ Cu doi pui de cuc în brațe/ Vine badea prinde-un pui/ — Lasă-l, bade, că te spui/ C-o veni vinerea mare/ Și de pui va fi-ntrebare." În această direcție, cucul ajunge uneori să semnifice idealul desăvîrșit în iubire pentru care o fată este în stare de sacrificul suprem: „Cucule de pe Sieu,/ De-i muri, să mor și eu,/ De-i trăi, să fii al meu!" Această doină este, de altfel, de-o subtilitate extraordinară, prefigurînd, aș spune genial, viziunea Luceafărului eminescian: cucul n-are nici o șansă să moară, el e nemuritor și fata știe aceasta. Singura șansă de vremelnicie a cucului este să se cunune cu fata și astfel să devină muritor! Ca ideal masculin, cucul apare în doinele de ceartă și de blestem, mai ales în cele în care e vorba de nestatornicie, necredință, despărțire și ură pînă la moarte. Dar cînd e vorba de moarte, cucul iese de sub puterea ei, apărînd în colinzi și bocete ca opus al finitudinii: în patul de brad de sub mărul cosmogonic de pe vîrful muntelui stă Ion bolnav cu moartea la cap iar „cucu-i cîntă la picioare" și refuză să-și schimbe versul cu cel al morții, rămînînd o putere definitivă a vieții: „Zice moartea către cucu:/ Hai, cucule, să cîntăm,/ Versurile să schimbăm./ Zice cucu către moarte:/ — Ba eu nu schimb verș cu tine/ Că tu pe unde te duci/ Iei maicile de la prunci,/ Da' eu pe unde mă duc/ Ies plugari cu plugurile,/ Neveste cu prînzurile/ Și-mi ascultă versurile."

Cucul e singur, pleacă noaptea pe ascuns din anotimp, nimeni nu știe exact cînd și unde, cum și cînd se întoarce. „A trece prin vămile cucului" înseamnă a umbla pe căi tăinuite, a da bir cu fugiții. Doar cucul nu-i oprit la nici o vamă ca și vîntul. Dintre toate păsările numai cucul nu-și face casă, e nestatornic, fără căpătîi, rătăcește veșnic singur, nu-și îngrijește puii, n-are sentimentul colectivității întruchipînd egoismul absolut. „A găsi un cuib de cuc" e o expresie ce desemnează imposibilul, absurdul, utopia, inexistentul, iluzia, neîncrederea, nimicul. „A trăi ca cucul", „ca un pui de cuc" înseamnă a trăi veșnic singur și străin pe lume, fără nimeni în preajmă, „singur cuc". „Să ai mila cucului" echivalează cu disperarea și zădărnicia: „Dar nici cucul nu-i de vină/ Că-i tot pasăre străină/ Primăvara la noi vine/ Stă două, trei luni de zile/ Și ca gîndul pleacă-n lume/ Nimenea nu știe unde."

Cînd la o extremă, cînd la alta a existenței, „Măria sa, cucul" este înainte de toate întruchipare a iubirii și a infinitelor nuanțe pe care cel mai complex sentiment uman le desăvîrșește, de la inocență la patimă, de la dor la furia devastatoare: „Cucule, pasăre sură,/ Mușca-ți-aș limba din gură!" Contestat sau adulat, cucul e omniprezent și mereu în schimbare ca însăși iubirea: „Cuce, pasăre măiastră,/ Zbori la mîndru la fereastră/ Ca să vezi ce face-n casă." Uneori „cuc bătrîn" care cere fetei măr din sîn, alteori doar „pui de cuc" care dă lecții erotice tinerilor, pasărea aceasta rămîne întruchiparea absolutei mîndrii bărbătești: „Sus în vîrful nucului,/ Cîntă puiul cucului/ Și-și resfiră penele/ Ca mîndra sprîncenele". Legat de iubire, codru, primăvară în tot ce au mai plin aceste noțiuni, cucul ajunge în viziunea românească a lumii un principiu cosmic, o dimensiune fundamentală fără de care însăși noțiunea de om e de neconceput: „Cînd aud cucul cîntînd/ Nu mă țin om pe pămînt".

Desigur, n-am epuizat tot ce se poate spune despre cuc (a se vedea în acest sens expresia „de florile cucului" sau datina de a merge „în cucie", „Cucii" de Anul Nou etc, etc), toate cele puse sub semnul lui în rînduiala naturii sau a omului. În esența lui conceptul acesta preistoric este intraductibil atît timp cît sintetizează, așa cum am arătat pînă acum, geniul întregului mod de existență al **pămînteanului nostru**. Cînd „omului pămîntean" din Maramureș i se spunea „Să ai casa cucului/ Și odihna vîntului", întreaga lui ființă era răscolită de puterea acestei expresii pentru că într-o fracțiune de secundă, în sufletul lui intrau în rezonanță toate nuanțele, tot cîmpul de sensuri și semnificații pe care cucul îl are în viziunea românească a lumii. Întreaga ființă, ca expresie a existenței și cunoașterii, participa la receptarea cuvîntului, pentru că în preistorie cuvintele sînt proaspete și apelează la întreaga ființă a omului, care la fel e proaspătă, cu toate simțurile și facultățile receptoare în act.

A inventat epoca modernă un cuvînt total, un concept total al ființei așa cum e cuvîntul **cuc** din graiul nostru viu? Cît din ființa noastră actuală intră în rezonanță cînd rostim cuvintele „neant" sau „absurd"? Sau „negativ" sau „incomunicabilitate" sau oricare altele? Cîți vor ști la ce filozofi trimit aceste cuvinte, la ce studii, la ce teorii ale cunoașterii? Dar cînd era folosită o expresie în care intra **cucul,** oricît de nuanțată era ea, cu siguranță că „omul pămîntean" al graiului nostru viu știa exact la ce se referea, pentru că **în mintea lui** era proaspătă întreaga experiență de cunoaștere a celor care au trăit înaintea lui din cele mai vechi timpuri și care se transmitea prin viu grai din generație în generație. Tot ce se afla în ființă era viu și activ, în permanentă implicare. Dacă pentru noi expresia „cît îi hău și cuc" nu înseamnă mai nimic, în mintea „pămînteanului", fie el din Maramureș, din Apuseni, din Gorj, din Bucovina sau Dobrogea, din orice loc unde se trăia în comunitatea românească a limbii, această expresie se raporta instantaneu la întregul sistem de credințe, datini și cunoștințe, la întreaga istorie a arheului păstrată din moși strămoși și rămasă activă și vie în conștiința vorbitorilor. Cucul devine în această expresie o dimensiune lăuntrică a materiei lumii, un organizator de cosmos în mijlocul „hăului", al haosului, și limba română în-

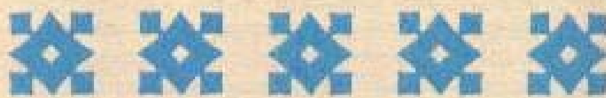
sâşi pare să se întreacă pe sine în aceste cîteva sunete care ridică o infimă parte a lumii (cucul) la dimensiunile cosmogonice ale unui principiu universal.

Există o unitate de datini pretutindeni unde se vorbea graiul viu românesc. Toate cunoştinţele adunate din moşi strămoşi au fost integrate într-o viziune unică asupra lumii încît graiul viu, care este prin excelenţă expresia infinitelor nuanţe şi nuanţări, nu admite nici un echivoc, dimpotrivă este atît de subtil şi rafinat încît îşi poate permite să nuanţeze însuşi echivocul într-un joc incredibil de infinitezimale semantice. Cînd s-a înfăptuit această unificare a tuturor observaţiilor asupra sinelui făcute de „omul pămîntean" de-a lungul întregii sale existenţe într-un cod unic de comunicare, într-o sinteză desăvîrşită a graiului viu, care-i permite să opereze asupra mesajelor comunicaţionale la gradul de precizie cu care un programator manevrează un computer? La ce conciliu, la ce congres, la ce conferinţă s-au întrunit „pămîntenii" Carpaţilor pentru a-şi pune de acord într-o viziune unică a lumii toate observaţiile şi cunoştinţele asupra cerului şi pămîntului, asupra lor înşişi, asupra **cucului,** de exemplu, ca simbol unanim acceptat al omului bun şi rău care iubeşte în univers? Cum s-au înţeles ei asupra tuturor nuanţelor de expresie şi cum au ajuns atît de adînc de acord încît expresiile orale au în graiul viu o precizie uluitoare de sens şi în acelaşi timp o transparenţă cu care se poate gîndi în orice direcţie a materiei sau a spiritului, plasticitate a cuvîntului ajunsă la puritatea unui cristal în care lumina gîndului se poate desface în cele mai inimaginabile, raţionale şi deopotrivă iraţionale nuanţe?

Răspunsul la aceste multe şi tulburătoare întrebări nu poate fi decît unul singur: graiul nostru viu a fost în zorii preistoriei prezent pe meleagurile carpato-dunărene —, strigăt dintîi pe buzele celui mai vechi strămoş al neamului, martorul „omului nostru pămîntean" şi şansa lui de-a aprinde prima sa vatră carpatină. Putem vorbi în lume de un sunet românesc autohton în care ne putem gîndi şi exprima întreaga intimitate a fiinţei cu istoria şi preistoria sa. Acest sunet dă seama de zorii civilizaţiei, cînd omul aflat în leagănul copilăriei sale, la Dunăre, Carpaţi şi mare a descoperit cuvîntul, astfel încît putem demonstra prin graiul nostru viu mecanismele primordiale care stau la baza formării, în vremurile dintîi, a limbii oricărui popor: „De cînd s-o urzit pămîntu/ De-atuncea ne bate vîntu,/ De-atuncea ne cîntă cucu!"

Graiul nostru viu n-a fost importat de nicăieri, este născut din sine însuşi ca sinteză a pămîntului nostru, ca vocaţie cosmică a acestui pămînt de dedesubt şi cer de deasupra, este expresia deplină a luminii noastre primordiale, a apelor şi munţilor, a codrului şi a mării. Graiul nostru viu s-a constituit într-un sistem de comunicare de sine stătător asemenea oricărui organism dintr-o specie vie capabilă să dăinuiască prin sine însăşi în cosmos, asemenea tuturor speciilor vii ale materiei, o specie care prin nu ştiu ce miracol încă e vie şi renaşte continuu în deplină sănătate şi putere a cuvîntului de azi al limbii române.

ION ZUBAŞCU ■

BUCURIE

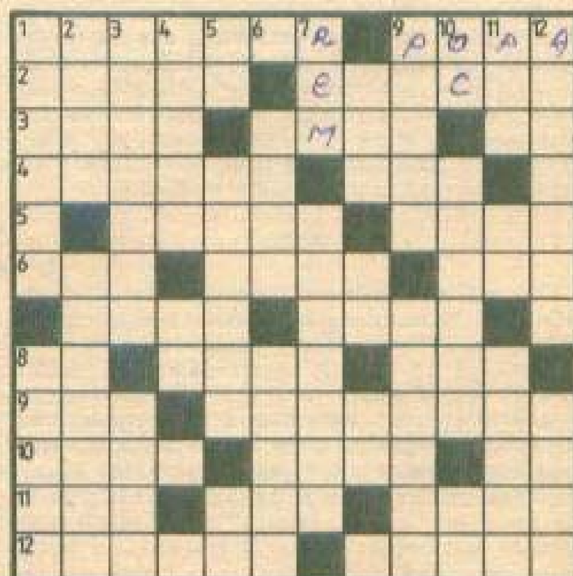
ORIZONTAL: 1) „Bunătatea ta se poate măsura după gradul de bucurie faţă de bucuria semenului tău şi după gradul mîhnirii tale faţă de suferinţele mele", susţinea acest scriitor şi poet elveţian (Johann Kaspar; 1741—1801) — Folosindu-se de versurile poetului Traian Iancu, acest cunoscut compozitor român (Temistocle) a creat un „Cînt de bucurie". **2)** „O bucurie...", roman ce poartă semnătura scriitorului englez

Joyce Cary — Filozof materialist și ateist grec din perioada elenismului (341—270 î.e.n.), din înțelepciunea căruia desprindem cugetarea: „Omul drept se bucură de cea mai deplină pace a spiritului pe cînd cel nedrept e copleșit de neliniști de tot felul". 3) Din opera acestui titan al literaturii franceze (1840—1902) am spicuit, pentru contextul tematic, romanul intitulat „Bucuria de a trăi" — Tot bucuria de a trăi a exprimat și acest maestru al penelului (1831—1891) în tablourile „Horă la Aninoasa" și „Bal mascat în atelier" — Radu Gheorghe. 4) Unul din vestiții mușchetari ai lui Alexandre Dumas care, deși nu era o fire expansivă, și-a manifestat din toată inima bucuria în momentul cînd d'Artagnan a fost investit mușchetar al regelui — A nu face nimic. 5) Poetă romăncă (Maria), semnatara volumului de poezii intitulat „Bucurie" — Arhiepiscop de Canterburry (1190—1240). 6) Element de compunere cu sensul „jumătate" — Localitate în U.R.S.S. — Culoarea optimistului. 7) Steag turcesc — „...Lear", cunoscută piesă de teatru din creația marelui Will, povestea nefericitului tată care la bătrînețe nu s-a putut bucura de stima și dragostea ingratelor sale fiice, cărora le-a dăruit întreaga-i avere (neart.; pl.). 8) Tina Grigore — Cavitate nazală — Culme muntoasă din lanțul vulcanic al Carpaților Orientali. 9) Insulă în Polinezia — Tinerii studioși cărora le sînt adresate cuvintele, extrase din Gaudeamus igitur: „Să ne bucurăm așadar cît sîntem tineri". 10) Om politic și scriitor roman (234—148 î.e.n.), autorul volumului „Disticha moralia" din care spicuim cugetarea: „Cine a cîștigat într-un proces pe nedrept, nu se bucură multă vreme" — Rege armean (886—897) — Ființă superioară. 11) Alina și mai alintată — Animal omnivor — Oraș în Hawaii. 12) Se bucură din plin de plăcerile vieții — Cunoscut scriitor ceh contemporan (Karl Josef; 1896—1969), căruia îi aparține romanul „Viață furată", în care descrie cum una din cele două surori gemene Olč (Martina) își însușește identitatea sorei sale (Sylva) într-o întîmplare nefericită, dar care nu se poate bucura de faptul că a devenit, în acest fel, soția cumnatului ei, omul pe care îl iubea cu pasiune.

VERTICAL: 1) Personaj masculin din romanul „Bucuria de a trăi" de Émile Zola, în jurul căruia se derulează întreaga acțiune — Scriitor și om politic roman (55—120 e.n.), cel mai de seamă reprezentant al istoriografiei, din cugetările căruia amintim: „Dată fiind slăbiciunea firii omenești, mijloacele de îndreptare au un efect mai încet decît suferințele". **2)** Zeul dragostei la romani, cel care împarte cu ușurință bucuriile și suferințele — Apreciată actriță italiană de film (Anna; 1908—1973), protagonista filmului „Risete de bucurie", în regia lui Mario Monicelli. **3)** Admis, acceptat ca fiind bun — „Bucură-te", și-a intitulat una dintre mobilizatoarele sale poezii acest liric contemporan (Tiberiu). **4)** Poet și prozator contemporan, autor de literatură militară (Ion), semnatarul volumului „Cu briciul Mircea în jurul Europei" — Ana Filip. **5)** Sunet de trompetă — Bun, mărinimos — Ulpiu Rădan. **6)** Oraș în Nubia — Dispoziție în care se află cineva (pl.). **7)** Din neamul remilor — Celebru compozitor austriac, regele neîncoronat al valsului (1825—1899), pe care vienezii l-au denumit „zeul bucuriei" pentru nemuritoarele sale compoziții. **8)** Prozator din țara noastră (Ion) care debutează cu schițe umoristice la revista „Veselia" — Ana Ene — Prima notă. **9)** Șoarece de cîmp (reg.; pl.) — „Omul ingrat nu se bucură de binefacere decît o singură dată, pe cînd omul recunoscător se bucură de ea totdeauna" afirma acest mare scriitor german (1749—1832). **10)** Oana Costea — Împărat roman din dinastia Antoninilor, fiul adoptiv al lui Traian (117—138 e.n.) care, în memoriile sale, menționa că nu-și lua cărțile cu el în loja imperială în timpul luptelor gladiatorilor pentru a nu-i insulta pe ceilalți, lăsînd să se înțeleagă că le disprețuiește bucuriile — 12 luni. **11)** Imaculat, limpede — Molibden — Scriitor american contemporan (Irving) căruia îi aparține romanul „Bucuria vieții", biografia romanțată a pictorului Vincent van Gogh. **12)** Din lirica acestui reputat poet român (1880—1967) am ales poezia intitulată „Cînd ei se bucură" — Izlaz.

Dicționar: EDME, EMI, IRTA, ALAM, ANU, ASOT, INA, HANA, ASUR.

MARIAN FIRIMIȚĂ ■ — **București**

DOI MARI ARTIȘTI AI ACESTEI ȚĂRI, EUFROSINA ȘI VICTOR VICȘOREANU

Vara scurtă a Horezului Vîlcii a înflorit pajiștile și colinele cu metalul curat al holdelor, care aici, la această altitudine, par mai curînd o zăpadă alpină. Exuberante, proaspete, cu smalțuri imprevizibile, florile de stîncă trăiesc surpriza întîrziată a primăverii, conjugată cu bucuria unui miez de vară luminos și cast, cu aromă de grîne și fructe de pădure. Aerul are efervescența izvoarelor spumoase de Olănești sau de Căciulata, din aceeași Vîlce, care, turnate în pahare, fac sticla să pocnească de răcoare, înghețîndu-ți palma în care le ții. Este timpul cînd se coc vișinile, cînd încă nu s-au ofilit fragile, cînd bobițele afinelor sînt amărui și dure, cînd zmeura, ruptă de pe coardă, îți lasă pe degete un must parfumat și volatil.

Căldură dulce, căldura cuptoarelor de copt holde, căldura cuptoarelor de copt pîine, căldura cuptoarelor care aici, lîngă marea ctitorie a Brâncoveanului, au învățat încă din veacuri, să coacă nu numai pîinea, dar și lutul din care aceasta crește, luînd, sub palma bătrînilor meșteri, forma aleasă a artei. S-au concentrat aici, la Horezu, poate cei mai mulți dintre meșterii olari ai acestei țări. Și, poate, cei mai vestiți. Horezul e un centru de artă care, spre deosebire de atîtea altele care au tăcut și s-au pustiit, continuă încă, și poate mai din plin ca oricînd, să grăiască. Grăiește despre neîntrecuta noblețe a ceramicii românești, despre diversitatea și strălucirea motivelor, despre varietatea formelor pe care meșterii le-au imaginat și le-au conservat prin timp, despre misterul milenar al ardorii, care și astăzi tulbură, ca și în clipele dintîi, cînd, la deschiderea cuptorului încins, ai surpriza descoperirii unor comori. Pentru toate acestea Horezul, zic cercetătorii și iubitorii acestei arte, este astăzi capitala ceramicii la români.

Victor

Cel mai mare dintre artiștii localnici, și nu numai ai locului, regele neîncoronat al olarilor României, încoronat cu numeroase distincții (Premiul I pe țară la prima ediție a „Cîntării României", Premiul I și la ultima, Premiul U.A.P. etc., etc.), este Victor Vicșoreanu. Numele lui a intrat de mult în manualul de artă, isprăvile mîinilor lui împodobesc toate muzeele țării, colecționarii îi bat în valuri la poartă. Orice piesă care-i poartă iscălitura îi este smulsă din mînă, meșterul trezindu-se acum cîtva timp fără o strachină, un „taier" sau un

ulcior „ale lui", pe care să le-arate celor ce-i calcă pragul. A purces atunci să-și alcătuiască un mic muzeu în anexa atelierului de olar. Piesele pe care le-a rînduit acolo nu pot fi luate de pe pereți și de pe polițe de către nimeni, pe nici un preț.

Meșterul a trecut bine de 50 de ani și, deși face „cioburi" (vorba îi aparține) de mic copil, și deși bolile meșteșugului („igrasie la mîini", zice el), care nu-l cruță pe nici unul dintre cei ce de-o viață frămîntă și modelează lutul ud, nu l-au cruțat nici pe el, încă lucrează, cu atît mai înverșunat cu cît vîrsta și bolile astea îi împuținează făptura, cu cît imperativul ascezei, al renunțării la arta lui, devine mai clar, mai sever formulat de doctori. Mărunțel, numai vibrație, numai nerv, continuă să aleagă, să frămînte, să ardă și să modeleze lutul, să-i dea „formele Vicșoreanu", să-l decoreze cu „motivele Vicșoreanu", să ne dăruiască inegalabilele capodopere, într-un continuu festin de artă.

Arta lui Victor Vicșoreanu, așa cum ni se înfățișează ea pe pereții micului său muzeu, cuprinde întreaga istorie a ceramicii de Horezu, de la sursele ei primare și pînă azi, cu succesiunea de tehnici, materiale, motive, cu tot ceea ce fantezia cromatică și de linii a meșterilor acestui loc a imaginat în cursul vremii, dîndu-ne astfel o inedită sinteză, un expresiv și unic document asupra vechimii, a dăinuirii, a strălucirii omului creator de pe acest pămînt. Nu este vorba însă de o simplă recopiere a unor motive arhaice, ci de o lucrare nouă în duhul lor, meșterul extrăgînd aceste motive, ca și strămoșii, din generosul amestec de forme și de culori pe care-l oferă lutul (ofertă pe care fiecare artist o înțelege în felul lui!), pentru a le pune într-un cadru nou, cel al sensibilității contemporane, de fapt propria lui sensibilitate. El păstrează intact canonul tradiției, dar, ca orice artist, intervine rezolut în materia ei, corectînd efecte, cristalizîndu-le, intervine deci creator, iar prin aceasta nu fal-

sifică, ci lucrează în duh, confirmîndu-și sieși matricea stilistică. Forma e dată, canonul e dat, dar cîtă vervă, cîtă inteligență, cîtă originalitate și măiestrie sînt risipite în cadrul lor, în traducerea — prin formă, prin desen, prin culoare — a unor ritmuri, simboluri și semne ce prezidează arta olarilor horezani din cea mai adîncă vechime! În străchinile și „talerele" semnate de Vicșoreanu se poate observa cu pregnanță una dintre caracteristicile cele mai prețioase ale ceramicii noastre, „aerarea", lăsarea unor spații libere cu ajutorul cărora artistul valorifică fericit motivele, epurînd orice elemente care ar putea încărca. Prezidează o viziune a obiectului ca întreg decorativ, fiecare element contribuind la echilibrul ansamblului, prin care se realizează de fapt armonia. Meșterul urmărește o logică artistică riguroasă — geometrică, am spune — în distribuirea motivelor, aplicîndu-le în așa fel încît, oricum ar fi așezat obiectul, decorația să vorbească ochiului la fel de inteligibil, de expresiv. Dar rigoarea și echilibrul compoziției nu duc la schematizare, ci, dimpotrivă, prin marea varietate a ornamentelor, se obține un efect decorativ de o bogăție, de o căldură, de o somptuozitate, am zice, care provoacă și încîntarea, dar și — prin șocul neprevăzutului, al invenției meșterului — deruta noastră. De fapt, elevația către sublim.

Victor Vicșoreanu: unul din marii artiști ai acestei țări, un țăran din Horezul Vîlcii, un om căruia, pentru tot ceea ce face spre bucuria ochiului și a inimii noastre, nu vom osteni niciodată să-i mulțumim.

Eufrosina

Așa-i în Oltenia, țăranul pășește pe drum înaintea neveste-sii, femeia la doi pași (cel puțin!) în urma lui. Așa-i și în artă.

De-o viață, ca orice țărancă, Eufrosina Vicșoreanu trăiește în umbra bărbatului. În umbra lui și a numelui lui. S-a născut, ca orice țărancă din România, cu știința de a sluji și a străjui, care-i vine de la maicile ei din capul vremii. Se scoală la primul cîntat al cocoșilor, o dată cu Victor sau înaintea lui; și mai devreme ca el, „omul ei", să se așeze în fața roții lui de olar, ea dă de mîncare copilului, găinilor, vacii, vițeilor, șterge pridvorul casei de colbul ostenelilor adunate-n ajun, lustruiește de griji tipsia dimineții, așezînd pe argintul ei cristalul cast al începutului de zi. Cînd Victor începe să lucreze, în jurul lui s-au rînduit, cu mîini harnice de femeie, tot ce-i trebuie: lutul bătut cu picioarele și mărunțit, tava cu bucate fierbinți pe ștergar curat, luminile dimineții periate de orice cute sau încruntări.

Trăiește de-o viață în umbra lui Victor, a numelui lui, dăruindu-i dragostea și truda ei de nevastă, cruțîndu-l de felurite poveri (muncile cîmpului, vitele), pentru ca el să se dedice artei lui. A mai crescut și doi copii, un băiat și o fată (fata, Gabi, e măritată, e la rostul ei, băiatul, Ionel, e acasă, învață carte și mai învață și olărit). Și în răstimp, adică în tot acest timp, a făcut și ea artă. Victor ochea lutul cel bun, îl frămînta, îl prepara, îl cocea în cuptor, îl modela pe arhaica roată, îi dădea neasemuitele forme care-i fac arta inconfundabilă, iar ea, Eufrosina, punea mîna pe „gaiță" sau pe „corn" și decora. Decora „talerele", străchinile, ulcioarele pe care le imagina bărbatul. De la un timp a început să facă singură totul, să frămînte, să modeleze, să-i dea lutului chip, să-l decoreze și, în sfîrșit, să-și pună iscălitura pe spatele „ciobului". De la un timp, alături de Victor, este și ea „un nume".

E fiica lui Constantin Țambrea, olar cu faimă în Horezul de altădată, așa cum Victor e feciorul tatălui lui, al lui Gh. Vicșoreanu, la fel de faimos ca și Țambrea. Ereditatea artistică e, la Horezu, un fapt curent, deci destinul Eufrosinei era, cum s-ar zice, „dat", era ca o poruncă lăuntrică, prea vie ca să-i reziști. Și-apoi, de ce să-i reziști? Cu o vacă și cîțiva pruni cocoțați pe un piept de deal nu se poate trăi. Nici cu „marfa" produsă de Victor, prea laborios și prea aspru cu arta lui, nu se poate trăi. Cu niște „cioburi" în plus, viața familiei e mai bună.

Specialiștii, puținii noștri specialiști în artele etnografice, s-au grăbit, ca toți specialiștii, s-o și „clasifice" pe Eufrosina, s-o introducă într-un pătrat din tabelele lor. Au convenit că ea „lucrează în stilul Vicșorenilor", și cu asta au pus punct artei ei, trecînd la treburi mai importante. (Care treburi, în treacăt fie zis, cu totul rar se văd în cărți sau reviste. Dar asta e o altă poveste.)

S-au grăbit să-i pună eticheta de mai sus, cea mai comodă, fiindcă arta femeii le scăpa. Fiindcă Eufrosina, nevasta și colaboratoarea lui Victor, e, ca artistă, ea însăși, practicînd, ca și Victor, o artă care scapă etichetărilor și clasificărilor, iese din granițele a ceea ce cade sub controlul comun.

Ca și Victor, Eufrosina e o inovatoare. Dar nu în felul lui, ci în felul ei. Ea ornează străchini și „talere" cu aceleași motive străvechi cu care lucrează și Victor, cu care lucrează toți olarii-artiști ai Horezului, dar cum le ornează? Ea nu ornează, ea face de fapt broderie, dantelărie, joc suav de reflexe solare pe umbra lutului, de o strălucire și o finețe în care nimeni n-o egalează. Știe să facă și ornamente grele, ample și somptuoase, cum face Victor, decorînd „talere" ce devin prețioase ca niște vase persane. Mulți le confundă cu ale soțului, chiar și specialiștii se păcălesc. Doar ei doi știu, după anume semne, care-s făcute de unul și care de celălalt. Dar acolo unde Eufrosina e fără pereche e decorația-broderie, decorația-dantelă, decorația-horbotă, decorația-stare de grație a motivelor, indicibilă în rafinamentul ei. O decorație extrem de minuțioasă, de complicată, dar păstrînd, ca orice operă de autentică artă, acel aer de „nefăcut", de spontan, de joc al inspirației (nu al hazardului!) care te smulge de pe sol, te ia pe sus, te face să zbori.

Victor e un orgolios, ea este (încă!) o modestă. Vasele-unicate de artă cu care s-a prezentat la tîrgul-concurs „Cocoșul de Horez" au cucerit Marele Premiu al juriului. Cînd i s-a dat premiul, fața ei de femeie frumoasă (încă frumoasă, în ciuda unei vieți atît de aspre) strălucea toată. De bucurie! Firește. Dar mai ales de mirare. Nu-i venea să creadă.

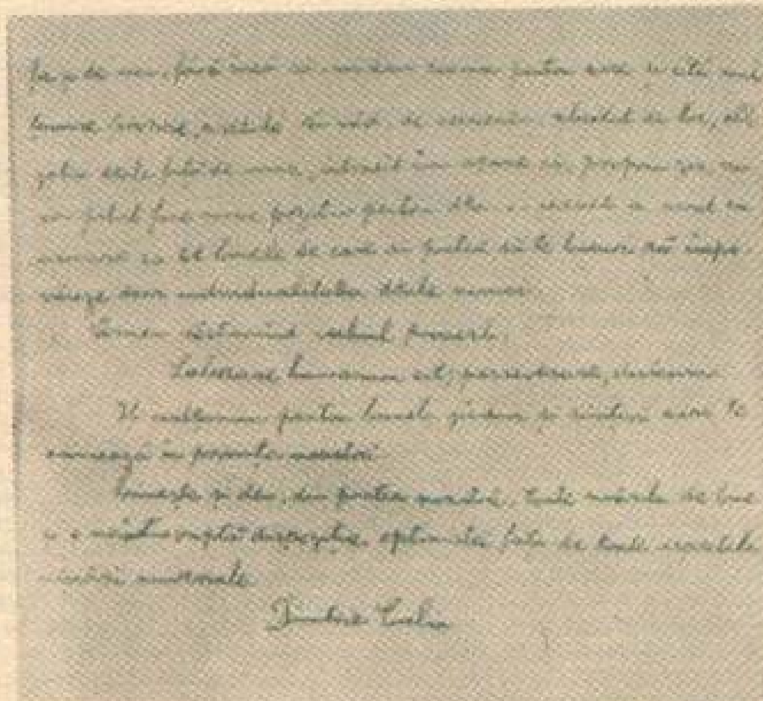
După care a dat fuga acasă, ca să le dea de mîncare lui Ionel și vițeilor.

ILIE PURCARU ■

DIMITRIE CUCLIN

Poate cea mai mare fericire a vieții am trăit-o de cînd am prins a mă împărtăși din harul spiritului acelui om unic care a fost Dimitrie Cuclin, compozitor și savant, filozof și scriitor, reprezentînd pentru mine, înainte de toate, muzica însăși în tot ce are ea mai înălțător și sublim. Auzisem de el prima dată cînd eram elev. Puțin mai tîrziu, dobîndea în conștiința mea prestigiul unei uriașe personalități și-la vîrsta cînd idealul meu — nemărturisit nimănui — era să ajung însumi compozitor, iar împrejurările vieții îmi fuseseră potrivnice pînă trecusem de douăzeci de ani, îmi spuneam că un asemenea creator mi-ar călăuzi sigur pașii în tainele artei muzicale. În sfîrșit, s-a ivit prilejul să-l văd și să-l cunosc în iarna anului 1957, cînd am venit să-l colindăm cîțiva colegi de la Școala populară de artă împreună cu profesorul nostru de teorie și dirijat, Feodor Oancea. Ceea ce mi-a atras atenția la Cuclin încă de atunci a fost înălțimea neobișnuită a spiritului, simplitatea deosebită ce caracterizează doar oamenii cu adevărat mari și o caldă generozitate pe care nu avea s-o dezmintă niciodată. Stăruia în mine hotărîrea să-l frecventez spre a învăța muzică cu el.

Arzătoarea mea dorință a început să se înfăptuiască în toamna anului 1958, cînd l-am vizitat din nou cu violoncelistul Gheorghe Drăghici, pensionar de la Orchestra Filarmonicii. Locuia pe str. Dionisie Lupu nr. 74, et. 6 ap. 30, actualul sector I, într-un bloc relativ modern. Apartamentul său era dominat de un mare salon în care lucra și primea musafiri. Aici avea un pian a cărui coadă era ascunsă într-o nișă, încît aproape că nu i se vedeau decît claviatura și pupitrul. Instrumentul fusese cumpărat în deceniul al III-lea, cînd soții Cuclin locuiau în America. Era marca Stark, măsura aproximativ 1,40 m, avea o sonoritate de cristal și părea ca nou. În fața pianului se afla un scaun de lungimea claviaturii. Profesorul și elevul stăruiau pe acest scaun, concentrați asupra vreunei partituri sau urmărind o teorie muzicală exemplificată pe clape, uneori ceasuri întregi, după care se ridicau, întîi maestrul, apoi elevul și continuau să discute în alte locuri din salon, Cuclin stînd de obicei la birou. Biroul, așezat în așa fel încît să primească lumina din spate, de la fereastră, era de dimensiune mică, avea vitrină cu cărți, iar sub cristal, unele fotografii cu portretele lui Wagner, Goethe și al maestrului său, d'Indy. Lîngă pian se găsea un scrin special în care păstra manuscrise. Bibliotecă, propriu-zis, nu avea, ci doar două vitrine și două-trei etajere. Cărți — puține: din operele poeților tragici greci, ale scriitorilor clasici francezi, ale lui Shakespeare (o ediție în limba engleză), istorii ale muzicii, dicționare enciclopedice ori explicative obișnuite, aparținînd diferitelor limbi ș.a. Odată, mi-a mărturisit că, de-a lungul vieții sale, a citit extrem de puțin. Afirmația lui însă trebuie privită cu rezervă, deoarece citise, fără îndoială, cărți esențiale. În același salon se aflau o masă cu jilțuri în jur, două fotolii mari și cîteva scaune modeste. Pe vitrină, deasupra, se găsea o miniatură Cuclin, executată de Oscar Han, iar pe etajere, alte două mici statuiete: una înfățișîndu-l pe Schubert, cealaltă pe Castaldi. Pe parchet erau întinse covoare executate după modele create de Zoe Cuclin, soția compozitorului. Din salon se ajungea spre camera ce slujea drept atelier pictoriței și în dormitor. În atelier se găseau șevaletul, o masă cu scaune și o canapea, iar pe jos, rezemate de pereți, numeroase tablouri în diverse stadii de lucru. Dormitorul era compus dintr-un studio, un șifonier cu vitrină, o masă cu scaune și mai multe icoane, una fiind o copie deosebită după Frans Hals. Întregul mobilier al apartamentului era destul de modest și nu se punea problema de stil, lui Cuclin fiindu-i străine orice tendințe de snobism. Pereții celor trei camere și ai holurilor erau împodobiți cu tablouri și cu tapiserii ale doamnei, artist și ea în adevăratul înțeles al cuvîntului. Tablourile înfățișau peisaje din România, din Franța și

din America, diverse portrete, predominînd cele care îl reprezentau pe Cuclin la masa de lucru ori în diverse ipostaze meditative. „Aveți o temă preferată!" — i-a spus un coleg pe care l-am invitat odată în vizită la ei. „Mi-e la îndemînă!" — i-a răspuns dînsa.

Cuclin era un om de statură mică, adus de spate, firav (mi-a mărturisit că, din cauza debilității, nu făcuse nici armată), îmbrăcat special pentru a primi musafiri, fără să-i lipsească nici cravata pînă la adînci bătrîneți. Avea o calviție proeminentă iar

O scrisoare primită de la Dimitrie Cuclin

București, 30 iulie 1968

Dragă Domnule Bârsan,

Am întîrziat cu răspunsul - și te rog să mă ierți - pentru că am fost luat de niște griji și treabă cu ocazia unei cuvîntări pe care Liviu Rusu s-a angajat s-o ție despre corurile mele, la Radio, programul II, joi, 1 august, ora 18, cînd îmi va ceda și mie rolul, pentru 2–3 minute, ca să informez universul fizic și metafizic despre ce cred și eu în aceeași materie.

E desigur interesant să notezi însemnările de care vorbești în scrisoare, cu atît mai mult cu cît eu nu am putut face un lucru la fel, deoarece n-am avut niciodată gîndul nici timpul să stau de vorbă cu mine: îți doresc să te aducă împrejurările de a fi, între altele, și propriul d-tale Eckermann. Nu te teme de foc! Nu consumă decît materia. Restul, și d-ta, ca și tot omul, îl vei îndeplini potrivit ordinei subiective și obiective generale.

Într-adevăr, mă speria vîrsta de 73 de ani, dar ce să mai zic de cea de acuma, cînd n-am făcut o iotă din ceea ce mă îngrijea: să completez cu ultimul act Bellérophon, *cu ultimele 2 acte* Traian, *să revizuiesc partea vocală și instrumentală din* Soria, *să pun la punct zeci de zdrențe din care ar fi putut ieși ceva fără să mă prea compromită... Învățămîntul de tras din orice situație și întîmplare ar fi să nu ne lăsăm încătușați de preocupări ca de vîrstă, de viitor etc., ci „să-i dăm înainte" cu toate puterile de care ne vor permite să facem uz, din cele cîte le avem, inevitabilele eventualități.*

Pentru zilele noastre, creatorul, singur pilduitor, este Beethoven, iar trecînd prin Brahms, Wagner, Franck, Strauss, Saint-Saëns, d'Indy, învățăm că progresul nu se poate face decît în logică continuare și în funcție de organismul fundamental al celora ce constituiesc baza științifică a artei ce ne interesează. Lectura, cît mai sistematică, și cît se poate de frecventă, este bineînțeles cheia situației, a reușitei și a viitorului. Chiar tratatele, cît sînt ele de primejdioase, întrucît sînt exclusiv întemeiate pe răul și rătăcitorul sistem sonor, sînt totuși excelent îndrumătoare în ceea ce privește realizarea substanțială a operei artistice. Și audițiile; în confruntare lucidă cu respectivele partituri. Și cred că nu e bine să facem jurămînt, să nu pățim ca Fervaal al lui d'Indy, care jură, de bună credință, dar nu-și dă seama că în chiar construcția armonică a „leit-motivului" său este marcat destinul de a-și călca jurămîntul (ce-i drept, urmat de o expresie a înduioșării, rezolvată pe un profund și puternic accent făgăduind răscumpărarea.)

Programul pe care-l expui către sfîrșitul scrisorii îmi pare într-adevăr împovărător pentru amîndoi, dar poate să lasă ceva fie și de aici, însă fără să-mi dau seama pentru care și cîtă mulțumire proprie, a d-tale. Nu văd, de asemenea, absolut de loc, obligația d-tale față de mine, întrucît îmi apare că, propriu zis, nu am putut face nimic pozitiv pentru d-ta... ceea ce a avut ca urmare ca tot binele de care ai putea să te bucuri să împovăreze doar individualitatea d-tale numai.

Termin răsturnînd vechiul proverb:

Laborare humanum est; perseverare divinum.

Îți mulțumim pentru bunele gînduri și simțiri care te animează în privința noastră.

Primește și d-ta, din partea noastră, toate urările de bine și o neîntreruptă dispoziție optimistă față de toate aspectele mișcării universale.

Dimitrie Cuclin

sprîncenele — stufoase și mari — arcuiau ochii săi castanii și blajini. Expresia feței lui era aceea a unui om blînd, concentrînd parcă toată suferința pe care o îndurase în viață. Mișcările îi erau temperamental domoale și nu se precipita nici cînd avea de înfăptuit un lucru neînsemnat. L-am auzit spunînd: „Eu n-am să mor decît atunci cînd am să mă grăbesc. Nu știu dacă mai trăiește vreunul din colegii mei de liceu și ei nu erau firavi ca mine!" Modestia lui întrecea orice închipuire. În sala de ședințe a Uniunii Compozitorilor de la Muzeul George Enescu se așeza pe ultimul loc din spate. Cum pereții aveau oglinzi, încît chipul i se proiecta de nenumărate ori, cînd cineva îl întreba de ce a ocupat loc tocmai acolo, răspundea cu tîlc: „Prin aceste oglinzi mă văd în infinit!" Nimic nu părea să-l intereseze din ceea ce este exterior spiritualității omului. Ascultîndu-l întotdeauna și neîntrerupîndu-l decît rareori cu modeste păreri, te purta, cu vraja cuvîntului său, în împărăția de necuprins a muzicii.

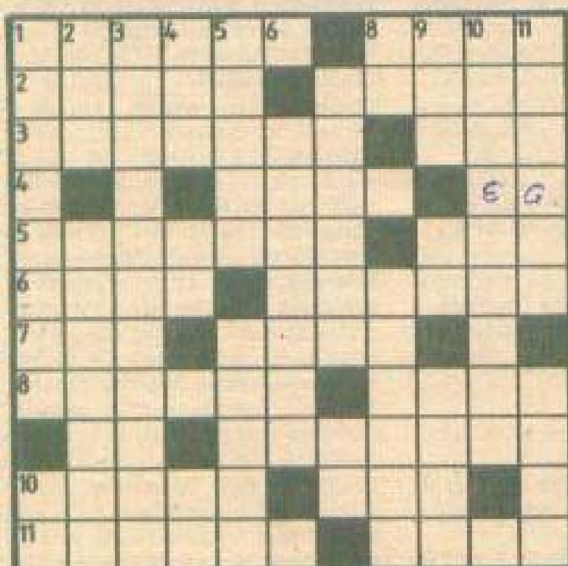
Vorbindu-mi odată despre opera sa **Traian și Dochia,** mi-a relatat că, după ce-i povestise lui Nicolae Iorga subiectul acestei lucrări în holul unui hotel din New York, unde marele istoric găzduise, Iorga, care de obicei nu lăsa pe alții să vorbească, îl ascultase, fără să scoată un cuvînt, mai bine de un sfert de oră și, în ciuda faptului că aștepta de la el o părere calificatoare, îl auzi la sfîrșit: „Dar știi că ai mare talent de a povesti!" Glasul lui Cuclin era domol și cald, ușor voalat și cu inflexiuni înalte. Nu mai țin minte să-l fi văzut vreodată mînios ori ridicînd tonul. Vorbirea îi era aleasă, cultivată, cu un ușor accent moldovenesc din ținutul Galațiului. Găsea întotdeauna cuvintele cele mai expresive. Prodigios în idei, le formula simplu, lapidar. Avea o căldură a expresiei în tot ceea ce transmitea. Delicat și comunicativ, îți risipea, de la primul contact cu el, orice stînjeneală.

Cînd i-am fost prezentat, m-a privit cu duioșie. M-a întrebat mai întîi de unde sînt și cînd i-am spus că m-am năs-

cut și am crescut în comuna Independența, din județul Galați, a fost surprins, întrucît bunica lui după mamă fusese din Pechea, comună nu departe de a noastră. A vrut să afle ce studii am. Cînd i-am făcut cunoscut că am terminat Facultatea de Filologie, dar că idealul meu este legat de muzică și că doresc cu ardoare să devin compozitor, mi-a spus că este posibil, deoarece toți cei care au scris muzică, inclusiv el, au studiat în primul rînd singuri, apoi mi-a explicat că îmi va veni cu atît mai ușor, cu cît, trecînd printr-o facultate, se presupune că sînt deprins cu munca intelectuală. Mersesem la el cu o melodie din care intenționam să fac un lied. Era stîngaci construită însă Cuclin a examinat-o cu răbdarea ce îl caracteriza. Ulterior, mi-a dat indicațiile necesare în ceea ce privește structurarea frazelor și cadențele și mi-a corectat armonia pusă de mine greșit pe alocuri. Mi-a recomandat să studiez pe cei mai mari creatori de lieduri, în special pe Schubert, și m-a îndemnat să învăț din cîntecul nostru popular cum se construiește o melodie: „Înainte de toate, aici să-ți faci școala! Doinele românești au atîta varietate în ceea ce privește dezvoltarea melodică, încît fiecare pare construită altfel, dar respectînd și legile riguroase ale compoziției. Bach, Haydn, Mozart și Beethoven nu au izbutit să creeze melodii care să egaleze doinele noastre, și nu va izbuti nimeni. Dar cine întreprinde analiza unei creații — muzicale sau poetice — să facă acest lucru din toate punctele de vedere, mergînd pînă la cele mai mici amănunte, iar dacă întîmpină undeva o dificultate de înțelegere, să nu plece mai departe pînă nu o clarifică. Să studiezi astfel ca și cînd ai fi sigur că mai trăiești pe puțin optzeci de ani! Dacă nu vei urmări interese imediate de pe urma artei, vei reuși să realizezi ușor ceea ce-ți recomand. Să nu te descurajezi! Primii ani e mai greu! Completează-ți neîncetat cunoștințele de armonie, iar exercițiile pe care le faci — de preferință din tratate franțuzești căci francezii sînt buni pedagogi și au dat serioase lucrări în acest domeniu — trece-le apoi prin toate tonalitățile, spre a te familiariza cu funcțiunile! Eu așa am procedat de cînd am studiat armonia cu Kiriac, încît am ajuns la dexteritatea actuală". În aceeași zi am ascultat la Cuclin, înregistrată pe bandă de magnetofon, dintr-un concert dat la Arad cu filarmonica de acolo, **Simfonia a XI-a**, dirijată de Nicolae Brânzeu. În prealabil, el ne-a expus subiectul lucrării. Îmi aduc aminte cît de mult m-a impresionat. Simfonia aceasta, dedicată memoriei lui Mozart, exprimă diversele ipostaze ale genialului compozitor — în conflict cu forțele potrivnice aspirațiilor sale — moartea artistului și transmutarea idealurilor care l-au călăuzit în spiritele urmașilor: Beethoven, Wagner, Franck, d'Indy. **Simfonia a XI-a** este expresia artistică a sufletului și spiritului lui Cuclin însuși, căci, nu de mult, trecuse și el prin dramatice peripeții și avusese mult de suferit. Cu deosebire m-a tulburat atunci și ori de cîte ori am ascultat această lucrare, Scherzoul, care înfățișează năpustirea legiunilor infernale ale societății asupra geniului. Am plecat de la el simțind apoi mult timp în sufletul meu ecourile adînci ale muzicii pe care o ascultasem. La despărțire, i-am cerut permisiunea de a-l mai vizita, iar el mi-a răspuns: „Lecții sistematice nu mai pot da la această vîrstă; dacă însă vrei să vii din cînd în cînd pe la noi, nu te oprește nimeni". Și așa am început să-l vizitez pe marele Cuclin.

ION BĂRSAN ■

TRAVESTIURI

ORIZONTAL: 1) Remarcată la tenis într-o competiție de masă — Instrument de marcă (pl.). **2)** Sub cupola circului — Angajament de onoare (à la nenea Iancu!). **3)** Vorbește fără să știe că nu se pricepe — Salutare de la Roma. **4)** Atributul unor figuri asemenea (masc.; sing.) — Conținutul legii! **5)** Îndreptare de uz general pentru rebusiști (compunători, dezlegători) — Cu priză bună la toc (pl.). **6)** Vedetă necontestată la Teatrul de Comedie — Veșnicii întîrziați. **7)** Nod în gît — Preambulul unor schimbări. **8)** Dă o dispoziție de necontestat — Formă de asigurare pentru gospodărie. **9)** Colecție de fluturi și flori — Fundație populară. **10)** Stă în față la bucate — Legătură de limbă. **11)** Circumstanță benefică — A fi cuprins de înflăcărare.

VERTICAL: 1) Prețioasele ridicule (sing.) — Primele modele de modă mini! **2)** A face muncă de teren — Duhul închis într-o sticluță... cu săruri. **3)** Un strop de curcubeu aninat de-o floare. **4)** Coadă de balenă! — Cel mai popular cosmetic... în inima tîrgului! — Fond de bază! **5)** Semipreparate la cuptor

— Cuprinși de milă. **6)** Ridicate în slavă. **7)** Tip de voiajor... comercial — Marea Nordului! **8)** Concentrate într-un plan! — Casă de filme. **9)** A colinda lumea — Periferiile urbei! — Trage la roată. **10)** Fac ca toți cei mici să devină ascultători. **11)** Cîntece de jale — Studii postuniversitare.
Dicționar: META, ENA.

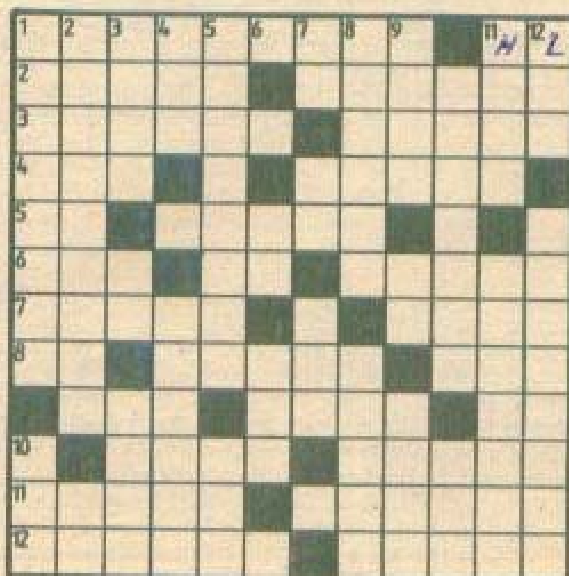
COSTEL GEORGESCU ■
Cercul rebusist „București"

ARS LONGA...

ORIZONTAL: 1) Definind arta, marele nostru povestitor spunea că este „unul din marile titluri de noblețe ale omului" — Horia Lovinescu. **2)** Acest estetician, filozof și critic literar italian (Benedetto; 1866—1952) afirma că arta este „o menire a artistului, care trebuie exercitată ca un sacerdoțiu...", fiind „o formă a spiritului" — Poet și prozator francez, precursor al suprarealismului (1876—1947), care era de părere că arta înseamnă „a ști să observi și a face și pe alții să observe solidaritatea dușmănoasă dintre a fi și a trăi". **3)** Care se referă la hil, punctul unde se leagă un vas sanguin de un organ (fem.) — Arta este „idealul întregii tehnici omenești, dar în același timp produsul tehnic care a atins perfecțiunea naturii" (istoric literar, filozof și scriitor român; 1897—1964). **4)** Rîu în R.F. Germania — Leac (dim.). **5)** Luca Teodoru — Ce este arta? „Trebuie să fie o scriere a vieții", răspundea acest mare pictor francez (1832—1883). **6)** Bucată de pămînt — Cămașă înflorată — Bune pentru zbor (poet.). **7)** Nepieritor — Mamifer cu coarne ramificate. **8)** Primele la Rebus! — Aerisit — Grupare etnică în Etiopia. **9)** Referindu-se la arta poetică, acest scriitor satiric polonez (1909—1968) ne avertiza: „În poezii n-aruncați cu vorbe la-ntîmplare/ Vorba-n poezie-i ca un cuvînt de-onoare" — Artist român al penelului care a oscilat între academism și romantism, prezentînd în arta sa puternice trăsături realiste și în meșteșug receptivitate la înnoirile impresioniste — Dumitru Elian. **10)** Romancier francez (1869—1951) care mărturisea că pentru el arta ar fi singurul lucru pe care îl admite să nu fie natural — Arta este „expresia unei anumite culturi" (sociolog, psiholog, estetician și eseist român; 1896—1964). **11)** Acest gazetar și scriitor român (1905—1975) era convins că arta este „un pedagog social și nicidecum o fabrică de superfluidități" — Poet român (Dumitru; n. 1924) care în volumul „Nord" propune o lirică în parte apropiată de arta suprarealistă. **12)** Arta înseamnă „a face ceva din nimic", era de părere acest poet francez în „Leonard et les philosophes" (1871—1945) — Plată pentru folosirea unei nave.

VERTICAL: 1) Răspunzînd la întrebarea ce este arta, acest poet și dramaturg german (1759—1805) ne încredințează că aceasta este „adevărata educatoare morală a geniului omenesc" — Adverb (presc.). **2)** Savant și filozof grec (384—322 î.e.n.) de la care ne-a rămas în „De anima" și definiția că arta este „ideea operei, idee ce există fără materie" — Servește. **3)** Oraș în Franța — Constanța Ene — Deopotrivă. **4)** Măsura lui Cuza — Dramaturg francez (1639—1699), fondator, alături de Corneille, al tragediei clasice în Franța, arta sa constînd în a surprinde viața lăuntrică a eroilor săi. **5)** Poet francez (1844—1896), unul din promotorii liricii franceze moderne, care spunea că în artă trebuie să fii „cu desăvîrșire tu însuți" — Tare, puternic. **6)** Nicolae Ene — Strîmtoare în nord-vestul Canadei. **7)** Trafic mijlociu! — Legat la cap! — Creangă. **8)** Suveică — „Niște...", roman de Dinu Săraru, în care arta povestirii constă în redarea evenimentelor fără idilism și schematizare (sing.). **9)** Vechi act de proprietate — Rece — A povesti. **10)** Poet, prozator și eseist francez (1811—1872) care ne încredințează că „Arta, adică dragostea pentru Frumos și Adevăr, studiul și cultul Literelor, este ceea ce ne consolează că trăim" — Relativ la livi, popor fino-ugrian. **11)** „Aproape singura profesie în care putem face ce vrem, fără să ținem seama de părerea vecinului", spunea cu oarecare ironie în legătură cu arta, acest pictor și critic de artă american (1824—1879) — Stațiune climaterică în Bucegi. **12)** Scriitor român (Corneliu; n. 1932), autorul romanului sentimental „Femeia cu ochi albaștri", în care arta istorisirii constă în suprapunerea timpurilor evocate cu decalarea faptelor evocate — Mare prozator și dramaturg român (1885 — 1944), care în legătură cu subiectul nostru afirma, pe scurt, că arta este „o formă a vieții, chiar viața".
Dicționar: ISE, RER, DOLE, RAE, LIV.

MIRCEA IORDACHE ■ — **București**

INVITAȚIE LA O VACANȚĂ FANTASTICĂ

Nicolae Popa are 67 de ani. O vîrstă greu de crezut, după mobilitatea și vigoarea sa. Întreaga lui gospodărie din Tîrpești, comuna Petricani, județul Neamț, nu departe de Tîrgu Neamț, adună vizitatori nenumărați. De aproape douăzeci de ani, Casa Nicolae Popa este deschisă permanent în circuitul turistic al acestei minunate zone de artă de tradiții și suflet românesc pe care oaspeții, din țară și din străinătate, o străbat mereu cu emoție și încîntare. Volume întregi de impresii probează prețuirea generozității și strădaniei de o viață a lui Nicolae Popa. Arheolog amator de la 18 ani, el a descoperit ori a contribuit la descoperirea multor așezări străvechi, unele ducînd dovezile de locuire pînă în neolitic. Obiectele vechi pe care le-a strîns împreună cu soția sa Elena au alcătuit un muzeu cu 3 000 de piese expuse — și alte vreo 1 500 în depozit — nemaisocotind alte 1 500 de piese donate muzeului din Piatra Neamț, cum ne spunea de curînd gospodarul-artist întotdeauna bucuros de oaspeți. Sînt unelte, obiecte casnice mai noi, dar și silexuri și topoare de piatră. Marea colecție cuprinde mai multe mici colecții. De arme, de lacăte vechi, de lulele, de bundițe, de icoane pe lemn și pe sticlă, de cărți vechi și încă multe altele. Aici se păstrează pînă și balamalele de la vechile porți ale Mănăstirii Neamțului. Ca și un policandru decorat cu „ouă" de struț, care sînt de fapt de lemn („În Moldova sînt numai două policandre cu adevărate ouă de struț: în Iași, la Trei Ierarhi și la Mănăstirea Neamțului").

Cînd casa lui a devenit neîncăpătoare pentru tezaurul adunat, Nicolae Popa a mai con-

struit singur încă una, cu multe camere, destinată muzeului său. Cu timpul drumul de acces către Tîrpești și spre el a fost presărat cu indicatoare pe care scrie „Spre Casa Nicolae Popa": mulțimea de vizitatori trebuia îndrumată pe calea către acest loc ce cîștiga în faimă. O faimă confirmată de notațiile entuziaste ale oaspeților. Pentru Guy Popie, care a fost la Tîrpești la 14 august 1969, Nicolae Popa era „un veritabil artist care ar trebui să fie cunoscut în lume". „Sinceritatea sa, puritatea operelor sale mă emoționează profund. Sînt critic de artă în Franța și rar am găsit un astfel de talent." La 18 iunie 1970, Janine Demiot nota impresii elogioase despre „o familie de români, avînd un sens artistic sigur și calitatea de a menține tradiția populară a țării lor". Deasupra unei semnături indescifrabile, altcineva scria, la 27 august 1971: „Din toate călătoriile noastre în România, la Tîrpești, la Nicolae Popa am găsit cel mai pur simbol al tradițiilor acestei frumoase țări." În aceeași zi, reprezentantul firmei Tourisme Français nota: „De doi ani de cînd trec prin România, aici am făcut cunoștință cu arta populară veritabilă, cu poezia, talentul. Tot ce este aici, în cel mai mic detaliu, te lasă mut de admirație." Iar printre însemnările de la 21 august 1986 se poate citi: „Maestre, cît de mult aș dori să te văd lucrînd, ca să pot lua lecții." Aceste cuvinte sînt semnate pur și simplu Madeleine.

Artistul popular de la Tîrpești nu mai este de mult un necunoscut. La intrarea în muzeu, un perete (în stînga) este încărcat cu 48 de diplome și o medalie care arată prețuirea talentului său la expoziții din țară și din străinătate.

Nicolae Popa îi învață pe copiii din sat meșteșugul cu care el a intrat în tărîmul artei. Îi adună în jurul său cu dragostea cu care îi așteaptă de fiecare dată chiar pe copiii lui. Fiica sa, Elena Rotaru, este profesoară de istorie în sat. Fiul care-i poartă numele a făcut tot istoria și este muzeograf la casa memorială Ion Creangă din Humulești. Mezinul Damian este student la sculptură la Iași. La Tîrpești, Casa Nicolae Popa este mereu deschisă oricui pentru întîlnirea fascinantă cu tradițiile, cu talentul, cu arta și cu sufletul poporului român. Ajunși la Tîrgu Neamț ar fi păcat să nu-i treceți pragul lui Nicolae Popa. Vă veți întoarce ca după o vacanță fantastică distilată în picăturile unor clipe de neuitat.

DORIN GHERGHINESCU ■

DE PE TOATE MERIDIANELE

Fenicienii la Rio de Janeiro?

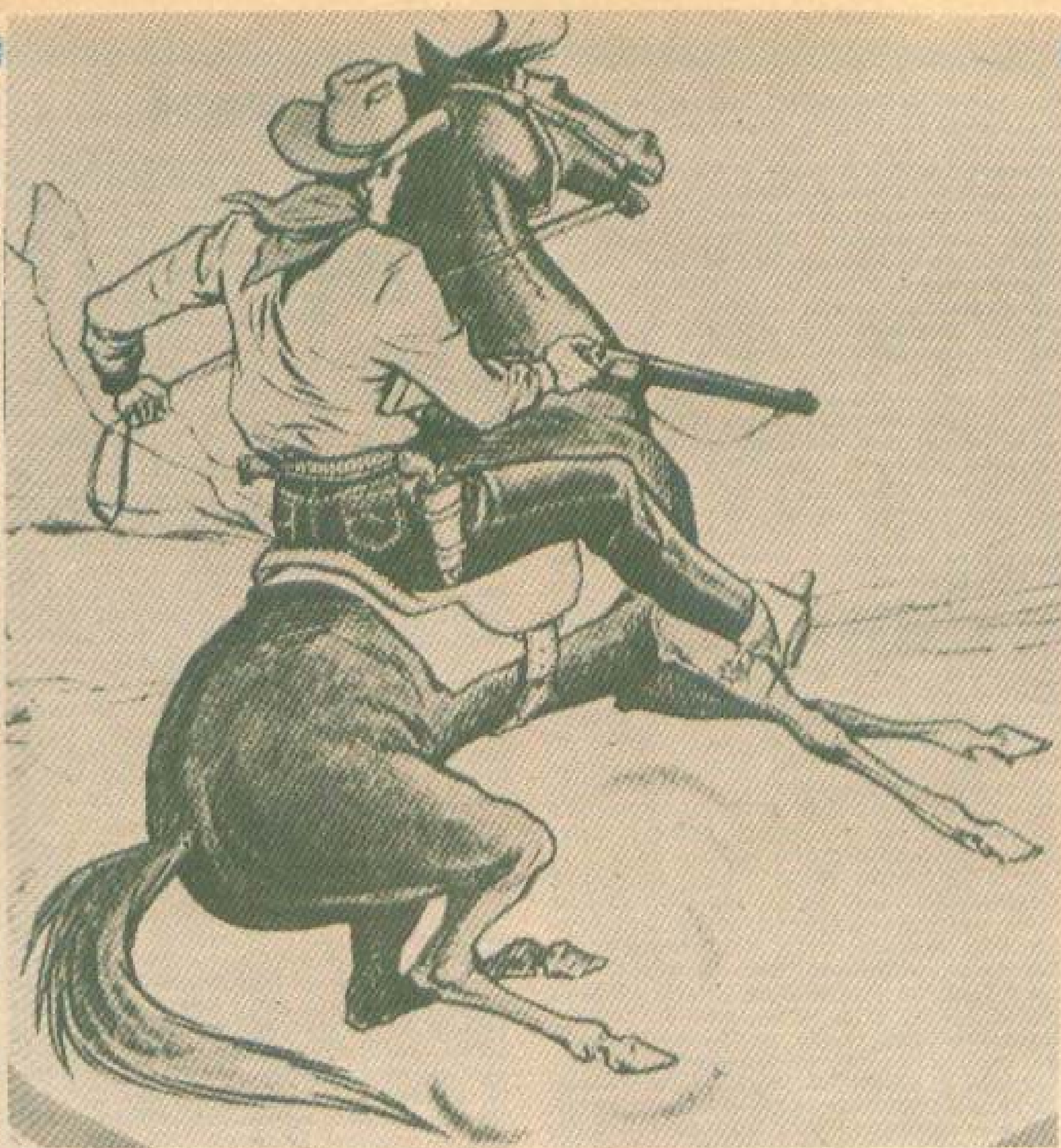
O expediție științifică a descoperit în apele Golfului Guanabara, pe țărmurile căruia se ridică marele oraș brazilian Rio de Janeiro, mai multe amfore romane și exemplare de ceramică feniciană. Conducătorul expediției și-a exprimat convingerea că romanii și fenicienii au vizitat acest golf înaintea portughezilor. În prezent se fac tatonări în vederea scoaterii la suprafață a mărturiilor arheologice depistate în golful Guanabara.

Marmura de Carrara

Carierele de marmură de la Carrara, aflate în activitate încă de pe vremea romanilor, sînt productive și astăzi. Marmura de aici, albă cu dungi vinețiі, este folosită în prezent la finisarea fațadelor unor construcții moderne, fiind solicitată în diverse colțuri ale lumii. Circa 760 000 de tone se extrag din carierele de la Carrara numai pentru export. Doar o mică parte din marmura de calitate de aici ajunge sub dalta sculptorilor, deși toată lumea cînd aude de marmura de Carrara, se gîndește imediat la celebrele statui ale lui Michelangelo. O, tempora...

Neînțeleșii...

Un grup de 23 de danezi, specializați în tatuaj, reclamă în fața tribunalului statutul de... artiști. Mai mult chiar, ei cer să beneficieze de aceleași avantaje fiscale ca și pictorii. Numai că demersurile lor juridice au fost zadarnice: Tribunalul din Copenhaga a respins acțiunea celor 25 de aspiranți la condiția de artist. În consecință, specialiștii în tatuaj au trebuit să se mulțumească deocamdată cu titlul de ...neînțeleși.

CAVALCADĂ ÎN WEST

O EPOPEE ROMANTICĂ ŞI BRUTALĂ

Într-o neguroasă zi de noiembrie a anului 1620, ancora la Cape Cod, după o călătorie nu prea agreabilă, vasul **Mayflower,** aducînd cîteva zeci de oameni. Debarcarea, deloc glorioasă a peregrinilor englezi, ajunşi după multe peripeţii în Lumea Nouă, avea să constituie actul de naştere al poporului american. Aceasta se întîmpla cam la un secol după ce Cortés cucerise Mexicul, iar Pizarro pusese mîna pe aurul incaşilor, timp în care spaniolii transportaseră peste ocean fabuloase comori. Englezii care atingeau acum pămîntul american nu erau nici pe departe aventurieri setoşi de bogăţii şi faima, ci mai curînd, bieţi ţărani, dorind să scape de persecuţiile religioase pentru a-şi cultiva în linişte ogorul. Ei întemeiară colonia Massachusetts, stabilind ca reşedinţă Plymouth. Condiţiile colonizării nu erau dintre cele mai favorabile. Zona suferea de o climă umedă, cu precipitaţii abundente şi cu inundaţii, iar în jur se aflau păduri dese ce trebuiau defrişate. La acestea se adăuga şi ostilitatea indienilor, care au atacat în cîteva rînduri tabăra. Nou-veniţii erau însă hotărîţi să nu se mai întoarcă şi au rezistat.

Englezii erau de altfel nou-veniţi şi în ceea ce priveşte împărţirea Lumii Noi. Spania controla prin cîteva vice-regate America de Sud, Centrală şi înainta în Florida şi Texas. Portugalia începuse colonizarea Braziliei, iar Franţa

îşi adjudecase Canada şi Louisiana. În curînd şi olandezii vor fonda o colonie pe locul actualului New York, iar mai la sud, se stabilesc colonişti suedezi. E drept, în secolul anterior avuseseră loc cîteva expediţii engleze şi încercări de colonizare care eşuaseră. Se cunoaşte chiar numele Virginiei Dare, primul copil englez născut în America, încă în 1587. Massachusetts fusese precedată, în 1607, de aşezarea Jamestown, ai cărei oameni vor coloniza Virginia. Oricum, hotărîţi şi tenace, englezii se implantează temeinic pe coasta Atlanticului.

În 1776, la proclamarea independenţei, S.U.A. erau o republică federativă, compusă din 13 state, întinse pe o fîşie relativ îngustă, de la Atlantic la Munţii Alleghani. Destinul lor era spre vest. Spre vest îşi îndreptau privirile atît refuzaţii soartei cît şi milioanele de imigranţi care sperau într-un pămînt al făgăduinţei. America mai putea oferi oricui o şansă, cu condiţia să înainteze în adîncurile ei, în necunoscut. Chiar nenorocoşii puteau s-o ia de la început. Micul fermier ruinat se îndrepta spre pădurea virgină, ridica o cabană, defrişa cîţiva acri, semănînd porumb, creştea vite, porci, trăind mai mult din vînat şi pescuit. Apoi vindea această „fermă" improvizată într-un an, doi de muncă cumplită acelora care doreau să se stabilească, pornind din nou în adîncul pădurii. Un bărbat, o femeie, copii, o căruţă, doi cai, o carabină, topoare, sape, îmbrăcăminte, vase. O trudă nesfîrşită. O familie defrişa cam un acru pe lună. Mai departe, pădurea misterioasă, indienii, singurătatea, pericolele.

În 1769, Daniel Boon, trecînd prin pasul Cumberland, peste lanţul Munţilor Appalachies, are impresia că ar fi redescoperit America. I se pare acest drum atît de fioros încît îl denumeşte **Wilderness Road** (Drumul sălbăticiei). Totuşi el va găsi cîţiva adepţi care să se stabilească acolo şi va întemeia un tîrguşor, **Boonesborough.** Gestul este sublim, dar izolat. Era însă un început. Bunăoară, de la Philadelphia la Munţii Alleghani erau cîteva sute de mile. Şi asta reprezenta o mare aventură. De la Alleghani la Pacific erau cîteva mii. Ce atribut s-ar mai fi putut acorda acestui drum? Tocmai aceste imense şi fantastice spaţii reprezentau **West**-ul.

Înaintarea spre vest a constituit un proces complex şi contradictoriu. A fost o epopee romantică şi brutală. Ea s-a înfăptuit prin deposedarea şi exterminarea indienilor, stăpînii de drept ai acestor locuri. Foamea nesăţioasă de pămînturi, descoperirea unor zăcăminte şi a altor bogăţii au atras valuri succesive de colonişti. Înaintarea s-a produs relativ lent, în etape. Dar odată atins un reper de către pionieri, următorii au ajuns pînă la el într-o goană nebună. Ei s-au deplasat cu asemenea repeziciune, lăsînd în urmă autoritatea statală. De aceea, singura lege valabilă a fost, un timp, dreptul celui mai tare, argumentul la îndemînă fiind carabina sau pistolul.

Acest tip de expansiune nedirijată a creat fenomene paradoxale. O lume rapace, aflată sub semnul violenţei, îmbogăţiţi sau ruinaţi peste noapte, oraşe explodînd trimfal şi stingîndu-se instantaneu, afaceri spectaculoase, mari bogăţii introduse în circuitul economic, jafuri, crime, o necontenită luptă, transformînd realitatea în legendă şi istoria în mit.

PRECURSORII

Primele explorări în vestul Americii aparţin, încă în secolul al XVI-lea, spaniolilor. De Soto cucereşte Florida, traversează Texas, ajungînd pînă în Oklahoma. De Vaca, naufragiat în Golful Mexic, are privilegiul de a fi primul care a traversat continentul de la est la vest. Coronada porneşte tot din Mexic, ajungînd pînă în Colorado. Toţi aceştia sînt în căutarea faimosului El Dorado şi se întorc dezamăgiţi de sărăcia satelor de indieni. În secolul următor, francezii porniţi din Canada preiau iniţiativa. Jolliet şi Marquette ating izvoarele rîurilor Wisconsin şi Illinois şi lacul Michigan. La Salle coboară pe Mississippi pînă în Golful Mexic, iar Vérendrye atinge regiunea Marilor Prerii şi Munţii Stîncoşi. Tot din Canada, scoţianul MacKenzie reuşeşte să atingă Pacificul şi asta de-abia în 1801. Din însărcinarea guvernului S.U.A, ofiţerii Lewis şi Clarck depăşesc Munţii Stîncoşi, ajungînd pînă la rîul Columbia şi se întorc pe căi diferite la Saint Louis, unde sînt sărbătoriţi ca eroi naţionali.

Toţi aceştia pot fi consideraţi mai curînd exploratori. Scopul lor este cartografierea unor regiuni cît mai întinse şi aflarea drumurilor spre Pacific. Guvernul S.U.A. devine tot mai interesat de aceste teritorii şi expediţiile militarilor se îndesesc. Dar ele sînt depăşite de iniţiativa particulară. Bîntuie prin aceste locuri nişte indivizi singuratici, definiţi după forma de relief în care pendulează. Ei se numesc **plainsmen, woodsmen** sau **mountainsmen.** Se îndeletnicesc cu procurarea blănurilor pe care le cumpără de la indieni, dar sînt ei înşişi vînători iscusiţi, folosindu-se de capcane. De aceea, se mai numesc şi **trappers.** Unii ajung celebri, atingînd ţinuturi necunoscute pe care le cercetează. Aşa sînt Thomas Fitzpatrick şi William Ashley care ajung pînă la Marele Lac Sărat, Jed Smith, William Sublette sau Dave Jackson care traversează Marile Prerii şi Munţii Stîncoşi, găsind trecătorile spre California. Militarii apelează adesea la ei. Ofiţerii Lewis şi Clarck recunosc utilitatea unui anume Toussaint Charboneau, fără de care probabil nu s-ar fi descurcat. La întoarcere, acesta a fost răsplătit cu uriaşa sumă de 500 de dolari. Chiar unii dintre ofiţeri părăsesc cadrele armatei pentru a efectua misiuni pe cont propriu. Ex—căpitanul Benjamin de Boneville, pe post de călăuză, a condus un grup de o sută de negustori de blănuri pînă la Green River. Tot el a luat iniţiativa primului convoi de imigranţi spre **West.** Pe la 1830, se înfiinţează companii care angajează ghizi pentru negustorii de blănuri. Comerţul cu acest produs este atît de rentabil, încît de pe urma lui, J.J. Astor devine cel mai bogat om al Americii.

FRONTIERA ÎN MARŞ

Posibilitatea îmbogăţirii în **West** a atras numeroşi aventurieri. Unii şi-au găsit sfîrşitul între săgeţile indienilor sau în braţele ursului grizzly. Alţii s-au călit în condiţiile vitrege ale **West**-ului, suportînd mari privaţiuni. Ei au preluat din obiceiurile indienilor îmbrăcămintea de piele, hrana frugală; trăiau chiar cu femei indiene. Se orientau perfect în ţinuturi fără re-

pere, călăreau cai aproape sălbatici și erau țintași excelenți. Călătorul englez John Fordham ne oferă o imagine sugestivă asupra lor: „O rasă de oameni cutezători, voinici, trăind în colibe sărăcăcioase, pe care le fortifică atunci cînd se află în război cu indienii, pe care îi urăsc dar cu care se aseamănă la îmbrăcăminte și apucături. Sînt necioplițí, dar ospitalieri, prietenoși față de străini, cinstiți și demni de încredere. Ei cultivă un fel de porumb mărunt indian, dovleci, cresc porci și uneori posedă una sau două vaci și doi sau trei cai. Dar carabina este principalul lor mijloc de existență." Acești oameni se află în avangarda unei categorii mai largi și eterogene numite **frontiersmen.** De altfel, însăși frontiera este o noțiune elastică și complexă. Ea reprezintă, în esență, linia ultimelor așezări umane. Dar această linie este mobilă, într-o continuă înaintare spre vest, și frontiera se transformă într-un fenomen social cu mentalitate specifică.

Solitarii sînt urmați de grupuri compacte de coloniști cu intenția precisă de a se stabili. Ei cumpără o căruță cu coviltir în care înghesuie familia, cîteva unelte, pături, provizii și se asociază, alcătuind un convoi, **wagon train.** Conducerea este preluată de o călăuză profesionistă. Cînd găsesc un loc potrivit, ridică în cîteva zile o cabană, sapă un puț, încropesc o grădină. Bărbații confecționează un mobilier primitiv, iar femeile torc și țes. Fiecare trebuie să se priceapă la orice. Dacă există un potcovar, cu atît mai bine, își deschide imediat un atelier. Un alt întreprinzător construiește o cabană mai mare pe care agață firma: **general store,** adică magazin universal. Se pot găsi aici vrute și nevrute, și cei plecați după un obiect se întorc de obicei cu altul, după cum povestea un colonist: „Am auzit un om cerînd o pereche de ghete și negustorul răspunzîndu-i că lipsesc ghete, dar are un gin nemaipomenit. Un altul, trimis de soția lui să cumpere o mașină de călcat, s-a întors cu un ceas cu cuc". Evident, prețurile erau triple față de coasta Atlanticului, dar cum bani nu prea existau, se făcea un fel de schimb liber cu produse. Cu timpul, pe marginea uliței se deschide un **saloon.** O tejghea și cîteva mese pentru pocheriști erau suficiente ca locul să fie intens vizitat. Dacă mai avea și cîteva camere, se intitula pompos **hotel.** Apăreau apoi meșteșugari specializați care deschideau ateliere, negustori, avocați, medici și nelipsitul pastor căruia trebuia să i se ridice o biserică. La fel de important, ținînd cont de desele conflicte, era și cimitirul. Școala părea un lucru secundar. Se simțea nevoia unei autorități și comunitatea își alegea un **sheriff** care avea în subordine un **marshal.** Închisoarea constituia totuși un lux. Așa lua naștere un orășel tipic din **West.** Dacă era legat de o exploatare minieră, nod de cale ferată sau un tîrg de vite putea lua, peste noapte, o dezvoltare fantastică. Cînd această activitate înceta, la fel de repede cădea în uitare. O așezare stabilă mai importantă devenea capitala unui ținut. Mai multe ținuturi constituiau un stat care își trimitea delegații la Congres și după tergiversări, în care se încerca păstrarea legilor locale, în așa fel ca să nu încalce Constituția, era primit în Uniune.

CALEA OREGONULUI

Afluxul de coloniști spre **West** a început să ia, cu timpul, o formă masivă și cît de cît organizată. Erau destul de puțini amatori care să adopte modul de viață al **trapper**-ilor. În condițiile singurătății, însăși supraviețuirea se dovedea dificilă. Mulți vroiau să se stabilească cu familiile, întemeind ferme, a căror proprietate să poată fi transmisă urmașilor.

Cu puțin înainte de jumătatea secolului trecut, colonizarea abia atinsese mijlocul continentului, mai precis rîul Missouri, și pînă la ocean era cale lungă și multe primejdii. Posesiunea asupra acestui uriaș teritoriu fusese reglementată în 1846 prin **Tratatul Oregonului** și ea revenea S.U.A. Întregul ținut de pe țărmul Pacificului, de la frontiera canadiană pînă în Mexic, din care mai tîrziu se vor forma cîteva state, a rămas cunoscut tot sub numele de Oregon, iar calea urmată de coloniști se va numi **Oregon Trail.** Era un traseu cam de vreo 2 000 de mile, pornind de la Independence în Missouri, străbătînd platourile Munților Stîncoși, apoi o regiune aridă unde se afla Fort Hall, după care urmau povîrnișurile abrupte ale Munților Albaștri pînă spre fluviul Columbia. Calea Oregonului mai avea cîteva variante. **Santa Fé Trail,** conducea spre California prin Arizona, iar **Mormons Trail,** ocolea Marele Lac Sărat, traversînd Nevada. De asemenea, mai exista și **Bozeman Trail,** care pornea de la Ford Laramie pe lîngă Munții Big Horn, îndreptîndu-se prin nord, spre actualul stat Washington. Termenul de cale folosit aici este oarecum impropriu, **trail** însemnînd în engleză potecă, urmă, cărare. E de imaginat că traseul avea o accepțiune mai curînd geografică, dar el a fost urmat cu o uimitoare precizie de coloniști încît, pe unele porțiuni, poate fi reconstituit arheologic.

După succesul expedițiilor negustorilor de blănuri, John Bidwell organizează în 1841 primul convoi de imigranți, cuprinzînd 80 de persoane care ajung în California. Misionarul Elijah White, numit și agent federal pentru afacerile indiene, conduce în 1842 prima caravană pînă în Oregon. În 1843 se consideră începutul „marii imigrații", an în care pleacă aproape o mie de oameni și tot atîtea vite. În anul următor pornesc patru convoaie, pentru ca în 1845, numărul imigranților să depășească trei mii. Și cifrele sînt în continuă creștere, căpătînd proporții de masă. Se ajungea la situații cînd caravanele mergeau paralel, căutînd să se depășească.

Drumul dura cam o jumătate de an. Principalul mijloc de transport era căruța cu coviltir, trasă de cai sau de boi. Ea era în același timp locuință, adăpost, bucătărie, magazie sau spital. Ea a devenit un simbol al pionierilor din **West,** supranumită **prairie schooner** (corabia preriei). În mod normal un convoi se deplasa cam cu trei mile pe oră, străbătînd într-o zi aproximativ 25. În zonele muntoase, viteza scădea sensibil. Mai înainte de apusul soarelui, convoaiele se opreau. Căruțele erau aranjate în cerc, înăuntrul căruia se așezau vitele și bagajele. Acum se prepara cina și se mai făceau și alte treburi ca reparații, spălatul rufelor etc. Noaptea, tabăra era păzită. Dar în

general viața se desfășura în mers. Pe drum se contractau căsătorii, se nășteau copii, morții erau îngropați. Călăreții se depărtau considerabil pentru procurarea vînatului. Din timp în timp, se făceau popasuri mai lungi, dar animalele slăbeau și o serie de bagaje trebuiau abandonate.

TRAGEDIA CONVOIULUI DONNER

Oregon Trail nu avea nici pe departe aspectul unei excursii. Drumul era epuizant. Traversarea regiunilor deșertice ajungea un infern, multe animale se prăpădeau. Uneori se stîrneau taifunuri sau viscole formidabile cu efecte imprevizibile: blocau căi de acces, stîrneau turmele de bizoni, alungau vînatul. Puteau apărea epidemii. La acestea se adăugau atacurile indienilor sau ale unor bande înarmate.

Drumul spre **West** a cerut numeroase jertfe, una din aceste tragedii făcînd ocolul Americii. În 1846 a pornit un convoi, condus de doi coloniști, Donner și Reed, din care făceau parte 87 de persoane. De la Fort Bridger, aflat cam la jumătatea drumului, au urmat aproximativ **Mormons Trail.** După Marele Lac Sărat au intrat într-un ținut deșertic, suferind îngrozitor de sete. Au apărut îmbolnăviri și neînțelegeri asupra traseului. De-abia în octombrie au atins Munții Sierra Nevada, hotărînd să campeze în apropierea unui lac. Iarna a sosit neașteptat de repede, acoperind trecătorile cu zăpadă, temperatura a scăzut, iar furtunile se țineau lanț. Vitele fuseseră sacrificate,proviziile se terminaseră, iar vînat nu se găsea. Un grup încercă să forțeze trecătorile, dar tentativa a eșuat, încheindu-se cu pierderi. Între timp, în tabără, bolnavi, înghețați și flămînzi coloniștii ajunseseră să mănînce cadavrele celor care nu rezistaseră. Doi indieni care porniseră cu grupul pe rol de călăuze au fost făcuți... supă. Salvarea a venit din partea unor echipe pornite din California care au reușit să străbată trecătorile. Ei mai găsiră în viață doar 47 de oameni. Tragedia convoiului Donner a zguduit America, dar nu i-a împiedicat pe alți temerari să pornească înainte.

CHEROKEE STRIP

Pe măsura înaintării construcției căilor ferate, afuxul coloniștilor a sporit. Procesul ocupării **West**-ului s-a accelerat, încheindu-se, în linii mari, pînă la sfîrșitul secolului trecut. În mod paradoxal, mai rămăseseră cîteva teritorii pe care coloniștii în goana lor nebună nu le observaseră sau aparțineau triburilor de indieni. Pentru luarea în proprietate a acestora s-au organizat adevărate curse numite **run.** Cea de la Cherokee Strip a rămas celebră prin amploarea ei, fiind considerată ultimul mare eveniment al colonizării. Preferăm descrierea ei după lucrarea lui Joe Hamman, **Sur les pistes du Far West:**

„După ce **Far West**-ul a fost cutreierat în toate direcțiile de **trappers,** de expediții civile și militare, menite să pregătească o colonizare intensivă, s-a ivit necesitatea ca afluxul imigranților să fie dirijat, să li se indice acestora regiuni delimitate în interesul general. Ca să nu fie nimeni favorizat, plecările erau anunțate pe calea afișelor și se dădeau într-un loc anume, dinainte stabilit. Printre aceste curse de împroprietărire, cea pentru **Cherokee Strip** rămîne printre cele mai celebre. O regiune întinsă din Oklahoma, ai cărei indieni cherokee fuseseră strămutați spre alte teritorii, a fost deschisă tuturor celor care încă nu se putuseră stabili sau erau atinși de obsesia ambulatorie, caracteristică acelei epoci.

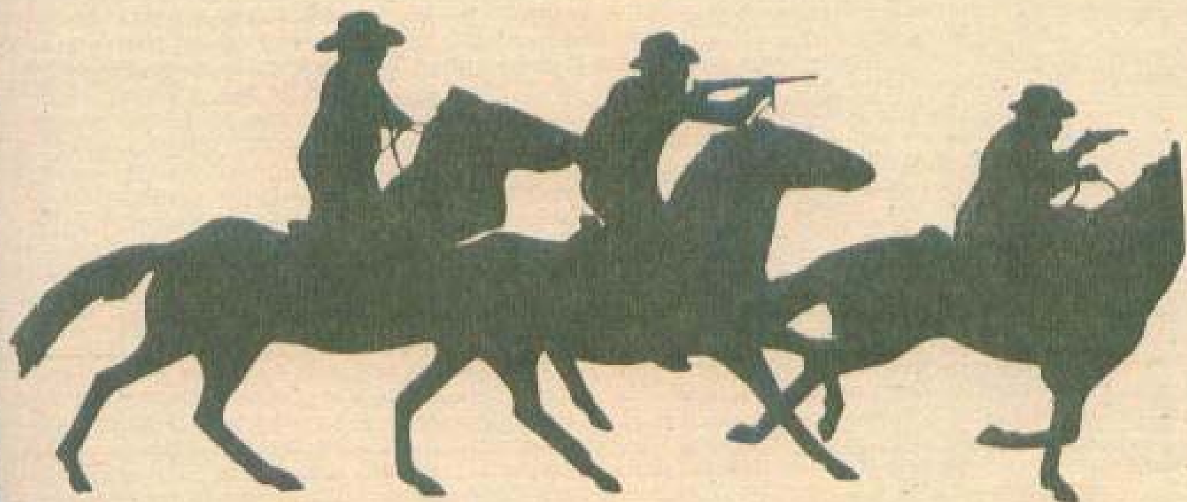
La 16 septembrie 1893, mii de pionieri, veniți în mai multe valuri, se adunaseră la Woodward și așteptau ca ofițerii din Ford Supply, care se înălța la o sută de kilometri pe malul sting al rîului South Fork la confluența cu rîul Canadian, să le dea semnalul de plecare. Călăreți, mijloace arhaice de transport: care, șarete, vehicule ușoare, cabriolete, **surreys,** faetoane, așezate în fața liniei de plecare, păreau o oaste barbară, gata să dea năvală cu cavaleria și cu carele ei de asalt. Pe linia ferată Santa Fé, un tren de douăzeci și cinci de vagoane, luat cu asalt, plin cu lume pînă și pe acoperișurile vagoanelor, se oprise la Guthrie, iar călătorii fuseseră obligați să-și continue drumul cu propriile mijloace. Părea că și-au dat întîlnire aici reprezentanții tuturor popoarelor din lume, oameni de toate condițiile sociale (...)

Sosise în sfîrșit ora hotărîtă pentru pornirea în Marea Cavalcadă. În mijlocul vacarmului provocat de țipete, de strigăte, de crîmpeie de conversație, de discursuri, s-a așternut o tăcere adîncă. Enervarea oamenilor se transmitea și animalelor, care izbeau pămîntul cu copitele și-și mușcau zăbalele. La un foc de pistol, armata de civili s-a urnit într-un nor de praf din care nu se mai zăreau decît ici-colo cîteva capete cu pălării cu boruri late. Călăreții o luau mult înaintea atelajelor, ca să ajungă mai repede și să pună mîna pe cele mai bune pămînturi, dar majoritatea aveau familii pe care le lăsaseră în care. Într-un punct anume ales își întindeau cortul, aprindeau focul ca să-și facă fiertura și așteptau să vină inspectorii ori se duceau ei pînă la o baracă de lemn pe care se afla un drapel al Statelor Unite, baracă instalată de administrație, ca să existe un loc unde să se completeze declarațiile. Cîteva luni mai tîrziu, numărul noilor proprietari era cam de 40 000. Vechii deschizători de drumuri — fiindcă mai rămăseseră unii, bătrîni și gîrboviți — se uitau cu uimire la năvala aceasta în viteză nebună, spre locurile unde ei, cu cincizeci de ani în urmă, umblaseră cu prudență, cu ochii-n patru, cu pușca încărcată".

Ultimul mare episod al colonizării se încheiase.

UN INDIAN BUN E UN INDIAN MORT

Apariția europenilor pe continentul nord-american a fost întîmpinată de indieni mai curînd cu curiozitate. Creduli, demni și îndatoritori, ei erau interesați de nimicurile care li se ofereau, predînd în schimb blănuri prețioase, comerțul fiind la fel de avantajos pentru ambele părți. Europenii au adoptat de la ei plantele cultivate, confecționarea luntrilor și a capcanelor, conservarea cărnii de bizon, și au

fost călăuziţi în interiorul continentului. Pe măsură însă ce coloniştii îşi arătau intenţiile de cuceritori, relaţiile cu băştinaşii au luat o întorsătură duşmănoasă, ireversibilă, caracterizîndu-se printr-o violenţă constantă.

Primul conflict apărut încă din 1630 s-a transformat rapid într-un adevărat război, terminîndu-se cu masacrarea tribului pequot. Un contemporan, William Bradford, remarca cu oroare şi emfază pedepsirea sălbatică a învinşilor: „Era cumplit să te uiţi la această privelişte, să vezi cum ei ardeau în foc, iar şuvoaiele de sînge stingeau flăcările; duhoarea şi miasmele erau de nedescris. Dar biruinţa făcea ca aceste jertfe să fie aidoma unui fruct dulce, şi oamenii noştri au ridicat pentru aceasta mulţumiri Domnului". Cîteva decenii mai tîrziu, alte două triburi, răsculate sub conducerea unei căpetenii numite Metacom, împărtăşesc aceeaşi soartă. In 1723, colonia Massachusetts oferea 100 lire pentru „un cap de bărbat roşu de peste 12 ani", iar Pennsylvania acorda 50 de taleri şi pentru capul unei femei. O ultimă ridicare de proporţii din perioada colonială a fost aceea a triburilor algonquine sub conducerea lui Pontiac.

„Tradiţia" exterminării indienilor a continuat şi după cucerirea independenţei, ea constituind o problemă internă a S.U.A. Atitudinea coloniştilor s-a manifestat prin celebrul slogan al generalului Harmer: **a good Indian is a dead Indian** (un indian bun e un indian mort). Chiar dacă uneori guvernul manifesta intenţii generoase, oamenii de la frontieră se călăuzeau după legile lor. În ciuda inferiorităţii numerice şi a armamentului primitiv indienii au opus o dîrză rezistenţă, înregistrînd strălucite victorii. Astfel în 1791, vestitul şef Little Turtle (Micuţa Broască Ţestoasă) a înfrînt trupele generalilor Harmer şi Saint Clair lîngă Cincinnati. Altă căpetenie, Tecumseh, coalizînd cîteva triburi, a ţinut în şah armata americană vreme de şase ani. Între 1832—1839, Osceola, conducătorul seminolilor, a luptat cu succes împotriva unor trupe de trei ori mai numeroase.

În perioada colonizării **West**-ului, luptele cu indienii au continuat cu aceeaşi îndîrjire. Indienii aflaţi în zona Marilor Prerii şi a Munţilor Stîncoşi luaseră demult cunoştinţă cu albii. Legenda cum că ei ar fi vîndut blănuri pe mărgele este falsă. Indienii erau interesaţi în primul rînd de armele şi obiectele de fier. Modul lor de viaţă se schimbă datorită comerţului cu produse de fier, care le asigura o existenţă mai uşoară. Totodată, ei adoptară calul şi învăţară să mînuiască cu mare dexteritate carabina. Prezenţa **trappers**-ilor singuratici nu reprezenta un prea mare pericol şi cu ei ajungeau într-un fel de armistiţiu. Apariţia vînătorilor de bizoni a constituit însă o calamitate. Indienii practicau o vînătoare aproape rituală, cu minimum de pagube, care le asigura strictul necesar de hrană. Albii însă produceau adevărate hecatombe. Într-o singură zi, pentru un pariu, celebrul Buffalo Bill ucisese 70 de animale, iar adversarul său aproape 50. Timp de un an şi jumătate, cît a avut contract cu constructorii unei căi ferate pentru aprovizionarea cu carne de bizon, Buffalo Bill şi echipa sa au răpus peste 5 000 de animale. Totodată, convoaiele de imigranţi care se deplasau prin prerie, însoţite de vite, făceau un vacarm teribil, speriind vînatul. Acestea însemnau înfometarea indienilor. Dar mai ales zgomotul le producea o stare de spirit insuportabilă. Din intuiţie şi superstiţie, un inamic considerabil pentru ei a fost trenul. Cît a durat construcţia căilor ferate, indienii au atacat în permanenţă echipele de muncitori. Mai tîrziu, nu s-au sfiit să atace trenurile.

Valurile de colonişti ignorau proprietatea indienilor asupra pămîntului. Uneori guvernul încerca să reglementeze anumite teritorii, cumpărîndu-le de la indieni sau strămutîndu-i sub diverse pretexte. Dar cel mai adesea, coloniştii năvăleau de capul lor, cerînd apoi protecţia armatei. Ofiţerii de graniţă îşi făceau un titlu de glorie din masacrarea indienilor. După felul cum evoluau lucrurile, conflictul devenea inevitabil.

RĂZBOIUL SIOUXILOR

O ultimă și sîngeroasă încleștare a fost războiul siouxilor, care a durat mai bine de un deceniu. Siouxii erau o confederație de triburi ale căror teritorii se întindeau din New Mexico pînă la izvoarele fluviului Missouri. Ei ocupau o regiune muntoasă care nu a intrat de la început în atenția albilor. De altfel, siouxii erau războinici renumiți și tentativele de a-i strămuta se soldaseră cu eșecuri. În fața presiunii coloniștilor, siouxii s-au retras. În 1851 ei au încheiat **Tratatul de la Mendota** prin care cedau o mare parte a terenurilor lor de vînătoare. În schimb, guvernul S.U.A. se angaja să-i aprovizioneze prin niște magazine speciale. Tratatul a fost considerat înjositor pentru mulți șefi sioux, totuși ei l-au respectat. În timpul războiului de secesiune, unele triburi s-au alăturat armatelor nordiste, hărțuind trupele inamice și dezorganizîndu-le comunicațiile.

În 1862 o foamete cumplită a făcut ca o delegație de indieni să se adreseze agentului federal Andrew Myric, în legătură cu mult promisele magazine. „Dacă le e foame, lăsați-i să mănînce iarba pe care calcă", ar fi răspuns acesta. Înfuriați, siouxii au atacat o așezare de coloniști, ucigînd mai multe persoane. Ei erau conduși de Little Craw (Mica Cioară) care s-a dovedit un războinic priceput. Compania căpitanului John Marsh, trimisă pe urmele indienilor, a fost spulberată. Siouxii de-abia au putut fi opriți cu tunurile la Fort Ridgely. Victoriile s-au derulat de o parte și de alta pînă la moartea lui Little Craw. Teama de acesta era atît de mare, încît a fost dezgropat pentru a fi identificat.

În anul următor, în apropiere de Fort Laramie se desfășura un fel de conciliu al indienilor care l-au ales căpetenie supremă pe Red Cloud (Nor Roșu). Tocmai atunci a picat acolo generalul Carrington, însoțit de multe trupe. În ciuda asigurărilor de pace, acesta a înaintat în teritoriul indian, începînd construirea fortului Phil Kearny. Aceasta semăna cu o declarație de război. Avantajați de iarnă, siouxii au provocat mari pierderi trupelor generalului, distrugînd Fort Kearny. Ostilitățile au intrat și pe teritoriul cheyennilor, antrenîndu-i și pe aceștia în conflict. Trupele generalului Hancock, trimise să-i pacifice pe indieni, au fost puse pe fugă.

Ostilitățile au continuat mai mulți ani prin ridicarea unor triburi care au putut fi înfrînte succesiv. Războiul a luat amploare cînd în fruntea siouxilor a ajuns Sitting Bull (Taurul care șade). Acesta a reușit să coalizeze mai multe triburi. Deplasările rapide și loviturile neașteptate au produs o mare iritare la Washington. Împotriva indienilor a fost trimisă o armată considerabilă sub comanda generalului George Custer. Custer își făcuse o mare reputație prin articolele sale și cartea autobiografică în care se dădea un expert al luptelor cu indienii. Amator de publicitate, el trimitea comunicate pentru fiecare zi de înaintare, anunțînd o victorie apropiată. Într-adevăr, în prima campanie, înaintarea se dovedi rapidă. În scurt timp, generalul atinse Washita și Sand Creek. Aici se aflau campate mai multe triburi de indieni cheyenne, kiowas, comaches și apaches. Tabăra a fost atacată de brigăzi de cavalerie, pornindu-se un masacru îngrozitor. Puțini reușiră să se salveze peste rîul din apropiere. Custer credea că își adjudecase o mare victorie. Ziarele erau în delir. Deși nu fusese găsit nici un sioux, presa făcea ironii la adresa lui Sitting Bull „că ar fi bine să se ridice și s-o ia la sănătoasa". Siouxii, neimpresionați de campania de presă, atacau așezările izolate, ucigînd și incendiind. Custer a promis să-i radă de pe suprafața pămîntului. El a înaintat vijelios pînă în pasul Bighorn. Canionul, înalt și îngust, nu permitea desfășurarea trupelor sale și ar fi putut deveni o capcană. Generalul n-a ținut cont de părerile ofițerilor săi, și a ordonat înaintarea, intrînd primul în trecătoare. Cavaleriștii mergeau atît de strîns încît crupele cailor se loveau. Drapelul diviziei a fost înfășurat pentru a nu fi sfîșiat de colții de stîncă. După ce armata a intrat în defileu, siouxii au prăvălit stînci, trăgînd din înălțimi. Puțini au reușit să mai scape. Generalul însuși a pierit.

Dezastrul a produs stupoare și furie în America. S-a decretat o mobilizare parțială, trimițîndu-se o uriașă armată de 80 000 de oameni. Pe capul lui Sitting Bull s-a pus un premiu de 100 000 de dolari. Indienii au continuat să hărțuiască trupele federale, dar nu au putut stăvili înaintarea acestora. Pe măsură ce cădeau căpeteniile războinice, cei care scăpau de masacru erau împinși în rezervații. Sitting Bull a fost nevoit să fugă în Canada. În 1881 el a revenit în S.U.A. pe baza promisiunii că „va fi respectat ca un adversar loial și valoroș". Prin diverse provocări, în anul următor, a fost lansat împotriva lui un mandat de arestare. Cîțiva ani el s-a ascuns în diverse sate și în ciuda uriașului premiu nu a fost trădat. În 1890, Bufallo Bill a primit misiunea să-l captureze. Cunoscut ca prieten al indienilor, acesta a trimis mesaje șefului sioux, sperînd că astfel îl va proteja. Buffalo era însoțit de un grup de oameni ai Agenției pentru indieni, conduși de un anume McLaughlin. După ce aceștia s-au convins că Sitting Bull va veni, l-au arestat pe Buffalo. Vechiul războinic sioux a fost întîmpinat cu focuri de armă. Uciderea lui Sitting Bull a fost considerată ca ultima bătălie împotriva indienilor.

DIN TEXAS PLEACĂ VITE

Printre uriașele resurse pe care le-au descoperit coloniștii au fost și vitele din Texas. Acest stat fusese colonizat de spanioli și aparținea Mexicului la cucerirea independenței. Americanii emigraseră masiv în Texas, produseseră diverse tulburări, proclamară statul independent, iar apoi îl anexaseră la S.U.A. Vitele care se găseau aici fuseseră aduse de spanioli cu secole în urmă; abandonate, se sălbăticiseră. Ele nu se deosebeau prea mult de vînat și nu aparțineau nimănui. Americanii chiar au fost frapați de înfățișarea lor ciudată. Erau slabe, de culoare deschisă, cu picioare, coadă și coarne foarte lungi. De aceea le-au și denumit **long horns** (coarne lungi). Aceste vite erau răspîndite în sud și în regiunea de coastă a Texasului, în așa-zisul **llanos**, unde iarba era deasă și verde aproape tot timpul anului.

După bunul lor obicei, coloniștii își însușeau

cam tot ce se găsea pe unde adăstau. Mai ales că aceste bogăţii le treceau pur şi simplu pe sub nas. Dar vitele se aflau în asemenea excedent încît n-ar fi putut să le consume. Afacerea devenea rentabilă dacă ar fi reuşit să le transporte în oraşele din nord-est, unde preţul lor se înzecea. După războiul de secesiune, au fost trimise primele convoaie de vite spre Saint Louis, Chicago şi chiar New York. Ele au călătorit pe jos, traversînd statele Missouri şi Illinois, pînă la punctele de îmbarcare în tren. Drumul a fost lung şi nu lipsit de obstacole. Vitele long horns aveau şi aşa o carne mediocră, în urma deplasării, ea devenea fibroasă. Animalele erau infestate de un parazit numit popular „febra Texasului" şi fermierii din regiunile de tranzit, temîndu-se de contaminare, au încercat să împiedice înaintea lor cu forţa. Texanii nu se lăsau uşor intimidaţi. Au apărut incidente. În urma drumului, vitele slăbiseră mult. Totuşi, afacerea s-a dovedit rentabilă.

Se punea problema găsirii unui drum accesibil, cît mai spre vest, pentru a ocoli aşezările populate şi pădurile Arkansasului pline de bandiţi. J.G. McCoy, negustor de vite, punea astfel problema: „Planul constă în găsirea unui punct accesibil, un depozit sau piaţă, unde Texasul să-şi poată conduce cireada fără a o pune în primejdie şi de unde, dacă nu găseşte nici un cumpărător, să se poată îndrepta spre orice piaţă doreşte. Pe scurt, o piaţă unde vînzătorul de vite din sud şi cumpărătorul din nord să se poată întîlni pe poziţii de egalitate, fără teama de a fi deranjaţi de mulţime sau de hoţi". După ce a fost perfectat un contract cu compania de căi ferate Hannibal and Saint Joseph Railroad, s-a ales ca punct de joncţiune Abilene, „un cătun minuscul, un loc mort, constînd din cinci-şase cabane din trunchiuri de brad acoperite cu noroi; de fapt în tot cătunul nu era nici măcar un acoperiş de şindrilă. Afacerile se încheiau în două încăperi mici, simple colibe de lemn. Se găsea acolo desigur şi inevitabilul **saloon**".

În 1867, John McCoy a adus echipe care să construiască ţarcuri. În legătură cu comerţul de vite s-au stabilit mai mulţi colonişti. Abilene a devenit un cow-town (oraş al vitelor). Au apărut şi trasee ale vitelor. **Chisholm Trail** traversa Texas şi Arkansas prin prerie. În primul an a fost străbătut de 75 000 de vite, în anii următori s-a ajuns la 1,5 milioane de capete. Abilene devenise placa turnată a comerţului cu vite din America şi luase proporţii spectaculoase. Pe măsură ce calea ferată înainta spre vest, punctul terminus al pistelor se schimba, apărînd alte oraşe ale vitelor care preluau supremaţia. **Western Trail** a adus în prim plan oraşul Dodge City, iar în legătură cu **Goodnight and Loving Trail** s-a ridicat Ogallala. Viaţa lor a fost efemeră, stimulată de această neverosimilă transhumanţă. Cînd ea a dispărut, oraşele au căzut în uitare.

„OMUL TIPIC DIN WEST"

Personajul principal al acestei fantastice migraţii a fost **cow-boy**-ul. Pitoresc, violent şi galant, el este produsul specific al **West**—ului. Îşi trage originea din Texas şi este succesorul păzitorului de vite mexican, **vaqueros**. Meseria,

Sitting Bull şi adversarul său, generalul George Custer.

şi casta, pe care şi-o arogă este foarte limitată în timp, avînd o înflorire maximă doar de un deceniu, 1865—1875.

În aparenţă aventuroasă, viaţa **cow-boy**-ului se supunea unor obligaţii şi reguli precise. Transmutarea cirezilor impunea rezistenţă, iniţiativă şi o disciplină aproape militară. Cow-boy-ii erau bărbaţi între 20-30 de ani, buni călăreţi, învăţaţi să mîne vitele, avînd şi o anumită onestitate de a duce treburile pînă la capăt. Cu aceeaşi dibăcie mînuiau şi pistolul. Pe lîngă echipamentul specific care trebuia să-i apere de arşiţă, de frig, de praf şi ploi, ei aveau un auxiliar preţios în **mustang**, un cal sălbăticit, de talie mai mică, dar cu un instinct superior în mînarea vitelor.

Pentru conducerea unei turme de cîteva mii de capete se alcătuia o echipă — **outfit** — formată din 10-15 oameni sub conducerea unui **boss**, cu autoritate deplină asupra celorlalţi. **Boss**-ul primea un salariu de 125 de dolari pe lună, ceea ce era mult, dar derizoriu faţă de valoarea capitalului manevrat care putea ajunge pînă la 100 000 de dolari. Un **drive** (transport) dura de la cîteva săptămîni pînă la şase luni. Turma care se întindea pe cîţiva kilometri lungime şi mai multe sute de metri lăţime, impunea aranjarea echipei. În frunte se aflau **point-riders**, care deschideau drumul, pe margine călăreau **flank-riders**, iar în ariegardă, **drag-riders**. Un loc important în echipă revenea bucătarului ce se deplasa într-o căruţă grea, încărcată cu provizii, **chuck-wagon**. Din echipă nu lipsea un **horse-wrangler**, un fel de îngrijitor de cai şi om bun la toate.

O mare dificultate consta în pornirea turmelor. Uneori era nevoie de mai bine de o săptămînă pînă se urneau cîteva animale şi celelalte se decideau să le urmeze. După cîteva ore de păşunat, dimineaţa, echipa mîna turma pînă în jurul prînzului, cînd făcea popas în preajma unui izvor. Urma o nouă etapă, în general mai scurtă. Zilnic se parcurgeau 10-15 mile. Seara, vitele erau adunate într-un **corral** improvizat. Noaptea se făcea de pază pentru a preveni furtul sau atacurile indienilor. Adesea atacau haite de lupi uriaşi. **Cow-boy**-ii descoperiră că

Cei care trăiesc de pe urma armei și adesea mor din cauza ei. Capturați sau uciși. (Fotografie document din arhiva bibliotecii Universității Oklahoma).

pot face afaceri frumoase cu blănurile lor. Incidente surveneau la trecerea unui vad, cînd turma se fragmenta și o parte refuza să mai intre în apă. Lipsa de apă putea produce și ea perturbarea înaintării, vitele fugind însetate în toate direcțiile. Uneori, din diverse motive, se stîrnea cîte un **stampede,** adică o busculadă cumplită și animalele nu mai puteau fi dirijate. Alteori începeau furtuni violente care produceau panică. Reconstituirea turmei putea să dureze chiar și o săptămînă. Viața nomadă și oarecum monotonă a cow-boy-lor se desfășura între două **rounds-up.** Marcarea vitelor era prilej de bilanț și se transforma într-o sărbătoare.

În ciuda muncii sale epuizante, dar banale, **cow-boy**-ul se socotea superior fermierului, negustorului sau minerului, ca și cum ar fi avut o aură de noblețe. Salariul relativ mare, care nu putea fi cheltuit pe drum, îl făcea să intre în oraș ca un cuceritor. Nimic nu i se părea prea scump pentru persoana sa. Șaua avea ținte de argint, pistoalele mîner de baga, frîiele și pintenii montați în argint, cizmele cu carîmbi înalți. Alura lui exprima încredere și virilitate. Era oricum mai deosebit, părînd mai puternic față de distinșii gentlemeni din est. El însuși se socotea irezistibil. Ceea ce Walter Webb, în cartea sa **The Great Plains,** culegea din gura unui contemporan: „Iată o nouă specie a genului omenesc. Trebuie să-l observ cu atenție și să-i notez toate obiceiurile, datinile și personalitatea. Trăiește călare, cum făceau cavalerii medievali, se deplasează înarmat cu o armă ciudată și nouă pe care o folosește cu precizie, cu amîndouă mîinile; înjură ca un surugiu, suge ca un burete, este îmbrăcat ca un actor și se bate ca un diavol. Este amabil cu femeile, rezervat cu străinii, generos cu prietenii și brutal cu dușmanii lui. Acesta este cow-boy-ul, omul tipic din West".

FALIMENTUL COW-BOY-LOR

Drive-ul nesfîrșit al vitelor din Texas a fost un boom economic care mai tîrziu sau mai devreme avea să se epuizeze. Sistemul **trails** prezenta și multe dezavantaje. Vitele ajungeau la destinație într-o stare deplorabilă, unele abia cîntărind 300 kg., iar carnea era improprie consumului. Unii proprietari au hotărît să nu le expedieze imediat, ținîndu-le la îngrășat. S-au încercat încrucișări cu rasele Hereford și Angus. Rezultatul a fost un hibrid rezistent, docil, cu o greutate dublă și o carne apreciabilă. Noua rasă s-a răspîndit în New Mexico, Colorado, Wyoming, Montana și Dakota. Acest teritoriu, cunoscut ca **Great American Desert** era o întinsă prerie care își realiza pe deplin menirea. Pășunile nu erau atît de bogate ca în Texas sau Kansas, dar suficiente. Nemaifiind necesari pentru **drive** și mereu hăituiți, **cow-boy**-ii simțeau nevoia să se așeze. Graville Stuart, colonist din Montana, remarca implicațiile economico-sociale și ecologice ale acestui fenomen: „În 1880, această regiune era practic nelocuită. Mii de bizoni întunecau cîmpiile, pe lîngă cerbi, capre negre, antilope, lupi, coioți. În total, existau acolo aproximativ 250 000 capete de vite, cifră care includea boii de jug și vacile de lapte. Nimeni nu pomenise încă de cow-boy. În 1883, bizonii dispăruseră și vînatul devenise rar. În schimb, în acel an, existau peste 600 000 capete de vite și cow-boy-ul devenise o instituție. Mai mult de jumătate din numărul acestor animale provenea din Texas, de unde fuseseră aduse, de-a lungul unor trails-uri de către cow-boy-ii care făcuseră una sau mai multe călătorii. Centrul noului mod de viață era **ranch**-ul, crescătoria de vite, în apropierea unei ape, indispensabilă pentru adăparea animalelor. Domeniul se întindea pe zeci, ba chiar sute de hectare. La început, crescătorii se instalau fără să aibă nici un titlu de proprietate, pe pămînturi străbătute de triburi indiene. După aceea, ei se prevalau de poziția de ocupanți, pentru a face să li se recunoască un drept de preemțiune și să devină proprietari cu drepturi depline".

Chiar dacă nu mai peregrinau, ocupațiile **cow-boy**-lor nu se schimbaseră. Ei se mulțumeau cu supravegherea vitelor și cu adunarea turmei în cazul unei furtuni sau **stampede.** Procurarea fînului li se părea o ocupație nedemnă. Sîrma ghimpată se dovedea foarte eficientă în împrejmuirea **corral**-urilor. Firește că-i priveau de sus pe fermierii care se speteau muncind. Lucrurile au mers de la sine pînă în iarna anului 1886, cînd s-a produs catastrofa. Din noiembrie a început să ningă și stratul de zăpadă s-a îngroșat, încît vitele nu s-au mai putut hrăni. La începutul anului următor s-a produs o acalmie care a renăscut speranța că vitele vor fi salvate. S-a declanșat însă un **blizzard** (viscol violent) neobișnuit de lung și de intens pentru zona preriilor. După aceea s-a produs o depresiune și temperatura a scăzut la minus 30 ° C. **Cow-boy**-ii s-au adăpostit, lăsînd vitele pe cîmp. În primăvara au găsit mormane de cadavre și vite costelive

degerate, rătăcind. Aceasta însemna falimentul.

Exploatarea vitelor în **ranch**-uri, cu grajduri și hambare, a luat forme mai puțin pitorești, dar eficiente. Fără să vrea, **cow-boy**-ii au devenit fermieri. Fără să știe, au fost colonizatori. Numărul lor a fost minor. După majoritatea estimărilor vreo 40 000 de indivizi față de o populație totală de 50-60 de milioane. Măreția lor a fost scurtă, iar aria de răspîndire relativ îngustă. Totuși, prin bravură, pitoresc și temeritate, ei au intrat în legendă.

NU TRAGEȚI ÎN PIANIST!

Cucerirea anarhică a **West**-ului a lăsat o teribilă plagă în istoria societății americane. Colindarea nesfîrșitelor spații, presărate cu tot felul de obstacole și primejdii, a impus coloniștilor să înainteze înarmați. Armele au devenit un accesoriu indispensabil, ajungînd pînă la fetișizare. Totodată, marea libertate a inițiativei particulare, mai precis absența unei autorități care să impună ordinea, a făcut ca mulți să-și caute dreptatea, folosindu-se de carabină sau pistol. Purtarea armelor în **West** era o modă și o necesitate, creînd iluzia că fiecare se poate apăra singur. De aici s-a ajuns la o adevărată euforie a violenței.

Atmosfera încărcată în care porneau să șuiere gloanțele era caracteristică atît **trails**-urilor, unde pîndeau bandiți sau indieni, a drumurilor **cow-boy**-lor, cînd aceștia se încăierau cu fermierii, cît și a tîrgurilor care prosperau peste noapte. **Towns**-urile se concentrau în jurul unui **saloon** unde se aduna o faună compusă din jucători de cărți, bețivi, borfași, cow-boy, mineri, prostituate. Alcoolul înfierbînta mințile, iar jocul de cărți crea suspiciuni. Cum pistolul se afla la șold, dilema era ușor de rezolvat. Încăierările lăsate cu morți și răniți erau aspecte cotidiene. Un cîrciumar „grijuliu de bunul renume al localului, ca și de odihna sufletului clienților nenorocoși", amenajă în spatele **saloon**-ului un cimitir. Îndemnul „Nu trageți în pianist!" își avea rațiunile lui și nu era întotdeauna respectat. O invenție salutară se dovedi pianul mecanic. În epoca de glorie a **Dodge-City**-ului administrația încerca să impună anumite maniere printr-o ordonanță: „Este interzis a se intra călare în orice magazin, salon sau tripou". „Este interzis a se trage focuri de armă cu excepția zilelor de 4 iulie, de Crăciun și de Anul Nou", „Orice vizitator este obligat să-și lase armele la garderobă" etc. Numai în 1872, în același oraș, se înregistrau 24 de omoruri. Mărturie a grabei cu care se ucidea stau epitafurile de pe morminte, nu lipsite de un umor cinic: „mort otrăvit de plumb", „omorît de trăsnet" (?!?), „spînzurat din greșeală", „Iînșat de mulțime".

În fața delincvenței și a criminalității, comunitățile încercau să se apere, creînd corpuri de angajați. Așa au fost **The Hounds** (cîinii de vînătoare) însărcinați să curețe un cartier din San Francisco, prin a cărui tristă faimă s-a numit Barbary Coast. The Hounds se dovediră atît de zeloși încît, după ce curățară coasta, trecură la jefuirea magazinelor și la linșarea negrilor, terorizînd orașul. Împotriva lor se constitui un alt corp numit **vigilantes**, care îi stîrpiră pe **hounds**, apoi se aruncară cu aceeași furie asupra cîrciumilor, tripourilor și bordelurilor. Organizații **vigilantes** se constituiră în mai multe orașe din **West** și ele acționau cu aceeași ferocitate. Cei prinși suportau sumara „judecată a lui Linch", al cărei final era ștreangul.

Un incident revelator pentru felul cum procedau oamenii justiției, redat de Joe Hamman, se petrece în 1860 la Wichita în Kansas. Un grup de **vigilantes** au pătruns într-un **saloon** în

Ultima amintire de la patru gunmen.

căutarea unor bandiți pe capul cărora se puseseră premii. „Unul dintre **vigilantes**, crezîndu-se amenințat, trase un foc. Din asta ieși o încăierare generală, de care mulți profitară ca să-și rezolve răfuielile personale. Cînd se risipi fumul, au fost ridicați 3 morți și 15 răniți; legea se dovedi mai tare. Acei **desperados** pe care-i căutau **vigilantes**, răufăcători a căror conștiință era deosebit de încărcată, au fost spînzurați de stîlpii de telegraf". Nu era prima oară cînd stîlpii de telegraf își dovedeau o sinistră utilitate, ceea ce îl făcea pe un proaspăt colonist să afirme că reprezentau „colaboratori prețioși ai unei justiții sumare în regiunile cu arbori puțini".

PROFESIONIȘTII ARMELOR

Senzația de securitate pe care o oferea portul armei era cît se poate de înșelătoare. Unii au fost împușcați înainte de a pune mîna pe pistol, alții au devenit adevărați profesioniști ai mînuirii armelor, numiți ca atare **gunmen, gunfighters, sixguns** etc. În **Encyclopedia of Western Gunfighters**, editată în 1979 în Oklahoma, foarte bine documentată de altfel, am numărat peste 200 de figuri celebre. Impresionează faptul că majoritatea portretelor, datînd din epocă, sînt făcute în... sicriu sau în orice caz cînd aceștia erau morți. Interesant mi s-a părut și că autorul dedică această carte bunicii sale, ea însăși fiică de pistolar, ceea ce dovedește și o anumită mentalitate.

Unii dintre acești indivizi se aflau chiar în slujba legii, dar rapiditatea cu care își trimiteau pe lumea cealaltă adversarii, a făcut din ei figuri controversate, pentru că „în ciuda numeroaselor relatări și dări de seamă oficiale, e foarte greu astăzi să deosebești, la oamenii însărcinați să impună respectarea legii în orașele din **West**, partea de tolerantă răbdare față de nelegiuiți, de cea de grabă precipitată de a fi tras primul în caz de provocare". Cîțiva au intrat în legendă ca pozitivi.

James Butler Hicock, supranumit Wild Bill, se angajează de tînăr pe diligențe, iar în timpul războiului de secesiune este cercetaș. În 1869 este ales **marshal** la Hays City, unde menține ordinea cu ajutorul pistoalelor. Într-o încăierare ucide trei soldați de la fortul din apropiere și este nevoit să fugă. În anul următor primește aceeași funcție la Abilene. Se descurcă bine printre cow-boy, dar renunță la slujbă pentru a juca alături de prietenul său Buffalo Bill într-o piesă. Neavînd succes, pleacă la Deadwood, **hot town** (oraș fierbinte) al căutătorilor de aur din Dakota de Sud. În 1876, în timp ce juca o partidă într-un saloon, este ucis pe la spate. Contemporanii afirmau că Wild Bill „nu putea fi ucis din față". Nu avea decît 39 de ani.

Wyatt Earp a fost însoțitor de diligențe și sheriff la Wichita, Dodge City și Tombstone. S-a remarcat în încleștarea din **saloon**-ul „O.K. Corral", unde i-a lichidat pe frații Clanton care, se pare, făceau parte dintr-o periculoasă bandă. A participat la 5 înfruntări, din care au rămas probabil tot atîtea victime. Era considerat un „pacifist". Sătul de atîtea împușcături și omoruri, și-a deschis un **saloon** în California, apoi a emigrat în alte orașe. Spre sfîrșitul vieții a devenit manager pentru luptătorii de catch și box. A murit în 1929, la 81 de ani.

Doc Holliday s-a remarcat în aceeași tragică răfuială de la „O.K. Corral". Despre el, amicul său Wyatt Earp spunea: „Era un dentist care de nevoie a devenit cartofor, un gentleman din care boala a făcut un vagabond fără scrupule, un băiat blond, înalt, slab, putred de tuberculoză, și în același timp, jucătorul de cărți cel mai abil, omul cel mai rapid, cel mai periculos, un țintaș fără pereche". Bolnav de plămîni, a renunțat la profesiunea de dentist, devenind jucător profesionist. Irascibil, a lichidat cîțiva parteneri care trișau. La Ford Griffith, în Texas, se luă la harță cu alt jucător. Înainte ca acesta să pună mîna pe pistol, și-a scos cuțitul din mînecă și l-a înjunghiat. Era cît pe-aci să fie linșat. După o viață aventuroasă, a murit totuși în patul său, la numai 35 de ani.

JOCUL CU MOARTEA

Dacă unii gunmen au împușcat mai mult sau mai puțin în slujba legii, ori măcar cu oarecare onorabilitate, despre alții nu există nici o îndoială că au fost bandiți sîngeroși, criminali înrăiți și feroce. Cucerirea **West**-ului a fost însoțită de numeroase jafuri, crime și nelegiuri, fără precedent în lumea modernă, care au creat o tristă faimă acestei epopei.

Încă de la început, înființarea curselor de diligențe a asigurat o preocupare stabilă pentru bandiți. Ele erau atît de nesigure, încît un afiș pentru angajarea însoțitorilor arăta cam așa: „se caută tipi înalți și solizi pînă în 18 ani. Să fie experți în călătorie, dorind să-și riște viața zilnic. Se preferă orfani. 25 de dolari pe săptămînă". În cazurile fericite, bandiții se mulțumeau să devalizeze diligența și să dezbrace călătorii. Buffalo Bill a avut inspirata idee să recupereze o diligență ciuruită de gloanțe și aruncată într-o prăpastie cu care a făcut un spectacol ambulant, colindînd America.

Tradiția atacării vehiculelor s-a perfecționat în legătură cu trenurile. Jafurile produceau enorme pagube companiilor de cale ferată. Unele au luat măsura blindării vagoanelor poștale, dar bandiții nu se dădeau în lături să le arunce în aer. „Expres Gazette" făcea bilanțul că în ultimul deceniu al secolului trecut s-au comis 261 de jafuri de trenuri în care au fost uciși 88 de oameni.

•

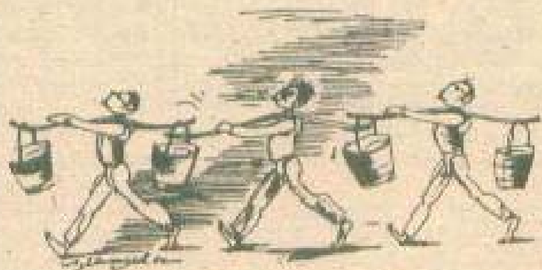
Înfăptuită într-o cavalcadă zgomotoasă și brutală, cucerirea **West**-ului a fost spectacolul împlinirii unei mari națiuni. În ciuda aspectelor marginale, coloniștii s-au așezat temeinic aici, ridicînd o nouă civilizație. Cînd praful stîrnit de copitele cailor s-a așezat, în urma lui au rămas orașe, ogoare, mine, căi ferate, fabrici, universități, întreg auxiliarul unei vieți moderne. Înaintarea nebuloasă a însemnat pentru fiecare o încercare a propriului destin. Prin străduință, noroc sau violență orice era posibil. Ceea ce făcea pe André Maurois să afirme că „în West erau permise orice visuri, orice ambiție era legitimă, orice basm era verosimil".

IULIAN COSTANDACHE ■

LUMEA ZÎMBEȘTE

SÎRGUINȚĂ

BULGARIA

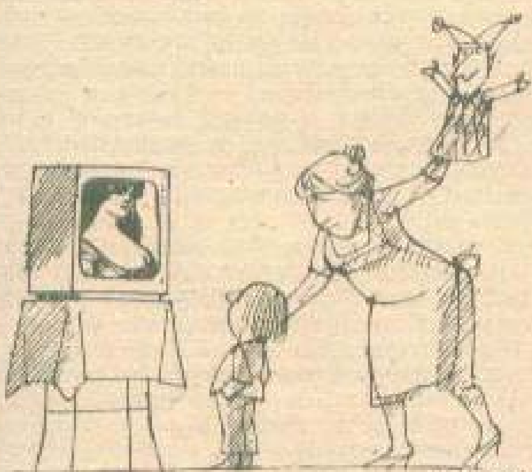

CEHOSLOVACIA

RELAȚII INTERPERSONALE

ELVEȚIA

MAREA BRITANIE

„Ce mă neliniștește este faptul că lumea spune că sîntem făcuți unul pentru altul..."

CEHOSLOVACIA

„Mă iubește, nu mă iubește..."

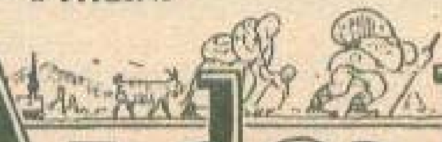
FRANȚA

„Emisiunea despre emanciparea femeii s-a terminat. Îmi dai voie să plec?

ANUL IV Nr. 7 — 8 PAGINI — 10 LEI — 12 FEBRUARIE 1946

ORGAN LIBER DE LUPTĂ ȘI AFIRMARE ROMÂNEASCĂ

DIRECTOR: Dr. Constantin Hagea

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA București, Strada Dionisie Lupu Nr. 65

O Transilvanie „Autonomă?"

de Gh. Popp

Mentalitate de clasă sau psihologia etnică?

AMINTIRI DE LA ZIARUL „ARDEALUL"

„Amintirea e unicul paradis din care nu putem fi izgoniți", afirma, pe bună dreptate, **Jean Paul**, contemporanilor săi. Fiecare dintre noi simte veridicitatea acestor cuvinte. Poate că și de aceea m-am hotărît să scriu cele ce urmează, am jurat că voi spune numai adevărul despre evenimente lăsate în urmă cu 40—45 de ani, în forfota redacției ziarului „ARDEALUL" din București, al cărui redactor am fost.

Încep prin a preciza că apariția ziarului „ARDEALUL" a fost o necesitate vitală, de îmbărbătare și sprijin, pentru cei peste cinci sute de mii de refugiați și expulzați din Ardealul de Nord, cotropit de Ungaria horthysto-fascistă prin odiosul dictat de la Viena din 30 august 1940. Acest ziar apare la 16 februarie 1941, prin stăruințele neobositului său director, dr. Anton Ionel Mureșeanu, și cu sprijinul autorităților guvernamentale, ca un organ liber de luptă și afirmare românească a drepturilor noastre asupra întregului teritoriu al Transilvaniei, așa cum s-a proclamat de către Marea Adunare Națională de la Alba Iulia la 1 decembrie 1918. Puțini din cîți am mai rămas în viață, din pleiada atîtor condeieri din jurul ziarului „ARDEALUL", căruia le-au fost statornici colaboratori, sprijinitori și prieteni, cîți oare își mai aduc aminte de proprietara acestui ziar, care nu era altcineva decît însăși soția directorului, buna și statornica în alese virtuți de nobilă amfitrioană română, doamna Georgeta A.I. Mureșeanu, căreia cu recunoștință și respect îi sărutăm mîna, urîndu-i deplină sănătate și viață lungă și pentru că la masa ospitalității sale de multe ori ne-am săturat.

Cu inima copleșită de emoție și plăcere, îmi amintesc de acel mănunchi de scriitori de aleasă cultură și vastă erudiție, avizi de o cît mai bogată documentare asupra stărilor de peste vremelnicul hotar de la Feleac, mai toți refugiați sau expulzați de pe un străbun pămînt plin de suflare românească, condeieri deveniți soldați devotați pînă la sacrificiu cauzei naționale a tuturor românilor, neobosiți fiind în lupta dreaptă dusă împotriva dictatului de la Viena, în vederea reîntregirii Transilvaniei cu Nordul ei atît de samavolnic sfîșiat și înstrăinat.

Pînă prin luna aprilie 1943, redacția și administrația ziarului erau într-o vilă de pe strada Polonă 27, în apropierea bulevardului Dacia, iar după aceea — ultima sa adresă — a fost în str. Dionisie Lupu 65, colț cu Piața Lahovari. În redacție domnea o atmosferă caldă și înfrigurată totodată, cu o neîntreruptă activitate, toate birourile avînd mesele pline de cereri și corespondență poștală venită de la refugiați și expulzați, cu fel de fel de probleme, foarte mulți dintre ei fiind alungați de pe meleagurile natale din nordul Transilvaniei doar cu hainele de pe ei, avînd sufletul pustiit și îngrozit de neomenia și brutalitățile la care au fost supuși de către bandele dezlănțuite împotriva a tot ce era român și românesc; peste revistele și ziarele vremii de pe aceleași birouri erau aruncate șpalturile și periile cu miros proaspăt de tuș, trase cu sîrg pentru corectură, fiecare redactor făcîndu-și singur corectura articolelor respective. De obicei, ziarul apărea în 8 pagini, doar numerele festive apăreau în 16. Cînd cenzura ne scotea unele articole, se mai întîmpla cîteodată ca spațiile rezervate acestora să apară în alb, cu mențiunea „CENZURAT" — (o ștampilă improvizată). În cazul cînd, totuși, articolele cenzurate erau publicate peste capul cenzorilor, ziarul era suspendat sau suprimat, iar autorul lor internat în lagărul de la Tg. Jiu sau condamnat la închisoare cum de altfel vom arăta mai jos.

Fumul gros și sufocant de țigări ieftine, cum erau „Plugarele" și „Naționalele", sau de țigările „Carpați", savurate de Jan (Ion Teodorescu-Făcet), cel reîntors de pe front cu degetele picioarelor degerate, plutea necontenit în în-

căpere. Acel aproape permanent du-te-vino al vizitatorilor, cei mai mulţi dintre ei refugiaţi sau expulzaţi din Ardealul de Nord, făcea din redacţie un viespar sau un muşuroi de furnici răvăşit. Ei veneau cu fel de fel de acute probleme personale de importanţă vitală pentru ei, fiind vorba de cereri de serviciu, de locuinţă sau veşti despre rudele căutate în marea suferinţă a refugiului transilvănean.

În strădania acţiunilor culturale, în paginile ziarului „ARDEALUL" au fost publicate producţii literare ale unor muncitori şi ţărani, cum era ţăranul poet Vasilica Bob, refugiat din satul Copalnic din judeţul Satu-Mare. De asemenea au înfrumuseţat paginile ziarului, operele unor artişti plastici ca: Romul Ladea, Traian Biţiu-Dăncuş, Ion Vlasiu, Aurel Ciupe, A. Demian, Catul Bogdan ş.a.

La serbările şi şezătorile literare organizate în Capitală sau în oraşele din provincie, de către ziarul „ARDEALUL" împreună cu scriitori grupaţi în jurul lui şi-au dat concursul artişti de seamă ai Teatrului Naţional din Bucureşti, Timişoara şi Sibiu, sau de la Opera Română, sau de la Teatrul de Operetă. Ne facem o plăcută datorie de a le reaminti numele lor ilustre, ca: George Calboreanu, V. Valentineanu, Ion Dacian, Pavel Torna sau Nicolae Făgădaru, Marieta Anca, Sereda Sorbul, Rodica Savu, Florica Ciura-Ştefănescu, Alexandru Grozuţă, Emil Gavriş precum şi alţii. Tot aici, se cuvine a-l aminti pe Victor Ion Popa, directorul Teatrului „Muncă şi Lumină" din Capitală, care a sprijinit încă de la început, în mod gratuit, activitatea Căminului Cultural al refugiaţilor ardeleni **„Avram Iancu"**, condus cu competenţă de Iustin Handrea (care a şi publicat 3 volume de „Cronici"), aşa după cum a fost susţinută de conferenţiari cărturari ca Dimitrie Gusti, C.C. Giurescu, George I. Brătianu ş.a.; după cum această activitate culturală a căminului a fost susţinută şi de participarea unor poeţi ca Mihai Beniuc, Ion Th. Ilea, Ion Şiugariu, Dumitru Savu şi mulţi alţii, care prin versurile lor citite miilor de refugiaţi ardeleni, veniţi, duminică de duminică, la Muzeul Satului, îi făceau să plece întăriţi în credinţa lor de întoarcere în satele şi oraşele natale din nordul Ardealului, de unde fuseseră alungaţi şi năpăstuiţi de către barbaria horthysto-fascistă.

Directorul ziarului „Ardealul", dr. Anton Ionel Mureşeanu (fotografiat în 1984).

După cîte îmi amintesc, o iniţiativă deosebită, larg sprijinită de marele public şi cu adîncă rezonanţă în inimile tuturor românilor, a fost aceea de la începutul lunii martie 1943, cînd la redacţia ziarului „ARDEALUL" s-a ţinut o şedinţă restrînsă de comitet, în vederea ridicării unui monument închinat marelui nostru poet George Coşbuc, ca răspuns nelegiuirii de la Năsăud săvîrşite de unguri, prin care bustul poetului ţărănimii a fost distrus în ura nesăbuită a făptaşilor. Deoarece preţul executării acestui monument depăşea suma de un milion de lei, s-a hotărît să se deschidă prin ziarul „ARDEALUL" o colectă publică pentru strîngerea de fonduri băneşti pînă la acoperirea sumei necesare execuţiei acestui monument. De asemenea, s-a hotărît ca în coloanele ziarului să se publice numele donatorilor cu sumele subscrise. Era primul monument ridicat de ardeleni la Bucureşti prin colectă publică. Comitetul de iniţiativă a mai hotărît ca prin coloanele ziarului „ARDEALUL" să se facă o largă şi susţinută publicitate în acest scop, apelîndu-se la forurile bancare din ţară să contribuie cu donaţii cît mai importante. De asemenea, s-a apelat la instituţii culturale şi de învăţămînt, firme comerciale, fabrici şi sindicate, precum şi la toate liceele de orice profil şi la şcolile de orice grad, ca prin activităţile extraşcolare şi culturale ale elevilor şi elevelor, să se strîngă fonduri băneşti pentru monumentul lui George Coşbuc.

Acest monument a fost inaugurat la 20 august 1944, la mormîntul poetului de la cimitirul Bellu, în faţa unei imense mase de participanţi (peste 5 000!), printre care au fost şi şapte membri ai Academiei Române. Este demn de remarcat că toţi vorbitorii au cerut ieşirea României din Axă, retragerea trupelor române de pe front şi pregătirea armatei române în vederea recuceririi Ardealului de Nord. Îmi amintesc cum, în entuziasmul general, s-au întocmit pe loc adeziuni la aceste propuneri, pentru a fi înaintate guvernului. E demn de reţinut că acest eveniment de interes naţional s-a petrecut doar cu 3 zile înaintea actului de la 23 august 1944! Pentru cei care nu cunosc sau n-au reţinut inscripţiile de pe monumentul poetului George Coşbuc de la Bellu, arătăm că în spatele lui este scris textul: „RIDICAT DIN INIŢIATIVA REFUGIAŢILOR ARDELENI PRIN SUBSCRIPŢIE PUBLICĂ DESCHISĂ DE ZIARUL „ARDEALUL" 1944." ARHITECT: IULIAN DESCU; SCULPTOR: ION VLASIU; EXECUŢIA: CFIU E. SANTALENA. Pe o placă separată este inscripţionat: „GEORGE ŞI ALECSANDRU COŞBUC". Pe faţa monumentului, între doi brazi stilizaţi, de-asupra chipului de bronz al poetului este scris: „GEORGE COŞBUC 1866—1918"; iar sub efigia de bronz a poetului se reproduc 6 versuri din Gazel: „O LUPTĂ-I VIAŢA; DECI TE LUPTĂ/ CU DRAGOSTE DE EA, CU DOR./ PE SEAMA CUI? EŞTI UN NEMERNIC/ CÂND N'AI UN ŢEL HOTĂRITOR./ TU AI PE-AI TĂI! DE N'AI PE NIMENI,/ TE LUPŢI PE SEAMA TUTUROR." Pe piatra de mormînt

e încrustat următorul text: „LUI GHEORGHE COŞBUC, POETUL CARE CU NEASEMUIT GRAIU A CÂNTAT ÎN VERSURI OAMENII, VIAŢA ŞI LOCURILE TRANSILVANIEI, I-SE RIDICĂ AICI PE LOCUL LUI DE VECINICĂ ODIHNĂ ACEASTĂ PIATRĂ FUNERARĂ SĂ FIE SEMN PENTRU URMAŞI. SUFLETUL GENEROS AL POETULUI ÎNCHINAT CU SENINĂTATE PROSLĂVIRII NEAMULUI, FĂ DOAMNE, SĂ RĂMÎNĂ PENTRU NOI TOŢI ÎNDEMN LA FAPTĂ, IAR VRAJA CÂNTECELOR SALE SĂ NE ÎNTĂREASCĂ INIMILE ŞI CREDINŢA ÎN DESTINUL MARE AL TRANSILVANIEI." — „ALĂTURI ÎNTRU VECINICIA DUHULUI, ODIHNEŞTE ELENA ŞI ALEXANDRU, SOŢIE ŞI FIU".

Paralel cu subscripţia publică deschisă de ziarul „ARDEALUL" pentru monumentul lui Coşbuc, exista şi aceea pentru monumentul eroilor de la Vişag, judeţul Alba, cioplit în atelierele Gimnaziului industrial din Zlatna, eternizînd jertfa adusă pe altarul patriei de către moţii din Vişag. O altă subscripţie publică prin coloanele ziarului „ARDEALUL" a fost aceea pentru „Medalia Nicu Polizu", deschisă cam în aceeaşi perioadă de timp.

În toată perioada refugiului transilvănean, redactorii ziarului „ARDEALUL" căutau fel de fel de prilejuri de a menţine trează conştiinţa naţională a tuturor românilor şi în special a refugiaţilor şi expulzaţilor din Ardealul de Nord ocupat, o dată cu speranţa recuceririi acestui teritoriu românesc. Astfel, fie în rubrica **„Poşta redacţiei"**, fie în rubrica **„De vorbă cu cititorii"**, dintre care mulţi proveneau din oraşele şi comunele din Ardealul de Nord ocupat de unguri, răspunsurile erau axate pe problematica dezrădăcinării şi alienării refugiaţilor şi expulzaţilor ardeleni dintr-un mediu natal rustic şi transplantaţi în altul citadin, adaptabilitatea fiind un proces lent, plin de nostalgie după vetrele pierdute; de aceea coarda sentimentală a inimii vibra ca o ceteră în şezătorile ţinute de Căminul cultural „Avram Iancu" la Muzeul Satului, în duminici şi sărbători, în fiecare pribeag dorinţa de a asculta cîntece şi de a juca jocurile româneşti era vitală. Conversaţiile acestea în cadrul celor două rubrici menţionate mai sus erau aşteptate şi gustate de cititori, mărturie fiind miile de scrisori primite prin poştă de către redacţia ziarului sau unele lăsate personal de cititori.

Astăzi, privind în urma mea, pe-acolo pe unde mi-am risipit paşii tinereţii, muncind cu plăcere şi sîrg în redacţia ziarului „ARDEALUL", constat cu strîngere de inimă că din mulţimea colegilor şi prietenilor mei de breaslă şi muncă, precum şi din mulţimea de colaboratori, mulţi nu mai sînt printre cei vii. Însă ei s-au petrecut din viaţă cu conştiinţa împăcată că şi-au făcut datoria faţă de ţară şi neam, împlinind jurămîntul făcut pentru reîntregirea Transilvaniei şi a României. Actul de la 23 august 1944 a deschis armatei române drumul glorios al reîntregirii şi al măreţiei patriei noastre, refugiul ardelean aparţinînd de-acum doar amintirilor...

...„Dar unde sînt acei ce nu mai sînt?..."

DUMITRU SAVU ■

LA NUNTA DE ARGINT*)

Am douăzeci şi cinci de ani de căsnicie...

La nunta noastră de argint, ce vor spune oare ursitoarele şi ce cadou îmi va aduce Moş Crăciun?... Nămeţii au început să cadă, ca petalele caisului măturat de vânt şi ploaie.

La nunta de argint, familia mea e singură numai într'o casă cu bârnele şi zidurile podului dărămate, iar duşmanii mei de totdeauna îmi secătuesc cămara, care singură mi-a rămas neatinsă de nenorocire.

În nenorocirea mea, îmi aştept prietenii mei buni, cari la nunta mea m'au îmbrăţişat şi-au plâns şi-au râs cu mine, bucurându-se că mi-am întemeiat un cămin de dragoste şi viaţă nouă şi de frunte în rândul oamenilor, după atâţia ani de burlăcie.

Astăzi, îmi chem prietenii mei dragi, pe cari depărtările şi vremurile i-au nins cu plumbii fărădelegilor mamonice ale sgripţuroaicei hâde.

Veniţi! Veniţi, prieteni buni, căci v'aştept cu casa dărâmată de cutremur drăcesc şi cu nădejdiile cuibărite în ţâţânile vieţii mele. Voi singuri mă veţi ajuta, în prăbuşirea nefirească a fericirii mele, căci grinzile casei au căzut peste tihna căminului meu, iar soţiei mele i-au împlântat în inimă pumnalul însângerărilor şi al suferinţelor.

În genele ei lacrimile s'au aninat ca nişte mărgăritare înfierbântate în nădejde şi crez nezdruncinat în dreptatea Cerului. Copiii mei îşi culcă gândurile în pumnii împietriţi de răzbunare şi scrutează, cu ochii aprinşi de dorul altei vieţi, zările visate de mine acum 25 de ani.

La nunta de argint aştept aceeaşi prieteni, pe cari i-am aşteptat ca mire, cu inima jăruind bucurie şi slavă.

Să vină prietenii mei de atunci să mă plângă şi să mă scoată din prăpastia nenorocirilor mele, căci, deşi i-am scuipat şi palmuit cu ocări, inima mea le-a păstrat dragostea şi recunoştinţa tinereţii. Cu suliţa vremurilor în coaste, buzele mele învineţite de durere au vărsat venin, dar inima mea nu s'a spurcat cu el. Ea a rămas tot aceeaşi, care a fost la ospăţul neamului meu întreg şi-al prietenilor, acum 25 de ani, ca şi acum la nunta de argint.

Să vină prietenii mei, să vină!...

DUMITRU SAVU

*) Articol publicat în nr. 49, pag. 8, din 25 decembrie '943 al ziarului ARDEALUL din Bucureşti, pentru care ziarul a fost suspendat, în urma protestului ambasadei germane din Bucureşti, adresat Preşedinţiei Consiliului de Miniştri. Acest articol, la începutul anului 1944, în primele 10—12 zile ale lunii ianuarie, a fost comentat la postul de radio BBC din Londra de Cornel Bianu, iar la postul de radio VOCEA AMERICII a fost comentat de romancierul de origină română Peter Neagoe, în sensul că atît autorul articolului cît şi întreaga activitate a ziarului ARDEALUL creează o opinie publică în favoarea aliaţilor şi contra nemţilor hitlerişti, în special, şi al fascismului, în general, precum şi contra regimului antonescian, care instaurase şi o drastică cenzură asupra tuturor publicaţiilor din România.

ÎNTRE VIAȚĂ ȘI MOARTE ÎN CHEILE BICAZULUI, ÎN LOCUL NUMIT SANTINELA DE LA GÎTUL IADULUI

În ziarul Sportul **din 22 martie 1985 apărea sub titlul** „S-a întîmplat în munți" **următoarea știre: „Într-una din diminețile acestei ierni, o echipă de alpiniști a urcat pe traseul** „Armata" **din** Cheile Bicazului, **pentru a recupera o serie de materiale rămase cu prilejul escaladării, în premieră, a traseului** „Moldova". **La coborîre, atenția le-a fost atrasă de agitația stîrnită de oamenii din jur, precum și de strigătele disperate de sus, unde se vedeau doi sportivi atîrnați în gol, la capătul unei corzi:** Ioan Brenciu **de la** „Metalul" Hunedoara **și un alt coleg, din** Piatra Neamț. **Imprudenți, se avîntaseră într-o escaladă fără a avea toate materialele specifice necesare. Fără să șovăie, deși se aflau după o zi grea (peste 5 ore în traseu) ieșenii au început o luptă îndîrjită — cu frigul, cu noaptea, care se apropia amenințător — pentru a-și salva colegii, dintre care unul era accidentat. După numai o oră și un sfert, ieșenii se aflau în preajma celor suspendați și, acționind cu mult sînge rece și operativitate, au reușit să-i aducă pe platou, în afara oricărui pericol. Accidentatul a fost transportat de urgență la spitalul din Gheorghieni, de unde a ieșit după două săptămîni complet refăcut. În acest act de mare curaj, ieșenii au fost sprijiniți de** „Salvamont"**-ul din** Gheorghieni, **precum și de personalul, sosit la fața locului, de la Stația de salvare din acest oraș. Exemplul alpiniștilor din** Iași, Dorin Drăgoi, Constantin Huțupașu, **precum și al antrenorului lor, ing. Michael Bucholtzer, căci despre el este vorba, constituie un frumos act de sportivitate al celor care practică alpinismul, acest sport al curajului".**

Cîteva luni mai tîrziu, din partea lui Ioan Brenciu, unul din „imprudenții" alpiniști amintiți în articol, am primit o foarte lungă scrisoare. Am crezut că este o scrisoare oarecare, așa că am început să o citesc fără prea multă tragere de inimă. După cîteva clipe însă n-am mai putut să o las din mînă. Mă aflam în fața unui senzațional reportaj. Am fost tentat să-l propun imediat publicării, dar mi-am spus că aprecierea mea este prea subiectivă, că autorul scrisorii prea se laudă pe sine, că faptele nu se vor fi petrecut chiar așa cum le-a povestit Ioan Brenciu. Am recitit scrisoarea de cîteva ori. De fiecare dată m-am cutremurat. Am început să îndrăgesc atît de mult această scrisoare, încît, dintr-un ciudat sentiment de proprietate, m-am hotărît să n-o arăt nimănui. Era scrisoarea mea! A mea și numai a mea! Cu toate imperfecțiunile ei stilistice, cu toată nebunia ei, era o scrisoare scrisă într-un spital de un om pe care gîndurile nu-l lăsau să doarmă. Chiar și acum, cînd o încredințez celui ce alcătuiește acest almanah, am sentimentul că dau din mînă o comoară. Timp de-aproape doi ani m-am înfruptat din ea ca din apa limpede și rece a unui izvor de munte. De fiecare dată cînd o reciteam simțeam că se întîmplă cu mine un lucru foarte ciudat: iubeam, din ce în ce mai mult, viața. Redescopeream frumusețea prieteniei, a adevărului. Dar ceva nedeslușit mă oprea să arăt și altcuiva această scrisoare. Pînă la urmă însă după cum se vede, am cedat. Treacă de la mine, am zis. Îi cer lui Ioan Brenciu iertare. A avut ghinionul de-a i se adresa unui egoist, unui harpagon. Dar nu-i numai vina mea că mi-am descoperit, pentru prima dată în viață, și astfel de calități, atît de opuse omeniei, uriașei omenii pe care Ioan Brenciu a arătat-o în Cheile Bicazului, **în locul numit** Santinela de la Gîtul Iadului, **unde s-a înfruntat cu moartea și a învins-o.**

VICTOR NIȚĂ

Deci vă povestesc foarte pe scurt cum a fost salvat Mitică din accidentul petrecut în traseul „Santinela de la Gîtul Iadului" din Cheile Bicazului în ziua de 9 noiembrie 1984. La ora 15 și 15 minute eu mă aflam în Regruparea care marca intersecția traseului nostru cu traseul „Cea de-a 25-a aniversare", iar Mitică, secund, era pe traverseul de deasupra celor trei surplombe suspendate în frumosul și maiestuosul turn ce străjuia întîlnirea Bicazului cu Bicăjelul la locul numit atît de sugestiv „Gîtul Iadului". Mitică mai avea aproximativ 20 de metri pînă să ajungă în regrupare la mine, loc din care practic traseul era terminat... Am simțit coarda întinzîndu-se brusc în mîinile mele și am blocat-o imediat, fără să-mi alunece nici măcar un centimetru. Mi-am dat seama instantaneu că Mitică a căzut.

Pe Mitică nu-l vedeam, traversul fiind ascuns privirilor mele de bolovanul care mărginea în dreapta mea regruparea în care mă aflam. Atunci am strigat: „— Mitică, ce s-a întîmplat? — Am căzut!" am auzit vocea lui, care părea foarte calmă și liniștită. „— Te-ai lovit? — Nu, nu m-am lovit! — Bine, atunci hai sus! — Nu pot! — Cum nu poți, de ce? — Nu pot, dar lasă-mă puțin liber..." Vocea lui părea în continuare sigură și eu am crezut că el știe ce zice și ce face, așa că am lăsat liber vreo doi metri de coardă, după care am blocat „— Mai liber!" mi-a strigat în

continuare Mitică, iar eu l-am ascultat lăsînd din nou să-mi „curgă" încă vreo doi metri de coardă prin mînă. „— Mai liber!" am auzit iară vocea poruncitoare a lui Mitică și din momentul acela „semnalul de alarmă" a fost tras în sufletul meu: „Cît să-l mai las liber?" În mine încolțise îndoiala: „Oare Mitică știe într-adevăr ce face?" Dar eu nu-l vedeam și glasul lui se auzea la fel de hotărît: „— Mai liber, mai liber!" Mi-am închipuit că are o platformă, o regrupare ceva și-i mai trebuie cîțiva metri pînă la ea. Încă nu-mi trecea prin cap că s-ar putea ca Mitică să fi rămas suspendat în gol, în surplomba de dedesubtul traverseului... L-am ascultat deci în continuare, cu inima strînsă. „— Mai liber, mai liber!" Vocea lui parcă mă ardea și am început să șovăi. Am mai lăsat liber vreo doi metri de coardă și am blocat. „— Mai liber, mai liber, mai liber!" striga încontinuu Mitică, dar eu nu-l mai ascultam. „Ce naiba se întîmplă?" mă gîndeam și am strigat la el: „— Mitică, ce faci acolo? — Mai liber, lasă-mă liber!" striga însă Mitică și urechile-mi vîjîiau. „— Mitică, spune-mi ce faci acolo, de ce să te las liber și cît să te mai las liber?! Ai vreo platformă acolo? — Da, am, mai lasă-mă liber!" Am dat încă „liber" la coardă, în timp ce mintea mea analiza în zeci de variante cam ce poate fi. Și brusc mi-a trecut prin cap că Mitică a suferit poate un șoc în urma căzăturii și că nu mai știe ce zice și ce face. M-a luat așa cu un fior pe șira spinării: mi-a apărut în subconștient imaginea lui Mitică atîrnînd suspendat în surplombă de hamul superior...

Miinile mi s-au încrîncenat pe coardă; mai erau vreo trei metri. „Doamne, mi-am zis, nu se poate să se fi întîmplat una ca asta, trebuie că Mitică are platforma salvatoare în cei trei metri cît puteam să-l mai las liber". Mitică continua să strige: „— Liber, liber, liber, liber! — Mitică, mai sînt trei metri de coardă, ajungi pe platformă? — Liber, liber, liber..." se auzea obsedant vocea lui Mitică, care parcă nu mai era a lui. I-am lăsat în jos și ultimii metri de coardă de care mai dispuneam. Era ultima speranță...

Speranță deșartă, căci Mitică continua să zică cuvintele care mă exasperau: — „Liber, liber... — Mitică, nu mai am coardă să te las liber, spune-mi că ai ajuns pe platformă! — Liber, liber, liber, liber!"... auzeam vocea pe care nu o mai recunoșteam, așa se schimbase de mult. „— La dracu' cu liberul tău, am înjurat. Bietule Mitică, ai înnebunit și vrei să înnebunesc și eu. M-ai mințit, Mitică, de ce m-ai mințit? De ce ai cerut să te las liber?" Vorbeam astfel cu voce tare, deși nu mă auzea nimeni,în timp ce eu mă desfăceam de coarda care unea viața mea și a lui Mitică în una singură. Am legat capătul corzii prin intermediul celor două pitoane cu carabiniere prin care am făcut asigurarea lui Mitică pînă atunci și... mi-am desfăcut autoasigurarea! Eram deci complet liber, nu mă lega nici o coardă, nimeni nu m-ar fi putut opri dacă aș fi făcut un pas înspre golul de aproximativ 300 de metri ce se căsca sub mine. Dar nu de asta mi-era frică. Frică mi-era ca Mitică să nu fie așa cum îmi închipuiam, adică suspendat în surplombă. Știam că dacă e așa, atunci Mitică e condamnat. În aproximativ o jumătate de oră va muri, și moartea va fi groaznică; spînzurare lentă, în chinuri insuportabile, mai înfricoșătoare decît chinurile celor morți în ștreang... Nimeni nu a putut pînă acum să fie salvat într-o asemenea situație limită!

Teoretic ar fi putut fi salvat, dacă... dacă aș fi avut un troliu sau dacă aș fi fost cu cel puțin 7—8 inși voinici ca să tragem de accidentat, prin intermediul unui sistem de prusice, în timp util. Dar eu eram singur!...M-am rugat încă o dată în gînd să nu fie așa cum îmi închipuiam, ci Mitică să fie bine și să ieșim repede din traseul care vroia să-mi distrugă nervii pe ultimii metri, după ce, pînă în momentul căderii lui Mitică, totul mersese așa de perfect și de frumos...

Am luat coarda în mînă și am plecat în traverseu, folosindu-mă de ea ca de o balustradă. În timp ce parcurgeam astfel cei aproximativ 10 metri pînă la ultima asigurare a lui Mitică, un nou fior „m-a curentat" prin tot corpul: „Dacă nu am legat bine coarda sau dacă ies pitoanele de care am asigurat coarda?" În cazul acesta am fi căzut și eu și Mitică și totul s-ar fi terminat. Dar cum nu aveam timp să mă întorc să verific cum stau lucrurile, m-am apropiat cu inima cît un purece de pitonul care indica asigurarea care-l oprise pe Mitică din pendulare. În acel loc coarda dispărea brusc în jos. Era o liniște de mormînt... Mitică nu mai striga și, curios, îmi lipsea strigătul lui care mă exasperase pînă atunci. Aș fi vrut să-l mai aud strigînd „Liber, liber", dar nu se auzea nimic...

Cu mîna stîngă ținînd strîns coarda-balustradă, cu piciorul stîng așezat pe piton, m-am aplecat periculos înspre golul ucigaș... Fără să vreau am început să tremur: la capătul corzii întinse ca o suliță atîrna în gol Mitică. Era în poziția acelor nefericiți alpiniști morți suspendați, exact ca în pozele pe care le-am văzut în mai multe reviste de alpinism. Și Mitică nici măcar nu mișca! „Mitică a murit? Mitică, prietenul și tovarășul meu de coardă e mort? Nu, nu se poate!" Mintea mea refuza să accepte o asemenea posibilitate, care totuși era cea mai apropiată de adevăr... Și chiar dacă încă trăia, ce puteam face eu singur, cînd nimeni nu a reușit vreodată să scoată viu pe cineva aflat în situația în care se afla atunci Mitică?...

Am început să strig din toate puterile: „— Miticăăă... Miticăăă". Mitică nu mișca. Atunci am urlat cu furie, cu p a t i m ă, c u u r ă: — „Mi-ti-căăă!!!" și iată că Mitică a început să miște, să se zbată, să ridice încet capul către mine: „— Ajutor! Ajutor!" a reușit să zică repede, sacadat, ascuțit, parcă din altă lume. „— Mitică, fii tare, te rog, rezistă, te voi ajuta, te voi salva, ai răbdare, ai încredere, rezistă..." i-am zis, din suflet, în timp ce aproape îmi dădeau lacrimile știindu-mă neputincios la cei aproximativ 25 de metri care ne despărțeau. „Cum să-l ajut?" mă întrebam cu disperare, „Ce să fac? Cum o să mai trăiesc eu dacă el moare? Nu, nu o să-l pot supraviețui; toată viața o să fiu bîntuit de coșmaruri,

de imaginea lui Mitică atîrnînd acolo, spînzurat, la 300 de metri deasupra pămîntului. Trebuie să-l salvez, trebuie să trăiască, altfel voi muri şi eu! Mitică, să nu mori, că dacă mori mă arunc şi eu de aici, de la 300 de metri! Trebuie să trăieşti, căci şi eu vreau să trăiesc!" Mii de gînduri de acest fel îmi treceau prin cap şi timpul trecea. Or, Mitică nu mai avea mult de trăit, poate 2—3 minute, poate 5, în nici un caz însă mai mult de 15. Şi eu încă nu ştiam dacă voi putea face ceva pentru el, pentru ca el să trăiască. Simţeam că-mi plesneşte capul de atîta concentrare. Iar Mitică se zbătea în agonia morţii...

Într-un efort disperat am început atunci să trag de coardă în sus. Imposibil, însă!... Coarda nici nu s-a clintit... Şi atunci mi-a venit o idee, care însă era aproape ideea unui sinucigaş: „Dacă nu pot să-l aduc pe Mitică la mine, atunci mă voi duce eu la el!" Cred că pe oricine altcineva acest gînd l-ar fi înspăimîntat şi l-ar fi făcut să dea înapoi. Pe mine NU! Eu nu aveam nimic de pierdut, ci numai de cîştigat. Pentru că în acele clipe dramatice eram hotărît să mor împreună cu Mitică sau... să trăim amîndoi!

Fără să şovăi, stăpîn pe mine, am început să-mi pun ideea în aplicare. Curînd însă mi-am dat seama că nu e chiar aşa de simplu... Gîndul meu era deci să cobor pe coarda aceea cu diametrul de 10 mm pînă la Mitică, şi deci să mă las şi eu de bunăvoie suspendat în gol, poate fără posibilitate de întoarcere... Şi mai exista şi riscul să se rupă coarda, sau să se desfacă nodul, sau să iasă pitoanele. Şi presupunînd totuşi că aş fi ajuns cumva la Mitică, n-aveam nici o idee cum l-aş fi putut ajuta în primul rînd să trăiască şi apoi cum am fi reuşit să ajungem la perete. Dar deocamdată important era să ajung la el, cît mai era încă în viaţă. Altfel, nu ar fi avut nici un sens...

Am încercat la început să fac rapel pe carabiniere; mi-am pus o carabinieră la ham dar a fost imposibil să pun celelalte carabiniere „în cruce" sau „în foarfecă" ca să pot coborî; coarda era tracţionată de corpul lui Mitică şi nu o puteam „curba" după carabiniere. Am încercat atunci să fac rapel Dulfer: am trecut coarda prin carabiniera de la ham dar iar mi-a fost imposibil să ridic coarda tracţionată de corpul lui Mitică ca să mi-o pun pe umăr. A mai rămas de încercat o singură metodă de coborîre: să cobor în mîini, pompiereşte!

Eram conştient că aşa ceva seamănă într-adevăr a sinucidere: vreau să-l văd şi eu pe acela care coboară pe o coardă de alpinism cu diametrul de 10 mm tracţionată de greutatea unui om, fără să atingă peretele pe o distanţă de 25 de metri, pompiereşte, adică în mîini, fără să cadă!... Ei bine, aceasta era soluţia care mi-a mai rămas ca să ajung la Mitică. Eram convins că nu voi putea coborî fără să mă ard la mîini şi fără să cad, dar eram hotărît să risc. Singura măsură de siguranţă pe care am putut s-o iau a fost să-mi las carabiniera de la ham să „curgă" prin coarda de care atîrna Mitică. În felul acesta, în cazul că nu mă ţineau puterile şi cădeam nu mă mai opream pe asfaltul şoselei aflată la 300 de metri sub mine, ci mă opream în... Mitică, care în urma şocului produs prin impactul cu mine ar fi murit instantaneu, el fiind astfel strangulat brusc, iar eu aş fi avut extrem de mica şansă să mai trăiesc dacă... dacă ar fi rezistat coarda să nu se rupă, sau dacă nu se smulgeau pitoanele, şansă însă atît de mică încît practic ştiam că dacă o să cad voi ajunge tot pe... asfalt, însă nu singur, ci cu Mitică. Or, în această situaţie cred că cel mai bine era să ne adune de acolo într-un sicriu comun. Acestea erau deci perspectivele coborîrii în mîini. Şi totuşi, am fost foarte calm cînd

am luat coarda în miini, și m-am lăsat în gol...

După ce am coborît astfel aproximativ trei metri, suficienți ca să-mi fac arsuri la mîini și să obosesc încît să fiu convins că voi cădea dacă voi continua, spiritul de conservare a învins în mine și cu ultimele puteri am urcat înapoi cei trei metri. Și trebuie să precizez că a fost o adevărată minune că am reușit să urc iar la „balustradă"!... Eram disperat! Chiar că nu exista nici o posibilitate de a cobori la Mitică? M-am uitat iar înfiorat în jos: Mitică abia se mai zbătea. I-am strigat: „— Mitică, te rog să nu mori!"... și apoi, luminat: „— Vin la tine!" Îmi venise ideea cum să cobor la el fără riscul să cad!... Știam însă că voi suferi cumplit pentru realizarea acestui lucru și că dacă „acțiunea" nu-mi iese din prima, va fi prea tîrziu pentru Mitică să repet această „acțiune" a doua oară.

Această „acțiune", pe care am început s-o pregătesc înfrigurat, era chiar ultima șansă de a ajunge la Mitică și deci de a-l putea salva. Despre ce este vorba: alpiniștii știu că nodurile Prusik sînt folosite la urcarea pe coardă mai ales din surplombe. Eu știam din experiență că la nevoie poți să și cobori pe coardă cu ajutorul prusicelor, însă cu efort destul de mare și cu pierdere de timp. Să fi coborît deci cu prusica era o variantă, dar nu-mi permiteam s-o folosesc pentru că aș fi ajuns prea tîrziu la Mitică.

Și atunci am imaginat o combinație, pe care nu știu dacă aș mai fi în stare s-o repet vreodată: să cobori tot pompierește pe coardă, însă cu prusicele în mîini netracționate cît mai mult cu putință, deoarece dacă dintr-un motiv oarecare prusicele se blochează, atunci coborîrea ori nu se mai poate face, deblocarea fiind posibilă prin deplasarea „în sus", ori se va face încet de tot, și deci într-un timp foarte mare (care în cazul lui Mitică însemna moartea lui...) Deci asta am făcut: am pus prusicele pe coardă, le-am luat în mîini, mi-am încolăcit piciorul drept după sfoară și am început coborîrea.

Înaintarea devenea tot mai greoaie, cu fiecare centimentru coarda pătrunzîndu-mi tot mai adînc și mai dureros în carnea de pe palmele mîinilor și de pe picior. Sîngele care-mi curgea însă de pe picior „lubrifia" coarda și aceasta îmi aluneca din mîini, obligîndu-mă să string tot mai tare pumnii pe prusice, de care trebuia să am grijă în același timp să nu se blocheze. Cred că la norocul că prusicele nu s-au blocat a contribuit tot sîngele de pe coardă, care făcea ca și acestea să alunece și deci să nu se blocheze. Și așa am ajuns „cu bine" pînă la o jumătate de metru deasupra lui Mitică și, ca să nu-l strangulez cu greutatea corpului meu, am tracționat prusicele, care s-au blocat și astfel m-am oprit. Mi-am pus autoasigurarea în unul din prusice, m-am așezat apoi în scărițele pe care le-am fixat de aceleași prusice și... m-am uitat la Mitică.

Drept să spun, m-am speriat: Mitică nu mișca, stătea în poziția aceea groaznică de om spînzurat și era negru-vînăt și la față și la mîini. „— Mitică, trăiești?" am țipat în urechea lui, dar el nici nu a tresărit. „Oare am ajuns prea tîrziu?" m-am întrebat în gînd și i-am ridicat capul, luîndu-l de păr. Limba îi atîrna din gură, ochii îi erau semideschiși, cu albul către exterior și sticloși și era vînăt-vînăt, ca un mort. Tremuram. „Oare e mort?" Din nas îi atîrna pînă pe barbă o șuviță de sînge închegat, dar am observat că pe margine mai picură puțin sînge aprins. „Trăiește!" m-am bucurat, și am început să-i dau palme, să-i masez inima, mîinile... Am obosit repede, așa cum stăteam atîrnat deasupra lui, aproape cu capul în jos... și el nu mișca! L-am luat atunci de subsuori și m-am chinuit mult pînă să reușesc să-l iau în brațe. Părea într-adevăr mort. Dar am început să-l masez iarăși energic, chiar dacă ne balansam la acel capăt de sfoară care se putea desface în orice chip, și i-am făcut chiar respirație gură la gură. Vreo 15 minute a ținut acest calvar, la capătul cărora Mitică a deschis ochii și a început să geamă. „— Bine ai venit pe lumea aceasta!" i-am zis, tremurînd de emoție. „Mitică, ești salvat, auzi? Am venit la tine să te duc acasă, vezi?" Mitică să uita la mine de parcă într-adevăr ar fi venit de pe lumea cealaltă și aveam impresia că nici măcar nu mă recunoaște și că nu are habar de ceea ce se întîmplă. Eu îl masam de zor, ca să-i pun sîngele în circulație. Eram optimist: Mitică își revenise „din morți", eu o să-l pun „pe picioare", și amîndoi vom ieși teferi din acest infern.

Îmi era foarte clar ce vom face: Mitică se va sprijini cu picioarele în scărițele mele, se va ridica puțin cu corpul și se va ține cîteva secunde cu mîna de coardă, în timp ce eu îi voi ridica în sus prusicele cu scărițele lui în care apoi ne vom sprijini amîndoi pînă cînd voi ridica și prusicele cu scărițele mele eliberate, după care vom trece din nou în scărițele mele; și iarăși vom relua întregul procedeu, și astfel, încet-încet vom face cei 25 de metri pînă la perete, de unde folosind „balustrada" vom ajunge în regrupare și de acolo pe brîneagul de 40 de metri pe care l-am mai străbătut „la liber" cu altă ocazie. Vom ajunge în pădure, la cărare, de unde va fi o banalitate să mergem la cabană. Acesta îmi era planul în acele clipe, plan excelent... pe care însă nu l-am putut aplica așa cum am vrut eu. De ce? Deoarece pentru a-l putea pune în aplicare aveam nevoie de micul ajutor al lui Mitică, ajutor pe care, din păcate, după cum se va vedea el nu mi l-a putut da.

Îl masam cu sîrg pe Mitică și vorbeam cu el, ca să-i redau încrederea în el, în mine, în viață... Curînd a început să vorbească. Dar mă cutremuram de vorbele ce le spunea; printre gemete zicea: „— Brenciule, mor! Brenciule, vreau să mor! Brenciule, dă-mi drumul jos!" Eu mă făceam că nu-l aud, îl îmbărbătam mereu și-l masam. Mitică însă nu-și revenea, în ciuda eforturilor mele pline de zel: Simțeam că „se stinge" încet, dar sigur. Știam de prin cărțile de alpinism că în cazuri de acestea pot interveni fenomene de „blocare circulatorie ireversibilă" cînd nu se mai poate face nimic nici la spital. Dar eu nu vroiam să accept această posibilitate și am continuat să-l masez și să

vorbesc cu el. La un moment dat, mi-a zis că-l doare. „— Unde, Mitică, unde te doare? — Aici", mi-a zis, și mi-a arătat pieptul.

Mi-am dat seama atunci că hamul îl strangula în continuare și că trebuie neapărat să-l eliberez. Am încercat să desfac nodul de la coardă prin care era legat de ham, dar acesta nu s-a lăsat desfăcut nici măcar cu dinții. Mitică mereu lăsa capul într-o parte, cu ochii sticlind, zicînd că îi e somn. Știam că dacă „va adormi", nimeni, niciodată, nu-l va mai „trezi". Recurgeam și la palme și la zgîlțîituri, numai ca să nu-l las „să adoarmă". Vorbeam în timpul acesta încontinuu cu el. Ajunsesem să-i spun chiar cuvinte dure, absurde. La un moment dat am ajuns să-i zic cam așa: „— Mitică, să nu mori, auzi? Te rog eu să nu mori! Mitică, înțelegi? Nu te las eu să mori, știi? Mitică, auzi? Mitică, dacă mori, să știi că te bat! Ce, vrei să mor și eu? Nu ai voie să mori, pricepe odată!..." Dar Mitică nu înțelegea și eu știam de ce: blestematul de ham îl strangula și-l ucidea acolo, în brațele mele. Am început iar să trag cu dinții de nod, mi-a trecut prin cap chiar să tai coarda cu dinții, deși știam că așa ceva e imposibil într-un timp așa de scurt.

Brusc, mi-a venit iarăși o idee și m-am uitat atent la hamul lui, care era alcătuit dintr-o coardă în patru toroane; atunci m-am uitat sperînd la spatele lui... „Bravo ție!", mi-am zis, văzînd că hamul e improvizat și că deci nodul de la spate se poate desface! Am tras cu dinții de nod, avînd grijă să nu ne răsturnăm în echilibrul instabil în care ne găseam și am reușit să-l desfac. Nu știu dacă există cineva care să se bucure de un lucru care nu este bine făcut. Uite că eu eram atunci în culmea bucuriei că hamul lui Mitică e improvizat și nu cusut conform STAS. L-am eliberat deci de strînsoarea hamului, apărînd în schimb o nouă problemă: acum Mitică stătea în brațele mele complet neasigurat, existînd posibilitatea ca eu să-l scap din brațe în orice clipă. Am încercat eu să-i bag picioarele în scărițe, și chiar am reușit să-i bag unul, dar dacă-l scăpam, mai mult ca probabil că i-ar fi ieșit piciorul afară și el s-ar fi făcut praf. Și chiar presupunînd că ar fi rămas agățat de picior, cum el ar fi fost cu capul în jos și mie îmi era imposibil să-l mai ridic și să-l reașez în brațele mele, ar fi murit în cîteva minute în acest mod groaznic de spînzurare. În concluzie eu nu trebuia să-l scap în nici un caz din brațe. Să-l leg cu o coardă ceva, iarăși nu îmi permiteam s-o fac, întrucît cel mai mic lucru îi bloca circulația sîngelui. A trebuit, ca să evit această blocare, să-i dau jos casca din cap, căci îl jena șiretul legat sub bărbie, i-am desfăcut la gît nasturii de la cămașă și chiar i-am dat jos ceasul de la mînă.

Din acel moment a început să-și revină rapid și să am cu cine discuta. Îmi spunea că-și simte pieptul zdrobit, că nu poate mișca mîinile și tot corpul. Era ca și paralizat. Parcă era o păpușă de cîrpă în brațele mele. Totuși, din cînd în cînd îl apucau niște frisoane, îi tremura tot corpul și se zbătea brusc, ca și cum ar fi fost băgat la o sursă de curent alternativ de 220 de volți. În acele clipe intram și eu în panică: din cauza mișcărilor lui ne dezechilibram și riscam să ne răsturnăm cu capul în jos. O singură dată să se fi întîmplat acest lucru și Mitică s-ar fi făcut zob de asfaltul aflat sub noi, cu 300 de metri mai jos. Singura consolare pentru mine ar fi fost că Mitică nici nu ar fi atins peretele în cădere și că se putea să aibă „norocul" să moară în aer, de frică. Dacă mă gîndesc bine, și pe mine mă putea paște oricînd aceeași soartă, apropo de coarda care se putea rupe sau desface în orice moment sub greutatea a două corpuri omenești. De altfel, tot timpul cît am stat suspendați acolo în gol, am avut „fiorul" acela în mine că oricînd pot să „zbor" cei 300 de metri cu Mitică în brațe.

Azi îmi dau seama că pericolul de a sfîrși astfel a fost de fapt mult mai mare, din clipa în care l-am luat în brațe pe Mitică: aceasta pentru că de fapt stăteam agățați în prusicele fixate pe coardă, care prusice erau de fapt niște „șireturi" cu diametrul de aproximativ 4 mm și care nu prea prezentau garanția că pot să țină nici măcar un om, darămite doi. Dar atunci nu am observat și acest pericol și bine că nu s-au rupt prusicele... Iar memoria îmi era oricum încărcată cu pericolele prin care am trecut pînă atunci. În aceste condiții aveam totuși micile mele bucurii: una din ele, foarte materială după cum o să vă dați seama, era că Mitică... nu mă mai mușca! Da, poate nu o să vă vină să credeți, dar pînă cînd i-am dat hamul jos Mitică m-a mușcat tot timpul, cînd de braț, cînd de dosul palmei, cînd de piept... Uneori reușeam să-l păcălesc, să-i dau să muște fără să-și dea seama numai puloverul sau chiar coarda. Nu o făcea din răutate, bineînțeles, o făcea fiindcă îl durea, și el nu-și dădea seama că mușcîndu-mă mă doare și pe mine; că parcă nu mă dureau de ajuns palmele jupuite și piciorul drept de la coborîrea pe sfoară sau hamurile care mă strangulau de la atîta stat suspendat... Eu îl înțelegeam atunci și cînd mă mușca prea tare, de degete de exemplu, îi ziceam la fel de calm și de liniștitor ca și pînă atunci: „— Mușcă, Mitică, mușcă băiatule, bine că poți să muști, și bine că ai pe cine!" Cînd a încetat să mă mai muște, m-am bucurat deci, dîndu-mi seama atunci că Mitică își revine. O undă de neliniște mă încerca totuși: mîinile lui Mitică continuau să rămînă inerte și fără ajutorul lor planul meu de a ieși din surplombă cu prusice cădea.

Atunci ce era de făcut? În plus, se lăsa încet înserarea. Și o dată cu ea și frigul. Or, Mitică nu putea rezista în brațele mele, suspendați acolo, pînă dimineața. Eu puteam oricînd să urc singur cu aceste prusice, dar mă lăsa conștiința să urc fără Mitică? Nu, bineînțeles. Atunci în sfîrșit am găsit timpul să mă uit în jur: noi stăteam agățați de sfoara subțire în gol, tavanul surplombei sub care ne aflam fiind situat deasupra noastră cam la 9—10 metri, iar peretele vertical de calcar la aproximativ 7—8 metri depărtare. Pe perete și pe tavan se vedeau bine niște pitoane de expansiune, dar noi nu aveam cum să ajungem la ele. Am

încercat eu să pendulez către perete, cu Mitică în brațe, deși știam să e imposibil, dar nu am reușit decît să imprim corpurilor noastre o mișcare de rotație lentă în jurul axului fix reprezentat de coarda de care atîrnam. M-am uitat astfel în jur, dar ce șanse de salvare mai puteam să găsesc pentru Mitică? M-am uitat și în jos: între timp se adunaseră „ca la circ" o mulțime de oameni, care se uitau la noi, arătîndu-ne unul altuia cu degetul... Cu treaba asta eram obișnuit, întotdeauna escaladele noastre în Cheile Bicazului și în alte locuri fiind urmărite cu sufletul la gură de persoane care în marea lor majoritate n-au mai văzut în viața lor o asemenea „nebunie": oameni care urcă pe pereți, riscîndu-și de bunăvoie viața și fără vreun interes! Pentru ei era absurd așa ceva și de neînțeles. Și asta era cel mai rău: neînțelegînd cum facem noi, alpiniștii, de escaladăm verticala stîncii, oamenii de jos credeau că ceea ce vedeau în momentul acela, doi oameni atîrnați în gol la capătul unei frînghii, făcea parte din „program"; ei nu-și închipuiau că acolo sus, la 300 de metri deasupra lor, un om este în pericol de moarte și că prietenul lui a făcut „imposibilul" ca acesta să trăiască încă, dar că mai are nevoie de cineva să-l ajute pentru ca totul să se termine cu bine. Atunci am început să strig cît am putut de tare: „— Hei, voi de jos, avem nevoie de ajutor, chemați Salvamontul!"... Dar cei de jos priveau la fel de liniștiți „spectacolul" oferit gratis: zgomotul asurzitor produs de apele învolburate ale rîului nu ne dădea nici cea mai mică speranță că vom fi auziți, așa că am renuțat să mai strig.

În sufletul meu mă rugam însă ca măcar una din persoanele aflate pe stradă să-și dea seama că ceea ce vede sus nu mai este de mult o escaladă normală, ci un accident. Speram deci ca cineva să cheme Salvamontul și aceștia să vină în rapel de sus și să mă ajute să-l scot pe Mitică din acea groaznică capcană. Și mai speram ca Dorin și Costică, prietenii cu care plecasem împreună pe perete, care recuperau niște materiale rămase la premiera traseului „Moldova", să ne vadă sau să fie anunțați de cei de jos că la noi ceva nu e în ordine și deci să acționeze pentru a mă ajuta la scoaterea lui Mitică din perete. Am continuat să-l masez pe Mitică, vorbeam tot timpul cu el ca să-l îmbărbătez și-mi storceam creierii să găsesc o soluție.

Ca să nu stau degeaba, am încercat la un moment dat să urc pe prusice cu Mitică în brațe, și fără ajutorul acestuia și... surpriză plăcută, am constatat că totuși se poate, că putem ieși din surplombă încet, dar sigur. Viteza de înaintare era însă înnebunitor de mică: am calculat, văzînd cum urcăm, că ne-ar fi trebuit, ca să parcurgem cei 25 de metri pînă la pitonul de unde începea „balustrada", cam 12 ore de efort epuizant: adică ar fi trebuit să muncesc toată noaptea, datorită situației speciale în care ne aflam, făcînd manevre foarte complicate.

Concret, urma să procedăm astfel: eu, fiind cu Mitică în brațe în scărițele mele agățate de coardă prin intermediul prusicelor, trebuia să eliberez scărițele lui și să le ridic cu prusice cu tot cît puteam mai mult pe coardă în sus; apoi eu trebuia să trec tot cu Mitică în brațe în scărițele lui și să eliberez scărițele mele ca să le pot deplasa în sus; pe urmă trebuia să revin cu același Mitică care era ca și paralizat (neputîndu-mă ajuta cu nimic) și care-mi putea scăpa oricînd din brațe (el fiind asigurat numai de brațele mele rănite și obosite); apoi ciclul urma să se repete de zeci de ori, sau poate de sute de ori...

Eram sigur că vom putea ieși afară, în ciuda greutăților și efortului aproape supraomenesc; chiar dacă era frig, noi mișcînd continuu nu vom îngheța, sîngele nostru va continua să circule și dimineața am fi fost în afară de orice pericol, o dată ajunși la „balustradă", putînd să ieșim teferi din traseu și să ajugem la cabană, unde s-ar fi terminat calvarul nostru.

Am început deci treaba asta infernală plin de optimism. La fiecare fază trebuia însă să mă odihnesc. Într-un astfel de moment de relaxare m-am uitat în jos, la oamenii care continuau să se uite la noi liniștiți. Deodată, de după un bolovan, la vreo 140 de metri sub noi, pe perete, am zărit capul lui Costică care se uita la noi. Era liniștit, deși normal ar fi trebuit să se impacienteze la vederea mea și a lui Mitică agățați în acel mod imposibil în gol. Mi-am amintit atunci că de fapt Costică e un începător în ale alpinismului și că nici el nu-și dă seama că la noi situația e gravă de tot. Totodată mi-am zis că nu trebuie să pierd această ocazie, că trebuie cumva să-l fac să înțeleagă, că dacă ei ar veni să mă ajute, l-am scoate pe Mitică mult mai repede din perete, așa că i-am strigat din toate puterile: „— Costică, haideți sus să ne ajutați!" Vuietul provocat de rîu acoperea însă strigătul meu, astfel încît Costică nu a auzit nimic. Atunci i-am făcut semn cu mîna, de jos în sus, provocînd o balansare periculoasă a mea și a lui Mitică, dîndu-i lui Costică de înțeles că avem nevoie de ajutorul lor, că s-a întîmplat ceva. La rîndul lui mi-a făcut semn cu mîna că a înțeles, că e OK, și un timp nu l-am mai văzut deloc, el dispărînd după bolovani. După vreo 10 minute, care mi s-au părut nesfîrșite, de după bolovanul respectiv au apărut două capete, ale lui Costică și Dorin, și eu am repetat semnul de chemare cu mîna. Imediat am observat agitație în tabăra lor și curînd Dorin a pornit să traverseze din „Armata" în „Santinelă" (pe hornul pe care îl făcusem și eu cu cîteva luni înainte), apropiindu-se încet de noi. Mă bucuram că Dorin a înțeles și că vin să ne ajute.

În timp ce ei făceau lungimile de coardă care ne despărțeau, eu am încetat munca istovitoare cu prusicele și m-am ocupat numai de Mitică, care începuse să clănțăne din dinți din cauza frigului. În primul rînd i-am ridicat pantalonii care-i alunecaseră în timp ce îl ridicam în brațele mele atunci cînd l-am găsit fără cunoștință la capătul corzii atîrnate în gol, apoi i-am dat în jos cămașa și hanoracul care s-au dus în sus tot în timpul acelei disperate acțiuni și pe urmă i-am pus iar casca în cap ca să-i țină de cald. Dar cum el continua

să clănţăne din dinţi, am vrut să-l îmbrac cu pufoaica mea: l-am ridicat puţin, ca să-l pot îmbrăca, în timp ce el gemea spunînd că să nu-l mai mişc căci crede că i-s rupte mîinile şi... ne-am dezechilibrat, fiind pe punctul de a ne răsturna cu capul în jos; l-am prins atunci pe Mitică în braţe şi numai o minune ne-a ajutat să rămînem în poziţia de pînă atunci. În schimb pufoaica mea s-a dus la vale. Mai tîrziu am aflat, după ce această aventură a rămas numai o amintire, că cineva din mulţimea din şosea care se uita la noi şi-a dat pînă la urmă seama că pe peretele de stîncă s-a petrecut un accident şi a anunţat cabanierul şi apoi Salvamontul că... doi inşi sînt morţi spînzuraţi de sfoară şi alţi doi sînt pe cale să moară şi ei deoarece se lăsa noaptea cu frigul căruia, după părerea lui, era imposibil să-i supravieţuieşti...

Curînd după secvenţa de groază pe care am redat-o mai sus, Mitică a încetat să mai tremure, în schimb a început să delireze, după cîteva momente de luciditate în care mi-a povestit că atunci cînd a căzut a simţit o senzaţie plăcută de plutire, iar cînd a văzut că moare spînzurat a încercat să-şi scoată mîinile din ham, ca să scape mai repede de chinurile insuportabile prin care trecea. În clipele acelea, cînd era lucid, l-am întrebat de ce nu a folosit prusicele după ce a căzut în surplombă, la care Mitică mi-a răspuns: „Am uitat, Brenciule, şi mi-am închipuit că aveam o platformă sub mine pînă la care trebuia să mă laşi tu..." „Doamne, Mitică, mi s-a încrîncenat atunci pielea pe mine, platforma pe care o doreai tu era pe asfalt, la 300 de metri mai în jos; ori coarda noastră dacă avea 40 de metri..." Mitică spunea fraze fără înţeles şi mi se zbătea în braţe, dezechilibrîndu-ne periculos. Nu ştiam cum să-l mai liniştesc...

În acest timp, Dorin şi Costică se apropiau mereu, mergînd uneori în paralel. Mie mi se părea că vin însă prea încet şi mi-era teamă ca nu cumva vreunul din ei să cadă şi să se mai întîmple şi alt accident.

Pe urmă Mitică şi-a mai revenit puţin, dar nu-mi mai spunea pe numele meu, ci mă numea... Dorin! Zicea: „— Dorine, cînd vine Dorin?" Mie aproape că îmi venea să plîng. „— Acuma, Mitică, imediat, uite-l ce repede vine!" Dar el mă întreba mereu, obsedant: „— Dorine, dar de ce nu vine Dorin?" Eu îl păcăleam că vine peste 3 minute, peste 5 minute...

Pînă au sosit Dorin cu Costică a trecut totuşi ceva timp, cred că vreo oră şi jumătate de cînd le-am făcut semn cu mîna, iar de atîta amar de vreme de cînd stăteam cu Mitică în braţe hamurile îmi intraseră în carne blocîndu-mi şi mie circulaţia sîngelui; de la piept în jos nu mai simţeam decît o dureroasă amorţeală şi eram şi eu ca paralizat. Mîinile şi capul îmi erau însă sănătoase şi în timp ce continuam să-l masez pe Mitică îi vorbeam încontinuu, deoarece iarăşi avea tendinţa „să adoarmă".

Dorin şi Costică au ajuns în regruparea de la capătul surplombei sub care eram suspendaţi o dată cu lăsarea întunericului. Mai aveau 30 de metri ca să ajungă deasupra noastră, la pitonul care marca „balustrada", dar ne-am dat seama că e imposibil să ne scoată din surplombă trăgîndu-ne doar ei doi, aşa că ne-am înţeles să rămînă ei acolo în regrupare şi să încerce să ne arunce coarda ca pe un lasou. De jos, din întuneric, se auzea vocea unui salvamontist din Gheorghieni care ne striga, căutînd să ne liniştească: „— Brenciule, staţi liniştiţi acolo că vă scoatem noi mîine dimineaţă!" Sinistră liniştire: dacă aşteptam suspendaţi acolo în gol pînă a doua zi dimineaţă, Mitică murea aproape sigur iar eu

nu se știe dacă mai puteam să ies viu sau în orice caz era de presupus că o să mă aleg cel puțin cu degerături, dacă nu cumva se provoca și în mine acea groaznică „blocare circulatorie ireversibilă", care m-ar fi „stins" încet pe patul vreunui spital, în 3—4 săptămîni...

Dorin a aruncat o coardă de-a lor și am avut norocul s-o prind din prima încercare, fără să-l scap pe Mitică din brațe, deși puțin a lipsit să se întîmple acest lucru. Am făcut o „coada vacii", am prins o carabinieră și am agățat coarda salvatoare de hamul meu, după care Dorin și Costică au început să tragă cu forță din regruparea care se afla cam la 14—15 metri lateral dreapta de noi, după un bolovan.

Din nou era să-l „pierdem" pe Mitică, deoarece coarda de care eram suspendați s-a agățat pe buza surplombei și cei doi prieteni, trăgînd de partea cealaltă, aproape că ne-am răsturnat, eu abia reușind cu ultimele puteri să-l mențin pe Mitică în brațe ca să nu se prăbușească în golul întunecat. Tîrziu de tot, cei doi salvatori au auzit strigătele mele disperate și ne-au lăsat din nou în surplombă, unde am răsuflat ușurat, zicîndu-mi în gînd că uite ce ușor e să omori un om cînd îți pui toată energia să-l salvezi. Mi-am dat seama atunci că mai trebuia să înlăturăm un pericol: coarda noastră fiind solicitată acum de forțe suplimentare, măream riscul să iasă pitoanele care ne-au ținut pînă atunci în surplombă sau, coarda frecînd de marginea tavanului se putea tăia în orice moment, caz în care în mod sigur Dorin și Costică nu ne-ar fi putut opri din cădere cu coarda lor... Le-am strigat atunci celor doi să facă un „cabestan" (un „maswurt", cu alte cuvinte) ca să înlăturăm acest risc și cu toate că cei doi prieteni erau nelămuriți de necesitatea acestei manevre, m-au ascultat imediat.

În acest timp eu studiam unde este cel mai bine să agăț coarda lor ca incidentul de mai înainte să nu se repete. Pînă la urmă am legat-o deasupra prusicelor care ne susțineau pe mine și pe Mitică, rugîndu-i pe salvatori să fie și ei atenți pentru cazul cînd nici așa nu e bine. De data aceasta însă totul a mers bine, Dorin și Costică reușind să ne tragă la perete, unde eu am agățat imediat zelbeul meu de pitonul solid pe care însă abia l-am ajuns... Încă o dată am avut „baftă": dacă eu l-aș fi lăsat pe Mitică în surplombă (cînd a început calvarul nostru) chiar și numai cu 20 cm mai puțin, noi nu am fi putut ajunge la perete și atunci situația lui Mitică ar fi devenit critică, fiind necesar în acest „nefericit caz" să ne reîntoarcem în surplomba-închisoare... În sfîrșit eu am scăpat de „coșmarul" corzii care se putea desface în orice clipă, acest „coșmar" fiind resimțit numai de mine, deoarece Mitică nu a fost nici o clipă în stare să realizeze pericolele prin care am trecut împreună.

Dar noțiunea de salvare a lui Mitică nu era nici pe departe terminată; oricînd se puteau ivi surprize neplăcute și periculoase, atît pentru accidentat, cît și pentru ceilalți. Pînă la regruparea unde ne așteptau, frînți de oboseală, Dorin și Costică, mai erau doar 4 metri, dar mie și lui Mitică ne-au trebuit cam două ore ca să-i parcurgem! De ce? În primul rînd, fiindcă pentru a putea să înaintăm, eu a trebuit să desfac coarda care ne-a susținut viețile pînă atunci, întrucît era blocată acum de surplombă; pentru aceasta am desfăcut scărițele de pe coardă și le-am agățat de pitoanele din perete, lăsînd coarda cu prusice cu tot să se ducă liber înapoi în surplomba care ne ținuse prizonieri aproximativ două ore și jumătate...

În continuare aș fi putut să-l leg pe Mitică de coarda care ne-a apropiat de perete, eu fiind asigurat cu zelbeul „la piton", iar Costică și Dorin să-l tragă sus; sau altă posibilitate era să-l legăm pe Mitică și să urc și eu ca să trag împreună cu ceilalți doi, dar în ambele cazuri era riscul că nu o să poată fi tras, Mitică neputînd să ne ajute cu absolut nimic. Dar riscul cel mai mare era că, presupunînd chiar că am fi reușit cumva să-l tragem în regrupare, se putea întîmpla ca Mitică să moară între timp spînzurat; și apoi în dreapta era o mică surplombă în care el ar fi putut aluneca, tăindu-i atunci orice posibilitate de salvare...

Și atunci am făcut altceva: eu avîndu-l pe Mitică neasigurat și inert în brațe, îmi căutam o poziție de echilibru cu fața către stîncă; fiind blocat de coarda asigurată de către Dobrin și Costică și legată de hamul meu inferior, puteam deci să iau mîinile de pe stîncă și să-mi așez cu ajutorul lor picioarele amorțite (de statul îndelungat în gol) cu 3—4 cm mai sus pe perete. Duceam apoi ambele mîini pe treapta cea mai de sus a scăriței la care puteam să ajung și la comanda „1, 2, 3, și..." îmi ridicam cît puteam de mult corpul (2—3 cm), cu Mitică cu tot, trăgîndu-mă în mîini, avînd în același timp grijă să nu-l scap pe Mitică. În același timp trăgeau de coardă și Dorin și Costică, care apoi blocau imediat sfoara. Vă dați seama că așa ceva presupunea o muncă titanică și din partea mea, și din partea celor doi prieteni ieșeni, muncă îngreunată și de faptul că în orice clipă Mitică putea fi pierdut definitiv, pe el neputîndu-l asigura cu vreo coardă ca să nu-i blocăm circulația...

În fine, după două ore l-am adus pe Mitică în regrupare și am scăpat de greutatea corpului lui pe care l-am ținut în brațe cam patru ore și jumătate. Am dat mîna frățește cu Costică și Dorin și în timp ce eu îmi dezmorțeam oasele, cei doi îl „prelucrau" pe Mitică cu masaje. Nu puteam să stăm însă prea mult în acea regrupare în care ne călcam pe picioare de mică ce era, așa că ne-am grăbit să ajungem la vreo 7—8 metri mai sus, unde era o brînă cu iarbă mai încăpătoare.

Cum Mitică începuse cît de cît să poată mișca picioarele, eu i-am dat hamurile mele, deși Costică și Dorin ziceau că sînt „nebun" că merg așa neasigurat complet riscînd la orice pas să „termin" cu viața. Apoi am urcat pompierește pe corzile amenajate între timp de Dorin și Costică „la liber", și am tras toți trei de accidentatul nostru pînă ce l-am adus pe brînă, făcînd astfel alte bătături și răni peste cele vechi. Dar noi nici nu le mai băgam în seamă...

Pe brînă ne-am odihnit un pic și am auzit chemări de jos și sclipiri de lanternă; am început să strigăm și noi toți odată, ca cei de jos să ne localizeze mai ușor prezența. Am aprins chiar și iarba riscînd să ne dăm singuri foc, și speram că peste puțin timp vor apare salvamontiștii de la Gheorghieni să ne ajute și ei să-l tragem pe Mitică, care totuși era greu de tras numai de noi trei, așa cum se lăsa el, ca un „balot"...

Mitică a început curînd chiar „s-o ia razna": nu mai suporta să stea acolo și ne grăbea să ne ducem înainte și să tragem de el, „că ce, nu sîntem în stare trei inși să tragem un om de 60 de kg ca el?" În timp ce Mitică vorbea astfel, eu cu Dorin discutam cum e mai bine să facem în continuare; uitîndu-ne atenți în jur, am constatat că înspre dreapta există un mic brîneag cu stîncă friabilă pe unde, după 25 de metri, se poate traversa în „Armata", de unde dacă am fi continuat oblic vreo 200 de metri nu mai erau probleme chiar așa de grele. Cei 25 de metri ne dădeau însă bătaie de cap; stînca fiind așa de friabilă și deoarece era noapte, oricînd se putea întîmpla ca unul dintre noi să cadă cu vreun bolovan în brațe și să o ia în pendul, lovindu-se de toți pereții, în cel mai bun caz! Iar Mitică parcă înnebunise: nu înțelegea de ce stăm atîta, de ce nu mergem o dată sus ca să tragem de el... Pentru orice eventualitate am bătut un piton și l-am legat pe Mitică de el, deoarece devenise periculos; ne amenința că dacă mai stăm mult acolo, el se aruncă în prăpastie. Asta ne mai lipsea!

Trebuia găsită o soluție ca să nu se întîmple așa ceva. Am descoperit-o tot eu: doi vor trage de Mitică din „Armata", iar al treilea va trage de el din spate, oprindu-l astfel să „zboare" în pendulul fatal. Dar pentru aceasta trebuia să facem niște manevre nu chiar simple pentru noi, folosind corzile. Am început deci să amenajăm terenul; în special trebuia să batem un piton solid la vreo 4—5 metri mai sus de locul unde ne aflam și de acolo urma ca Mitică să fie asigurat de la spate. Ar mai fi trebuit apoi să facem o balustradă și să-l „agățăm" pe accidentat de ea ca să poată fi ușor și sigur transportat în traverseu. Dar Mitică pur și simplu înnebunise. Îi zicea lui Dorin că să nu mă mai asculte pe mine, că nu trebuie atîtea măsuri de prevedere cîte spuneam eu și să facem așa cum zice el, adică să tragem toți trei de el (și deci să-l strivim de perete, după ce am făcut atîtea sacrificii ca să nu fie mort pînă la ora aceea)... Trebuia să ne grăbim, Mitică amenințîndu-ne că dacă mai stăm mult el se omoară.

Am urcat asigurat de Dorin cei 4—5 metri în sus cum stabilisem și am căutat o fisură în care să bat pitonul de 10 cm lungime pe care-l aveam la mine. Cum era noapte și stînca era friabilă, nu găseam nici un loc unde să înfig pitonul astfel ca acesta să țină. În timpul acesta, Costel nu mai știa cum să-l țină pe Mitică care încerca să se desfacă, înnebunit de atîta așteptare. În sfîrșit, am găsit o fisură în care am reușit să bat pitonul numai 5 cm și m-am autoasigurat în el, ținîndu-l de acolo și pe Mitică. Dar cum el continua să „bată cîmpii", Dorin s-a dus în traverseu fără să mai piardă timpul cu baterea vreunui piton pentru asigurare, putînd în orice clipă „să zboare" și să-și rupă în cel mai fericit caz gîtul. La un moment dat chiar am înghețat de spaimă cînd am auzit un țipăt și am auzit ceva pocnind pe asfaltul din prăpastie. Dar Dorin reușise să se prinsă în ultima clipă de un colț de stîncă, în timp ce bolovanul uriaș de care se ținuse pînă atunci se făcea țăndări pe șosea, bubuind!

Dorin a ajuns cu bine în regruparea atît de mult dorită, unde la scurt timp a venit și Costică. Din cauza lui Mitică am renunțat să mai facem balustrada, deoarece ne lua prea mult timp amenajarea ei, și Mitică parcă turbase, așa se zbătea...

Mi-am spus deci că, deși cu șanse minime, o să reușim să-l ținem pe Mitică în echilibru pe mica brînă și că astfel o să-l ducem și pe el în regruparea „Armatei", dar pe la mijlocul traverseului a căzut, eu oprindu-l cu vreo doi metri mai jos de brînă, pe un bolovan încastrat în perete. Am fi putut să-l lăsăm încet pînă pe linia traseului „Armata", dar în continuare ar fi trebuit să tragem toți trei de el în sus, avînd toate șansele să-l spînzurăm, mai ales că Mitică deja se sufoca și așa.

Și atunci l-am blocat pe Mitică pe bolovanul acela încastrat și i-am strigat lui Dorin să-mi arunce coarda ca să amenajez balustrada-funicular. Era cea mai bună soluție și acum Mitică stătea liniștit, fiind aproape strangulat în corzi. La a treia sau a patra încercare am reușit să prind coarda și am întins repede funicularul, Costică venind înapoi pînă la Mitică „la liber" (ținîndu-se numai cu mîna de balustrada întinsă de mine) și agățîndu-l pe acesta cu o carabinieră de coarda-funicular, după care ei au început să tragă de corpul inert al lui Mitică, care horcăia groaznic. Pe mine mă treceau nădușelile: pitonul de care eram agățat și de care îl asiguram și pe Mitică ieșea încet, centimetru cu centimetru, înnebunitor. După un timp ce mi s-a părut enorm de lung, Mitică a ajuns mai mult mort decît viu la Dorin și Costică și atunci m-am grăbit să părăsesc acel loc așa de puțin plăcut, recuperînd și pitonul pe care l-am scos ușor, cu două degete...

Am ajuns, în fine, în regrupare, unde aș fi avut un chef nebun să am la mine vreo sticlă de vodcă pe care s-o beau așa ca pe apă. Din păcate, nu aveam de unde să obțin o asemenea „delicatesă". Ne-am dat iarăși mîna, fiind convinși că de acum încolo totul va merge ca pe roate, problemele pe care le mai aveam de depășit părînd niște nimicuri în comparație cu cele prin care am trecut pînă atunci.

Fiind totuși foarte obosiți, speram că salvamontiștii de la Gheorghieni or să apară în sfîrșit deasupra noastră, să vină să ne ajute să-l tragem pe Mitică, care continua să rămînă paralizat. Pînă una-alta, noi ne-am așezat toți jos să ne odihnim și să mai încercăm „să-l punem pe picioare" pe Mitică, care începuse și el să glumească și să ne facă chiar surprize plăcute: m-a rugat pe mine să caut în buzunarul lui stîng și am găsit cu uimire o ciocolată și un pachet de „Carpați"

cu două țigări înăuntru. Mi-a zis să caut și în buzunarul din dreapta și am găsit și o cutie cu chibrituri. Apoi Mitică m-a rugat să-i aprind o țigară, că el nu poate. Pentru prima dată de trei ani încoace mi-am călcat atunci cuvîntul că nu mai pun țigară în gură și i-am aprins țigara, pe care i-o așezam între buzele învinețite și i-o țineam ca nu cumva să-i cadă și să se ardă. Cealaltă țigară au fumat-o cu nesaț Costică și Dorin.

Ciocolata au mîncat-o tot ei trei, eu nevrînd în ruptul capului, deși mi-era și mie foame...

Eram optimiști și am început să glumim și noi: „— Și zii, ca să nu mor prost, cum dracu' ați făcut de-ați «căzut» amîndoi la același capăt de sfoară? Și cine Dumnezeu v-a legat în clipa aceea celălalt capăt de tavan? Că, pe toți sfinții, bine mai arătați acolo agățați ca un candelabru antic, cu luminări...", rîdea Dorin, nedumerit. Mitică se uita numai la noi și ne zicea din cînd în cînd să nu-l mai facem să rîdă, că îl dor oasele...

Curînd, pentru că stelele ne luminau calea, am luat-o din loc. Pe la miezul nopții am ajuns sănătoși pe platou. Ne-am strîns încă o dată mîinile pentru reușita „excursiei" noastre, în timp ce Mitică sta „beat" de oboseală pe cărare. Noi vroiam să-l susținem de subsuori și să-l conducem pe cărare la vale... Dar Mitică nu ne mai lăsa nici măcar să-l atingem! Mergea așa ca un om beat, împiedicîndu-se la fiecare pas. Mi-am dat seama că dacă nu-l convingem cumva că trebuie neapărat să ne lase să-l ajutăm, pe panta finală ce ducea la rîu, putea să cadă în orice moment și să dea cu capul de vreun bolovan sau să se rostogolească fatal la vale. Am încercat la început cu vorba bună, dar nu am avut cu cine să ne înțelegem. Atunci am profitat de un moment cînd el s-a împiedicat de o piatră și i-am trecut fără ca el să observe o buclă de coardă pe care i-am fixat-o de subsuori. Apoi eu îl opream trăgînd de buclă ori de cîte ori era pe cale să cadă sau îl trăgeam pe drumul bun. El nu observa „păcăleala" mea, era prea obosit!

Treaba aceasta s-a complicat însă pe panta abruptă care cobora la rîu, cînd nu mai reușeam să-l opresc de la căzături. Cădeam și eu atunci, fără să-i dau drumul, frînînd astfel căderea. Talpa piciorului stîng îmi era toată numai carne vie, deoarece încă din momentul în care l-am scos pe Mitică la perete din surplombă, am mers descălțat de adidasul stîng pe care i l-am dat lui Mitică, căci el și-l pierduse pe al său... După acest adevărat tobogan al suferinței am ajuns și noi la rîu. Acolo ne așteptau trei „salvamontiști" de la Gheorghieni, care ne priveau tăcuți și cu mîinile în buzunarele pufoaicelor lor frumoase și călduroase. Mitică era așezat jos lîngă rîu și eu îi aduceam mereu în pumnii răniți și înghețați apa pe care Mitică o sorbea cu atîta nesaț. Salvamontiștii ne-au zis că cineva s-a dus la cabană să recheme prin telefon Salvarea plecată între timp la Gheorghieni, așa că să așteptăm. Am așteptat noi ce-am așteptat, dar curînd ne-a cuprins frigul. Mai ales Mitică tremura din tot corpul și clănțănea tare din dinți. Atunci ne-am hotărît să plecăm tot pe jos pînă la cabană.

Pentru aceasta trebuia întîi să-l trecem rîul pe Mitică, fără ca acesta să se ude, chiar dacă ne-am fi udat noi. Nici măcar această sarcină n-au preluat-o „salvamontiștii", dar deja nu mă mai mira nimic...

Am trecut fără incidente dincolo și am luat-o încet, pe asfalt. Mitică mergea singur și avea puterea să și glumească cu noi din cînd în cînd. Cred că era ora două noaptea cînd am ajuns la cabană. Am urcat într-o cameră

la etaj, l-am așezat pe Mitică într-un pat, am băut cu toții ceai fierbinte, am mîncat, și cei de față (cabanierul, salvamontiștii și un milițian, adică sectoristul de serviciu), ne-au întrebat cum s-a întîmplat.

Le-am spus pe scurt cum a fost și i-am întrebat și eu pe salvamontiști cum s-a făcut că ei nu puteau să acționeze decît a doua zi. Unul din ei mi-a răspuns: „Știam că e și Brenciu acolo sus și asta însemna că pot să se descurce și singuri!" Mă puteam simți măgulit, dar mie mi-a trecut o clipă prin fața ochilor toată drama prin care am trecut și din care puteam să nu mai fiu. Și am simțit un gust amar de tot în suflet... Într-un tîrziu a apărut și Salvarea. Mitică arăta atunci destul de bine și cei de la Salvare nu prea erau convinși că e cazul să-l ia la spital. Mie îmi era teamă ca Mitică să nu aibă ceva „intern" așa că am insistat. Pînă la urmă, personalul de la Stația de salvare a hotărît să-l ia, totuși, la spitalul din Gheorghieni. Am vrut să merg și eu, să-l însoțesc, dar cei din Salvare mi-au spus că nu e cazul. Ar fi fost cazul, dar nu mai erau locuri, pentru că se urcaseră salvamontiștii. Ba m-au mai și apostrofat, că, ziceau, eu mi-am făcut treaba și să-i las și pe ei să și-o facă.

Asta a fost...

Acuma mă tot gîndesc și gîndurile nu mă prea lasă să dorm. Oare chiar meritam să fiu astfel tratat de ziarul Sportul din 22 martie, 1985?!

Dar noi să fim sănătoși, că-n rest ne-om descurca...

P.S. — La ora aceasta Mitică e la Bîlea, la Școala Națională de alpinism. Prietena lui, Rodica, mi-a telefonat zilele trecute și mi-a spus că el încă mai are cîteva probleme cu mîinile. În ce mă privește, i-am spus să nu se ducă la Bîlea. Mă mai gîndesc la mama mea care și acum crede că adevărul este cel scris în ziarul Sportul, nu cel pe care i l-am tot explicat. Acesta este, de altfel, și motivul pentru care v-am scris această foarte lungă scrisoare. Poate, cine știe, veți reuși să publicați vreodată adevărul adevărat despre ceea ce s-a întîmplat acolo, în munți, cînd am trecut pe lîngă moarte, la locul numit Santinela de la Gîtul Iadului.

IOAN BRENCIU ■

DE PE TOATE MERIDIANELE

Vîrsta orologiilor

Pe vremea cînd nu existau ceasuri de mînă, iar cele de buzunar erau o raritate, orologiile publice jucau un rol de seamă în viața unui oraș. Cînd au apărut ele? Primul orologiu public a fost instalat la Caen, în Franța, în anul 1314. Se știe, de asemenea, că primul orologiu cu pendul a fost schițat de Leonardo da Vinci în anul 1494.

Frecvența ploilor

Speriați de secetă, oamenii se bucură de fiecare dată cînd plouă. Aceasta se întîmplă mai ales în zonele temperate. Sînt însă și regiuni în care ploile se țin lanț. Așa se întîmplă, de pildă, în insula Kanai, din Oceanul Pacific, unde plouă 350 de zile pe an.

Cea mai veche roată

Cu prilejul lucrărilor de asanare a mlaștinilor din departamentul Deux-Sèvre, din vestul Franței, arheologii au descoperit o roată de bronz cu diametrul de 52 de centimetri, construită, după toate probabilitățile, la sfîrșitul secolului al VIII-lea î.e.n. Datarea a fost făcută după resturile de ceramică descoperite în apropiere. Specialiștii francezi susțin că aceasta este una dintre cele mai vechi roți descoperite în Europa.

Valuri record

Oamenii de știință americani au ajuns la concluzia că acum 100 000 de ani în insula Hawaii s-a produs un val marin uriaș, care s-a ridicat pînă la 300 de metri deasupra mării. Studiind straturile geologice ale insulelor, specialiștii au descoperit la o altitudine de 300 de metri resturi de corali și de scoici. Față de valurile de astăzi, care nu depășesc înălțimea de 50 de metri, cele de acum 100 000 de ani reprezintă adevărate recorduri în materie.

Cea mai populată capitală

În anul 2000, cea mai populată capitală din lume va fi Ciudad de Mexico. Un studiu al Biroului Internațional al Muncii (BIM) apreciază că o menținere a actualului ritm de creștere (5 la sută anual) va ridica numărul de locuitori al capitalei mexicane de la 14 milioane, cît are în prezent, la 33 de milioane în 1995, și, respectiv, la 41,1 milioane la sfîrșitul secolului.

Cea mai mare carte din lume...

În posesia Bibliotecii universitare din Rostock, înființată acum 417 ani, se află a treia „cea mai mare carte" din lume. Este vorba de „Marele Atlas din Rostock", care măsoară 1,66 metri lungime și 2,04 metri înălțime. El conține 32 de hărți foarte bine realizate și este protejat de o copertă groasă de doi centimetri, din stejar îmbrăcat în piele. Prețiosul atlas a fost realizat în 1664, la Amsterdam de Kore Dierksen și fiul său.

...Și cel mai mic atlas

Tot în Biblioteca din Rostock se află și „cel mai mic" atlas din lume: 67 mm x 68 mm, opera unei imprimerii litografice din acest oraș. Datînd din 1831, acest mini-atlas conține 26 de reproduceri, colorate de mînă, ale țărilor europene, ca și ale continentelor Africa, Asia și Australia, hărți care nu depășesc — fiecare dintre ele — un centimetru pătrat.

Acest detaliu al „economiei interne" a Titanicului a apărut în „Illustrated London News" la o săptămînă după scufundarea navei.

Impresia unui artist contemporan privind ultimul act al tragediei.

„TITANIC" supraviețuirea celor mai bogați?

În primul din cele două pasaje din cartea sa care urmează să apară, Michael Davie se întreabă dacă ofițerii și echipajul pachebotului condamnat, cu prea puține bărci de salvare pentru a fi suficiente pentru toți, au urmat o politică a primei clase, prima salvată.

În toate dezastrele, soarta celor bogați și celebri este aceea care fascinează atenția; și în acest adevăr murdar, însă universal, „Titanic" este un exemplu orbitor. La fel ca săracii pe uscat, pasagerii înecați ai clasei a treia nu au nici o istorie. Oamenii de rînd manifestă puțin interes pentru a cunoaște ce s-a întîmplat altor oameni de rînd ca ei; șocați de intervenția neașteptată a întîmplării și a haosului, ei se încurajează din faptul că, chiar și privilegiații pot ajunge la un sfîrșit prematur.

Privilegiul a fost rar expus mai evident în timpurile moderne, decît a fost la bordul „Titanicului". Curînd, după ce a apărut vestea dezastrului, ziarele și revistele ca **Illustrated London News** au publicat schițe cu secțiuni ale navei. Nimic n-ar fi putut expune, mai adevărat, structura socială a lumii occidentale civilizate.

Acolo, pe puntea superioară, în cabinele spațioase, mobilate cu risipă, erau bogații, „marii comercianți, prinții comerțului, cei care stăpîneau piețele lumii", așa cum i-a numit ziaristul prolific Sir Philip Gibbs; mai jos era clasa a doua, în condiții mai modeste; și, spre partea inferioară a navei erau clasele inferioare, patru într-o cabină. În cele din urmă, jos, sub linia de plutire, era clasa muncitoare, în căldură, și zgomot, și abur, deplasînd cărbunii cu lopata și roaba, alimentînd focul în cazanele cu aburi, păzind pompele, generatoarele de electricitate, dinamurile și motoarele.

Ilustrațiile au arătat inegalitatea socială în forma sa extremă și verticală, cu clasele așezate una deasupra celeilalte, bogații, în mod vizibil, în partea superioară, și, cei mai săraci, în mod vizibil, în partea inferioară. Schițele erau aproape caricaturi ale stratificării sociale.

Curînd, după dezastru, ministerul comerțului a publicat o statistică clasificată care a arătat numărul pasagerilor, bărbați și femei, în fiecare clasă. Aceleași tabele au arătat ce proporție a pasagerilor și echipajului a fost salvată. Cifrele au fost surprinzătoare și implicațiile lor inevitabile. A supraviețuit o proporție mult mai mare a pasagerilor primei clase decît orice altă clasă. A fost salvat un total de 34% din pasagerii bărbați din prima clasă, în comparație cu 8% bărbații din clasa a doua și 12% bărbații din clasa a treia. Nu se putea discuta asupra acestor cifre: bogații, definiți ca fiind oricine din prima clasă, trebuie să se fi bucurat de un tratament privilegiat. Pe neașteptate, părea ca și cum moartea și dezastrul nu erau asemenea personaje importante, la urma urmelor.

Pentru a încerca să înțeleg mai bine aspectul dezastrului, m-am dus la Philadelphia, pentru a-l vizita pe John B. Thayer V., al cărui bunic, vicepreședinte al lui Pennsylvania Railroad, a murit în scufundare, însă a cărui bunică și al cărui tată au supraviețuit. Printre documentele personale pe care mi le-a arătat, au fost o declarație din partea bunicii sale și o scrisoare din partea tatălui său (ambii relatînd dezastrul) și poate cel mai interesant dintre toate prin sinceritatea și detaliul lipsite de artă, unul intitulat „Titanic" — povestea noastră de M.E.S. și E.M.E.", două surori, Martha Eustis Stevenson și Elizabeth Eustis, care erau vecine ale familiei Thayer la Haverford.

Povestea, scrisă de Martha, începe cu surorile care apreciază fiecare moment al călătoriei lor. În duminica fatală — 14 aprilie 1912 — ele au scris scrisori înainte de serviciul religios, și-au petrecut după-amiaza citind, au luat ceaiul pe punte, s-au plimbat pe puntea vasului și au savurat „o cină delicioasă cu un menu suvenir". După cină, au ascultat „un program muzical superb în camera de recepție" și, pe la 9.30 p.m. „s-au dus în salon, încăperea cea mai frumoasă, cu un șemineu". Deoarece terminase de citit toate cărțile sale, Martha împrumută cartea lui Shackleton despre Polul Sud de la stewardul bibliotecii și petrecu o jumătate de oră privind imaginile ghețarilor plutitori și ale întinderilor de gheață. Înainte de a merge la culcare, ea îi atrase atenția lui Elizabeth că mai aveau de mers doar două nopți și „nici una din noi nu a fost incomodată de răul de mare".

Iată relatarea Marthei privind acest eveniment:

„Dormeam dusă, cînd la 12 fără un sfert, am fost trezită de un sunet teribil, cu zgomote grozave și tăioase care au durat cîteva momente. (Surorile au fost printre cei foarte puțini care au fost alarmați de șoc. Amîndouă eram foarte speriate, stînd în pat și aprinzînd lumina.) Ușa noastră era la cotitură și curînd auzirăm voci în hol, astfel că Elizabeth își puse halatul, papucii și boneta și ieși în fugă. Îmi era îngrozitor de frig și tremuram de spaimă și frig, neștiind ce să fac. Stewardul nostru coborî pentru a închide intrarea și l-am întrebat dacă s-a dat ordin să se închidă toate intrările însă el spuse „Nu, este doar frig, mergeți la culcare; nu este absolut nimic". Înainte ca Elizabeth să se întoarcă, m-am decis să mă îmbrac văzînd un domn într-una din camerele opuse că își trage pantofii de pe coridor.

Cînd se întoarse sora mea, ea povesti despre mulți oameni aflați afară, pe jumătate îmbrăcați, o femeie cu o cosiță albă și subțire lăsată pe spate și o pălărie din pene; de asemenea, un om era în camera sa, incapabil să deschidă ușa. Era foarte îngrijorat, strigînd după ajutor, și tînărul Williams (un binecunoscut jucător de tenis amator și prieten al tînărului Thayer) puse umărul și o sparse. Stewardul era foarte indignat și iritat, trebuind să-l rețină pentru degradarea frumoasei nave. Eram gata să-mi închei pantofii și ea spuse: „Martha, de ce te îmbraci?" și am spus că mă simțeam mult mai în siguranță îmbrăcată, putînd să merg la culcare mai tîrziu dacă totul era în ordine. Atunci se hotărî și ea să se îmbrace. Nu ne-am grăbit și ne-am îmbrăcat complet, ca pentru micul dejun, luîndu-ne scrisorile de credit și banii. De asemenea, m-am hotărît să mă pieptăn și să-mi pun ilicul și taiorul de iarnă vechi, dat fiind că era frig. În timp ce Elizabeth se pieptăna, nava, pe neașteptate, începu să se scufunde treptat, speriindu-mă foarte mult și am îmboldit-o să nu mai facă eforturi, ci să se grăbească.

Tocmai cînd eram gata îmbrăcată și ea își punea ilicul, domnul Thayer (domnul Thayer senior) apăru la ușă, pe care o deschisesem, și ne spuse că era bucuros că ne-am îmbrăcat. Credea că nu era pericol, însă ne izbisem de gheață și era multă pe punte și el ne îmboldea să venim să o vedem, spunînd că îl vom găsi pe el și pe doamna Thayer pe punte.

Mi-am pus paltonul de blană peste toate celelalte și Elizabeth spuse că socotea să-și ia ceasul, ceea ce îmi aminti că al meu era agățat lîngă masa de scris și l-am luat repede. Mi-am luat ochelarii și punga pentru bani mărunți, precum și o batistă curată. Am plecat din cameră, lăsînd luminile aprinse, radiatorul în funcțiune, ca să fie cald la întoarcerea noastră. Am închis ușa, am coborît coridorul lung și am urcat scările.

Pe puntea următoare ne-am întîlnit cu familia Thayer, care părea că ne așteaptă, și am început să urcăm spre punte cînd un steward a strigat „Toată lumea înapoi în cabine pentru colacii de salvare". Ne-am întors și nu-mi amintesc să fi fugit, ci am mers repede spre cabinele noastre, și Elizabeth se urcă și trase doi colaci de salvare pe deasupra dulapului ei. Atunci ne-am spus că trebuie să fie serios dacă s-au ordonat centurile de salvare și eram foarte speriate, deși foarte liniștite.

Am urcat din nou scările, ținînd în mîini colacii de salvare și ne-am întîlnit din nou cu familia Thayer. Am citit în liniște anunțurile „înăuntru în partea din față" și „înăuntru în partea din spate". După ce ne-am pus colacii de salvare, doamna Thayer sugeră să luăm paltonul lui Jack, și Elizabeth și cu mine ne-am îndreptat spre camera stewardului și, cînd doamna Thayer luă paltonul, noi luarăm păturile, neștiind de ce, pur și simplu fiindcă eram acolo.

Mintea mea este goală în ce privește călătoria pe care am făcut-o pe puntea navei, îmi amintesc însă clar că eram aproape de sala de gimnastică, pe partea tribordului cînd l-am văzut pe domnul Ismay (președinte al lui White Star Line, care poseda „Titanicul") ieșind și am remarcat că se îmbrăcase în grabă, deoarece pijamaua era sub pantaloni. După ce ne-am luat pledurile, eram pe scara punții A, cînd au sosit ordine ca femeile și copiii să se îndrepte spre puntea de suprastructură, iar bărbații spre tribord. Elizabeth și cu mine ne-am luat de mînă, să nu fim despărțite în mulțime, și toți ne-am îndreptat spre punte, noi urmînd îndeaproape pe doamna Thayer și pe servitoarea ei, urcînd scări înguste din fier spre puntea de suprastructură din față, care, pe „Titanic", era pasarela căpitanului. În capul scărilor, l-am găsit pe căpitanul Smith, care arăta foarte îngrijorat, așteptînd neliniștit să coboare după ce noi urcam. Atunci nava se înclină puternic spre babord. În timp ce ne sprijineam de pereții cabinelor ofițerilor, erau aprinse rachete deasupra capetelor noastre, ceea ce era foarte alarmant, pe măsură ce ne dădeam seama pe deplin că dacă „Titanicul" își folosea radioul în scop negativ și trimitea rachete, trebuie să fie serios. La scurt timp după aceasta, a sosit ordin din partea stewardului de la restaurant să coborîm pe puntea A. Doamna Thayer interveni „Spune-ne unde să mergem, și vom merge. Ne-ai dat ordin să urcăm aici și acum ne duci înapoi", și el spuse „Urmați-mă".

Ajungînd pe puntea A, am putut vedea, căci punțile erau luminate cu electricitate, că o barcă era coborîtă, în paralel cu ferestrele;

Căpitanul Smith: s-a scufundat împreună cu nava sa.

acestea erau deschise și un scaun pliant era pus sub balustradă pentru ca noi să pășim pe el. Nava se înclină rău atunci și barca atîrna departe, astfel încît, niște oameni spuseră: „Nici o femeie n-ar putea să pășească peste acel spațiu". S-a strigat după o scară de pe una din punțile inferioare însă înainte ca aceasta să ajungă, eram cu toții în barcă. Nu știu dacă au tras barca cu cîngile, însă spațiul era ușor de sărit cu ajutorul a doi oameni aflați în barcă. Singurul bărbat pe care îmi amintesc că l-am văzut, a fost colonelul Astor, care a pășit prin fereastră tocmai în fața mea, cînd un marinar spuse „Înapoi, domnule; nici un bărbat în această barcă". El remarcă că voia să aibă grijă de soția lui (care era însărcinată), însă, spunîndu-i-se din nou că nici un bărbat nu putea merge, el strigă „La revedere" și spuse că va urma într-o altă barcă, întrebînd numărul bărcii noastre, care se spunea că era „Nr. 4".

Pășind prin fereastră, am fost obligată să arunc înapoi pledul, deoarece cu paltonul de blană și uriașul colac de salvare din plută, eram foarte stîngace. Mai tîrziu am constatat că stewardul sau marinarii au aruncat pledurile în barcă și au făcut bine căci Elizabeth era în preajma unui copilaș îmbrăcat subțire și a unui membru al echipajului scos din mare. Cred că barca noastră a luat toate femeile de pe punte și a fost ultima la babord care să fie coborîtă. Doar un singur bărbat a coborît cu noi; barca a fost coborîtă încet, întîi la propă, apoi la pupă, cu multă grijă. Aproape de apă, omul dădu ordinul „Las-o să meargă" însă noi toți am strigat „Nu încă, e o distanță mare pînă la apă". Atingînd apa, au strigat de pe punte pentru a ști cine a preluat comanda și un om răspunse „Ajutorul de timonier". Apoi au spus „Alcineva?" și el spuse „Sînt singur". Apoi ei au spus: „Îți vom trimite încă doi oameni" și curînd coborîră șeful de echipaj și un simplu marinar pe parîme în barcă.»

Colonelul Gracie, un istoric militar amator, a scris relatarea cea mai lungă și cea mai bine documentată a unui pasager din prima clasă. În timpul crizei a fost indispensabil, adunînd, cu prietenul său Clinch Smith, femei și copii pentru bărci. (Smith, după ciocnire, luă o bucată plată de gheață și îi spuse lui Gracie că ar putea să o ducă acasă ca amintire.)

Una din surprizele din cartea lui Gracie, pe care a scris-o cu ajutorul ofițerului secund Lightoller, a fost mărturia sa asupra numărului de femei printre mulțimea stupefiată, îngrămădită la pupa Titanicului, cînd acesta s-a scufundat. Gracie a fost aruncat peste bord în ultimul moment; el a văzut femeile, spre uimirea lui, în ultimele minute; a crezut că toate femeile plecaseră.

Gracie a specificat că, datorită mărimii Titanicului, nimeni nu putea să știe ce se întîmplă, afară de imediata sa vecinătate, mai mult decît cineva, care stînd la colțul unei străzi, poate ști ce se întîmplă peste patru străzi. Cu toate acestea, de la familia Thayer, Gracie și alții, apare o imagine rezonabilă a celor întîmplate în prima clasă.

Cel mai bun martor din clasa a doua este tînărul învățător Lawrence Beesley, care și-a amintit un incident care ajută să se explice statistica. El era pe punte cînd două femei s-au îndreptat spre balustrada care separa clasa a doua de prima clasă de pe punte. Ele au întrebat un ofițer, care bara calea, dacă puteau trece spre bărci. Nu, le spuse politicos ofițerul, bărcile lor erau jos pe propria lor punte. Beesley conchide: „Dacă doamnele din clasa a doua se presupunea că nu trebuie să intre pe o barcă de pe puntea primei clase, în timp ce pasagerii clasei a treia aveau acces la puntea clasei a doua, s-ar părea că se presează mai degrabă asupra celor din clasa a doua și acest lucru este susținut de procentajul scăzut salvat." Beesley, el însuși, a plecat, deoarece, atunci cînd s-a uitat jos de pe puntea superioară la o barcă care balansa la nivel cu puntea B, un membru al echipajului i-a spus că mai bine ar sări, ceea ce a făcut, aruncîndu-se în halat.

Beesley a sărit cam la două ore după ce Titanicul a fost lovit. Atunci tribordul era părăsit; și Beesley a fost sfătuit să-și încerce norocul numai după ce echipajul de pe puntea B a căutat și nu a mai găsit nici o femeie. Totuși, au murit mai mult de o sută de femei. Unde au fost ele? Și unde — în momentul în care Beesley a sărit de pe o punte părăsită — era restul „masei umanității" pe care colonelul Gracie, cu o jumătate de oră mai tîrziu, pe neașteptate, a văzut-o revărsîndu-se de jos tocmai înaintea scufundării navei?

Ancheta engleză nu a fost interesată în aceste întrebări; Lordul Mersey nu a chemat nici un singur pasager al clasei a treia. Însă l-au tulburat pe politicianul din Michigan care se ocupa de ancheta americană, William Alder Smith. După ce s-a încheiat oficial ancheta

Senatului, la Washington, senatorul Smith a plecat la New York pentru a conduce o cercetare independentă.

El a spus unui reporter că era adînc tulburat de tot ce li s-a întîmplat pasagerilor clasei a treia și voia să știe dacă aceștia au suferit vreo restricție. Evident, avea rezerve asupra mărturiei ofițerilor „Titanicului", dat fiind că ambii, ofițerul secund Lightoller și ofițerul al cincilea Lowe i-au spus, în mod categoric, că n-a existat nici o restricție și că toate clasele au fost tratate în mod egal. Totuși, s-a dovedit că Lightoller și Lowe nu dăduseră informații exacte. La New York, Smith a găsit un emigrant care văzuse un membru al echipajului încuind o intrare între clasa a treia și punțile superioare. Însă incidentul părea să fie izolat și neconcludent, dat fiind că emigrantul a continuat să spună că pasagerii au spart intrarea și după aceea au fost tratați la fel ca ceilalți pasageri. În alte însemnări există rapoarte ale unor supraviețuitori ai clasei a treia ca fiind adunați în spatele frînghiilor de către membrii echipajului. Cîți au fost astfel reținuți sau cît timp sau de ce — nu se știe. Nu există nici o mărturie că a existat o politică generală a navei de a reține pasagerii clasei a treia în timp ce restul a scăpat.

Foarte curînd după dezastru a existat un strigăt de protest, în special în Statele Unite, din partea ziarelor și a altora care voiau să știe de ce „Titanicul" a avut atît de puține bărci de salvare și de ce nu au fost toate umplute. Primei întrebări i s-a dat răspunsul foarte curînd: „Titanicul" a aderat la regulamentul britanic, care era învechit. Celei de a doua întrebări i s-a dat răspunsul mai puțin rapid însă în cele din urmă a apărut la ancheta americană că atît Lightoller și Lowe, la babord și, respectiv, la tribord, au presupus că ar fi riscant să se umple bărcile care încă erau suspendate de frînghii; fie bărcile „s-ar prăbuși", așa cum s-a exprimat Lowe, sau frînghiile ar ceda. Ei nu știau că Harland and Wolff au testat frînghiile și au stabilit că ar putea să suporte greutatea bărcilor de salvare umplute la capacitate.

Dar din spusele lui Lightoller și Lowe rămîi cu impresia că au fost îngroziți de a fi grăbiți de pasagerii cuprinși de panică. De îndată ce a auzit că nava s-a izbit, Lowe s-a echipat cu un revolver. Cînd au plecat aproape jumătate din bărcile de la babord, ofițerul șef Wilde a venit la Lightoller de la tribord și l-a întrebat unde erau armele. Era una din sarcinile lui Lightoller să primească și să ia în responsabilitatea sa revolverele și munițiile, astfel că îi conduse pe Wilde și pe căpitan în cabina sa, dîndu-le cîte un revolver. Lightoller deduse că „se întîmplase ceva în bărcile de la tribord".

Lowe a spus anchetei Senatului că a descărcat un foc de armă pentru a împiedica „o mulțime de italieni" care „priveau fix mai mult sau mai puțin ca niște animale sălbatice gata să sară" într-o barcă. Mai tîrziu a afirmat că nu a intenționat să spună că „animalele sălbatice" erau italienii; el a vrut să spună că ei erau „tipul rasei latine".

De asemenea, Lightoller a constatat că revolverul său era util. După plecarea ultimei bărci de salvare, el s-a îndreptat spre partea din față pentru a umple și a coborî barca pentru caz de pericol nr. 2, mult mai mică. „M-am urcat la bord și am găsit trei sau patru oameni ascunși sub locul vîslașului". Aproape cu un sfert de secol mai tîrziu, Lightoller a scris despre acest incident: „Dați-mi voie să spun că ei nu erau nici englezi, nici americani; de fapt, niciodată în viața mea n-am fost atît de nespus de mîndru de rasa vorbitoare de engleză cum am fost în acea noapte. Curajul cu sînge rece, calm, lipsit de egoism exemplificat, nu a fost niciodată depășit. El a continuat, „m-am ocupat rapid de așa-zișii pasageri clandestini". Cîteva amenințări, însoțite de mișcarea unui revolver gol, curînd au golit barca care a fost rapid umplută și pusă la apă".

Ofițerii „Titanicului" știau de la început că nu erau bărci suficiente pentru a găzdui pe toți cei aflați la bord; curînd, și-au dat seama că exista, de asemenea, o insuficiență de echipaj instruit. Este greu să reziști concluziei că, în aceste împrejurări disperate scopul lor era, conștient sau inconștient, să salveze cît mai mulți pasageri din prima și a doua clasă — care, în orice caz, erau cei mai aproape de bărci — înainte ca întreaga operație să fie copleșită de hoardele care nu pot fi ținute în frîu ale clasei a treia.

În acea măsură, este corect să se spună că cei bogați au fost protejați față de cei săraci. Însă trebuie să ne amintim că din bărbații din prima clasă doar 58 din 173 au fost salvați: 34% nu este un procentaj ridicat, deși, este uimitor mai mare decît acela din celelalte clase. Banii nu au fost suficienți; mulți dintre cei mai bogați și cei mai binecunoscuți s-au înecat, incluzîndu-l pe colonelul Astor.

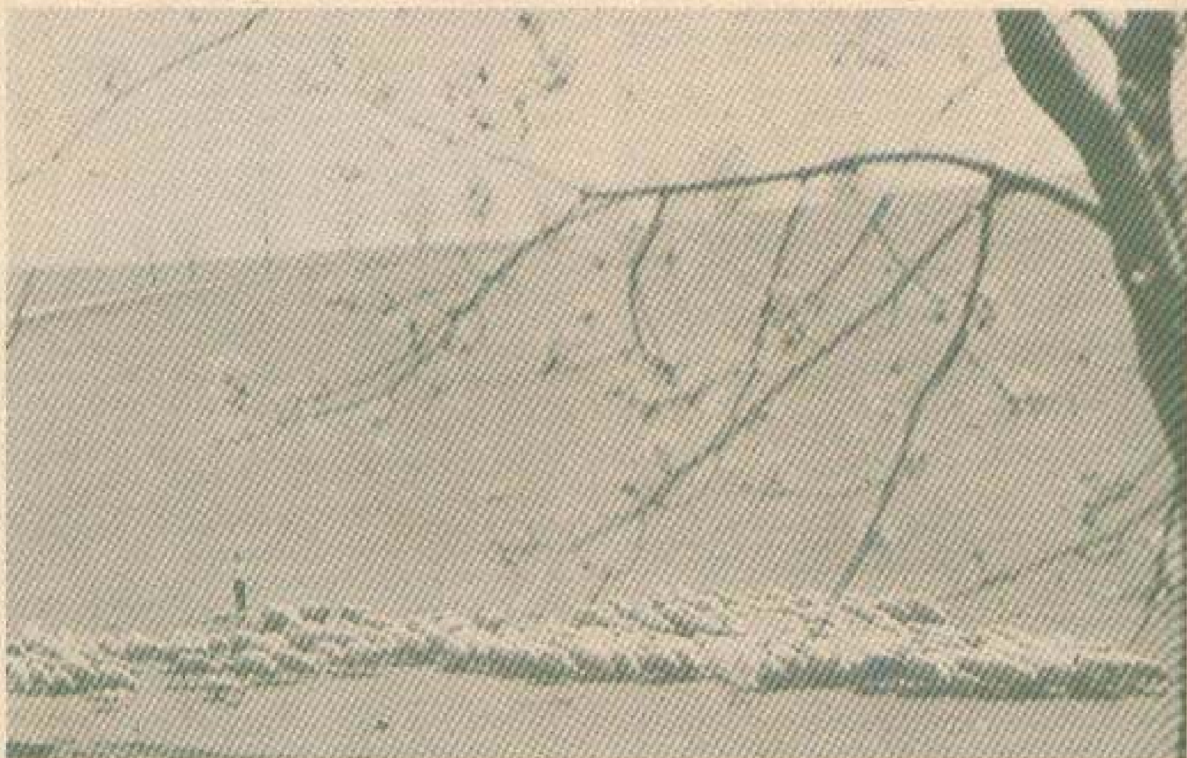
Wilfred Scawen Blunt, scriitor, a scris în jurnalul său că, dacă cineva trebuia să se înece, cel mai bine era să se întîmple milionarilor anglo-americani. Era un sentiment ridicol și, fără îndoială, împărtășit pe scară largă. Însă a fost și este incompatibil cu noțiunea că toți cei bogați s-au bucurat de un tratament favorizant.

Traducere de SMARANDA PETREA ■

DE PE TOATE MERIDIANELE

Ce-i mai aduce omului bătrînețea

Începînd de la vîrsta de 25 de ani, creierul uman pierde anual cîteva zeci de mii de neuroni, iar după vîrsta de 40 de ani acest număr ajunge la 100 000. Dar, chiar și în cazul exercitării unei intense activități intelectuale, omul folosește doar a patra parte din neuronii din creier. Pentru menținerea cît mai mult posibil în viață a neuronilor, Institutul național francez de cercetări în domeniul gerontologiei a pus la punct un sistem de gimnastică mentală pentru oamenii în vîrstă, bazat pe acționarea rezervelor ascunse ale creierului, pentru a compensa celulele nervoase moarte.

IARNA TRANSHUMANȚEI

...„Și văzduhul s-a-nnorat,/ Ninge sus, la munte./ Trec pe vale, la iernat,/ Turmele mărunte"... E seară în Vaideenii Vîlcei, seară de început de decembrie cu cer rece ca sticla, doar ici-colo învăpăiat de niște stele care se ceartă cu iarna, ferăstruind prin norii subțiri. Cele 50 000 de oi ale satului nu mai sînt ale satului, rătăcesc acum pe cărările transhumanței, prin cîmpiile și podișurile Aradului, Oradiei, Satului Mare, Doljului, Timișului, Giurgiului, Teleormanului, Călărașilor, Tulcei, Brăilei. Au coborît din munți, din vreo 30 de stîne; din munții Căpățînei și de mai departe, din munții Lotrului, din cei 30 de munți pe care satul își păstorește mișcarea de veacuri a „Mioriței"; au coborît, și-au luat stăpînii în spate și au plecat. În urmă-le, vreo 500—600 de gospodării au rămas aproape pustii. Multe din ele cu hornurile ca niște steaguri în bernă, fără fum și fără viață sub ele. Căci au plecat, o dată cu bacii și destule băcițe, chiar dacă ele, curînd, or să se întoarcă, grijulii de soarta gospodăriei și a copiilor. Ciobanii, înainte de plecare, și-au regulat toate socotelile, toate datoriile către casă, către acele muieri care nu i-au urmat și care vor rămîne singure cîteva luni, către comună și către stat. Primarul Benoni Morăreț, de mai bine de zece ani în fruntea obștii, ne comunică, la acest capitol, niște cifre care lui i se par firești, care nouă ne dau senzația unui fabulos pastoral, ca în poveștile de demult. De la începutul anului și pînă-n prag de decembrie, Vaideenii au predat la fondul de stat vreo 3 000 de hectolitri de lapte de vacă (cît în anii '82—'83, luați împreună), vreo 700 de hectolitri de lapte de oaie (cu același termen de comparație), peste 3 000 de oi. Prin locurile în care bîntuie la ceasul ăsta, mai zice primarul, ciobanii noștri dau cam tot pe atît. Așa e legea, o lege nescrisă, cel care oferă pășune cere în schimb iscălitură în regulă pe contracte de oi, lapte și lînă, mai cere, mă rog, și cîte ceva pentru propria-i folosință (dar asta-i altă poveste), iar ciobanul din Vaideeni se supune. Cînd are de unde da, se supune. Cînd n-are, se mai ridică și el în scări (dacă-i călare), sau în bîta-i cea grea (dacă-i pe jos), și se tocmește ori protestează. Protestează și mai și atunci cînd oile i-s luate la obor pentru pricini care lui i se par neclare, adică atunci cînd unele C.A.P.-uri ori I.A.S.-uri pretind (așa zice ciobanul: „pretind") că turmele le-au „stricat" culturile. În caietele cu foi în pătrățele, „de matematică", în care vaideenii își trec pînă la bob toate cheltuielile transhumanței, cifrele cele mai mari sînt ale banilor dați pe amenzi sau pe telefoane. Căci, cînd vreuna din încurcatele pricini pomenite mai sus îi stau în drum, vaideeanul se repede la primul post telefonic, bate aviz acasă, vorbește cu muierea și o trimite la primar. Benoni Morăreț sună la Direcția agricolă a Vîlcii, cei de-acolo la județul în care s-a petrecut ce s-a petrecut, se încing lungi și aprinse discuții prin aer (pe spezele ciobanului, firește), care duc sau nu duc la ceva. Dacă duc, în caietul de matematică se aud niște clinchete vesele (s-au ciocnit niște pahare cu bere ori cu rachiu). Dacă nu, sticlele și paharele tot își scot capul, ba parcă sînt și mai multe, căci oaia bolnavă sau stearpă te costă mai mult decît cea teafără iar ogoirea necazului mai mult decît bucuria.

Sîntem într-unul din cele mai bogate sate

ale românilor, sat care, cînd își pogoară turmele la vale pentru iernat, albește cu ele versanții munților, ca în „Turmele" lui Eusebiu Camilar. Sîntem într-una din vetrele cele mai vii ale „Mioriței", printre bătrînii de-aici fiind destui care jură pe o „Mioriță" locală, spunînd că nu în Vrancea ci în Vaideenii Vîlcei, ori, hai să zicem, la strămoșii coborîți în veac din Mărginime*, s-a ivit întîia oară balada. Că de aici, ori de la moșii lor din Mărginime, pe „gura de rai" a munților Căpățînei și Lotrului, și-a prelins „Miorița" cioporul de stihuri, cu rostogolire limpede de izvor, șlefuind prin veac pietrele acelorași rime, pînă cînd pietrele s-au făcut scumpe iar izvorul a devenit balada de căpătîi a neamului românesc. Bacii de-aici sînt baci și peste turme, dar și peste o veche comoară de cîntece legate de păstorie. Profesorul Vartolomeu Todeci, inițiatorul ansamblului de fluierași și băcițe-dansatoare din Vaideeni și arhivă vie a tezaurului folcloric al locului, ne vorbea despre o „Mioriță" locală, care se cheamă „Învîrtita dorului". Ea cuprinde 24 de părți melodice, potrivite pe fluier, ca un orar muzical al zilei și nopții păstorului, cu 24 de ceasuri la fel de treze în veghea oilor. A fost compusă de un cioban vaideean, Ion Iscru, în anii primului război mondial.

Ce se mai întîmplă astăzi în vatra vîlceană a „Mioriței"?

Stăm de vorbă cu cîțiva dintre bacii rămași și acasă. Cei cu multe oi, cum sînt ei, își au „statul major" al iernii aici, în sat. Își trimit turma cu feciorii ori cu ciobanii angajați anume și, la răstimpuri, se suie în tren și cad fără veste asupră-le, ca să vadă cum le gospodăresc avutul. Sînt de față Ion Longinescu, om la peste 50 de ani, tată a nouă copii, Adam Crăciunescu, și el tată de mulți copii și, ca și Longinescu, unul din abonații permanenți la trofeele „tîrgului-expoziție de țurcană albă" care se ține anual în Vaideeni și la care participă ciobani și specialiști ai oilor din multe locuri. E de față și tînărul vicepreședinte al Consiliului popular, Achim Băluță, neam de ciobani, cu părinți ciobani, cu frați ciobani și surori băcițe, ins „școlit", dar cu sufletul de cioban. Ne povestesc că transhumanța acestui an merge, cel puțin deocamdată, bine, că „reclamațiile" venite de pe urma ciobanilor călători prin țară și „stricători de culturi" sînt mai puține ca-n alte dăți. Dar și ciobanii, spune cu un oftat Longinescu, sînt mai puțini. Oricît i-ai plăti, cu orice i-ai momi, prea puțini tineri din Vaideeni, și nu numai din Vaideeni, se mai fac ciobani — adaugă Crăciunescu. Feciorii cei mari ai lui Longinescu și ai lui Crăciunescu, ca și ai multor altora, sînt studenți ori absolvenți de facultăți.

„Ciobănaș la oi m-aș duce,/ Dar nu-mi place cașul dulce"... Nu se prea mai înghesuie omul la ciobănit, deși cașul îi place. E o viață de aspră și nemiloasă trudă viața asta a ciobăniei, toți căşună asupră-ți, și soarele, și ploaia, și viscolul, și zăpada, și acei paznici draconici ai transhumanței, de care nu prea scapi fără bir. De-aia, zice Achim Băluță, e cam scumpă brînza de Vaideeni, că e amarnic muncită; de-aia orășeanul care vine s-o cumpere țipă cînd îi aude prețul. Dar mai e ceva, intervine primarul Benoni Morăreț, ceva ce se uită, și anume generozitatea pe care ciobanul ăsta ce vinde scump o arată cînd trebuie arătată. Să fim înțeleși, adaugă Morăreț, nu vreau să zic că noi ăștia, din Vaideeni, am fi cine știe ce filotimi, măcar un ton din țipătul orășeanului sună drept, dar să nu se uite, de pildă, că la 5 martie 1977, a doua zi după cutremur, comuna asta de sub muntele Căpățînei a fost prima din țară care a sărit să-i ajute pe sinistrații din București. Atunci, în ziua de 5,

* Localnicii, în cele mai tefere și mai crîngoase familii, cele ce țin rostul satului, viața lui și puterea lui, nu sînt vîlceni, ci o spiță a Mărginimii Sibiului, altoită cu inși veniți din Alba și din alte părți ale Ardealului. Ca și portul, ca și obiceiurile și datinele, ca și cîntecele și horele (care-s cele de peste munți: „Învîrtita", „Hațegana", „Jiana"), ca și artele (inclusiv culinară), arhitectura caselor e transilvană, mai puțin albul zidurilor, care a înlocuit siniliul din satele strămoșești. Vaideenii au venit de peste munți în cîteva succesive valuri, începînd din veacul al XVIII-lea și pînă pe la mijlocul celui următor. Au pogorît după însîngerate răscoale și aprige judecăți cu grofii, abandonîndu-și vetrele dar luînd cu ei, în suflete, aceste vetre, cu tot miracolul lor de vechime, de dăinuire și duh. N-au putut pogorî multe turme, au strecurat prin munți, prin „Vama Cucului", doar puține oi, au coborît deci săraci, dar bogați în dîrzenie și mîndrie istorică, găsind aici, la Vaideeni, niște oameni la fel de săraci, niște „rumâni", robi ai moșiei Bistriței, cu un sat atestat în hrisoave la 1504. Într-o vreme în care cei din Săliște, din Poiana ori din Rășinarii Mărginimii își trimiteau feciorii la marile universități ale Europei, ca să-i facă oameni cu carte înaltă, în scopul unui apostolat național și social, cei din Vaideeni abia își scoteau „la drum", adică la actuala șosea de asfalt, măruntele case ascunse prin văgăuni; abia vedeau cum pe drumul acesta (întîmplarea se petrecea la începutul veacului) se ivește prima căruță „brașovenească", armată cu fier, nu cu lemn de gorun uns cu păcură, cum erau căruțele lor. Școală, în Săliște, este încă din 1616,în Vaideeni ea s-a deschis abia în 1839. Oamenii, prin acești munți pustii, au trudit din greu ca să-și refacă, într-un timp istoricește scurt, un rost, o viață, o nădejde de viață, ca să aburce cu ele muntele vremii, pînă pe culmea pe care se află astăzi. Și care nu-i cu nimic mai prejos decît cea a Săliștei, Poianei sau Rășinarilor. Și e frumos că ei, acești oameni, devenind „olteni", adoptînd perfectul simplu și legile locului, își păstrează legăturile cu cei „de dincolo", din Mărginime, ba, mai mult, se mîndresc cu ei, se mîndresc că descind din ei. Într-un studiu intitulat „Ungurenii din Vaideeni-Vîlcea", de Cornelia M. Ionescu, tipărit în revista „Sociologie românească", nr. 11—12, 1937, ni se prezintă descendența exactă a principalelor familii vaideene; astfel, „Boțocanii sînt originari din Loman, Vinerenii din Vinerea, Jinarii din Jina, Delurenii și Țuguleștii din Lazu-Șugatag" etc. Cazurile cînd „băieții din Vaideeni se căsătoresc cu fete din alt sat", continuă autoarea studiului, „sînt rare", iar atunci cînd totuși își iau mirese din alte părți „le iau numai din Novaci, Băbeni, Mihăilești (Măgura)", care mirese sînt „tot ungurence", din familii venite de peste munți.

la ceasul 5 dimineața, ciobanii satului înnegriseră scările primăriei, ascultîndu-l pe Morăreț, care le spunea că Bucureștii au nevoie de ajutorul lor. S-au gîndit oierii noștri cît s-au gîndit (nu mult!) și fiecare a adus de-acasă ceva din prisosul lui. La 9 dimineața dejugau în București trei camioane cu produse din Vaideeni: 1,5 tone de brînză, 7 tone de cartofi, 200 kg de lînă și vreo 15 000 de ouă, dăruite celor năpăstuiți.

E o seară frumoasă în Vaideeni, cerul de decembrie a coborît lîngă prispa caselor. Dar e un cer care nu apasă, e un cer familiar, un cer al oamenilor, pe care gospodarul de jos l-a rînduit din vechime după alcătuirea gospodăriei lui: Carul Mare, Carul Mic (cu oiști și roți), Cloșca cu Pui, Steaua Ciobanului. Sub steaua asta se călătoresc acum cei mai mulți dintre bărbații satului, rar de vezi vreunul pe stradă. Vezi numai femei pe la porți, așteptînd poștașul cu vreo „carte" de la „omul" plecat. Pe umerii lor, acum, apasă totul, de fapt tot timpul umerii li-s apăsați de poveri. Ele sînt cu mulsul, cu cașul, cu chiagul, cu brînza, cu jintița, cu urda, cu lîna, cu toate cele ale gospodăriei.

E pustiu satul, e frig, un frig care intimidează, pe sîrmele de telegraf nu sînt nici vrăbii. Peisajul are o anume tristețe, tristețea unui parc care e părăsit de pietoni sau care așteaptă pietoni. Dar e grozav de frumos acest sat-parc, tot timpul anului e frumos, îl scaldă ape duioase și-l mîngîie arbori cu susure de caval. Iar casele, toate, sînt înstărite și mari, sînt niște case-fortărețe, vînjoase alcătuiri de pietre și trunchiuri de arbori dincolo de care se aud muieri și copii, vaci și cîini. Sat cu case bogate, toate cu antene TV pe acoperișuri, multe cu automobile în curți. Sat cu moderne edificii de interes obștesc, sat asfaltat și pavat cu pietre de rîu, canalizat pe mari porțiuni, sat avînd de toate, chiar și un muzeu pastoral în locul numit Valea Seacă, înzestrat cu pivă, darac de apă, moară de lemn și joagăr arhaic. Mai au Vaideenii și școli frumoase, păcat că n-au și un liceu. E unul la vreo 7 kilometri, la Horezu, dar cu profil mecanic, nu agro-zoo-veterinar, cum ar cere tradiția zonei. E și ăsta un motiv pentru care meșteșugul oilor a intrat în amurg, prea puțini tineri simțindu-se îmboldiți spre el. Pentru păstrarea lui, adaugă primarul Morăreț, s-ar mai cuveni și altele, care să dea un plus de eficacitate înfăptuirii marilor sarcini în domeniul zootehniei. Cum țurcana de Vaideeni e socotită cea mai bună rasă de oi din țară, Benoni Morăreț crede că nimeni n-ar pierde nimic, dimpotrivă, dacă s-ar găsi o soluție de cooperare între C.A.P.-uri și I.A.S.-uri, pe de o parte, și producătorii acestei comune, pe de alta, astfel ca ultimii să le livreze respectivelor unități mieluți și berbecuți de prăsilă, iar acestea să asigure furajarea pe timp de iarnă a turmelor transhumente. Și încă o propunere, avansată de „vicele" Achim Băluță: în lunile ianuarie, februarie și martie, cînd oile fată, deci cînd ele trebuie ferite de vînt și de vînturare de colo-colo, să fie îngăduite în pădurile de pe drumul lor, unde la ceasul acela n-au ce strica. Desigur, în temeiul unor contracte avantajoase pentru cei ce le-ar deschide poarta pădurii.

Le zicem la revedere interlocutorilor noștri și o luăm și noi „spre țară", pe urmele turmelor, gîndindu-ne la ciobanii ce rătăcesc acum cine știe pe unde, sub viscole și sub nea, singuri și stingheri ca niște pui de cuc. Cum zice un cîntec din Vaideeni: „Singurel ca mine nu-i,/ Numa' puiul cucului,/ Cînd îl lasă muma lui/ În mijlocul codrului,/ Fără frățiorii lui".

ILIE PURCARU ■

DE PE TOATE MERIDIANELE

Irigare cu randament ridicat

Cercetătorii sovietici au pus la punct un sistem de udare a cîmpurilor capabil să permită o spectaculoasă sporire a recoltelor. Este vorba de udarea cu apă trecută în prealabil printr-un cîmp magnetic. Randamentul obținut cu acest sistem este cu 20 pînă la 40 la sută mai mare decît cel obținut prin irigarea cu apă obișnuită.

Gîndacii din Papua — Noua Guinee

În Papua — Noua Guinee gîndacii reprezintă un articol de export solicitat, ei fiind achiziționați de muzeele europene și americane de entomologie, dar și de colecționari particulari. Unele specimene ating mărimea unei palme și sînt viu colorate. Întrucît cererea este foarte mare, au fost create ferme de creștere a... gîndacilor.

Primul cadran solar

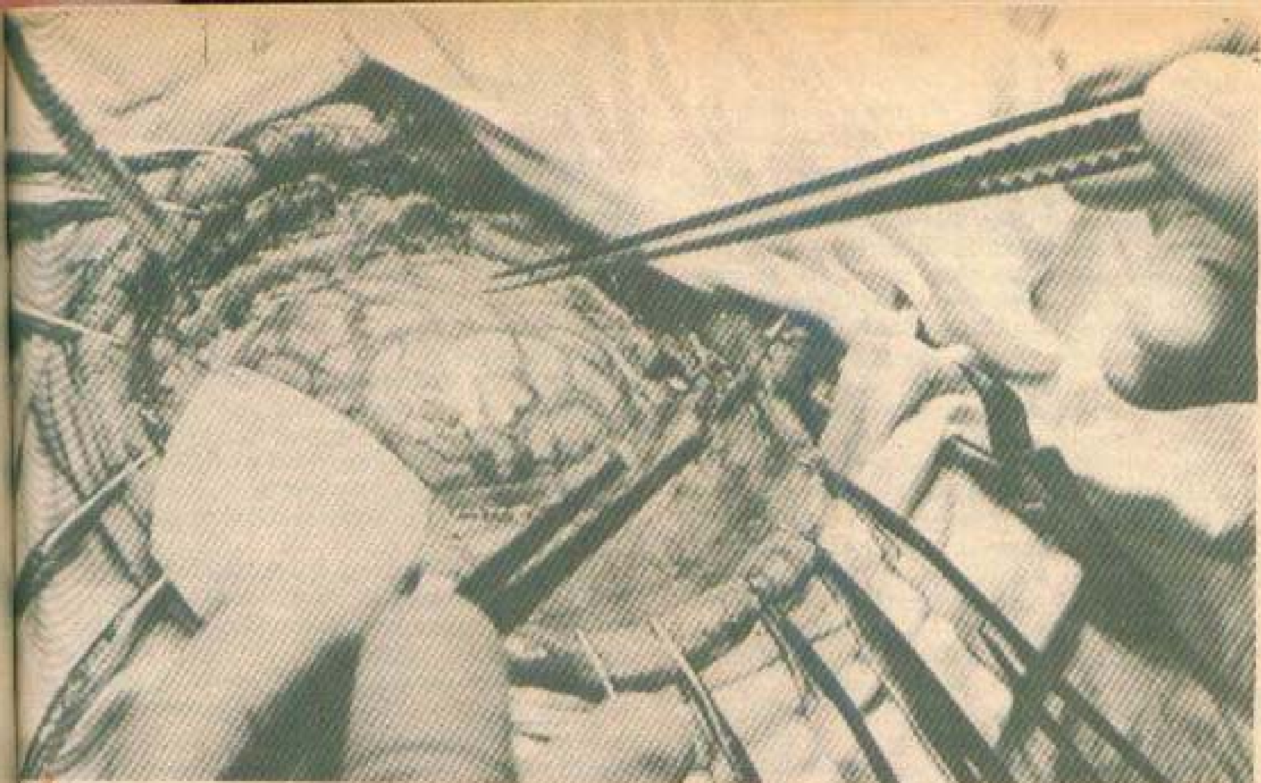
Primul cadran solar din lume a fost construit în China, aproximativ în jurul anului 2600 î.e.n. În Europa, cel mai vechi cadran solar a fost construit la Newcastle (Scoția), în anul 675.

Ciorbă de pește în natură

Lacul Kivu, din Africa Ecuatorială, poate fi considerat drept cea mai mare „oală cu ciorbă de pește" din lume. Situat la granița dintre Ruanda și Zair, lacul se învecinează cu vulcanul Kituno. Cînd vulcanul erupe, lava fierbinte se scurge în lac și provoacă încălzirea puternică a apei. Se spune că localnicii consumă peștii astfel „preparați", împreună cu apa fiartă a lacului — o ciorbă sui generis.

Leac pentru potolirea foamei?

În India există o plantă care, consumată de om, îi potolește foamea pentru aproximativ o săptămînă. În realitate, Kelir Kanda, care crește în statul indian Gudjevat, este doar un inhibant al senzației de foame, nu un aliment hrănitor. Totuși, el poate fi deosebit de util pentru cei care fac cură de slăbire și vor să scape de chinurile foamei.

CĂLĂTORIE ÎN INTERIORUL CREIERULUI

Am recitit „Călătorie în jurul craniului meu" pentru că emotivitatea m-ar fi împiedicat să asist la o operație pe creier. Și așa, fără sînge și cu bisturiul doar în carte, cu greu am trecut peste developările amintirilor unei operații pe care Karinthy Frigyes a trăit-o

Prof. Constantin Arseni

pe viu, la 4 mai 1936, în clinica din Stockholm a celebrului Herbert Olivercrona.

M-am „racordat" cu toată ființa la emoția și atmosfera dintr-o mare clinică neurochirurgicală, cum este cea de la spitalul Dr. Gheorghe Marinescu.

De 51 de ani, cu bisturiul său de maestru, profesorul Constantin Arseni a șters linia de demarcație dintre zi și noapte, pentru ca zeci de mii de oameni, care nu mai aveau nici o speranță, să capete prelungirea vieții.

Inima își face de cap cînd urc scările la profesor. Sînt încă obsedată de cuvintele, trecute de mult în neființă, ale lui Frigyes: „Nu șușotiți domnilor, aș auzi totul dacă nu mi-ar fi rușine să trag cu urechea. Nu șușotiți, șoaptele se încrucișează, tot mai iuți și mai agasante, mai nerușinate. Nu șușotiți, nu se cuvine, ce vină am eu? Mi-e rușine, haidem, profesore, acoperiți-mi odată goliciunea creierului".

Din cele șase săli de operație ies cărucioare cu oameni care au trecut de această spaimă a „goliciunii creierului". Sînt acum ca noi, în fața cu o imensă dorință de viață, de bucurie.

Holurile care duc către cabinetul profesorului Constantin Arseni sînt o „culegere" de maxime, inteligență și omenie, pătrundere psihologică a clipei în care-i treci pragul. „A studia fenomenele bolii fără cărți înseamnă a naviga pe o mare pentru care nu există hărți. A studia cărțile fără bolnavi înseamnă a nu naviga de fel".

„Creierul este ca un copac, nu pot lipsi

nici trunchiul, nici frunzele"...

„Îmbătrînesc şi tot mereu mă instruiesc".

Profesorul este, la 74 de ani, în plină formă. Ochii vii îmi fac semn să iau loc în fotoliul pregătit pentru mine. Se întreţine cu cîţiva colaboratori. Îmi ocup şi eu timpul, deschid din nou cartea de care nu mă despipesc de două zile. „Mîini mă apucă de picioare şi de cap trecîndu-mă pe o masă îngustă, cît o scîndură pentru călcat, lîngă care se oprise patul. Sînt întors imediat pe burtă, capul îmi atîrnă într-o scobitură ovală, ca să pot respira. Mă străduiesc să-mi aşez cît mai comod faţa şi nasul, ştiind că voi rămîne ceasuri întregi în această poziţie şi încerc să-mi stabilesc cîmpul vizual, cercetez terenul".

— Am citit şi eu această carte cînd eram student. Scriitorul a fost operat, la începuturile neurochirurgiei, în condiţii chiar dramatice. Cînd s-a vindecat, a povestit cu destul de mare exactitate, în orice caz cu foarte mult talent, ce s-a petrecut de-a lungul celor cinci ore. I s-a făcut anestezie locală, aşa se opera atunci, şi a putut fi conştient aproape tot timpul.

— Numai în ultimele 50 de minute şi-a pierdut cunoştinţa.

— Un tip tare!

— Dumneavoastră ştiţi să apreciaţi caracterul, pentru că suferinţa dezvăluie orice fisură...

— Această ştiinţă face parte din meserie.

— Tot la cinci dimineaţa sînteţi în clinică?

— Au mai trecut anii, acum sînt la ora 7. Totdeauna am venit devreme, înaintea tuturor, vreau să fac totul, fără grabă, bine. M-am străduit să nu greşesc.

— Meticulozitatea, exactitatea, le-aţi învăţat de la tatăl dumneavoastră ceferist?

— Tatăl meu era chiar maniac, nu se putea altfel, a început... de la prima „linie". A fost telegrafist şi apoi a ajuns controlor principal. A lucrat la C.F.R. 40 de ani.

— În copilărie aţi călătorit mult cu trenul pentru că aţi avut abonament gratuit?

— Ne-am mutat dintr-un oraş într-altul, după nevoile serviciului tatei. Şi apoi, ştiam că-mi voi petrece toată viaţa numai sub lumina lămpii scialitice.

— De la ce vîrstă aţi fost sigur că veţi fi medic?

— De la 4 ani, simplu ca bună ziua, toată lumea era la curent cu dorinţa mea de a fi medic.

— Putea fi o trecătoare alegere, doar copiii schimbă cîteva profesiuni pînă într-adevăr se decid...

— În cazul meu a rămas o idee... fixă. Ţin minte că am avut o boală de piele şi la Iaşi mi-au făcut raze. L-am rugat pe „nenea doctor" să-mi arate aparatele pentru că şi eu voi fi medic ca el.

— Unde aţi urmat facultatea?

— La Cluj, era cel mai bun loc de învăţămînt din România. Am avut profesori mari, cu adevărat mari, Haţieganu, Goia. Profesorul Haţieganu ne spunea la cursuri: „Un medic trebuie să aibă o cultură generală bogată, o mare cultură de medicină, iar în specialitatea sa să fie în stare să cuprindă tot ce este la zi".

— Mai cunoaşteţi în lume un alt neurochirurg cu o asemenea longevitate profesională, ca a dumneavoastră?

— Am împlinit 51 de ani de specialitate. Nu cred că în lume există un al doilea caz... Sînt 51 de ani de cînd operez zi de zi, fără să obosesc. Am avut norocul să fiu medic la 22 de ani.

— Şi la 32 de ani aţi devenit şeful neurochirurgiei româneşti! N-a picat din cer „norocul", singur v-aţi explicat reuşita, printr-o muncă fantastică.

— Mă enervează cuvîntul acesta „fantastic". Ce înseamnă fantastic? Pentru mine acesta a fost ritmul normal.

— Ca student, aţi fost cap de serie?

— Să mă laud eu? Am fost primul, sau printre primii. În orice caz eram foarte harnic, în anul I citeam 18 ore pe zi, iar în anul VI 16 ore pe zi.

— Fantastic, scuzaţi-mă, consideraţi că am vrut să spun „putere de muncă".

— Aşa îmi place, pentru că munca este sursa tuturor bucuriilor, tuturor performanţelor, tuturor descoperirilor. Eu am vrut să fiu neurochirurg cum probabil Jascha Heifetz a vrut să fie violonist. Fără bucuria, fără plăcerea muncii, nu iese nimic bun, durabil. Efemerul nu m-a pasionat. Eu spun, fără nici o supărare, că sînt un om obişnuit, cu trei trăsături dominante. Nu obosesc niciodată, moştenire de la tatăl meu, am o voinţă de fier, pe care mi-am educat-o, tot ce gîndesc, lucruri posibile, le realizez. În liceu am învăţat greaca şi latina, ani în şir după aceea scandam zilnic cîte o jumătate de oră în latină...

— Un exerciţiu de memorie?

— Fantastic, ei, am greşit şi eu. Scandarea în latină mi-a şlefuit memoria. Nici astăzi nu uit absolut nimic, nu-mi notez niciodată un rînd. Un colaborator se vaită: „Memoria doctorului Arseni este un rău foarte mare pentru noi, cei din clinică". În rest sînt un om obişnuit, fără nici o altă calitate în plus. Pe lîngă cîmpul operator mai am o pasiune, scrisul. Editurile nu sînt de aceeaşi părere, pentru că nu ţin pasul cu mine.

— Cîte tratate aveţi publicate?

— 72... În 1987 sînt programate alte 9. Să vedem dacă va fi aşa.

— Aţi operat mult şi în lumea largă, aţi prezidat congrese, aţi primit recunoaşterea lumii medicale internaţionale. L-aţi uitat o clipă pe semenul cu care trăiţi încleştarea dintre viaţă şi moarte, pe pacient, adică?

— Niciodată, sufăr alături de el, îl ajut cu modestele-mi puteri...

— Îmi daţi voie, tovarăşe profesor, să vă citesc un fragment potrivit din „Călătorie

în jurul craniului meu", pe care v-aş ruga să-l comentăm?

— Să nu vă supărați dacă eu voi închide ochii, aşa mă relaxez deplin. Citiți-mi cît mai cald, am nevoie de un „duş" de sentimente.

„Tăcere profundă. Înțepături mărunte, de jur împrejur. Haide odată, ajunge, doar nu mi-e sensibilă pielea capului. Într-adevăr, nu mă doare, dar simt foarte limpede lama fină zgîriind un cerc pentru a delimita o suprafață considerabilă. Zăngăne pense, una după alta, o mulțime. Vaierul burghiului e mai infernal şi mai încăpățînat ca oricînd. Ce, nu mi-o poate străpunge? Încerc să-mi încordez gîtul, am impresia că trebuie să-l ajut şi eu, să mă proțăpesc rigid şi perpendicular, în fața burghiului, căci altminteri mi se crapă țeasta-n două. Bubuitul ca de tunet mă asurzeşte cu desăvîrşire. E puțin mai înăbuşit acum, pesemne lărgeşte deschizătura... În sfîrşit s-a oprit. Bine că s-a oprit. Nu eşti de părere că a fost de ajuns, domnule profesor? Eu ți-am spus doar aşa, mie unuia, cel puțin mi-a fost de-ajuns. Mă simt straşnic de impertinent şi ironic, aproape că-mi vine să mă iau la hartă cu el. O smucitură brutală, puternică. Pesemne că profesorul a vîrît cleştele în orificiul perforat... Scrîşnetele ce urmează aduc a pîrîitură de scîndură, smulsă din capacul unei lăzi prinse în cuie. Ştiu, scoate bucăți de os, porțiuni mari... Brutalitatea procedeului mă cucereşte. Mă abandonez cu o sălbatică plăcere, mai, mai că aş vrea să dau o mînă de ajutor".

— Chiar acestea erau impresiile unui om pe masa de operație în 1936? A fost posibil să simtă tot ce se mişcă în jurul său?

— Şi mai ales în interiorul creierului său. Aşa era în 1936, se opera cu anestezie locală, operația era resimțită. Acum omul cînd se trezeşte din anestezia generală află că momentul de care se temea a trecut. În 1936 era o chirurgie incipientă, ca în toată lumea de altfel. Neurochirurgia însemna atunci doar tumori cerebrale, ceea ce nu e nici pe departe exact.

— De ce era medicul lipsit?

— Era inexistent ajutorul statului; erau inexistente aparatele de investigație; erau minime cunoştințele de neurologie, aşa încît se lucra mai mult cu „flerul". Reanimarea o făceam tot noi, chirurgii, nu erau antibiotice. Atunci un pacient cu abces cerebral dacă scăpa era o minune. Astăzi se vindecă în proporție de 100 la sută. Am scris o carte din trecutul neurochirurgiei, interesantă, dar adresată publicului larg pentru ca să înțeleagă în ce condiții eroice lucrau înaintaşii, cum s-au sacrificat pentru a deschide drum unei noi ramuri din medicină.

— Cînd apar direcțiile înnoitoare, moderne, în neurochirurgie?

— Eu le sintetizez astfel: prima etapă — încercări cu rezultate dezastruoase. Au fost țări, America, de pildă, cu legi care interziceau practicarea neurochirurgiei. După primul război mondial, unii chirurgi proveniți din chirurgia generală, care nu ştiau neurologie, au făcut mai mult rău operînd cu brutalitate. Un specialist celebru a constatat că „fiecare celulă din creier este sfîntă şi trebuie bine cîntărit dacă merită să fie sacrificată". Dezvoltarea metodelor de investigație a ajutat mult neurochirurgia, antibioticele au schimbat total profilul şi tratamentul bolilor de sistem nervos.

— Astăzi laserul, microscopul...

— Apariția antibioticelor, diversificarea tehnicilor operatorii, dintre care ați amintit microscopul, laserul, au perfecționat atît actul chirurgical încît un savant, poate puțin prea optimist, prevede că operațiile pe creier vor fi mai puțin nocive decît cele pe abdomen.

— Cu şanse totale?

— În clinica noastră rezultatele sînt mai mult decît mulțumitoare datorită fineței operațiilor, mai ales de cînd ne-a venit în ajutor computerul tomograf. Nu-mi mai pot imagina traumatism cranian fără „sfatul" lui. Cînd sînt mai multe leziuni, noi detectăm pe cea majoră, dar celelalte ne scapă; nu însă şi tomografului. Le operăm pe toate cu şanse mari.

— Paşii sînt uriaşi, dar nu mai sînt umbre care trebuie eliminate?

— În mijlocul creierului sînt nucleii bazali, care erau considerați de neatins. Eu i-am operat încă acum 30 de ani, dînd şansă de viață multor oameni. Am vrut să public aceste constatări şi în străinătate, dar americanii n-au crezut că e posibil. Cel mai influent neurolog englez a vizitat clinica noastră, a asistat la operația nucleilor bazali, a văzut postoperatoriu pacienții şi la prima mare reuniune din America a făcut o comunicare, în acest sens, citîndu-mă. Trunchiul cerebral, unde sînt centrii vitali, respirație, inimă, era o zonă considerată tot de neatins. Am abordat-o cu succes. Aceşti centri într-adevăr sînt foarte periculoşi şi dacă te atingi agresiv de ei „țipă, ripostează", dar dacă te apropii cu abilitate, permit intervenția.

— Care rămîne riscul unei operații în anul de grație 1987?

— Depinde de gravitatea cazului şi de nivelul actului chirurgical, aici intrînd în primul rînd surpriza. În creier este o barieră severă, ca la circulație, pînă unde poți merge cu bisturiul. Aici stă deseori cheia, unii sînt tentați, mai ales tinerii, să înainteze în acea „celulă sfîntă" crezînd că a fi temerar este totul. Lobul temporal prezintă cele mai mari surprize. Unii autori celebri publică rezultatul unor serii întregi de operații care s-au terminat toate dramatic, pentru că n-au ştiut să se oprească la timp.

— Măsura în toate?

— Mă gîndesc mereu la profesorul Iacobovici, care ne dădea exemplul următor:

„E ușor să te folosești de un bisturiu, e greu să știi unde să te oprești", altfel, cum spune un proverb, „operația a reușit, dar pacientul a decedat".

— Mii de întrebări își fac loc... Viața se scurge ca fulgerarea unei clipe, neurochirurgul este și el un om cu sentimente, cu trăiri. Are întotdeauna puterea sufletească de a se stăpîni, mai mult, de a-l încuraja pe cel în suferință?

— Se învață să-ți stăpînești sentimentele, emoțiile, să le subordonezi relației cu pacientul. La aceeași boală nu facem aceeași operație, pentru că datele esențiale diferă după vîrstă, după starea psihică a pacientului. „Există bolnavi, nu boli" este maxima după care eu mă conduc de 51 de ani.

— Profesorul cînd este în echipă cu foștii săi studenți, îi lasă să ia decizii? Prezența lui îi timorează?

— Profesorul trebuie să asigure dirijările în operație. Nu trebuie să stea pe capul începătorului și să-l dădăcească. Este, de pildă, o metodă de a scoate tumoarea cu degetul; se practică puțin în lume, pentru că riscul este considerabil. Eu o fac bine, am mare experiență. Dacă-l pun pe elevul meu, care știe să opereze, dar n-are acest exercițiu, poate să greșească și atunci i se strecoară gîndul că i s-a sugerat această metodă ca să se vadă că el nu e încă pregătit, că trebuie să mai stea „în banca lui". După ce mi-am învățat studenții să opereze, niciodată nu le impun metoda de urmat. Măiestria unuia, abilitatea altuia, sînt diferite.

— Ați fi putut fi radiolog, oftalmolog, histolog. Ați cuprins atîtea ramuri ale medicinei pentru că v-au tentat toate?

— Repet, datorez cunoștințele mele celor 16—18 ore de citit din tinerețe. Cititul este un „sport" greu. După cum alergătorul se antrenează fugind, asudînd, trudind, orele de bibliotecă sînt și ele o cazna. Eu nu pot alerga, dar nici sportivul nu se poate ține după mine. Regret că tinerii și mai puțin tinerii mei colaboratori nu țin mai mult și ei la acest „sport". Trebuie să renunțăm la multe, recunosc, dar cine a vrut să fie medic la ce s-a așteptat? Să meargă la ceaiuri dansante?

— Ați ocolit întrebarea încă...

— Am prefațat... răspunsul. M-am instruit în chirurgia generală, la Spitalul de urgență, sub conducerea profesorului Iacobovici; am lucrat 8 ani la histologie, pentru cancerul creierului, cînd nu se știa mare lucru; am studiat radiologia, am lucrat cu profesorul Hațieganu medicină internă. Cunosc fundul de ochi ca un veritabil oftalmolog, pentru că l-am învățat singur. Toți bolnavii pe care-i operam îi vedeam seara oftalmologic chiar dacă n-aveau nevoie. Tinerii acum n-au timp și așteaptă rezultatele acestor examene pe „tavă", de la alții. Examenul general, cel făcut de neurochirurg, este singurul care-i poate da liniștea cînd se află la masa de operație. Să vă mai dau un mic exemplu. În spitalul nostru venise acum vreo 40 de ani o doctoriță Lascu, care învățase oftalmologia la Paris. Pe vremea aceea era fantastic, vorba dumneavoastră. Odată, sau de două ori, am prins-o cu o greșeală.

— Mică?

— În medicină nu există greșeală mică sau mare, greșeala e greșeală. Atît am chinuit-o cu ironiile mele, eu, un începător, ea, medic cu studii la Paris, încît vă dați seama că nu m-a prea simpatizat.

— V-ați ales neurochirurgia printr-o întîmplare sau în cunoștință de cauză?

— Jumătate, jumătate! Au intrat în joc hazardul și dorința mea. Din studenție, chemarea mea era împărțită între chirurgia creierului și a toracelui. Ultima posibilitate a fost exclusă pentru că atunci nu exista anestezia perfectă, evoluată, completă. Fratele meu, mai mare cu doi ani, era și el medic, m-a chemat la Spitalul de Urgență tocmai cînd absolvisem cu facultatea și eram fără angajament. L-am văzut pe profesorul Bagdasar, creatorul neurochirurgiei, și am rămas.

— În ce an era?

— Aprilie 1935.

— Ați acceptat pe loc oferta de a face parte din echipa profesorului Bagdasar?

— Nu a fost o competiție pentru că nu mai era nici un alt amator. Am rămas 10 ani și jumătate fără să fiu plătit, era un serviciu nou, fără posturi.

— Din ce ați trăit?

— Tot sărmanul meu tată, puținii lui bani îi împărțea cu mine, dar au fost ani sublimi. Numai și numai operații, uneori și cîte 16 într-o zi. Of, tinerețe, tinerețe!!!

— Și cîți oameni se puteau socoti neurochirurgi atunci?

— Să-i numărăm pe degete... Profesorul Bagdasar, eu și încă un secundar.

— În toată România?

— Întocmai. Astăzi sînt sute de neurochirurgi la București, Cluj-Napoca, Iași, Tîrgu Mureș, Timișoara, Craiova, Ploiești, Sibiu, Constanța. Clinica noastră, cu 650 de paturi, are o dotare ultramodernă, fără egal în lume. Fără înțelegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, fără calda și permanenta grijă a tovarășei Elena Ceaușescu, n-am fi avut astăzi cea mai mare clinică de neurochirurgie din lume.

— A fost într-adevăr o muncă de pionierat.

— Operam de la 5 fără un sfert dimineața. În străinătate am cerut, spre stupoarea colegilor medici, aceeași oră.

— Și vi s-a asigurat un asemenea orar?

— Cu uimirea de rigoare.

— Cîte tumori cerebrale ați extirpat în cei 51 de ani?

— Am operat peste 35 000 de cazuri, pe lîngă alte intervenții de sistem.

— În total?

— Peste 60 000 de oameni. După moartea lui Bagdasar, am operat numai eu, pentru că eram singurul neurochirurg.

— Medicina v-a acaparat. Ați mai avut timp și pentru altceva?

— Puținul, foarte puținul timp, l-am rezervat artei. Mă recreez și mă instruiesc prin ea. Colecționez tablouri, citesc, iar de cînd am îmbătrînit văd și filme. Mi-a rămas la fel de vie slăbiciunea pentru sculptură.

— Am văzut intrarea în clinica dumneavoastră, este optimistă prin prezența unei expoziții, dătătoare de curaj.

— Am adunat donațiile unor artiști, care au înțeles că frumosul și știința merg mînă în mînă. La mine acasă mă odihnesc privind tablouri și azi, și mîine... Nu mă plictisesc niciodată. În puținul timp, fără spital, sădesc florile din grădina mea.

— Modalitățile dumneavoastră de a vă odihni ocupîndu-vă cu ceva?

— Am căutat soluții de optimizare a timpului. Între două operații mă întind pe un fotoliu, închid ochii și dorm profund. După 10 minute mă simt nou născut, intru iar în sala de operații.

— Longevitatea dumneavoastră chirurgicală este proverbială, admirată...

— Pusă la îndoială de unii... Acum, la 74 de ani, sînt zile și cu șase operații, dar aleg numai cazurile grave, tumorile cerebrale. „Băieții" mei sînt perfecți în restul intervențiilor. În această mare concentrare intră și muncă fizică. Sînt oase groase de 3, 4, 5 și 7 mm care trebuie rupte cu pensele. Mulți se miră. La vîrsta dumneavoastră mai operați? Ei bine, marea mea bucurie este operația, atunci mă simt liniștit, nu mă deranjează nimeni, nu mă cheamă la telefon sau la o ședință, atunci dau măsura puterii mele de om care face ceva pentru semeni. Iar după aceea sînt recreat, bine dispus, vesel.

— Aceasta e lumea dumneavoastră dincolo de mit și legendă. Ultima apariție editorială semnată Constantin Arseni, Ignat Roman însumează numai experiența celor doi autori?

— Atlasul clinic de electroencefalografie este numai și numai experiența noastră, acumulată în 20 de ani. Acest album trebuie să existe în orice cabinet medical, pentru că bolile sistemului nervos au repercusiuni asupra întregului organism. În necunoștință de cauză se tratează abdomenul și cînd colo boala e localizată în sistemul nervos. Zece la sută dintre operațiile de apendicită apar datorită leziunilor sistemului nervos și invers. Ocluzia intestinală este văzută pe creier. Tot așa unii bolnavi ajung la tulburări psihice pentru că au uree, în loc de psihiatru ei trebuie văzuți de internist.

— Dintre toți profesorii dumneavoastră, de cine ați fost cel mai atașat?

— Am ținut enorm la profesorul Bagdasar. Era un om excepțional, bun, foarte citit, nerepezit, spre deosebire de mine...

— V-am prins și eu într-o zi furtunoasă...

— Da? Și nu v-ați speriat?

— Știam că după nori iese soarele...

— Totdeauna sînt așa cu nepunctualii. Eu vin înainte cu o oră, nu admit o întîrziere de un minut din partea personalului clinicii. Sînt de o severitate poate exagerată, dar un minut la timp poate fi o viață salvată, un minut cu întîrziere poate fi fatal.

— Aveți în totalitate dreptate, mai ales că severitatea dumneavoastră ascunde un suflet cald. Mă înșel?

— Sînt un om dur, dar cine de 51 de ani se întîlnește cu suferința în forme atît de grave se împietrește. Superficialitatea și incompetența le-am detestat. Încă nu putem intra în sala de operație convinși că omul va trăi. Va veni și ziua aceea.

— Parafrazînd un mare umorist care spunea că în materie de umor nu știe de glumă, dmneavoastră în medicină nu știți de glumă.

— Ați spus foarte bine, nu știu de glumă!

— Frica de moarte ați citit-o de atîtea ori în ochii celuilalt...

— Se petrece ceva paradoxal, nemaitemîndu-se de moarte, oamenii au curajul să rămînă în viață.

...În marea clinică de neurochirurgie, un spital... în spitalul Dr. Gheorghe Marinescu. La „masa tăcerii", cu ochii aprinși de oamenii din care nu se văd decît enorme pansamente, dar care au „curajul să rămînă în viață", deschid iarăși cartea unui puternic, care a stat pe masa de operație cinci ore și după aceea a scris pentru nemurire:

„A fost ca un vis... M-am ridicat în capul oaselor și mi-am urnit pe rînd picioarele, punîndu-le pe dușumea. Apoi m-am ridicat. Era mișcarea dansatorului pe sîrmă, la punctul culminant al turului de forță, la jumătatea coardei, bălăbănind brațele și echilibrîndu-le sus, sus, deasupra Niagarei. Am făcut doi pași, m-am oprit și am mai făcut doi.

«Merge strună», aud vocea lui Olivercrona firească și binevoitoare, ca și cînd ar fi vorba de un fleac. «Cînd vreți să plecați?» Tonul acesta obișnuit mă readuce la realitate. Răspund mucalit:

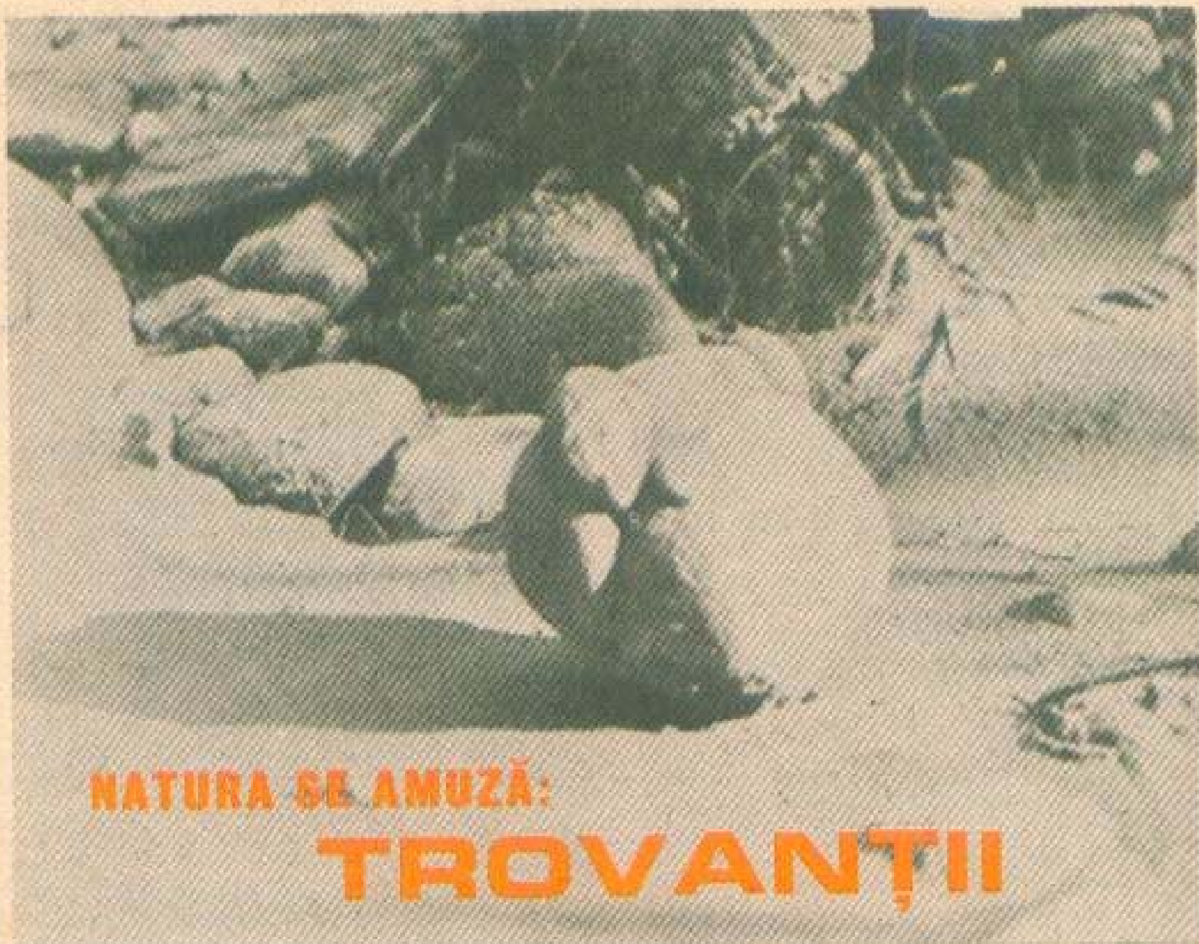
— Mîine!

— Perfect. Mîine dimineață puteți părăsi clinica".

Am trăit o dimineață de neuitat... Ce fantastică e clinica prof. dr. docent C. Arseni cînd ai nevoie de ea dar mai ales... cînd ești sănătos. Și o privești cu toată obiectivitatea.

CARMEN DUMITRESCU ■

P.S. Fragmentele au fost selectate din „Călătorie în jurul craniului meu" de Karinthy Frigyes.

NATURA SE AMUZĂ: TROVANȚII

Inimă împietrită.

ENIGMELE DE SUB DEALUL COSTEȘTILOR, DIN VALEA GRESAREA ȘI DIN ALTE PĂRȚI

Peisaj fantastic. Insinuată pe firul unor văi înguste, printre dealuri și grădini năpădite de aromele poamelor, acum, în septembrie, ca și vara, primăvara sau iarna, șoseaua asfaltată ce duce de la Rîmnicu Vîlcea la Tîrgu Jiu trece, cam prin dreptul kilometrului 35, pe la poalele unei mari ridicături subcarpatice: dealul Costeștilor. În partea sa dinspre sud acesta dezvăluie trecătorului un perete abrupt, de cîteva zeci de metri înălțime, zămislit numai și numai din nisipuri și cuarțuri cristaline care s-au năruit cu vremea și continuă și azi să se năruie într-o vîlcea invadată vara de tufe răzlețe de pipirig și nalbă crescute anapoda. De sus, de pe coamă, se văd bine culmile muntoase ale Căpățînii dominate de masivul Buila-Vînturarița, iar ceva mai la vale, în sud-vest, culele albe ale Măldăreștiului și Horezu, renumitul centru al ceramicii românești, al minerilor cărbunari și oierilor.

Mă reculeg greu din depărtările orizontului solar, cu un pitoresc aproape mirific, și privirile îmi cad uimite în rîpa de sub deal. Doar la o azvîrlitură de băț, în stînga, apare în față un fel de enclavă selenară, pigmentată din loc în loc cu pietre mai mari sau mai mici, negricioase, de diferite forme bizare, unele înfățișînd un hipopotam sau un proboscidian de cîteva tone, altele conturînd o broască țestoasă uriașă sau o focă. Alături, cîteva sfere și ovoide ce par a fi miniaturi ale globului pămîntesc, siluete și fizionomii umane, ouă pietrificate de dinozaur... Ceva mai în jos, în albia unui firicel de apă, alte și alte încremeniri calcinate, semănînd leit cu o șopîrlă de mari dimensiuni, cu un crocodil eșuat ori cu cine mai știe ce animal preistoric... Se vede clar chiar și... o masă a tăcerii cu coadă de reptilă. Pe moment ai impresia că te afli nu într-o carieră de nisip, ci într-o ciudată rezervație zoologică ai cărei pensionari au

rămas împietriţi ca efect al jongleriilor unui scamator.

Din lipsa informaţiei precise, nu ştii ce să mai crezi. Prezumţiile şi dilemele te copleşesc. Te întrebi nedumerit dacă fantasmagoricele forme sînt creaţia unui sculptor modernist sau rezultatul complicatului joc al hazardului, o nevinovată şi izbutită glumă a naturii. Observîndu-le şi judecîndu-le în cadrul lor natural, unii vizitatori au emis părerea că, probabil în vechime, în vremuri preistorice, aici ar fi fost vatra unor sculptori anonimi, care şi-ar fi ascuns capodopera în adîncurile dealului nisipos. Rotunjimile ciudate, piatra şlefuită parcă, formele şi liniile perfect armonizate şi proporţionate te tentează să crezi astfel. Cel puţin la o primă vedere, de suprafaţă, lucrurile aşa se prezintă. Se zice că însuşi Brâncuşi, părintele sculpturii moderne, n-ar fi fost străin de ele, că l-ar fi inspirat în cioplirea Păsării sale măiastre, a Ţestoasei zburătoare, a Oului primordial (Începutul lumii), a Principesei X şi Domnişoarei Pogany. Admiţînd o astfel de ipoteză, firesc te întrebi: bine, dar cum au fost ele, pietrele acestea grele, aduse pînă aici?! De unde proveneau giganţii sferici şi ovoidali, blocurile masive de gresie din care-s alcătuite? Pentru că în jur, cum am mai spus, e numai nisip şi pămînt acoperit de pădure, iar muntele, stîncos şi înalt, se află departe.

Se pare deci că nu poate să fie acceptată o astfel de ipoteză.

Atunci?... Să fie, oare, împietririle macrozoomorfe de sub dealul Costeştilor re-

Ochiul de apă.

Clovn.

zultatul proceselor fizico-chimice, de cimentare a nisipurilor din adîncurile fostei mări Sarmatice care s-a întins cîndva şi pe aici, peste Carpaţi, cu sute de milioane de ani în urmă? Sau pietrele acestea sînt ultimele rămăşiţe ale morenei vreunui uriaş gheţar care a rostogolit gresiile şi calcarele şi le-a abandonat în dezordine la poalele dealului vîlcean.

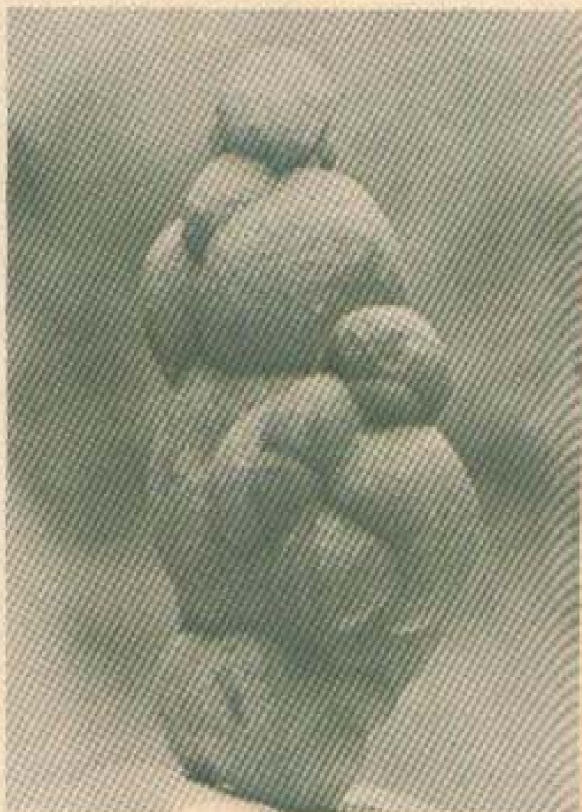
Şi enigmele continuă. Elucidarea lor nu e deloc uşoară.

Sugestia de a investiga la faţa locului şi de a încerca dezlegarea enigmei de sub dealul Costeştilor mi-a fost dată, cu ani în urmă, de regretatul critic de artă şi om de cultură craiovean Vasile G. Paleolog, un mare iubitor al naturii patriei. Tocmai adusese din văile Gresarea şi Luncavăţului, de lîngă Oteşani şi Costeşti, din valea Blahniţei şi de-aiurea, un trauler plin cu astfel de pietre ciudate şi, prin grija autorităţilor locale, le descărcase în parcul din preajma Teatrului Naţional din cetatea Băniei (unele, precum superbul „glob pămîntesc" avînd diametrul de peste 75 cm, mai străjuie şi acum intrarea dinspre fosta casă memorială Ţuculescu), în intenţia mărturisită de a pune bazele unui original muzeu naturist, *in situ*, cum-i plăcea lui adesea să spună. „Fă-ţi timp — m-a îndemnat el —, că viaţa-i scurtă, şi treci neapărat pe la Gresarea Vîlcii, pe la Costeşti şi Oteşani, că n-ai să regreţi toată viaţa!"... Era zbuciumat şi emoţionat de-a dreptul... I-am promis că mă voi duce neapărat, cu prima ocazie, dar de atunci au trecut mulţi ani, bătrînul om de cultură s-a petrecut din viaţă iar eu abia toamna trecută am izbutit să-mi ţin promisiunea.

...Iată-mă, deci, la început de septembrie, întîi la Gresarea, în vadul unui șipot cu puțină apă, în care redescopăr cîteva pietre asemănătoare, dacă nu chiar identice, cu cele pe care V.G. Paleolog le adusese cîndva la Craiova. Privesc cu surprindere și încîntare, și parcă-l aud și-l văd pe venerabilul bătrîn, cu barba lui lungă și cu plete colilii, încercînd să dea fenomenului o explicație cît mai convingătoare. Potrivit spuselor lui, nenumăratele „împietriri macro-protozoare unicelulare", apărute din năruirile nisipoase ale pereților văii Gresarea, la Oteșani, sub Măldăreștii de Vîlcea, ce par a fi o replică mărită a milimetricelor animalcule bacteriene, nu înseamnă altceva decît o pagină deschisă a începuturilor vieții unicelulare ivită pe planetă o dată cu principiul ei asociativ. Aceste împietriri de gresii ori de calcare, de granite composite smălțuite de mică, se găseau sub soare încă de cînd razele lui, acum zeci de milioane de ani, au ajuns să izbească nisipurile golitului Lac Getic și să scoată la iveală, în urma unor uriașe învinjoliri tectonice ale scoarței încă tinere a pămîntului, înaltele și unduioasele coline ale Carpaților Meridionali.

Retrăgîndu-și apele în Oceanul planetar — avea să consemneze, mai apoi, V.G.P. și într-un articol („Înainte"-Dolj nr. 8453/12 mai 1972) — șipote active, unele venind din coastele Carpaților, altele năvălind de sub crestele colinelor, nu au întîrziat a săpa inconsistentele nisipuri, încetul cu încetul despicîndu-le trupul în adîncime și dînd astfel la iveală, cu concursul năruirii pereților, fosilizatele împietriri — întîiele „protozoare"; concreții de tot felul, mineralizate cu ajutorul cimentelor naturale, plasticități sobre, pure, care astăzi ne minunează. Și ne uimesc și ne farmecă nu numai prin straniul lor aspect, uneori blînd, alteori înfricoșător, dar și prin strînsa înrudire ca formă cu viața bacteriană a milimetricelor lituolide, valvulinide etc. și a celorlalte zeci de mii de familii bacteriene, uneori constructoare ale unor întregi lanțuri muntoase de pe scoarța pămîntului. E vorba, poate, de hieroglifele straturilor adînci ale vieții planetare (dacă nu eozoone macroprotozoare, cele mai vechi corpuri organizate de pe Terra) de curînd întîlnite în Canada, în Pirinei, în Irlanda și în Munții Tatra; la noi, pe Valea Dracului, pe Blahnița, mai departe la Brebu și în Vrancea, în nord pe Feleacului și aici aproape pe valea Gresarea, sub dealul Costeștilor. Apoi, bătrînul a încheiat zicînd: Las și pe alții, mai competenți să clarifice bine problema.

Era, dacă apreciez bine, o încercare pertinentă de explicare științifică a fenomenului. Singura lui greșeală, dacă poate fi numită astfel, a fost că a dislocat din mediul lor natural o parte din fantasticele împietriri, lipsind astfel peisajul vîlcean de cîteva din piesele sale turistice cele mai inedite.

La drum.

Vitregite de orice explicație și împrăștiate care încotro prin parcul teatrului craiovean, cele mai interesante piese, aduse cu destul de mare greutate din valea Gresarea sau de sub dealul Costeștilor, și-au pierdut semnificația, s-au banalizat și chiar au dispărut cu desăvîrșire. De ce și unde?

Modest ca întotdeauna, încă în viață fiind, apreciatul om de cultură oltean și prieten al lui Brâncuși și-a recunoscut deschis limitele demersurilor sale...

Și alții au încercat să dezlege taina misterioaselor pietre. Publicistul Toma George Maiorescu, el însuși extaziat în fața „împietririlor" vîlcene, emite ideea înfăptuirii lor de mîna omului. („Contemporanul" nr. 22/1971). Entuziasmat, scriitorul se întreba: „... ce mîini miraculoase, ale căror populații au adus lumina din stele săpînd-o în chipuri?" Totuși, admite și el posibilitatea intervenției hazardului, a unui joc al naturii.

Se pare că nici regretatul Ion Frunzetti n-a mers mai departe în elucidarea determinismului formelor geologice vizate. Nefiindu-i pe atunci la îndemînă contactul direct cu obiectivele „in situ", eruditul om de artă și-a expus părerea într-un interesant articol intitulat „Hazard ori creație?" („Contemporanul" nr. 23/1971), prin care admitea chiar o apropiere prefigurativă între „închipuirile" din Valea Dracului și unele forme brâncușiene.

În cele din urmă, m-am adresat cunoscutului geolog dr. Marcian Bleahu. Binevoitor, domnia-sa mi-a spus că ciudatele obiecte pietrificate la care mă refer nu sînt altceva decît niște superbe formațiuni geologice naturale. Apariția sau geneza lor este rezultatul circulației prin nisipuri la temperaturi și presiuni diferite, a apei încărcate cu carbonat de calciu dizolvat și care, din cauza ieșirii din soluție a dioxidului de carbon, precipită. Prin precipitare ia naștere un ciment calcaros care prinde strîns între ele granulele de nisip. Această precipitare a calcitului se face în profunzimile masei de nisip, de regulă în jurul unui nucleu solid, de exemplu o piatră sau un fragment lemnos, concrețiunea de gresii concentrice rezultată căpătînd îndeobște forme ovoidale sau sferice, conform unui principiu fizic simplu, acela de a cuprinde în minimum de suprafață un volum maxim.

— De fapt, mă atenționează Marcian Bleahu, mecanismul intim încă nu e bine lămurit. Este de presupus aici și intervenția unor forțe chimice, eventual electrice și chiar gravitaționale, insuficient de bine studiate. Cert este doar că fenomenul precipitării sub forme sferice nu este unic în natură.

— Îl mai regăsim undeva?

— Desigur. Îl întîlnim frecvent și la pizolitele din apele calde, la perlele de cavernă și chiar la pietrele din vezica biliară a omului. Așadar, existența și apariția acestor forme pietrificate, care în limbaj geologic se numesc *trovanți* — cuvînt greu de tradus în alte limbi — n-au nimic de a face cu acele afirmații nefundamentate științific, cum că ar fi creații ale unor civilizații demult dispărute sau că ar reprezenta obiecte de cult etc. Astfel de afirmații trebuie combătute cu fermitate.

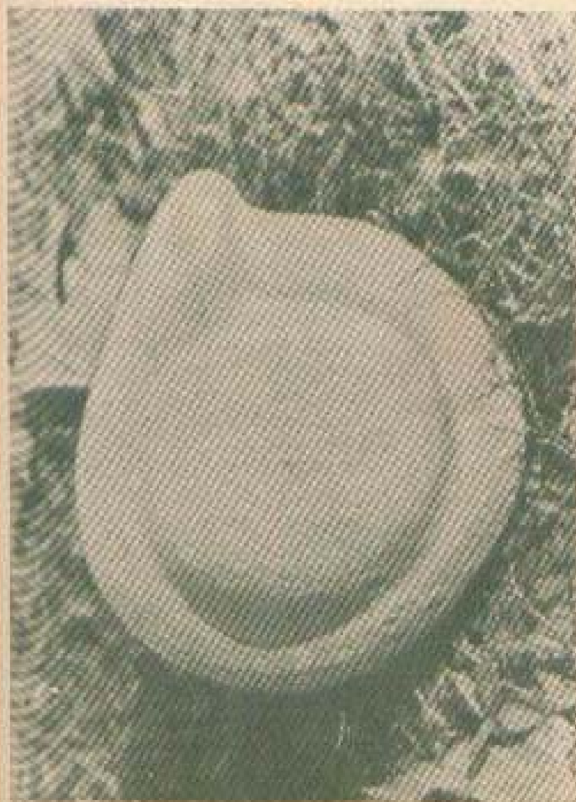
— Cum se sudează atunci între ele astfel de sferoide și ovaloide?

— Dacă există două nuclee apropiate, procesul de precipitare are loc independent, în jurul fiecăruia. Cînd cele două concrețiuni sferice se ating, precipitarea continuă concomitent, neuniform, pe ambele sfere și le sudează, rezultînd din lucrarea lor milenară forme complexe, bizare, extrem de variate și atractive, demne de imaginația celui mai desăvîrșit artist. În prefața la foarte interesantul său album intitulat „Natura sculptează", apărut la Editura Sport—Turism și dedicat în exclusivitate concrețiunilor din valea Gresarea, geologul Ion Lazu descrie în detaliu, cu remarcabil talent literar și cu rigoare științifică de necontestat, întregul proces al devenirii lor. În bună parte și explicația dată de V.G. Paleolog, pe care l-am cunoscut personal și l-am apreciat, rezistă pînă la un anumit punct unei analize exigente cu privire la geneza și răspîndirea în spațiu și timp a acestor formațiuni.

Să revenim însă la pietrele noastre, la enigmele de sub dealul Costeștilor și de la Gresarea. Indiferent de diversitatea de păreri, adevărul e că ele există realmente și, prin ineditul ce-l degajă, prin frumusețea lor cu totul aparte, impresionează în cel mai înalt grad atît pe specialist, cît și pe turistul necunoscător. Ca orice bun național, ele trebuie ocrotite și păstrate cu cea mai mare grijă în primul rînd în mediul lor natural. Oare de ce nu li se pune măcar o tablă indicatoare? Chiar dacă sînt multe, nenumărate, să le punem atenți în valoare, spre a le transmite intacte generațiilor următoare. Pentru că — citez din Ion Lazu — ...„această infinită nuanțare dintre corpusculii luminii și granulele pietrei, dintre unda subtilă și materia netă, constituie, în sine, un „moment" special în viața universului, cu ample rezonanțe în sufletul privitorului. Poate că nimic nu este mai net materie în imaginația noastră decît piatra însăși, poate că nimic nu este mai diafan și mai aproape de abstracție decît fîlfîitoarea rază de soare. Semnele întîlnirii lor sînt, pe retină, prilej pentru o sărbătoare intimă". Sau, cum se exprima același V.G. Paleolog: o bucurie pentru totdeauna; aur turistic nealeatoric, giuvaiere în apropiată devenire pentru noi și posteritate.

MIHAI STĂNESCU ■

O.Z.N.

CAMPIONATUL MONDIAL UNIVERSITAR DE HANDBAL MASCULIN

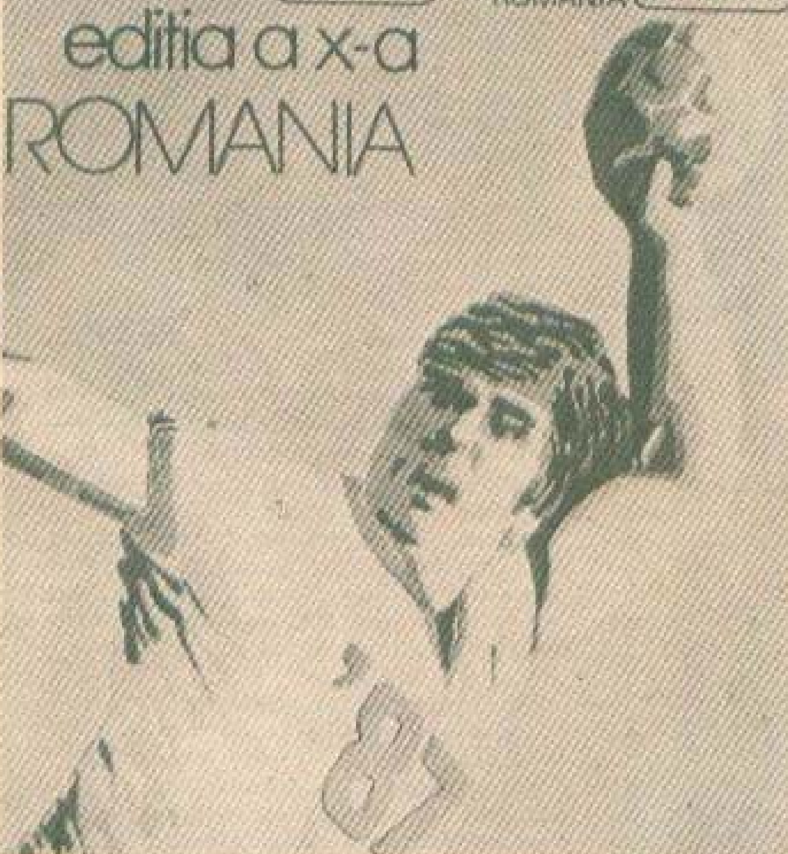
FEDERAȚIA INTERNAȚIONALĂ A SPORTULUI UNIVERSITAR

UNIUNEA ASOCIAȚIILOR STUDENȚILOR COMUNIȘTI DIN ROMÂNIA

ediția a X-a
ROMANIA

PENTRU A DOUA OARĂ ÎN ROMÂNIA

În primăvara anului 1987, Capitala și alte patru centre universitare din țară — Iași, Timișoara, Cluj-Napoca și Galați — vor cunoaște din nou frenezia unei mari competiții sportive internaționale: cea de-a X-a ediție a Campionatului Mondial Universitar de handbal masculin. Importanța și popularitatea acestui sport au făcut ca pentru handbal să se organizeze competiții mondiale distincte de tradiționalele Universiade în care se întrec sportivii studenți. Este pentru a doua oară cînd țării noastre i se încredințează onoarea de a organiza acest campionat mondial universitar, precedenta ediție românească fiind în ianuarie 1975, găzduită de aceleași orașe, 12 echipe participante, titlul revenind, pentru a doua oară consecutiv la acea dată, reprezentativei noastre. Din cele nouă ediții disputate pînă acum (începînd din 1963) România a participat la opt, cîștigînd de cinci ori titlul de campioană mondială universitară de handbal, la celelalte obținînd o dată medaliile de argint și de două ori pe cele de bronz. Este un palmares prestigios, care situează țara noastră, detașat, pe primul loc într-un clasament neoficial al tuturor participărilor la această competiție. Tradiția pe care o are handbalul românesc, în general, modul activ în care țara noastră participă la activitatea Federației Internaționale a Sportului Universitar (al cărei președinte este dr. Primo Nebiolo, același care este și președintele federației internaționale de atletism — I.A.A.F.), palmaresul handbaliștilor noștri studenți la aceste competiții și, nu în ultimul rînd, buna organizare pe care am reușit s-o asigurăm C.M.U. din 1975 și Universiadei din 1981 sînt numai cîteva din elementele care au îndreptățit desemnarea țării noastre ca gazdă a acestei ediții jubiliare a C.M.U. de hanbal masculin. Jocurile se vor desfășura în perioada 30 mai-8 iunie în centrele universitare amintite (grupe preliminare și semifinale), la Palatul Sporturilor și Culturii din București urmînd a se desfășura finalele. Conform unei decizii a F.I.S.U., la acest campionat mondial vor participa 16 echipe reprezentînd țări afiliate la Federația Internațională de Handbal și asociații membre ale F.I.S.U. În situația în care se vor înscrie un număr mai mare de echipe, se va decide asupra modalității de organizare a jocurilor de calificare. Legat de acest lucru, precizăm că la Comitetul de organizare a campionatului se înregistrează într-un timp record numeroase apeluri din toate colțurile lumii privitoare la amănuntele desfășurării acestei competiții, iar numărul țărilor care au confirmat participarea cu mult înainte de expirarea termenului limită sugerează faptul că aproape sigur vor fi necesare jocuri de calificare. Este și acesta un semn de popularitate nu numai al handbalului studențesc ci și al țării noastre, gazdă ospitalieră în atîtea rînduri a unor prestigioase competiții internaționale.

OCTAVIAN ȘTIREANU ■

În semn de aleasă recunoaștere și prețuire pentru performanța obținută, sportivii, antrenorii și conducătorii secției de fotbal a Clubului „Steaua" au fost primiți de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, care le-a înmînat înalte distincții sportive ale statului nostru.

ECHIPA ROMÂNEASCĂ A ANULUI 1986

O victorie se făurește în ani de muncă.

O victorie nu vine niciodată singură, de la sine.

O victorie este o plenitudine sufletească despre care numai cei care s-au străduit pentru ea și au trăit-o cu adevărat, pot spune ce preț are.

Aceste cîteva reflecții au fost inspirate de marele succes de la 7 mai 1986, repurtat de echipa de fotbal Steaua, care a cîștigat Cupa Campionilor Europeni învingînd în finală pe F.C. Barcelona cu 2—0, pe un stadion spaniol, în fața publicului spaniol.

Anii de muncă...

Au trecut aproape 40 de ani de cînd, sub semnătura lui Petre Gațu, ziarul „Sportul Popular", publica cronica primului meci susținut de A.S. Armata în divizia A, avînd în lotul său pe Lăzăreanu, Ilie Savu, Panait, Catană, Cernea, Mladin, Jivan, Nanciu, Gică Popescu, Florian Marinescu, Mihai Ionescu, Onisie Zeană și alții. Sînt primele „repere" pe un drum lung, anevoios spre marea performanță. Ce mult e de atunci! Caracteristica principală a echipei era spiritul ei ofensiv. El s-a păstrat și chiar s-a amplificat de-a lungul timpului, Steaua ediției 1985—1986 înscriind 79 goluri în campionat, în timp ce C.S.C.A. din ediția 1948—1949 marca 58 goluri cu toate că a venit în final pe locul 7.

Au mai trecut cîțiva ani și C.C.A. (noua denumire) a devenit o formație a echilibrului, primind în ediția 1951—1952 doar 16 goluri în 22 de etape, fiind învinsă o singură dată!

Peste alți patru ani, naționala României pentru meciul cu Iugoslavia (1—0 la Belgrad!) a avut în rîndurile sale 11 (!) jucători de la C.C.A.: Voinescu, Toma, Zavoda II, Apolzan, Onisie, Bone, Cacoveanu, Constantin, Alexandrescu, Zavoda I și Tătaru. Era perioada primei „echipe de aur" a clubului militar care și-a creat „unsprezecele" cu migală și cu răbdare, a știut să lege niște individualități de valoare într-un TOT valoros, a ales nu numai fotbaliști, ci și niște OAMENI, care și-au iubit clubul (mulți dintre ei l-au servit în continuare și după ce n-au mai fost jucători), dar au iubit în primul rînd fotbalul. Această echipă nu a aparținut însă numai clubului ale cărui culori roșu-albastru le-a purtat, ci fotbalului românesc, pe care l-a slujit cu devotament și pricepere.

Într-o noapte, la Londra, pe Highbury Stadium, C.C.A. a făcut 1—1 cu Arsenal. Era vremea apogeului acestei minunate echipe care a căpătat acum, cînd există ca echipă de fotbal numai în colecții de presă și albume de fotografii, aureolă de legendă, de personaj de basm.

Dar cum nimic nu apare din nimic, suita de campionate naționale și Cupe ale României cîștigate, seria de victorii internaționale de prestigiu și, mai ales, credința permanentă în fotbalul ofensiv, spectaculos, în disciplina tactică creatoare care stimulează inventivitatea, toate acestea au contribuit la apariția unui alt „11" pe care toți copiii îl știu pe de rost: DUCADAM — IOVAN, BUMBESCU, BELODEDICI, BĂRBULESCU — BALINT, STOICA, BÖLONI, MAJEARU — LĂCĂTUȘ, PIȚURCĂ. Și nu este desigur o coincidență faptul că „statul major" al campionilor europeni a fost format din trei personalități ale clubului militar (ION ALEXANDRESCU — EMERICH JENEI — ANGHEL IORDĂNESCU), reunite parcă simbolic într-o „ștafetă a generațiilor".

Succesul nu vine de la sine

Campania europeană a steliștilor a avut la bază o mare investiție de muncă și de inteligență. La antrenamente s-a lucrat mult pentru perfecționarea tehnicii, pornindu-se de la un adevăr recunoscut în fotbalul de astăzi: în condițiile unui joc de mare viteză, de elan și angajament, de marcaj în zonă sau strict om la om, tehnica are cuvîntul decisiv, pregătirea fizică rămînînd desigur o condiție sine qua non; avînd putere fizică maximă, între două forțe cîștigă cea mai tehnică dintre ele.

La Steaua s-a insistat pentru ca toate calitățile înnăscute și recunoscute ale fotbaliștilor români (elanul, viteza, o inteligență aparte a jocului, spiritul de sacrificiu, de dăruire) să formeze un „aluat" din care să iasă un fotbal mare. Și a ieșit. Crescendo-ul reprezentat de meciurile cu Vejle, Honved și Anderlecht de la București (cu o singură eclipsă: Kuusysi) a confirmat că se poate învinge făcînd și spectacol.

Se spune că atunci cînd reușește să constituie un nucleu de jucători valoroși, o echipă are noroc. La Steaua a existat, într-adevăr, „norocul" de a nu se ține seama de cifrele certificatelor de naștere ci de potențele biologice ale jucătorilor, a mai venit în plus „norocul" ca printr-o muncă fără răgaz, rațională, talentului și valorii să i se adauge putința de a le exprima în fața oricărui adversar. S-a insistat metodic să se formeze acea mentalitate de învingători indispensabilă în marile „bătălii" europene, o „armă" care ne lipsea cam de multișor. S-a investit multă materie cenușie pentru a-i convinge pe jucători că a te privi în oglinda conștiinței tale proprii este un act de temeritate, dar și de precizie, că nu trebuie să se vadă „uriași", deformați de o încredere nejustificată care poate ameți pe oricine, dar nici „pitici" speriați înainte de a fi dat ochii cu adversarul. Și astfel s-a ajuns la o stare de spirit generatoare de curaj dîrz și prudent, de forță interioară autentică, reală care în final a dus la valorificarea pregătirii, muncii și șansei din anumite momente.

Recunoștința nu se prescrie

În condițiile cunoscute, fotbaliștii steliști au înscris numele țării noastre pe frontispiciul ierarhiei cluburilor europene, dar cît de greu le-a fost ne-o vom aminti totdeauna, însă nu o vom putea simți cum au simțit-o ei în cele 9 meciuri cu danezii, ungurii, finlandezii, belgienii și spaniolii. Ne gîndim la Pițurcă, hărțuit de toți adversarii, apăsat de marea răspundere, cea de principal realizator al echipei (ce s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi marcat la Helsinki în minutul optzeci și ceva?), ne gîndim la Böloni, ațîțat de teribilul său temperament, de acuta lui personalitate (ce s-o fi petrecut în sufletul lui cînd a ratat, singur cu portarul, tot la Helsinki, în meciul acela care ni s-a părut cel mai dramatic fiindcă intuiam consecințele unui eventual eșec), ne gîndim la Ducadam care s-a aflat de atîtea ori față în față cu adversari redutabili în clipe decisive (vi-l amintiți în fața lui Vercauteren la 2—0 în meciul cu Anderlecht de la București, într-o fază care putea schimba soarta meciului?). Revenind la trio-ul Alexandrescu — Jenei — Iordănescu, trebuie să așternem aici cel puțin un gînd de respect pentru felul în care au condus echipa și un compliment, larg cuprinzător, adresat întregii lor cariere încununate la 7 mai 1986 cu lauri de aur.

Dar scriind despre succesul Stelei, despre maniera în care s-a realizat el, gîndurile nu au voie să-i ocolească pe medicul Marcel Georgescu, pe preparatorul fizic Florentin Marinescu, pe masorul Mitică Neagu, pe organizatorul Marin Crutescu și nici chiar pe „nea" Pătrașcu și pe „nea" Vlase care s-au îngrijit cu pasiune și meticulozitate de echipamentul și ghetele roș-albaștrilor, nescăpînd din vedere

O imagine de antologie sportivă: căpitanul campaniei de calificare, Stoica, cel al marii finale, Iovan, și eroul incontestabil al acestei ultime confruntări, Ducadam, ne arată „de-aproape" prețiosul trofeu.

Cel mai important trofeu al competițiilor europene intercluburi poposește pentru prima dată în țara noastră.

nici un amănunt care unora le putea părea neimportant.

Alături de Steaua, am trăit cîteva meciuri care în unele momente ne-au tăiat răsuflarea. În partida cu Kuusysi de la București, cînd ai noștri au avut 23 ocazii de gol (!) fără să fructifice vreuna, pasiunea clocotitoare din tribune era la fel de mare ca efortul extenuant de pe gazon. După fluierul final, spectatorii păreau înfrățiți cu jucătorii într-o durere mută. Împreună au luptat frenetic pentru victorie, dar n-au obținut-o. Nu uitaseră însă că au încheiat un pact al demnității sportive, al respectului reciproc, care nu poate fi rupt de prima adiere de vînt.

Și a venit acea de neuitat noapte de mai cînd la aeroportul Otopeni, mii de suporteri au sărbătorit VICTORIA. O păstrăm în amintire ca o recompensare a eforturilor, ca apoteoza unei lupte de aproape 900 de minute cît a durat „aventura europeană" a campioanei României.

Punct și de la capăt

În ziua în care citiți aceste rînduri (ele au fost scrise înaintea dublei confruntări cu Anderlecht), s-ar putea ca Steaua să nu mai aibă șansa de a păstra trofeul european. Există în viața fiecărei echipe și urcușuri și coborîșuri, un club mare dovedindu-și personalitatea, forța, în măsura în care reușește să depășească momentele dificile. Orice s-ar întîmpla în viitor, indiferent de modul cum va evolua de acum înainte, prin succesul său în C.C.E., Steaua a intrat în galeria marilor echipe europene de fotbal. Sîntem convinși că generația lui Belodedici, Balint și Lăcătuș va cuceri, cu Steaua sau cu echipa României, noi victorii, cu același talent, cu aceeași voință de a învinge, cu același temperament de luptători. În sport, oricînd există o cale de apel, o nouă competiție, o altă cale de afirmare.

Deocamdată, la finele lui '86, să ne bucurăm sincer pentru că cel mai important trofeu al cluburilor europene se află încă la București, să nu umbrim prin nimic marele succes al jucătorilor și antrenorilor, să nu devenim blazați măcar pentru a nu ne îndepărta astfel de noțiunea de sport. Și încă ceva: să ne gîndim, o clipă măcar, și la cei care, zbătîndu-se pentru asigurarea unui climat sănătos de lucru la Steaua, pentru acordarea lui cu cerințele fotbalului modern, au contribuit și ei la fundamentarea celui mai important succes al fotbalului românesc.

Peste ani, ne vom aminti că Steaua '86, aplaudată și admirată la vremea sa, dar și... invidiată, a fost echipa care ne-a deschis drumul succeselor europene. Pînă cînd acest drum va fi invadat de ambițiile și valoarea sportivă a altor echipe românești, la intrarea în anul în care clubul Steaua împlinește 40 de ani de existență, o strîngere de mînă pentru ceea ce clubul sportiv al armatei a dat pînă acum și o urare de succes în îndeplinirea a ceea ce știm că-și propune și dorește să dea în continuare sportului românesc.

CRISTIAN ȚOPESCU ■

16x15: CUPA MONDIALĂ LA RUGBY

Pentru 1987 este anunțată o premieră sportivă interesantă: organizarea primei Cupe Mondiale la rugby, un fel de „turneu final" la care vor participa 16 echipe, apreciate ca fiind cele mai bune din lume. Atît decizia organizării acestei competiții cît și nominalizarea respectivelor participante aparțin Congresului „Football Rugby International Board" întrunit la 16 martie 1985.

Înainte de a intra în detalii, trebuie să spunem că organizarea acestui turneu final semnifică o tendință de mondializare a rugbyului sub aspectul sistemului competițional, așa cum s-au petrecut lucrurile și cu atletismul, de pildă, sport la care, de asemenea, de cîțiva ani se organizează campionate mondiale. La rugby, participarea în „turneul de 16" nu este deocamdată rezultatul unor calificări obținute prin jocuri în grupe preliminare (cum e cazul fotbalului), ci al unei aprecieri valorice pe care a făcut-o, cum spuneam, forul internațional al acestui sport. Desigur, poate fi discutabil dacă cele 16 care se vor întrece anul viitor în mai multe orașe din Australia și Noua Zeelandă sînt cu adevărat cele mai bune echipe din lume (existînd opinii că, de pildă, reprezentativa de rugby a U.R.S.S. este mai valoroasă decît a Japoniei, deși aceasta va participa la „turneul final" iar prima, nu), dar în absența unor criterii clare, competiționale de calificare nu rămîne decît să dăm credit, cel puțin pentru această ediție inaugurală, aprecierii făcute de forul internațional de specialitate.

Pentru rugby-ul nostru, pentru sportul românesc, în general, constituie un motiv de mare mîndrie și înaltă satisfacție faptul că echipa națională de rugby a României a fost desemnată printre participantele la această primă ediție a Cupei Mondiale. Este un drept moral și sportiv pe care purtătorii tricourilor cu frunză de stejar și l-au cucerit de-a lungul timpului, datorită jocurilor de la egal la egal cu Franța, datorită evoluțiilor constant bune în Campionatul european-Cupa F.I.R.A. și, nu în ultimul rînd, datorită prestațiilor remarcabile în compania selecționatelor britanice, al căror tradițional conservatorism a cedat în fața evidenței, britanicii fiind nevoiți în ultimii ani să-și întoarcă privirea și spre rugby-ul nostru și să ne accepte și să ne solicite ca parteneri în meciuri-test devenite deja tradiționale.

„Cupa Mondială '87" se va desfășura într-un sistem cu care sîntem familiarizați de la fotbal: patru grupe de cîte patru echipe, în care se joacă „fiecare cu fiecare"; primele două clasate în fiecare grupă se vor califica pentru sferturi de finală, care sînt eliminatorii: învingătoarea din prima grupă cu ocupanta locului secund din grupa a doua ș.a.m.d.; urmează semifinalele — învingătoarele disputîndu-și titlul în finală, iar învinsele jucînd pentru locurile 3—4.

Echipa țării noastre a fost repartizată în grupa a IV-a, alături de **Zimbabwe, Franța** și **Scoția** cu care vom juca, în ordine, la Auckland (23 mai), Wellington (28 mai) și, respectiv, Dunedin (2 iunie). Iată și celelalte competitoare: **Anglia, Australia, S.U.A.** și **Japonia** (grupa I), **Țara Galilor, Irlanda, Canada** și **Insula Tonga** (grupa a II-a), **Noua Zeelandă, Argentina, Italia** și **Insulele Fiji** (grupa a III-a). Meciul inaugural va fi Italia-Noua Zeelandă, la Auckland, pe 22 mai, iar finala și festivitatea de închidere sînt programate pe 20 iunie, în același oraș, Auckland.

„Prezenți la acest mare turneu internațional, ne spunea ing. Marin Cristea, președintele Federației Române de Rugby, **sîntem datori să onorăm cum se cuvine cinstea de a face parte dintre aceste 16 echipe reprezentative ce vor deschide o eră nouă în istoria jocului de rugby. Sportivii care ne vor reprezenta țara au un mandat care nu poate**

WORLD CUP RUGBY

Australia & New Zealand '87

fi îndeplinit oricum și care trebuie să trezească în conștiințele tuturor rugbiștilor, de la cel mai tînăr junior și pînă la cel mai talentat și experimentat internațional, dorința și hotărîrea fermă de a se concentra cu toată seriozitatea și cu tot simțul de răspundere asupra pregătirii în vederea acestei mari confruntări. Ocazia afirmării noastre pe plan mondial trebuie tratată cu maximă responsabilitate, dorință fierbinte de victorie, din toată inima, cu tot sufletul, cu toate resursele de care dispunem. Șansa noastră cea mare la Cupa Mondială este să dovedim în primul rînd că sîntem practicanții unui rugby modern, inteligent, generos și eficace, bazat pe acțiuni tactice complexe, spectaculoase, bogate în fantezie, dar incluse într-un sistem sobru de adevăruri riguros respectate. Că sîntem legați printr-un puternic patriotism, printr-o evidentă structură de echipă, prin spirit de sacrificiu și de dăruire, dincolo de orice obstacole și dificultăți. Și că oricare ne va fi adversarul, oricît de celebru și de valoros ar fi el, să arătăm tuturor celor prezenți acolo și zecilor de milioane de telespectatori din întreaga lume că România posedă rugbiști inteligenți, curajoși, devotați, pregătiți să dea replici de cea mai înaltă calitate oricui și gata să lupte

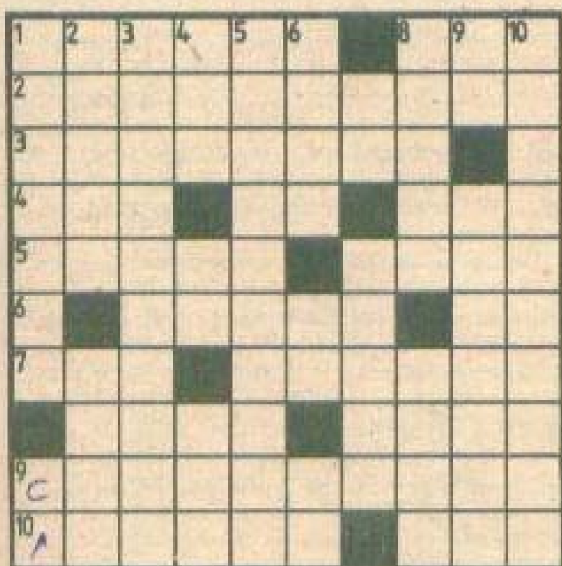
pentru culorile patriei pînă la epuizare". Din această scurtă declarație de intenție a președintelui F.R.R. se înțelege că participarea echipei naționale de rugby la prima ediție a Cupei Mondiale este înțeleasă cum se cuvine, la cotele înalte de responsabilitate și patriotism pe care le incumbă această onorantă ieșire a noastră în lumea bună a rugby-ului. Deși orice pronostic este cu totul prematur la ora la care scriem aceste rînduri, la o primă vedere rezultă că obținerea primului loc în grupă ne-ar crea un culoar favorabil spre semifinale: am juca, în acest caz, cu ocupanta locului doi din grupa a III-a, care nu poate fi decît Argentina sau Italia (fiind greu de acceptat că Noua Zeelandă, jucînd și în fața propriilor suporteri, va pierde locul întîi în această grupă). Și invers: dacă ne vom clasa pe locul doi în grupă, vom juca cu Noua Zeelandă (în aceeași variantă, aproape sigură, că aceasta va cîștiga grupa ei). Iar locul întîi în grupa noastră se va decide, înclinăm să credem, în eternul derby România-Franța, care și-a consumat un episod palpitant în octombrie 1986, la București.

OCTAVIAN ȘTIREANU ■

ARANJAMENTE

ORIZONTAL: 1) Cunoscuta creatoare a galeriei figurilor de ceară — Formă mai rară de cancer. **2)** Oameni care ți se pun la dispoziție. **3)** Termen redus la unitate. **4)** Rîu izvorît... dintr-un iaz! — Umplut cu apă — Ieșit din coloană. **5)** Plecat la han — Fulgi mari, prinși în zbor (sing.). **6)** Arbitru de linie cu fanionul în mînă (pl.) — Volum comprimat. **7)** Prețuirea tăcerii — Unitate de profil. **8)** Terenuri de tenis... acoperite — Greutate specifică. **9)** Concurent într-o partidă de dublu mixt în care partenera servește (pl.). **10)** Miezul moale al dovleacului — Mai importanți în viață ca banii.
VERTICAL: 1) A fi în delegație pe teren — Coaja cozonacului! **2)** Mamă tînără — Prins de mînecă. **3)** Pricepute-n felul lor. **4)** Se-nvîrte prin bătătură — Manual pentru piloți de linie — Intrați în posesia lui. **5)** Notă bună la purtare. **6)** Tirbușon sui-generis pentru șampanie — Ramură lipsită de fructe! — Șorț strîns pe talie! **7)** Pana de publicist! — Om care avea grija pîinii de mîine. **8)** Cerc de turism — Plecatul dintre cei vii. **9)** O carte mică... format de buzunar — Niște femei pe cinste... **10)** Prezintă un bogat număr de dresuri (pl.).

MIHAI ZGUBEA ■ — **București**

AFORISME

PANSEURI

— Ce ghinion! Odată i-a bătut norocul la ușă și tocmai atunci s-a întîmplat să nu fie acasă.

— Toată ziua umblă cu nasul pe sus... de frică să nu-i cadă ochelarii.

— Așa ceva numai un măgar putea să scrie pe pereți — deși, la drept vorbind, încă nu am văzut măgar să știe carte.

— Nădușise numai la gîndul că a doua zi va începe să muncească. După cîteva zile, nu l-am mai văzut nici măcar transpirat!

— Ar fi urcat de mult în schemă, dar s-a constatat că suferea de rău de înălțime.

— I-a explicat vreo două ore, dar pînă la urmă tot nu a înțeles nimic. Vorbeau o altă limbă...

— Dacă-i spun adevărul se supără pe mine! Dacă îl mint, îi devin simpatic! Mai bine nu-i spun nimic...

— Îmi place foarte mult să ascult sunetul trompetei, dar numai de la mare distanță...

OTTO LEVAI ■

BEȚE-N ROATE

- Ideile fixe nu pot fi furate.
- Adevărul gol-goluț se îmbracă întotdeauna cu gust.
- L-a învins forța împrejurărilor.
- Fabula lui a stîrnit tropote de aplauze.
- S-a dat la o parte. La partea cea mai mare.
- Aflat între ciocan și nicovală, cuiul s-a îndreptat.
- Gestionarul a cedat: mai bine lipsă!
- Pe oaie o cuprinse deodată o foame de lup.
- Făcea lux din amănunte.

DANIEL MILITARU ■

DEZGHEȚÎNDU-SE, LUMEA FRIGULUI...

Azi omenirea consumă într-o singură zi mai multă energie decît a consumat în primul mileniu al erei noastre. Angajați uneori în formele discrete ale vieții individuale, ni se pare că problema consumului de energie este în afara noastră, că vom supraviețui și fără rezolvarea ei. Unii dintre noi confundă energia cu căldura și consideră ca singură limită a frigului temperatura cea mai joasă auzită la buletinul de știri, înrudită oricum cu temperatura mediului ambiant. Există însă o lume a frigului moderat (pînă la —150° C) și una a frigului adînc (dincolo de —150°C), de care se ocupă criogenia.

Cum era tehnica de calcul electronic, în 1965, ca poziție față de viitor, așa este tehnica frigului față de anul 2000. O viziune superficială ar reduce tehnica frigului la modalitățile de obținere a unor unelte sau echipamente necesare omului în teritoriile în care Fram, ursul polar, ar lăsa alene urmele labelor lui. O carte semnată de un cercetător american, „Tehnica temperaturilor joase", are pe copertă o rachetă. Nu este o exagerare. Rachetele funcționează cu hidrogen lichid și cu oxigen lichid. Ele dau posibilitatea realizării forțelor de tracțiune necesară, făcînd, în același timp, posibilă și necesară tehnica aero-spațială.

Omul a reușit, pe primele trepte ale dezvoltării sale, să stăpînească relativ ușor focul, dar scăderea temperaturilor sub mediul ambiant s-a făcut greu, dezvoltarea tehnicii frigului începînd cu secolul trecut. Dificultățile tehnice apărute la obținerea frigului cresc pe măsură ce temperatura scade. Fiecare grad a fost cucerit cu eforturi mari, drumul spre zero absolut e plin de cercetători care și-au dedicat întreaga viață acestei lumi, o lume, de ce să nu recunoaștem, reprezentată de unii dintre noi încă simbolic, cu excelentele frigidere produse la Găești. De ce nu poate fi atins zero absolut? Cercetătorii ar spune așa: se opune principiului al treilea al termodinamicii, teorema lui Hernst: imposibilitatea atingerii temperaturii zero absolut. Pentru curioșii insistenți care îi ascultă, ar mai adăuga răspunsului: la această temperatură îngheață totul, mișcarea termică în materie nu mai este posibilă, se produce o înghețare a gradelor de libertate.

De ce se desfășoară o asemenea activitate de cercetare? Iată numai două dintre rezultate: supraconductibilitatea (nu se mai pierde energia la transportul curentului electric) și suprafluiditatea heliului, atît de necesară în cele mai noi realizări ale industriilor de tot felul. Depășirea pragului critic în domeniul calculatoarelor electronice, deci a numărului de operații în unitatea de timp, s-a făcut tot prin criogenie, un asemenea calculator fiind criotronul. În domeniul medicinei au apărut alte descoperiri. S-a adîncit, în

biologie, cunoașterea termodinamicii proceselor. Aseleniżarea s-a datorat într-o măsură importantă și criogeniei tehnice. Sateliții artificiali realizează teledetecția prin radiații infraroșii, fiind prevăzuți cu sisteme microcriogenice. Cosmonauții au în echipamentul lor, pentru protecția în situații neprevăzute, dar previzibile, fixat pe mînă, un sistem microcriogenic care permite realizarea în trei minute a unei temperaturi de −200°C. Emițătorul de radiații, prin care primim mesaje din cosmos, lucrează tot în condiții microcriogenice.

Am invitat deci trei cercetători (din domeniile termodinamicii, construcțiilor de mașini și medicinei) să ne arate, în rîndurile de mai jos, unde au ajuns în acest moment, în țara noastră, cucerirea lumii frigului și punerea ei în slujba omului. Am anexat și un fals portret robot al unui concetățean de la Polul Frigului.

FRIGUL ÎN SPRIJINUL VIEȚII ȘI AL TEHNICII

Interviu acordat de șef lucrări inginer Sorin Kostrakievici de la Institutul Politehnic București, Catedra de Mecanică Fină

— Definițiile frigului, după dicționarul limbii române, sînt „temperatură scăzută a mediului ambiant, care dă senzația de rece" și „o senzație de rece provocată de temperatura scăzută a mediului". Pornind de la aceste definiții, pentru a pune în evidență realizările de ultimă oră în domeniul „tehnicii frigului", nu se poate ca gîndul să nu ne poarte în adîncul istoriei pentru a putea măsura progresele de azi. Noțiunea de frig a fost folosită încă din antichitate, Aristotel de exemplu (și după el și alți adepți) concepeau crearea metalelor pure prin răcirea gazelor emanate de scoarța terestră. Dar care este măsura frigului?

— A trebuit să treacă secole pînă cînd s-a ajuns la noțiunea de temperatură, la măsurarea ei și, de aici, la definirea mai precisă a temperaturilor „joasă" și „înaltă". Prima mențiune cunoscută despre un termometru cu lichid datează de la 1 ianuarie 1632. La scurt timp, în 1650, se inventează primul termometru cu alcool diluat. După aproximativ încă un secol, în 1709, Fahrenheit definește prima scară termometrică avînd drept puncte fixe: 0°F, temperatura unui anumit amestec refrigorent, și 96° F, cea a corpului uman sănătos. Scara temperaturii centisimale, cunoscută și utilizată pînă în zilele noastre, este rodul observațiilor din 1743 ale lui F.P. Christin din Lyon, care definește punctele de 0° și 100° ca puncte de înghețare și respectiv fierbere a apei în condițiile normale. Instituirea ei ca scară internațională de măsurare a temperaturii poartă ca an al nașterii 1744. O datorăm fizicianului suedez A. Celsius.

— A trebuit să treacă mai bine de un secol pentru ca frigul să poată fi pus „la treabă". Primele aplicații cunoscute în industrie ale tehnicii frigului datează din anul 1883, cînd s-a reușit lichefierea oxigenului și a azotului. La scurt timp, în 1898, s-a realizat lichefierea hidrogenului, iar în 1908 — lichefierea heliului. De aici, odată cunoscut, produs și măsurat cu precizie, „frigul" este pus serios la treabă în sprijinul omului, al vieții și al tehnicii.

— Desigur. Materialele electroconductoare supuse unor temperaturi joase capătă performanțe deosebite, ceea ce a permis construcția unor calculatoare cu capacitate de lucru de milioane de operații pe secundă, performanță de neconceput în absența tehnicii frigului înaintat. Asociat cu vidul, pentru a ne păstra în domeniul electronicii, în cadrul experiențelor cosmice, frigul a permis obținerea de semiconductori de înaltă puritate, utilizați ulterior în construcția unor componente de performanță sporită.

În domeniul biologiei și al medicinei, atît în țara noastră cît și pe plan mondial, frigul a permis conservarea serurilor, a vaccinurilor și a organelor sau țesuturilor pentru transplant. Toate acestea și multe altele nu pot fi concepute în absența mijloacelor frigorifice și de congelare. Începînd de la conservarea alimentelor, atît de necesare omului, și pînă la realizarea fecundării artificiale, care presupune menținerea elementelor active între perioada recoltării și cea a fecundării propriu-zise, la temperaturi foarte scăzute, pe toate meridianele globului se depun eforturi considerabile în vederea stăpînirii și utilizării frigului.

În țara noastră, tehnica frigului a cunoscut și cunoaște o mare dezvoltare și utilizări multiple. Un prim exemplu, poate mai puțin cunoscut, îl constituie industria de componente și aparate electronice. Posesorii de autoturisme știu că aparatul de radio de la bord sau așa-zisul dispozitiv de aprindere electronică funcționează în condiții termice grele, în special iarna, cînd temperaturile variază în limite largi, de la temperaturile negative la cele pozitive. Mai mult chiar, se fac studii și se cercetează soluții pentru comanda automată, pe bază de calculator, a funcționării motoarelor cu explozie. Autoturismele dotate cu asemenea sisteme oferă un randament maxim la un consum minim de combustibil. Proiectarea, experimentarea și realizarea unor asemenea echipamente se bazează pe folosirea tehnicii frigului. Întreprinderile și institutele cu profil electronic posedă în dotare așa-zise camere de climatizare cu șoc termic. Componentele testate sînt așezate într-un

„lift" care trece automat, după un timp prestabilit, dintr-o incintă rece (—40°...—50°C) într-o incintă caldă (+50°... +100° C). Acest test artificial și accelerat la variații de temperatură permite diminuarea prin măsuri ulterioare a componentelor care nu rezistă mecanic sau electric la dilatările și comprimările determinate de șocurile de temperatură și, astfel, utilizînd frigul creat artificial, se asigură calitatea produselor. În același domeniu, al construcției aparatelor electrice, un parametru suplimentar apare la utilizarea lor în condiții maritime. Ceața salină, alături de variațiile de temperatură, determină un efect accentuat de coroziune chimică. Pentru asigurarea fiabilității unor astfel de aparate există camere speciale care simulează mediul marin. Astfel, alături de instalația de răcire pentru crearea de temperaturi joase și pentru menținerea temperaturilor de încercare în limitele intenționate, camerele denumite „cu ceață salină" posedă un dispozitiv care pulverizează fin în spațiul activ un amestec de apă cu sare. Componentele sau aparatele testate în aceste condiții prezintă garanția funcționării lor normale în condițiile montării lor ulterioare pe navele maritime.

Un alt domeniu interesant și deosebit de util pentru construcția de mașini și aparate îl constituie simularea la nivelul solului a condițiilor de zbor al aeronavelor, rachetelor și sateliților. Practic, la această oră nu poate fi concepută construcția, în condiții de maximă securitate de zbor, a unei aeronave fără asemenea teste. În acest scop, tehnica frigului s-a corelat cu cea a vidului. Camere de climatizare speciale în care se pot atinge temperaturi de pînă la —80°C și depresiuni de cîțiva milibarri simulează în uzinele constructoare de aparatură de bord altitudini de cîteva zeci de kilometri. În astfel de camere se încearcă aparatura de bord a tuturor avioanelor, determinînd încă de la sol parametrii de funcționare sau eliminarea aparatelor care prezintă defecțiuni. Mai mult chiar, cunoscînd că, în timpul funcționării, un avion poate să atingă accelerații considerabile care, datorită forțelor de inerție care le generează, determină ruperea pieselor mai puțin rezistente, aceste camere speciale de frig pot fi asociate cu instalații vibratoare, care supun aparatura de bord și la șocuri mecanice. Astfel, precizia și siguranța în funcționare, utilizînd aportul tehnicii frigului, sînt asigurate încă de la sol.

— *Biologia și medicina, așa cum s-a mai amintit, sînt beneficiare frecvente ale tehnicii frigului.*

— Banala transfuzie presupune păstrarea sîngelui de la momentul recoltării și pînă la utilizarea la o temperatură scăzută, precis determinată și menținută astfel încît să nu se degradeze. Unele vaccinuri și seruri injectabile, atît la preparare cît și la conservare, beneficiază de aportul tehnicii frigului. Congelatoare speciale cu viteze de răcire de 5°...10°C pe minut mențin substanțele la temperaturi de — 20°... — 25°C cu precizie de ±0,5°C pentru dezactivarea virușilor sau păstrarea lor în stare latentă de activitate, în perioade bine stabilite, uneori săptămîni sau luni, pînă la obținerea vaccinului dorit.

— *O aplicație deosebită o constituie în domeniul biologiei tehnica frigului în obținerea preparatelor microscopice.*

— Ar fi fost greu de conceput obținerea unei secțiuni cu grosime de 1 micron (a mia parte dintr-un milimetru) și chiar grosimi mai mici din țesuturi sau organe vitale fără aportul frigului. În acest scop, țesutul ce urmează a fi studiat la microscop este congelat și apoi în stare rigidă este secționat în probe (felii de grosimi menționate) care, ulterior, se tratează cu substanțe de contrast. Astfel sînt analizate modificări la celulele ce apar.

— *Plecînd de la exemplul anterior, industria a preluat ideea în recuperarea unor deșeuri.*

— Deșeurile de mase plastice care pot fi retopite (așa-zisele termoplaste) sînt congelate în apă și apoi transformate în granule prin simplă tăiere și filtrare a apei ce rezultă după preîncălzire. Metoda este simplă și prezintă avantaje economice considerabile.

Și, revenind la biologie și medicină, unde anestezia locală „prin frig" sau păstrare în condiții de temperaturi joase a organelor în vederea transplantului constituie deja tehnici cunoscute, se poate imagina fără mult efort că, într-un viitor apropiat, tehnica frigului va prelungi viața omului, frigul prin exemplele date fiind de pe acum un instrument prețios de lucru în slujba omului.

CRIOGENIA TEHNICĂ ESTE UN LIANT INTERDISCIPLINAR ÎN CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ

interviu cu prof. dr. ing. Vsevolod Radcenco de la Institutul Politehnic — București

— *Cum poate fi explicat interesul crescînd care se manifestă pentru domeniul criogeniei tehnice? În ce stadiu se află cercetarea științifică pe plan mondial în acest domeniu?*

— Criogenia tehnică sau criogenica este deci acea secțiune a tehnicii frigului care are ca obiect obținerea, menținerea și utilizarea temperaturilor situate sub 120 K (−150°C). Întrucît scăderea temperaturii sub 0,3 K presupune folosirea unor procedee speciale, în ultimii ani, acest interval se constituie într-un domeniu aparte: cel al temperaturilor ultrajoase. Numeroase ramuri ale industriei (metalurgia, chimia, energetica nucleară, tehnica aerospațială, medicina etc.) utilizează oxigen, azot, argon, hidrogen, heliu, neon, kripton, gaze naturale ș.a. atît în stare gazoasă, cît și în stare lichidă, caracterizate prin temperaturi de vaporizare criogenice. Tehnologia de obținere a gazelor, utilizarea, transportul și depozitarea lor intră în aceeași sferă de preocupări. S-au dezvoltat noi ramuri ale științei: criofizica, crioelectronica, crioelectrotehnica, crioenergetica, criobiologia și criomedicina, al căror ansamblu se constituie într-o secțiune aparte a științei, denumită criologie. Se poate afirma, fără a exagera, că rezolvarea cu succes a unor probleme fundamentale ale omenirii va deveni posibilă prin utilizarea tehnicii criogenice. O asemenea problemă este cea a asigurării necesarului de energie apelînd la fuziunea termonucleară magnetică controlată. Pe această linie s-a ajuns la realizarea unei temperaturi de 200 milioane grade Celsius pe durata record de 1/5 secundă într-un reactor prevăzut cu un sistem magnetic supraconductor, care funcționează la temperaturi criogenice.

— *Ce etape pot fi evidențiate în legătură cu apariția și dezvoltarea cercetării științifice în domeniul criogeniei în țara noastră?*

— Abordarea domeniului criogeniei de către cercetarea științifică românească are o vechime de aproximativ 20 de ani. S-a desfășurat și se desfășoară atît în cadrul învățămîntului superior cît și în institute de proiectare și cercetare specializate în probleme de tehnica frigului. Se impun cercetările efectuate de către un colectiv al ICPIAF — Cluj-Napoca pe linia realizării unor mașini criogenice utilizate în scopul lichefierii azotului, a turbodetentoarelor care fac parte din structura instalațiilor de separare a aerului ca și a instalației de lichefiere a heliului.

— *O direcție importantă de cercetare științifică abordată pe un front larg în țara noastră este crioelectrotehnica.*

— Se poate vorbi despre eforturile depuse de colectivul de cercetare al universității din Craiova, care a patronat pînă în prezent patru colocvii naționale (ultimul s-a desfășurat în noiembrie 1986) de crioelectrotehnică, la care au fost dezbătute probleme referitoare la bazele crioelectrotehnicii, tehnologia materialelor care funcționează în regim criogenic, criomașini, criotransformatoare, criocabluri și dispozitive supraconductoare. O contribuție importantă a fost adusă și de colectivul ICPE — București, și de colectivele unor unități industriale. Trebuie remarcat, de asemenea, aportul unor cadre didactice de la universitățile din Galați și Cluj-Napoca pe linia cercetărilor în domeniul proiectării și realizării aparatelor criogenice de măsurare, precum și în cel al rețelelor electrice criogenice.

— *Se afirmă că depășirea unor dificultăți în cercetarea științifică din domeniul criogenicii va deveni posibilă o dată cu realizarea în țara noastră a lichefactorilor de heliu.*

— În aceste condiții, centrul de greutate al cercetărilor va coborî de la nivelul 77 K al azotului lichid, la 4,2 K, caracteristic heliului lichid.

— *Ce ne puteți spune în legătură cu cercetările pe care le-ați efectuat în domeniul criogeniei tehnice. Care sînt contribuțiile aduse de dv. în acest domeniu?*

— Am fost atras de domeniul criogeniei tehnice încă din anii 1960. Am făcut o primă verificare pe baza datelor experimentale privind detentonul — compresor DK-50, cu care este echipată o instalație de azot lichid existentă în dotarea unui institut de cercetări din Cluj-Napoca. După o muncă de doi ani, detentorul prevăzut cu segmenți din teflon era realizat. Este o mașină de construcție originală, în echicurent, cu supape de admisie și evacuare montate în capac, respectiv în piston, care putea funcționa la turații de 1 500 rot/min și presiuni de alimentare cu aer la 200 at. Primele încercări la presiuni

de 35—40 at au permis obținerea unor temperaturi de —70°C. M-am bucurat mult cînd, parcurgînd lucrarea profesorului Arharov, intitulată „Detentoare criogenice cu piston", am constatat că detentorul realizat de mine era descris cu precizarea unor caracteristici constructive. Se impunea lărgirea studiilor privind ireversibilitatea ca fiind cauza principală care determină performanțele diferitelor tipuri de mașini și instalații atît termice cît și frigorifice în rîndul cărora, pentru mine, detentorul criogenic era un sistem de referință. A urmat, în 1976, publicarea cărții de „Termodinamică tehnică și mașini termice — procese ireversibile", în care, după cum era firesc, detentoarele cu piston erau tratate chiar în prima parte. Erau anii în care tehnica electronică de calcul făcea progrese mari. Mi-am propus să elaborez o carte în care studiul tuturor mașinilor și instalațiilor termice și frigorifice să se efectueze cu ajutorul calculatorului electronic. Este intitulată „Criterii de optimizare a proceselor termice (ireversibile)" și a fost editată în 1977. Detentoarele cu piston reanalizate în detaliu erau încadrate în prima parte a lucrării. Se impunea „popularizarea" și mai accentuată a acestor mașini într-o carte de specialitate. Am primit cu bucurie oferta fostului meu profesor, Cornel Stamatescu, de a colabora la editarea unei cărți de „Criogenie tehnică". A apărut în 1980.

— Cum întrevedeți dezvoltarea în viitor a criogeniei tehnice în țara noastră?

— Am convingerea fermă că posibilitățile pe care le oferă criogenica diferitelor domenii ale economiei țării noastre sînt multiple. O dată cu realizarea sistemelor criogenice de lichefiere a heliului, aceste posibilități se vor lărgi considerabil. În etape imediat următoare sînt „inevitabile" aplicațiile criogeniei în tehnologiile construcțiilor de mașini, tratamentului termic la temperatura azotului lichid, stabilizării formei și dimensiunilor pieselor de mecanică fină, încercării materialelor la temperaturi criogenice, intensificării proceselor de elaborare a oțelului, utilizării combustibililor criogenici în domeniul motoarelor termice și în cel al aviației, efectuării operațiilor și tratamentelor criochirurgicale și crioterapeutice. Va crește capacitatea calculatoarelor electronice și se va trece la realizarea de turbogeneratoare și magneți supraconductori, așa cum prevede Programul directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei pe perioada 1981—1990.

Aportul tehnicii frigului se va accentua în viitorul apropiat o dată cu extinderea metodelor de valorificare superioară a energiei primare a combustibililor și de recuperare a resurselor energetice secundare prin producerea simultană a energiei mecanice, termice precum și a frigului.

FALS PORTRET ROBOT AL UNUI CONCETĂȚEAN DE LA POLUL FRIGULUI

Întrucît contractă, frigul scurtează drumul spre esență. Așadar: dacă prognoza meteo dă temperaturi între 0° și 25°, primii care își cunosc cu precizie mediul în care își vor desfășura activitatea sînt locuitorii din Joseni; 0°, dacă nu cumva sub. Faptul că nu bîjbîie printre aproximații, precum alți conaționali amuzați care-și iau umbrela cînd meteorologii anunță cer senin, nu le-a creat deloc psihologie de eschimoși, și e puțin probabil că un cetățean de la Polul Frigului ar agrea carnea de morsă în locul pîinii cu slană. „Nu simți gerul dacă-l privești ca pe ceva ce n-ar fi" — zice Ignatie Blaziu, om care-și ia apropierea de cea de-a treia vîrstă fără reumatism, ca pe un semn al victoriei. E îmbrăcat normal, are acareturi gospodărești chibzuite, crește animale, lu-

crează încă la CAP. Dacă a fost vreodată la mare? Da, a văzut litoralul de două ori „în interes de serviciu" — cum însuşi zice — în fosta-i calitate de şef de fermă. Prilejuri paradoxale, pentru că astea sînt singurele dăţi din viaţa lui cînd a răcit zdravăn. „Cred că organismul omului se adaptează mult mai lesne la frig decît la căldură", afirmă, gîndindu-se fireşte la propria lui persoană, dar şi la cei doi nepoţi, cărora nu le curge nasul, amintind în treacăt şi de cele 14 creşe, grădiniţe şi şcoli de la Polul frigului, care primesc, fireşte, aceeaşi cotă de lemne ca şi suratele lor din, să zicem, Timiş.

Ce fac totuşi aici, la o temperatură medie de numai 6°? Cartofi, case, străzi, sfeclă, magazine, in, furaje, hochei, braserii cu servire la masă, secţii de industrializare, artă, zootehnie.

Fireşte, toate acestea ceva mai greu decît în alte părţi: de pildă, concentraţia maximă de zahăr a sfeclei nu trece de 13—14 la sută (faţă de minimum 19 la sută, care oferă rentabilitate culturii), diferenţa trebuind compensată printr-un plus de hărnicie. Şi la Polul frigului nu pot fi leneşi, pentru că lenea îngheaţă sîngele şi mintea. Nu poţi fi rău dacă primeşti iubirea aceea superbă a omului de la munte, cum face în fiecare dimineaţă sexagenarul Ignatie Blaziu. Legătura mai directă cu frigul o are hocheiul. În 12 ianuarie 1985, în locul unde s-a înregistrat minima de —43,1°, se desfăşura Cupa Libertăţii la hochei. Competiţie rezervată copiilor pînă la clasa a V-a! Şi mai are această temperatură mult căutata cojocărie din Joseni, celebră pentru calitatea şi estetica produselor sale. Nici o legătură cu frigul nu are expoziţia permanentă de pictură contemporană, conţinînd foarte puţine peisaje de iarnă, şi nici ciudatul imbold spre artă al locuitorilor unui peisaj nepictural în esenţă, care a dat judeţului şi ţării zece plasticieni profesionişti.

Discuţia despre frig cu Ignatie Blaziu n-a putut fi decît una obişnuită, purtată cu firescul cu care accepţi o realitate de la sine înţeleasă. Sentimentul cosmosului nefiind, aşadar, atît de pregnant la Joseni, să dăm o raită prin magazine: sobe Vega, Terma, Gutin, Meteor, aragazuri Ignis şi Olimpia, pluguri dar şi şublere, fireşte, cojoace alături de mai sportivele costume de fîş, sape, dar şi chei tubulare. Prin urmare o existenţă normală, ca a oricărei localităţi. Celebritatea, nescontată, le-a adus-o înfiinţarea în 1960 a staţiei meteo, însă locuitorii de aici nu pot realiza faptul că trăiesc la Polul frigului, ei fiind şi acum convinşi că Joseniul e pe nemerit amintit doar la buletinul meteo.

Mai puţin expansivi (răcoarea induce sobrietate), semenii noştri de la Polul frigului, care au o realitate meteo mai puţin favorabilă, au o căldură interioară de un tip special, căldură cu care îşi cresc pruncii, merg la cinema, adapă caii, prăşesc, fac nunţi, meşteresc pe lîngă casă, merg la croitorie, taie pîinea în felii, vorbesc la telefon, pun murături şi beau, în puţinele clipe de tihnă ale omului secolului XX, chiar dacă trăieşte el la sat şi acest sat se întîmplă a fi la Polul frigului, un păhărel de palincă cu prietenii de suflet.

MIHAI GROZA ■

FRIGUL ŞI MEDICINA

Am adresat profesorului doctor Geo Litarczek, de la Institutul de medicină Bucureşti, întrebările de mai jos. S-a structurat un material. Ţinînd cont de dificultăţile pe care le presupune accesul cititorului în domeniu, îl vom lăsa compact.

• Căror vieţuitoare le poate fi aplicată noţiunea de „frig"? • Care sînt consecinţele menţinerii constante a temperaturii corpului la vieţuitoare? • Dar consecinţele scăderii bruşte a temperaturii mediului la vieţuitoarele cu temperatură constantă a corpului? • Care sînt limitele mecanismelor de termoreglare? • Oprirea respiraţiei şi a circulaţiei duc la moartea imediată a ţesuturilor? • Care este ordinea în care, în condiţii de frig, părţile corpului părăsesc viaţa? • Scăderea temperaturii în ţesuturi influenţează activitatea lor specifică? • Cum se acţionează prin intermediul hipotermiei regionale? • Dar prin intermediul hipotermiei generale? • Se vorbeşte de o hipotermie generală accidentală. Care sînt simptomele ei? • În ce condiţii, în frig, moare celula? • Cînd se pot produce leziunile de acest tip? • Este folosită în terapie răcirea lezională? • Care sînt domeniile medicinei în care, în ultimul timp, este „utilizat" frigul?

Semantic, noţiunea de „frig" defineşte o senzaţie subiectivă — aceea de disconfort produs prin dereglarea bilanţului termic al organismului cu tendinţa de scădere a temperaturii acestuia sub limita homeostazică (37°).

Noţiunea de „frig" nu poate fi aplicată decît animalelor „homeoterme", celor care sînt dotate cu mecanisme care le permit menţinerea constantă a temperaturii corpului. Animalele care nu au această capacitate suferă direct influenţa mediului înconjurător — temperatura lor variind cu temperatura mediului ambiant.

Datorită menţinerii constante a temperaturii, homeotermele au un nivel constant al metabolismului organelor, ceea ce le conferă o independenţă faţă de variaţiile de temperatură ale mediului. Cînd mecanismele de termoreglare sînt depăşite, temperatura organismului începe să

scadă. Acest lucru duce la scăderea metabolismului tisular conform legii care atestă relația dintre intensitatea reacțiilor chimice enzimatice și temperatură. Scăderea temperaturii sub anumite limite afectează progresiv pînă la oprire funcțiile vitale.

Astfel, la temperaturi în jur 28°—30°, se oprește respirația, iar sub 25° se încetinește și apoi se oprește activitatea cardiacă.

Datorită scăderii metabolismului tisular, și deci și a consumului de O_2 și a ratei de producere a deșeurilor (CO_2, acid lactic etc.), oprirea respirației și a circulației nu duc la moartea imediată a țesuturilor. Acestea supraviețuiesc perioade de timp variabile în funcție de tipul lor și de temperatura la care se găsesc — organismul uman poate suporta scăderi de temperatură pînă în jur de 4—5° cu resuscitare ulterioară posibilă. La temperaturi de 18—20°, țesuturile, creierul și cordul pot supraviețui pînă la 90 min. fără leziuni. Între 25° și 30° sînt posibile opriri ale funcției cardiace de 5—7 min. fără ca să apară fenomene de suferință cerebrală. Diferitele țesuturi prezintă prelungiri variate ale duratei de supraviețuire în absența circulației o dată cu scăderea temperaturii. Creierul prezintă cel mai scurt timp — țesuturile organelor interne prezintă durate intermediare, iar țesutul muscular are cel mai lung timp de supraviețuire.

Scăderea temperaturii țesuturilor, reducînd metabolismul acestora, influențează evident și activitatea lor specifică: sub un anumit nivel de temperatură, se oprește, fenomen care însă nu este echivalent cu moartea țesutului (organului) respectiv. Această calitate a creșterii duratei de supraviețuire a organismului și organelor odată cu scăderea temperaturii este larg utilizată în medicină.

1) Hipotermia regională este în primul rînd o metodă de anestezie — observații făcute de dr. Larrey (medicul lui Napoleon Bonaparte) pe cîmpurile de luptă în cursul iernii au demonstrat posibilitatea executării de amputații „fără durere" a unor extremități degerate sau răcite intenționat cu gheață. Și astăzi răcirea tegumentelor cu clorură de etil mai este utilizată pentru anumite mici intervenții chirurgicale de suprafață.

Hipotermia extremităților mai este utilizată azi și pentru limitarea unui proces de gangrenă instalat ca urmare a astupării arterei membrului. În chirurgie, răcirea prin aplicare de gheață a unor organe ca rinichiul și inima se execută în situații în care este necesară oprirea temporală a circulației sanguine în vasele acestor organe. Spălăturile gastrice cu apă rece sînt frecvent utilizate în scopul de a opri sîngerări ale mucoasei acestui organ.

Aplicarea de „pungi de gheață" este o manevră medicală frecvent aplicată în terapia unor fenomene inflamatorii, de ex. în apendicită sau colecistita acută, dar și într-un număr de alte afecțiuni. Hipotermia regională a extremității cefalice poate fi realizată prin răcire externă și (sau) prin circulație extracorporală. Se obține posibilitatea opririi temporare a circulației cerebrale în vederea executării unor intervenții asupra vaselor creierului. În ultima instanță, trebuie menționată răcirea pînă la 2—3° la care sînt supuse obligatoriu organele prelevate în vederea transplantului, răcire iminentă din momentul prelevării și pînă la grefare. Această manevră permite o supraviețuire de cîteva ore a organului în vederea transportului.

2) Hipotermia generală — care constă în scăderea temperaturii întregului organism — este azi o tehnică curent utilizată în cursul intervențiilor pe inimă.

Cu ani în urmă, această răcire executată sub anestezie generală în baie sau prin învelire în gheață pînă în jur de —27° a permis executarea primelor intervenții pe cord deschis cu oprirea circulatorie de 5—7 min.

Actualmente, răcirea se realizează prin sistemele de circulație extracorporală și au rolul de a preveni leziuni ale organelor și în special ale cordului în condiții de perfuzie sanguină deficitară.

Nu trebuie uitate nici manevrele de „răcire" a organismului în caz de hipertermie accidentală sau prin boală. Organismul uman suportă greu temperaturi crescute, iar la 41,8° apar leziuni cerebrale ireversibile. Pentru evitarea consecințelor hipertermiei, se utilizează medicamente febrifuge împreună cu o răcire activă realizată prin împachetări cu cearșafuri ude, pungi cu gheață sau corturi cu răcire prin agenți frigorifici sau saltele — aspersii cu alcool și aplicarea unui curent de aer prin ventilatoare electrice. De multe ori, răcirea este continuată pînă la atingerea unor temperaturi subnormale, realizîndu-se hipotermia, care, în aceste condiții, are efecte reale de limitare a leziunilor și de reechilibrare a funcțiilor organice.

Hipotermia generală accidentală se produce în condiții climatice de iarnă prin expunere la frig, în condiții de epuizare fizică sau ebrietate. Scăderea temperaturii corpului este combătută la omul normal prin reacțiile de termoreglare. Individul epuizat, în stare de inaniție sau boală, ebrietate sau în vîrstă, nu mai poate realiza o termoreglare corespunzătoare, ceea ce face ca pierderea de căldură să depășească producția și astfel organismul să se răcească progresiv. Apar pe rînd o stare de somnolență apoi de depresiune a respirației și circulației și, în final, oprirea funcțiilor vitale. Datorită însă capacității de supraviețuire a țesuturilor în hipotermie, moartea propriu-zisă nu se instalează decît la mai mult de 1—2 ore de la oprirea circulației, ceea ce permite reanimarea accidentatului, dacă acesta este tratat în mod corespunzător, preferabil în mediu spitalicesc. În urgență și la fața locului, trebuie să se execute manevrele de resuscitare cardio-respiratorie cu încălzire progresivă lentă, pînă la atingerea temperaturii de 30°, cînd este posibilă reluarea activității cardiace și apoi respiratorii. În spital, încălzirea se poate face acolo unde există dotarea corespunzătoare prin circulație extracorporală, care permite injectarea în circulație a sîngelui încălzit, ceea ce conduce la o reluare mai precoce a funcției cardiace.

Cînd scăderea temperaturii unui țesut atinge niveluri sub 0°, apar în celulele țesutului

respectiv cristale de gheață care pot distruge structurile celulei, producînd moartea acesteia. Animalele poikiloterme rezistă fără leziuni la astfel de scăderi ale temperaturii. Leziuni de acest tip se pot produce accidental prin scăderea temperaturii unei extremități a nasului, unghiilor, obrajilor etc. sub nivelul de 0°, cînd apar așa-numitele „degerături". În membrul degerat se produc, alături de leziunile celulelor țesuturilor componente, și grave tulburări circulatorii și de coagulare, care agravează situația. Chiar după dezghețarea membrului și reluarea circulației, tulburări nervoase și circulatorii pot să periclitcze supraviețuirea părților de țesuturi care nu au fost distruse prin frig. Unul din principiile de bază este dezghețarea progresivă a membrului fără încălzire activă și instituirea masajului și a unei medicații vasodilatatoare și anticoagulante imediat ce circulația are tendința de a se restabili.

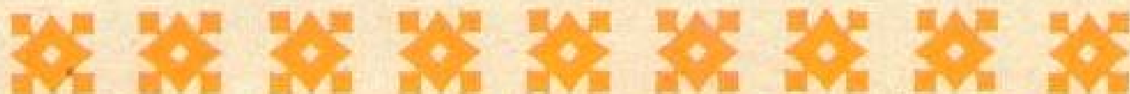
În terapie, răcirea „lezională" se utilizează într-o serie de domenii chirurgicale pentru „coagularea" unor țesuturi în locul termo sau electrocoagulării. În dermatologie, aplicarea de zăpadă carbonică (zăpadă de bioxid de carbon) permite distrugerea unor formațiuni patologice cutanate avînd avantajul realizării unei cicatrice estetice.

În oftalmologie, ca și în neurochirurgie, criocoagularea înlocuiește în unele domenii termo și electrocoagularea, permițînd crearea unor efecte mai limitate și mult mai exact localizabile. Tot în oftalmologie, îndepărtarea cristalinului opacifiat (cataractă) se face azi de preferință cu crioerisophacul. Aceasta permite extracția lipindu-se de suprafața cristalinului.

Un domeniu mai recent de aplicare îl reprezintă „crioanestezia" trunchiurilor nervoase. Se realizează cu o sondă de forma unui ac de seringă mai gros cu care se pătrunde în vecinătatea nervului ce trebuie anesteziat. Acul este apoi răcit la temperaturi sub —30°, realizînd o lezare prin frig a nervului și, evident, întrerupînd funcția sa senzorială și motorie. Leziunea se vindecă după 20—40 zile, cînd funcția nervului se reia.

Se poate deduce că domeniul temperaturilor situate sub nivelul normal al homeotermelor prezintă un deosebit interes atît pentru adaptarea comportamentului uman în condiții de expunere la frig cît și pentru toate metodele medicale care fac uz de scăderea locală sau generală, lezională sau nu, a temperaturii corpului.

Grupaj realizat de
AURELIAN TITU DUMITRESCU ■
Fotografii de
PAUL AGARICI ■

BUNE DE GURĂ

ORIZONTAL: 1) Numai gura lui se-aude — Epitetul gurii indiscrete. **2)** Ființe cu mai multe limbi. **3)** Bună de gură, dar tremură toată — Vorbit în spate! **4)** Militar din cavaleria ușoară — Unitate cu de-ale gurii. **5)** Cuișoare necomestibile (sing.) — Lacăt la gură. **6)** Zeița tinereții eterne — Într-un cuvînt, a se amuza cu gura pînă la urechi! **7)** Apărător bun de gură (abr.) — O amestecătură în vechea chimie — Acompaniament pe gură... și nas. **8)** Vorbiri articulate — Povestit la urmă! **9)** Vorbă întoarsă — Gura Dihamului. **10)** Piatra dinților (pl.) — În silă! **11)** Are gura mare... la Marea Nordului — A da gură.

VERTICAL: 1) Pauză... printre dinți (pl.). **2)** Din gură în gură (pl.). — Cîntat din gură. **3)** Barierele guralivilor — Gură de apă, cu sită. **4)** Supremul zeu scandinav, care nu mînca niciodată — Gură uzată de pomană! **5)** Mut în cele din urmă! — Apă de gură... servită dimineața. **6)** Gură de lup — Dă glas viorii. **7)** Cheie la gură — Bisează. **8)** Începutul pronunțării vocalei (pl.) — Vorbă de... oaie, într-un context muzical. **9)** Rostit în deschidere! — A căsca gura. **10)** Glas de privighetoare — „Zis" cu foc. **11)** Ustură la limbă (reg.) — Pronunță apropiind limba de incisivi.

Dicționar: EBE, AAA, TIT, SORB, ODIN, AIT.

IOAN CARAIMAN ■ — București

1	2 V	3	4 O	■	6	7	8	9	10 T	11 A
2	O		D	U					R	I
3	R		I	T				■	I	T
4	B		N	■					L	■
5 T	E	P	■	C					■	
6	■	E	B	E	■					
7	V	■	A	A	A	■				
8	O	B		I			■	T	I	T
9	C	O		■						
10	A	R						■	I	L
11	L	B		■	S	T	R	I	G	A

FLUVIILE TERREI
ÎN „BIOGRAFII ROMANȚATE"

„Ca și miturile, marile fluvii au propria lor istorie, indiferent de pasiunile pe care ele le mai pot aprinde în cei care locuiesc zilnic pe malurile lor. Dar tocmai în aceasta constă caracterul lor uman".

(Eugenio Turri: „Drumuri care merg", în „Le Courrier de l'UNESCO", 1983)

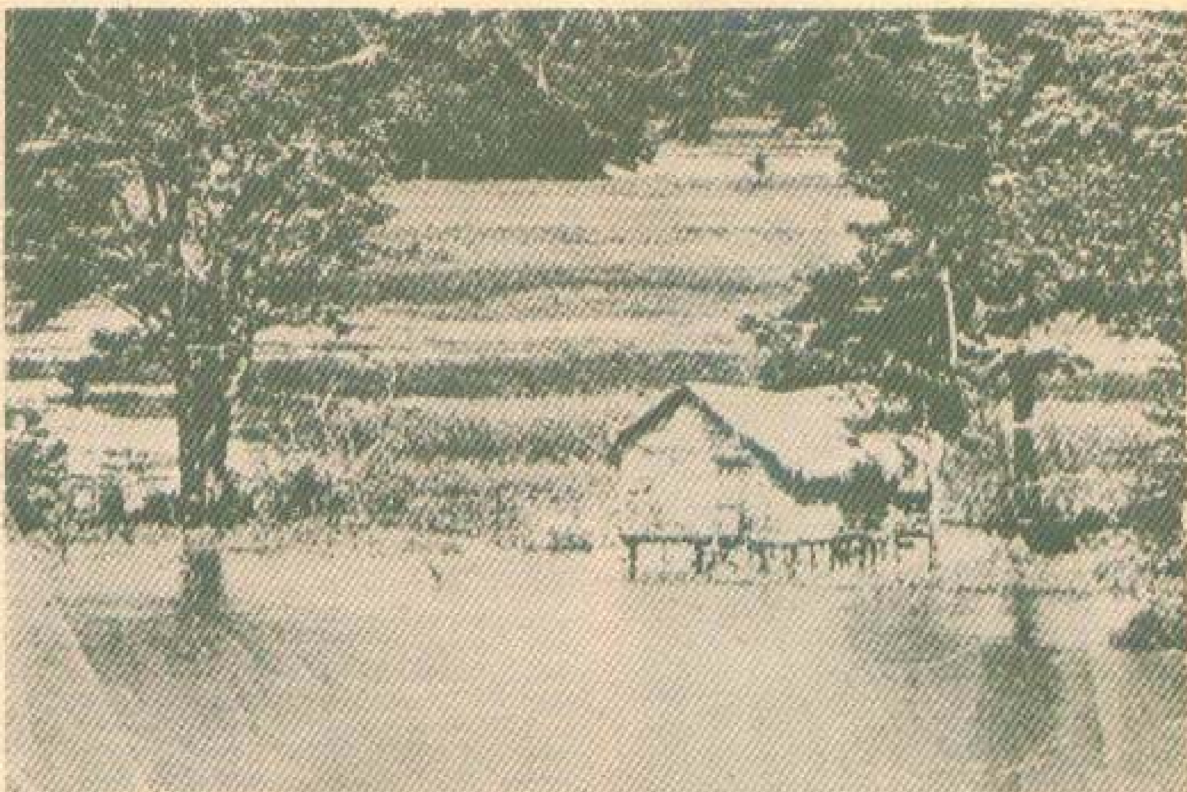
Semnificația fluviilor în filozofiile de odinioară era legată de caracterul lor sacru, reprezentînd eterna curgere a lucrurilor. În realitatea spațio-temporală, fluviile exercită asupra omului o influență multiplă, de cele mai multe ori omul însuși fiind acela care și-a legat destinul de multe cursuri de apă. Fluviile, prin măreția lor în spațiu și prin eternitatea lor în timp, prin forța lor extraordinară, conțin în mod iminent capacitatea de a favoriza viața, de a fecunda pămînturile, dar și de a le neantiza; ele atrag și resping cu aceeași putere, unesc și separă, suscită și dezvoltă forțe benefice sau dăunătoare.

De-a lungul fluviilor s-au născut mari civilizații umane. Civilizația sumeriano-babiloniană nu s-ar fi putut dezvolta la timpul său în afara Tigrului și Eufratului, tot așa cum civilizația chineză este intim legată de Fluviul Albastru (Yangzi) care, împreună cu Fluviul Galben (Huanghe), constituie matricea eternă a poporului chinez. Dacă pentru indieni Gangele (Ganga) reprezintă creuzetul supremei forme de purificare spirituală, într-o credință religioasă perpetuată intactă mii de ani, Nilul a fost dintotdeauna binefăcătorul vieții însăși, de-a lungul întregului său drum prin pustiu. Mississippi este considerat de americani „părintele fluviilor", între altele și datorită faptului că el a constituit în cursul secolului al XVIII-lea principala cale de pătrundere și colonizare a ținuturilor virgine din imensitatea spațiului dintre Atlantic și Pacific. Despre Amazon nu se poate vorbi decît la superlativ, chiar dacă lungimea nu-i asigură întîietate. Fiind cel mai misterios, Rio-Mar a rămas și cel mai puțin cercetat, iar astăzi o expediție de-a lungul lui (în special în amonte de Manaus) nu se deosebește mult de temerarele incursiuni de odinioară. Dar marile fluvii ale Siberiei — Obi, Enisei, Lena — cum se înscriu ele în peisajul taigalei nesfîrșitului spațiu și cum constituie ele adevărate „coloane vertebrale" ale pătrunderii și statornicirii omului în ținuturile ce devin din ce în ce mai umanizate? Pentru noi, românii, Dunărea nu reprezintă atît axa naturală a continentului, ci, în primul rînd, unul din „stîlpii de rezistență" ai însăși existenței neîntrerupte a poporului nostru.

Marile fluvii au multe trăsături comune (măreție, dimensiuni continentale, factori de viață și misiune civilizatoare, resurse imense de bogății etc.) dar ele se și deosebesc notabil unele de altele. Sînt fluvii care străbat păduri nesfîrșite, iar altele deșerturi la fel de întinse; unele concentrează de-a lungul lor comori de artă și de civilizație multimilenară, de valoare universală excepțională, în timp ce altele întrețin bogăția și diversitatea unor întregi ecosisteme; unele traversează doar o singură țară — sau cel mult două-trei —, altele udă teritoriile multor state; Dunărea are, din acest punct de vedere, cea mai puternică „vocație internațională". Indiferent din ce unghi ne-ar interesa, fluviile Terrei rămîn mari „puncte de sprijin" (Lucien Febvre) ale întregii civilizații a omenirii; care se scurge prin timp într-o diversitate (și uneori discontinuitate) la care contribuie, fără îndoială, într-o măsură greu de definit înseși fluviile Pămîntului. Iată de ce ne-a fascinat (dar oare pe cine n-ar fascina!?) o temă pe cît de generoasă, pe atît de interesantă și perenă, apropiindu-ne, spre exemplificare, de cîte un „reprezentant" de pe fiecare continent.

SCHIȚĂ DE PORTRET PENTRU RIO-MAR

La 8 ani de la descinderea lui Columb pe pămîntul Americii, deci la 1500, un comandant al acestuia, poetul Vincente Pinzon, se vedea fața-n față cu o... mare dulce; era prima dată cînd un om de pe bătrînul nostru continent lua contact cu ceea ce mai tîrziu va lua numele de Rio de las Amazonas. Copleșit de nesfîrșita întindere de apă — fără a-și da măcar seama că părăsise oceanul —, Pinzon îi dă pe loc numele de Santa Maria del Mar Dulce; se pare însă că „exploratorul de ocazie" nu a fost nici suficient de curajos, nici de-ajuns de curios pentru a se avînta mai mult în amonte ca să cerceteze și să stabilească despre ce era vorba. Abia peste 4 decenii, la 1541, Francisco de Orellana, aflat într-o expediție de cucerire în vestul noilor teritorii descoperite, va parcurge Amazonul de pe cursul superior pînă la vărsarea în ocean. Denumirea de Amazon i se trage de la soțiile unor războinici din tribul Tapuyos care-și însoțeau în luptă bărbații, și pe care le-a înfruntat și Orellana.

Deşi Amazonul a continuat secole de-a rîndul să fie cercetat în amănunţime; nici pînă în timpul din urmă geografii nu ajunseseră la un consens definitiv asupra izvorului său principal. În anul 1971 însă, o expediţie temerară a lui Loren Mc. Intyre face ca sursa originară a Amazonului să fie stabilită cu exactitate şi anume lacul Intyre (în cinstea exploratorului) din creierul Anzilor peruvieni, la altitudinea de 5 250 m, acolo unde zăpezile veşnice de pe versantul muntelui Choquecarao nasc firicelul timid de apă ce va deveni impetuosul şi irezistibilul Amazon. Primind denumiri diferite pe cursul său superior (Ucayali, Vilcanota, Solimoes etc.), fluviul capătă denumirea de Amazon abia după ce primeşte apele învolburate ale lui Rio Negro, puţin mai la sud de Manaus, capitala Amazonei şi a statului federativ brazilian Amazonas.

Numit Rio-Mar datorită imensităţii apelor sale, Amazonul este considerat „ecuatorul vizibil" comparat, datorită dimensiunii, cu Ecuatorul invizibil ce trece, paralel cu fluviul, puţin la nord. Fiind întrecut ca lungime doar de Nil, Amazonul nu suportă comparaţie cu alte mari fluvii în ceea ce priveşte debitul: este de 60 de ori mai „voluminos" decît Nilul şi de peste 10 ori decît „părintele fluviilor americane", Mississippi, avînd un debit de circa 200 000 m³/sec. După calculele specialiştilor, Amazonul sloboade într-o singură zi în Atlantic o cantitate de apă de 200 de ori mai mare decît necesarul tuturor oraşelor din S.U.A., ceea ce echivalează cu apa conţinută în primele 8 mari fluvii ale Terrei. Puterea apelor sale este atît de mare încît valurile oceanului sînt împinse la o distanţă de 100 km în larg. Este drept că şi apele Atlanticului „împing" Amazonul înapoi cu circa 1 000 de km (pînă la portul Santarem) dar fenomenul este numai aparent, căci mareea oceanului face ca apa sărată, fiind mai grea, să se „strecoare" pe dedesubt, încetinind curgerea fluviului. Fenomenul se numeşte pororoca, ceea ce în traducere ar însemna „marele răget", numit astfel din cauza zgomotului neobişnuit de puternic care se creează.

Rio-Mar formează un bazin hidrografic pe măsură, avînd o suprafaţă de 7 milioane km², cuprinzînd teritorii din 8 state latino-americane. Imensa întindere de pămînt — Amazonia — a fost supranumită „infernul verde" din cauza dificultăţii de a pătrunde în bogăţia şi diversitatea unică a lumii vegetale şi animale, căreia i se adaugă şi cîteva sute de mii de indieni trăind în stare „pură".

În ultimii ani, mai cu seamă în Brazilia, se desfăşoară ample programe de valorificare complexă a Amazoniei, paralel cu o strategie a conservării celui mai întins şi mai bogat ecosistem al Pămîntului.

MISSISSIPPI CU ŞI FĂRĂ MISSOURI...

Sub aspectul lungimii, Mississippi ocupă locul al treilea între fluviile Terrei; orice atlas şi tratat de geografie nu omite însă să precizeze în paranteză că această dimensiune (5 620 km) rezultă din „combinaţia" cu

Missouri. Altfel, considerat de sine stătător, Mississippi rămîne doar un fluviu oarecare (3 778 de kilometri).

Deși Missouri este socotit afluent al lui Mississippi (el are doar cu 52 km mai puțin), cercetările și observațiile efectuate asupra confluenței lor au demonstrat că în realitate Missouri este cel care poartă apele lui Mississippi spre ocean și nu invers. Izvorînd din Rocky Mountains, în nord-est, sub forma unei furci cu trei brațe (care se unesc în localitatea Three Forks), Missouri prezintă caracteristici diferite față de „fratele" său mai mare, fiind mai rapid, mai vijelios și mai tulbure. Aceste caracteristici — spre deosebire de curgerea liniștită a apelor limpezi ale lui Mississippi — continuă să fie prezente și după ce ele se întîlnesc la St. Louis. Pînă la confluența lor, cele două cursuri de apă se bucură de o personalitate distinctă, americanii găsind pentru fiecare atît poezia și romantismul, cît și istoria și profilul geografic specifice.

Planul avansat acum aproape două secole de a se construi două canale paralele care să unească de-a dreptul segmentele „șarpelui" Mississippi, nu a fost nici astăzi pus în aplicare, regularizările și lucrările hidrotehnice executate de-a lungul lui, nereușind să modifice forma și traiectoria inițială a marelui fluviu. În schimb, Missouri a fost supus unor ample lucrări de zăgăzuire pe tot cursul său superior, construindu-se opt baraje, care au dat naștere la tot atîtea lacuri de acumulare cu destinații multiple. Programul de amenajare a apelor lui Missouri a început în anii '30 dar se estimează că el va fi definitivat abia spre anul 2020.

Este adevărat însă că Mississippi — izvorînd din lacul Itasca potrivit descoperirii lui Henry Schoolcraft — rămîne impresionant prin maiestuozitate, prin locul ocupat în istoria S.U.A. și prin... literatura pe care a născut-o în jurul lui. Descoperitorul fluviului este socotit Hernando do Soto (în secolul 16) dar francezul La Salle, un secol mai tîrziu, a folosit calea fluvială pentru a extinde dominația țării sale pînă la Golful Mexic, acolo unde fluviul se varsă în ocean și unde s-a născut marele oraș de mai tîrziu, New Orleans. De altfel, negocierile lui Th. Jefferson cu Bonaparte, prin care tînăra federație americană obținea Louisiana de la francezi, a avut drept substrat dobîndirea suveranității asupra fluviului, pentru a-l folosi în cucerirea și colonizarea teritoriilor din nord.

În această strategie era însă nevoie de vapoare puternice, care să „învingă" fluviul în amonte. Încercările lui John Fitch de a construi vaporul cu aburi, în 1780, nu au fost încununate de succes. Mai tîrziu, un alt inventator, Robert Fulton, avea să lanseze pe Mississippi vapoare cu aburi, transformîndu-l într-un mare fluviu navigabil, iar orașul New Orleans într-un mare port. Mississippi a fecundat și imaginația creatorilor de artă; folosind ca pretext ideea potrivit căreia un fluviu care nu este pus la treabă în folosul omului este socotit captiv, sculptorul contemporan, William Rush a creat două opere, care se pot admira la Fairmount, lîngă Philadelphia: două statui față-n față, una reprezentînd un bătrîn înlănțuit stînd pe o stîncă (semnificînd fluviul în sălbăticia lui) și cealaltă înfățișînd o femeie tînără, frumoasă, așezată lîngă o roată hidraulică (simbolizînd fluviul scos din captivitate și pus să lucreze pentru om). Mai este oare cazul să amintim de marele William Faulkner, care și-a legat atît de intim viața de Mississippi, sau de Mark Twain, care ne-a încîntat copilăria cu personajele sale celebre din „Viața pe Mississippi" și care l-au făcut „cel mai mare scriitor american al fluviului"?

În zilele noastre, Mississippi atrage și seduce-la fel de puternic. Scriitorul american John Seelye lucrează la o mare operă intitulată „Tema fluviului în literatura americană", al cărei prim volum („Apele profetice") a apărut în 1977.

LENA — FLUVIUL CEL MAI SIBERIAN...

Pe teritoriul nesfîrşit al Siberiei curg, de la sud la nord, trei fluvii: Obi, Enisei şi Lena. Am avut şansa de a le vedea pe toate, dar pe fiecare într-un fel anume. Obi, cel mai vestic, împarte în două marele oraş Novosibirsk iar la 20 km sud ia forma unui lac de acumulare pe malul căruia este situat — într-un peisaj luxuriant! — vestitul „Orăşel al ştiinţei". Peste Obi trece bătrînul drum de fier transsiberian iar podul construit acum aproape un secol de inginerul şi scriitorul Garin-Mihailovschi este şi astăzi în funcţiune. Acestea sînt pentru mine cele mai semnificative amintiri despre Obi. Enisei, situat la circa 1 000 km est, mi-a apărut numai ca o panglică argintie de la înălţimea avionului cu care survolam imensitatea taigalei. (În schimb, pe malul celui mai important afluent al său, Angara, mi-am instalat cortul într-o noapte scurtă dar de neuitat.) Apele Eniseiului vor fi în curînd valorificate la aproape întreaga lor capacitate hidroenergetică, pe el construindu-se hidrocentrale cu o putere de peste 6 000 MW.

În sfîrşit, Lena mi-a apărut liniştită şi romantică la Ust-Kut, acolo unde începe noua magistrală feroviară Baikal-Amur. Izvorînd din lanţul munţilor Baikal — în imediata apropiere a celui mai adînc şi mai cristalin lac din lume — Lena (4 400 km lungime) este cel mai estic, şi prin aceasta, cel

mai... siberian dintre marile fluvii ale Siberiei. Fluviul străbate un teritoriu imens, caracterizat printr-o climă aspră, în cea mai mare parte cu îngheţ veşnic şi geruri de peste 40—50°C; aici aşezările umane iau naştere mult mai anevoie. Lena străbate pe distanţa de 3 000 km suprafaţa Iacuţiei, transportînd aproape toate mărfurile şi materialele în această republică autonomă. De la o lăţime modestă, la Ust-Kut, Lena ajunge să se întindă lîngă Iakutsk pînă la 20 km lăţime. Cu toate condiţiile neprielnice, de-a lungul şi pe malurile Lenei au luat naştere zeci de localităţi între care unele sînt deja oraşe cu o populaţie de 60 000—200 000 locuitori, precum Ust-Kut, Kirensk, Olekminsk, Iakutsk, Sangan, Jigansk, Osetrovo şi altele.

Lena abundă în locuri pitoreşti; un ziarist sovietic le-a găsit cîtorva unele asemănări metaforice. Cele mai expresive sînt: „obrajii" şi „coloanele". „Obrajii" reprezintă stînci aproape verticale, de parcă ar creşte direct din apă. Cîndva, de mult, apele au străpuns şirul munţilor şi au trecut peste obstacolele de piatră. Pe parcursul mileniilor, vînturile şi ploile au netezit suprafaţa stîncilor ca şi cum ar fi lucrat la ele un şlefuitor gigant. Cealaltă minune a naturii, „coloanele", sînt grupuri de stînci disparate, de culoare roşu-brun sau roz-cenuşiu, care se înalţă deasupra apei, semănînd cu o pădure de coloane care domină pădurile de conifere. Lena este un ecosistem prielnic unor specii valoroase şi variate de peşte, între care nisetrul, omulul, muksunul, sardinela siberiană, nelma, taimenul, lipanul, ştiuca, plătica, cleanul, bibanul şi carasul.

Apele Lenei nu sînt încă valorificate hidroenergetic; probabil că această dimensiune a lor este lăsată pentru secolul următor... Deocamdată Lena a dovedit că — în ciuda dificultăţilor climatice şi de relief — nu este ostilă omului, ci dimpotrivă...

EGIPTUL ESTE UN DAR AL NILULUI!

Mai mult ca oricare altul dintre fluviile planetei, Nilul este socotit efectiv creator de viaţă şi civilizaţie. Toate marile fluvii de-a lungul cărora au evoluat civilizaţii şi popoare în decursul mileniilor au constituit „ocazia nu şi cauza" desfăşurării acestor procese evolutive; căci viaţa ca atare şi societăţile omeneşti aveau oricum condiţii de a se dezvolta, ceea ce în pustiul saharian însăşi existenţa vieţii era de neconceput în absenţa Nilului.

Nilul are un profil geografic distinct; pe lîngă faptul că este cel mai lung fluviu de pe glob (6 690 km) el este singurul a cărui măsurare începe de la vărsare spre izvoare iar cataractele sale sînt numărate (şi numerotate) aşijderea, de la nord spre sud, respectiv din aval în amonte. Unele surse geografice stabilesc izvorul Nilului în statul

african Burundi, el purtind aici numele de Kagera. Altele propun drept izvor al fluviului lacul Victoria, în Uganda, aici fiind cunoscut sub numele de Nilul Alb. Oricum ar fi, nu se poate pune la îndoială supremația lui ca lungime, iar adevărata lui contribuție la nașterea vieții și la înflorirea unor civilizații multimilenare, începe abia o dată cu pătrunderea sa pe teritoriul Sudanului, respectiv acolo unde există zona saheliană, continuată spre nord cu pustiul saharian.

Datorită debitului său extrem de redus (de 60 de ori mai mic decît al Amazonului, adică 3 000 m³), Nilul nu este impetuos ca „ecuatorul vizibil", el curge liniștit prin deșert, fecundînd peren terenurile aride și determinînd însăși viața și civilizația materială și spirituală, de-a lungul unei fîșii de cîteva zeci de kilometri lățime.

Soarta Egiptului este atît de intim legată de existența fluviului, încît formula „Egiptul este un dar al Nilului" pare a fi adevărată, cel puțin pentru perioadele anterioare. Un bun cunoscător al Nilului și al Egiptului, Lotfallah Soliman, relevă însă că, în urmă cu milenii, la fiecare solstițiu de vară, faraonul mergea, cu mare pompă, împreună cu înalții săi demnitari, la fluviu pentru a-i arunca un papirus; acesta nu conținea — precum am fi tentați să credem — vreo jertfă adusă apelor fecunde și binefăcătoare, zeului Nil, ci un ordin dat de faraon fluviului de a-și înălța apele. Se susține că acest act era un simbol al neputinței preoților și savanților de a explica fenomenul de retragere și umflare a apelor fluviului, dar și o dovadă a voinței de suveranitate a omului-zeu față de și asupra zeului-Nil. Dacă adăugăm acestei legende (sau poate că este chiar istorie?) acțiunile omului contemporan asupra Nilului (am în vedere mai cu seamă construirea barajului de la Assuan dar și alte lucrări de amenajare a apelor sale), atunci ne putem întreba dacă Egiptul mai este un dar al Nilului sau fluviul însuși este dominat de oameni. Indisolubila, originala și milenara simbioză dintre Egipt și apele Nilului l-au făcut pe André Malraux să afirme că „eternitatea este egipteană" ce aduce cu adevărul formulat la Blaga despre nașterea eternității la sat.

Dintr-o „biografie romanțată" — oricît de sumară ar fi ea — nu poate lipsi un element care l-a adus din nou în actualitate (făcîndu-l încă o dată celebru) tocmai prin întoarcerea cu 2500 de ani în istorie. În primăvara anului 1983 s-au încheiat lucrările de strămutare a faimoaselor temple antice de pe insulița Philae (amenințată iminent de apele lacului), la noul lor domiciliu, stabilit în condiții aproape identice, dar în absolută siguranță, pe o altă insuliță, Agilkia. Prin valoarea lor excepțională, aceste temple aparțin întregii umanități.

Lipsit de impetuozitatea și grandoarea altor mari fluvii, Nilul a favorizat apariția și dezvoltarea unui întreg șir de civilizații umane timp de mii de ani.

DUNĂREA — PE FIRUL ISTORIEI

Cînd Traian a forțat Dunărea pentru a cuceri cel mai răsăritean spațiu al vastului său imperiu, dacii își vor fi legat cu mult înainte destinul de apele sale eterne. Pentru strămoșii noștri cei mai îndepărtați — ca și pentru noi, cei de astăzi — Dunărea n-a încetat de-a lungul mileniilor să constituie punctul de sprijin și de referință al unui popor care nu a traversat-o niciodată în scopuri de cucerire; noi, românii, ne-am folosit totdeauna numai de valențele pașnice ale bătrînului Flumen Danubius, căutînd mereu în apele sale ceea ce ne-ar putea uni și nu ceea ce ne-ar putea despărți de alte popoare.

Fără a fi un mare fluviu sub raport geografic, Dunărea a rămas în istoria Europei — și a lumii — ca un simbol al unirii și apropierii între oameni și popoare, ca leagăn al

unor civilizații pe cît de bogate și diverse, pe atît de străvechi și perene; dar ea a constituit totodată și un cîmp de luptă, de războaie și dezbinări, de formări și dezmembrări de seminții umane.

Dunărea nu este un fluviu „cuminte", cum nu este lipsită de convulsii însăși istoria celor 8 țări pe teritoriul cărora curge la infinit. Izvorînd din munții Pădurea Neagră, în sudul R.F.G. (sub forma pîrîiașelor Brigach și Breg), ea curge de la început pînă la Ulm „fără istorie"; de la Ulm — devenind navigabilă — își începe drumul său prin istoria continentului; apoi trece prin Viena cea sobră și muzicală, unde albia i-a fost „deturnată", cea veche fiind azi un fel de canal ce se numește chiar Alte Donau.

Pe malurile ei au luat naștere alte trei capitale strălucitoare — Bratislava în Slovacia, Budapesta în R.P.U. și Belgrad în R.S.F.I. La Porțile de Fier Dunărea dă întreaga măsură a forței ei, străpungînd munții și lăsîndu-se „înghesuită" de verticala stîncilor. De aici începe epopeea contemporană a bătrînului Istru, numai omul epocii noastre reușind să o „domesticească", punînd-o în slujba sa ca să-i furnizeze energie electrică și să-i aducă alte beneficii.

Pe teritoriul țării noastre Dunărea cunoaște cea mai învolburată istorie a sa: sistemele hidroenergetice și de navigație de la Porțile de Fier I și II, cele de la Turnu Măgurele — Nicopole sau de la Călărași — Silistra și cu deosebire Canalul nostru transdobrogean care i-a smuls o parte din trup pentru a-l face să ajungă la mare mai repede cu... 400 km. Sînt semne care confirmă vocația constructivă a poporului român și, totodată, vocația internațională a fluviului.

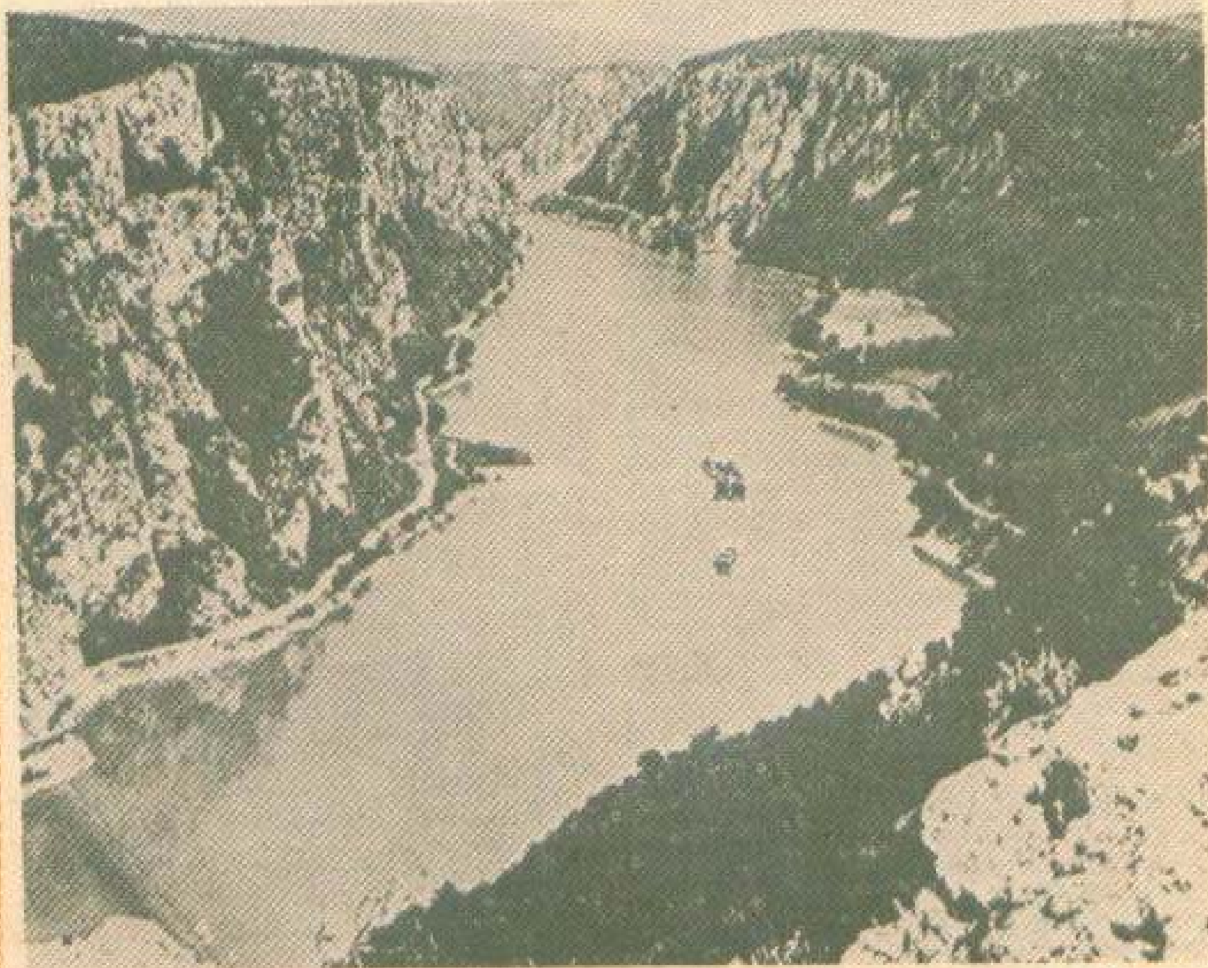
Întorcîndu-ne în istoria Dunării, observăm că ea a fost — la Vindobona — granița dintre Europa romană și Europa „barbară". În evul mediu pe malurile sale s-a născut Cîntecul Nibelungilor, epopeea germanilor acelor vremuri, care anunța formarea sentimentului național.*) Dar cîte alte mărturii ale „participării" Dunării la viața și evoluția continentului nu găsim, scotocind în istoria lor zbuciumată!?

După toate aceste „peregrinări sinuoase" — în spațiu și timp — Dunărea ajunge în „jungla acvatică presărată cu insule", cum numește delta profesorul Friedrich Heer din Viena. Aici, în deltă, totul se sfîrșește pentru ca dincolo, la izvoare, totul să reînceapă...

Dunărea rămîne eternă.

CONSTANTIN CHIFANE-DRĂGUȘANI ■

*) *La Ulm, Descartes năștea „marele vis al rațiunii" care avea să marcheze puternic întreaga gîndire universală.*

PSIHOTRONICA - ȘTIINȚĂ LA GRANIȚA VIITORULUI

Fotografie de
CODRUȚA DRĂGOESCU

— Stimate dr. Eugen Celan, de curînd ați publicat la Editura Științifică și Enciclopedică o carte interesantă și incitantă, „Materia vie și radiațiile" în care ați abordat unele preocupări românești și străine de cercetare psihotronică. Vă propunem, în continuarea celor prezentate în lucrarea dumneavoastră, să lămurim unele aspecte ale metodologiilor și strategiilor de investigare proprii psihotronicii.

— Ca știință de frontieră, al cărui statut a fost oficializat în anul 1973 în cadrul primului său congres internațional desfășurat la Praga, psihotronica continuă să fie supusă unor vii dezbateri, nu rareori contradictorii. Această situație se datorește pe de o parte interferenței unor deosebit de numeroase discipline ce fac joncțiune la nivelul acestei discipline, iar pe de altă parte paletei de fenomene, unele cu caracter aparent exotic și insolit pe care le studiază. Acest din urmă fapt, coroborat cu problematica deosebit de dificilă a deselor inadecvări ale metodologiilor și strategiilor de investigare a unor fenomene biologice cu care știința nu a fost confruntată pînă acum decît tangențial, creează un cadru deosebit de anevoios cercetării psihotronice. Nu trebuie subestimat nici secretul care planează în foarte multe compartimente ale cercetării psihotronice, în special în acele direcții de investigare care au tangență directă cu aspectele marțiale.

În acest context, metodologiile de bază la care cercetarea psihotronică face apel țin în special de biofizică și în particular de marele său capitol al interacțiunilor radiative ale materiei vii, al emisiunilor radiative ale structurilor biologic constituite, atît în procesul interrelațiilor lor reciproce cît și al relațiilor cu materia nevie. Aceasta presupune din partea psihotronicii abordarea și obiectivarea mecanismelor energo-informaționale dezvoltate în continuumul spațio-temporal, în care reacțiile lanțurilor receptoare-decizionale-efectoare de tip clasic ale organismelor biologice par deseori a aparține unor relații de tip fuzzi. Aceste acțiuni sînt investigate atît în planurile materiei structurate prebiotic, cît și în cel al biologicului la nivel molecular, biosic, noesic, enisic, pentru a puncta aici una din contribuțiile fundamentale ale teoriei biostructurii regretatului acad. Eugen Macovski.

— Actuala tehnologie permite evidențierea fenomenelor, măsurarea lor?

— Investigarea unor fenomene biologice cu substrat biofizic într-un atît de vast areal este îngreunată de faptul că psihotronica este confruntată cu necesitatea decelării unor mecanisme de transport informațional în care substratul purtător de semnale nu este întotdeauna cunoscut. În plus, valorile semnalelor debitate de organisme sînt deseori sub pragul de sensibilitate a aparaturii de investigație. Unele exemple pot fi edificatoare. Hipnoza, cu toate că este utilizată curent în practica medicală, dar ale cărei aplicații depășesc cu mult acest cadru, face parte ca domeniu de investigație și din psihotronică. Deși o parte a mecanismelor sale de producere sînt cunoscute, totuși atunci cînd este vorba de inducerea stărilor de hipnoză la distanță se cunosc încă foarte puține lucruri. Aceasta nu împiedică însă ca utilizarea hipnozei să acopere domenii ca antrenamentul trupelor de desant militar sau transferul de informații la distanță la nivelul structurilor sistemului nervos central de la om la animale sau interacțiunile la distanță între organismele biologice animale și vegetale.

— Prin ce s-a făcut remarcată școala românească de psihotronică?

— În materie de aplicații bio-medicale, școala românească are tradiții solide. Să reținem doar numele prof. P. Brînzei și a dr. Mirahorian. Cercetări legate de transferul informațiilor la distanță în sistemele om-

plantă, efectuate la noi în ultimii ani, amintesc aici lucrările efectuate împreună cu M. Godeanu și M. Anton, au adus în primul plan aspecte total inedite, cu aplicativitate practică. Un domeniu în care contribuția cercetărilor românești de psihotronică aplicată are valoroase rezultate este cel al investigării fenomenelor radiestezice. Printre fondatorii școlii românești de radiestezie trebuie amintit aici prof. D. Voinov, ale cărui lucrări prezentate la Academia Română în anii '40 au adus contribuții la utilizarea metodei în stabilirea compatibilității medicamentelor și remediilor homeopate, cît și ca proceduri de stabilire a diagnosticului. Un program de utilizare a metodelor de predicție a seismelor a fost coordonat de C.N.S.T., un aport deosebit aducîndu-și ing. D.Z. Kosnos. Cercetări legate de aplicațiile medicale ale metodei au fost efectuate de dr. N. Constantinescu.

O amplă investigație a prospectării radiestezice în biodetecție și biolocație a fost efectuată de ing. Constantin Cojocaru, cpt. Rg. I Mihai Păduraru, comandant Claudian Dumitriu, maior dr. Grigore Nicolae și subsemnatul. Investigarea metodelor de biolocație terestră și marină a fost urmată de brevetarea unor procedee și dispozitive de generare artificială a semnalelor radiestezice ca și a unor generatoare direcționale, capabile să anihileze sursele naturale de semnale radiestezice. Prospectări efectuate în platoul maritim au arătat posibilitatea utilizării metodei în depistarea zăcămintelor petroliere.

Un alt capitol abordat de cercetătorii români este acela al generării așa-zisei energii de forme. Investigații în acest domeniu aparțin ing. Gabriel Constantinescu și ing. Alexandru Timoșenco. O reușită practică aparține dr. Marioara Godeanu, care în cadrul unui program susținut de C.N.Ș.T. a realizat și este pe cale de multiplicare o seră construită pe mai multe paliere, în care utilizarea efectului de piramidă este concretizată în sporurile deosebite ale producției de biomasă ce se obțin. În această ordine de idei, trebuie să amintim aici investigațiile teoretice, bazate pe un complex aparat matematic, datorate unui alt român, Matyla Ghica. Este cazul să amintim contribuțiile recente datorate unor cercetători cu vechi state de funcțiune, cît și a altora din generația de mijloc: contribuția fundamentală a prof. Mihai Drăgănescu cu monumentalele sale lucrări „Profunzimile lumii materiale" și „Ortofizica", ale prof. V. Săhleanu, atît în investigarea teoretică cît și cea practică a fenomenelor psihotronice, ale dr. Dumitru Constantin prin a sa „Inteligența materiei", ale dr. J. Micloș, ing. Adrian Pătruț, biofizician Florin Grigoraș. Lucrările prof. S. Comoroșan privind binecunoscutul fenomen ce-i poartă numele, ca și lucrările prof. Gh. Cartianu, dr. Vlad Valențiu și dr. C. Neacșu se înscriu în aceeași ordine de preocupări.

— Unele fenomene biologice au făcut obiectul de studiu al psihotronicii încă din secolul trecut. O dată cu progresele făcute în știință și-au găsit rezolvarea teoretică și practică?

— Să amintim fenomenul anteroproiecției oculare. S-a dovedit că ochiul are capacitatea nu numai de a recepționa imaginile vizuale, ci și de a le anteroproiecta. Această proprietate este utilizată — grație cercetărilor dr. Krohalev — în obiectivarea halucinațiilor vizuale ale psihonevroticilor prin captarea imaginilor halucinatorii anteroproiectate în timpul acceselor clinice pe film fotografic. Unul din cele mai intrigante fenomene, care a fost supus unor dezbateri deosebit de aprinse, îl constituie așa-numita radiație mitogenetică, descoperită de A. Gurvici în anul 1923. Aceasta constă dintr-o emisiune în domeniu U.V. a celulelor în diviziune, capabilă să inducă multiplicarea altor celule. O particularitate a emisiunii mitogenetice a drojdiei de bere o constituie faptul că aceasta distruge electiv celulele neoplazice, fără a afecta celulele normale aflate în procesul de diviziune celulară sau în repaos mitogenetic. Lucrări efectuate încă în anul 1934 de către Proti au demonstrat posibilele aplicații în clinica oncologică a acestui fenomen. Împreună cu dr. Dragoș Grădinaru și dr. fiz. Boris Celan am studiat această emisiune, ajungînd la concluzia substratului biologic al acestei radiații electromagnetice în domeniul U.V. Rezultatele cercetărilor noastre au făcut obiectul unei comunicări prezentate la lucrările primei Conferințe internaționale de Biofotonică, ce s-au desfășurat la Wroclaw în luna ianuarie 1986. În economia fiziologiei și fiziopatologiei organismelor biologice, transmisia bioinformațiilor atît intracelular cît și intercelular, pe canalul unei purtătoare în domeniul U.V. joacă un rol deosebit de important. Prin lucrările acad. V. Kaznaceev, s-a demonstrat că inducerea unei alterații celulare de tip citopatic poate avea loc nu numai ca urmare a acțiunii agresionale directe a unei noxe asupra celulei, ci și pe o cale mediată și anume printr-o radiație emisă în U.V. de către celule bolnave și care conține codificat un mesaj biologic ce induce alterații similare în celulele sănătoase adiacente celor agresionate direct. Cercetările noastre, efectuate în această direcție împreună cu dr. C. Știrbu, dr. N. Manolescu și dr. D. Grădinaru, care constituie o primă confirmare internațională a lucrărilor lui Kaznaceev, au fost comunicate la cea de a V-a Conferință a Asociației Internaționale de cercetări psihotronice, Bratislava 1983.

— Din cele afirmate de dumneavoastră reiese că aceste observații pot avea efecte practice deosebite în terapeutică.

— Rolul jucat de către radiațiile mitogenetice debitate în așa-numita bandă B a

spectrului U.V. în timpul proceselor de diviziune celulară normală și patologică, pare a fi fundamental atunci cînd se abordează vasta problematică a oncogenezei. Nu este exclus ca tocmai aici să subziste cheia care controlează procesele neoformative. Cercetări efectuate în laboratorul de biofotonică al Academiei Bulgare de către dr. Yanbastiev sînt deosebit de semnificative, indicînd clar faptul existenței posibilității controlului proceselor neoformative pe calea dirijării emisiunilor biologice de această natură.

— Un capitol important al psihotronicii este electronografia. Aici cercetările românești au fost nu de puține ori de primă mărime.

— În intenția de a sistematiza achizițiile psihotronicii, cît și de a releva contribuția școlii românești în acest domeniu, am publicat în cursul anului trecut lucrarea „Materia vie și radiațiile". Pe parcursul a 20 de capitole sînt expuse atît aspectele teoretice ale problematicii psihotronicii, cît și aplicativitățile practice derivate din acestea. Aș sublinia în special capitolul privind Electronografia ca metodă de investigație electrografică de concepție românească. Avînd însemnate avantaje față de alte metode electrografice, cunoscute sub denumirea generică de metode Kirlian, electronografia — la fundamentarea căreia alături de ing. C. Cojocaru, ing. V. Soltuz, dr. I. Dumitrescu, dr. N. Constantinescu, dr. fiz. B. Celan ne-am adus modesta noastră contribuție — nu și-a spus încă ultimul cuvînt.

OPREA GEORGESCU ■

1	2	3	4 A	5	6 U	■	8 A	9 L	10 X	11 A
2 O	P	A	R	I	R	I	■	A	U	R
3			A		■	M	O	A	R	A
4	■	I	C	■	A	P	A	■	E	B
5 I	M	N	■	C	A	R	D	A	T	■
6 C	A	■	T	R	A	I	A	N	■	
■	T	O	N	E	■	M	■	I	O	C
8 C	A	M	■	P	L	A	T	■	U	E
9 A	S	I	N	■	B	R	A	D	■	
10 N	A	I	U	I	■	I	N	D	I	A
11 T	R	I	C	O	U	■	C	R	E	T

TESĂTURI DE MĂTASE

ORIZONTAL: 1) Fir de mătase pentru bătătură, alcătuit din mai multe fire răsucite la un loc, care, prin prelucrare, au căpătat aspect de fulgi — Culoarea obișnuită a gogoșilor de mătase. **2)** Operație de întindere a fibrelor de mătase sintetică (pl.) — În antichitate, grecii și romanii foloseau mătasea naturală, pe care o cumpărau însă plătind-o cu greutatea ei în acest metal prețios. **3)** A ciocăni — Instalație pentru măcinarea cerealelor, care utiliza odinioară țesături de sită executate din mătase naturală. **4)** Pană de despicat lemne — Lichid respins de țesăturile de mătase finisate hidrofug — Eugen Banu. **5)** Cîntec solemn — Prelucrare a gogoșilor de mătase defecte pentru obținerea firelor groase. **6)** Simbolul calciului — Bădița dintr-un cunoscut plugușor de Anul Nou, încălecat pe al său cal, „cu frîul de mătase". **7)** Pentru anul 1993 s-a elaborat programul de creștere notabilă a producției de gogoși de mătase la 37 000 de asemenea unități de măsură — Nimic. **8)** Aproximativ — Neted — În duet! **9)** Animal de poveri și de tracțiune—Mătasea de..., altă denumire a mătreței-de-arbori, desemnînd o specie de lichen (nom.). **10)** A aspira — Stat în Asia, care alături de China, Japonia, U.R.S.S. și Coreea contribuie la obținerea producției de 98% din producția mondială de mătase naturală. **11)** Produs de mătase naturală, utilizat pentru lenjerie și eșarfe — Aspectul țesăturii de mătase, cunoscută sub denumirea de crep.

VERTICAL: 1) Sistem clasic de caracterizare a firelor de mătase după lungimea lor, în care finețea firelor reprezintă unități de lungime cuprinse în unitatea de greutate — Muchie. **2)** Produs din mătase naturală format din mai multe fire crude și cu diferite grade de torsiune, în funcție de necesități — Care produce mătase. **3)** Plantă arborescentă originară din Africa, furnizoare de frunze pentru hrana uneia din speciile viermilor de mătase — Viermi de mătase. **4)** Sprijin la vie — Teofil Neacșu — Pom fructifer. **5)** Destinația unor costume din țesături de mătase finisate hidrofug — Țesătură subțire din fire de mătase — Prinse în cioc! **6)** În șură! — Amalgamați, în vechea chimie — Lucian Blaga. **7)** Operații de înfrumusețare a mătăsii naturale cu anumiți coloranți. **8)** Localitate în Japonia — Mașină de luptă. **9)** Orășel în Austria — Măsuri de timp — Republica Democrată Germană (siglă). **10)** Fir gros de mătase naturală, obținut prin macerarea specială a unor gogoși — Viermele de mătase în faza incipientă — Piesă din portul popular, cusută adesea cu ață de mătase. **11)** Popor antic care a cunoscut sericicultura de la greci — Mătase..., sortiment de mătase artificială.

Dicționar: AAA, OADA, LAA, DDR.

IONEL ȘERBAN ■ — **Bîrlad**

Bărci de pescari în golful San-Juan Baptista, exact pe locul unde își ținea caiacul său șubred eroul lui Daniel Defoe.

PE INSULA LUI ROBINSON CRUSOE

Robinson Crusoe i-a făcut să viseze pe milioane de adolescenți din întreaga lume. Părintele lui literar, Daniel Defoe, n-a inventat în întregime povestea marinarului naufragiat pe o insulă nelocuită; multe din peripețiile atribuite lui Robinson i s-au întîmplat de-adevăratelea contramaistrului Alexander Selkirk. Într-adevăr, Robinson-Selkirk a trăit mai bine de 4 ani pe o insulă pierdută în imensitatea Oceanului Pacific, avînd cu sine doar o busolă, o pușcă și o Biblie. Salvat de corsarii englezi, el s-a întors în patrie și s-a căsătorit. Dar anii de singurătate petrecuți pe insulă n-au rămas fără urmări: fostul contramaistru apărea în lume îmbrăcat în piele de capră, iar izolarea a devenit pentru el dacă nu o manie în orice caz o pasiune puternică. În cele din urmă, el s-a reîntors pe mare. Selkirk a murit navigînd pe întinderile oceanelor, fără să-l întîlnească pe Vineri al său, pe „sălbaticul cel bun" imaginat de Daniel Defoe. Însă locuitorii de pe insula unde Selkirk a locuit mai bine de patru ani se referă la Vineri ca la un strămoș. Iată de ce, făcînd nu de mult o călătorie pe acele locuri, un reporter de la revista pariziană „Grand Reportage" îi numește pe locuitorii de azi ai insulei „urmașii lui Vineri". Redăm în cele ce urmează fragmente din reportajul publicat de revista amintită.

Totul a început nu cu mult timp în urmă, în Santiago de Chile. Uitîndu-mă pe o hartă a regiunii, mi-a atras atenția un punct negru pe fondul bleu al Oceanului Pacific, destul de departe de portul chilian Valparaiso, lîngă care abia se putea desluși denumirea: „Insula Robinson Crusoe". În memorie mi-a revenit o carte micuță, cu scoarțe aurii, pe care o citisem în copilărie. Și pe loc m-a cuprins dorința de a vedea totul cu propriii mei ochi. Fiindcă era într-adevăr vorba de o insulă istorică, ce-și datora celebritatea faimosului singuratic, scăpat dintr-un naufragiu. Și iată că după un zbor de două ore, micul avion cu care călătoream spre insulă a început să coboare, și în fața ochilor noștri a apărut deodată o piclă dogoritoare. Avionul a aterizat pe o fîșie de teren plan care abia se distingea, situată la nivelul stîncilor abrupte ale litoralului.

În fața noastră se întindea insula lui Robinson Crusoe, lungă de 23 de kilometri și lată de 6 kilometri. O liniște cutremurătoare, străpunsă doar de fîlfîitul aripilor gugustiucilor. Ne deplasăm cu barca spre localitatea San-Juan Baptista. E o așezare mititică, în care trăiesc pescuitori de languste. Pentru a ajunge pînă la ea pe cărările de pe stînci ți-ar trebui o zi întreagă. Drumul pe mare este incomparabil

mai plăcut. Apa este așa de limpede, incit se văd peștii și plantele acvatice la o adincime de citeva zeci de metri. Deodată, la poalele unei ingrămădiri de stinci scăldate in ocean, se aude un strigăt răgușit, aproape un urlet.

— Un lup, ne spune pescarul, arătind spre o formă imensă, lucitoare, ce se zbenguia nu departe, in apă. Este una din cele mai rare foci atlantice, poreclită „lupul cu două mustăți".

Pe stinci pasc capre, care par de jos pete albe nemișcate. Sint urmașele acelor capre descrise de Daniel Defoe, pe care le vina cu 300 de ani in urmă Robinson Crusoe. Din păcate, și ele sint pe cale de dispariție. După un ceas de mers cu barca, ajungem la San-Juan Baptista. Cindva fără oameni, insula este in prezent locuită. Dăm peste un sat făcut parcă după canoanele westernului: barăci de scinduri, inconjurate de verande, străzi largi pe care călăreții aleargă la trap. Lingă un dig, in care se văd mai multe coșuri cu languste, este ancorată o goeletă pe care flutură steagul american.

Ora patru după amiază. Poposim la casa familiei Greene, venită din Anglia și instalată pe insulă la inceputul secolului. Pină ne aranjăm lucrurile, gazda pregătește un prinz ușor: două languste imense cu maioneză. „La noi trebuie să plătești ca să nu ai la masă languste", observă stăpinul casei, pe care il cheamă Robinson. Și parcă intr-adevăr ar fi dublura „adevăratului" Robinson, pe care ar dori să-l intilnească aici rarii turiști care poposesc din cind in cind in insulă: imbrăcat in blănuri de capră, pe cap cu o căciulă originală, impletită din frunze de palmier, cu o pipă ieșindu-i din barba-i deasă.

La platoul muntos unde se ducea adesea Robinson

Robinson Crusoe. Desen de Victor Feodorov.

Crusoe in timpul indelungatei lui sihăstrii poți ajunge atit pe mare, cit și pe uscat. Astăzi platoul este din nou uitat. „Am bătut in pămint un stilp de lemn pe locul unde m-a aruncat marea și am crestat cu cuțitul, cu litere mari, inscripția: «Aici am atins țărmul la 30 septembrie 1659», pe care am fixat-o in cruce pe stilp — povestește naufragiatul Robinson. Pe laturile acestui stilp făceam in fiecare zi o crestătură cu cuțitul. In felul acesta mi-am alcătuit un calendar". După cum scrie Daniel Defoe, Crusoe a petrecut pe insula sa 28 de ani, 2 luni și 19 zile. I-au trebuit lui Robinson zile numeroase și multă trudă pentru a săpa in munte o peșteră, devenită locuința lui. In micul golf San-Juan Baptista și-a adăpostit cu grijă caiacul. Astăzi această pirogă ingustă a fost inlocuită de ambarcațiuni pescărești. Dar amintirea lui Robinson este vie. I-o păstrează urmașii lui Vineri. De fapt, marinarul scoțian care i-a slujit scriitorului ca prototip al lui Robinson Crusoe a trăit pe insulă patru ani și patru luni, și fără Vineri, in deplină singurătate.

CU APROAPE 3 SECOLE IN URMĂ

Contramaistrul Alexander Selkirk nu a fost, in realitate, o victimă a unui naufragiu. După ce s-a certat cu căpitanul galerei „Sank Pour", a cerut el insuși să fie debarcat in prima insulă intilnită in cale. Acestea se petreceau in zona arhipelagului ce purta pe atunci numele navigatorului spaniol Juan Fer-

nandez, care îl descoperise în 1574. Şi astfel, la 7 februarie 1704, A. Selkirk s-a instalat de bunăvoie pe cea mai importantă insulă a arhipelagului. Totuşi, imediat ce luntrea care îl adusese de pe corabie a început să se depărteze de ţărm, Selkirk şi-a pierdut curajul şi i-a implorat pe marinari să-l ia cu ei îndărăt la bord. Prea tîrziu! Căpitanul Strudlind a fost de neînduplecat: ca pedeapsă pentru manifestările de irascibilitate, contramaistrul trebuia părăsit pe o insulă pustie. Din milă, i s-a lăsat o flintă, un funt de praf de puşcă, puţin tutun, cîteva instrumente de navigat şi o Biblie. Aşa a început adevărata istorie care l-a inspirat pe Daniel Defoe. Potrivit legendei, el l-ar fi întîlnit pe Selkirk într-o berărie londoneză şi a avut cu el „un schimb de amintiri". După cît se pare, Selkirk era meşter la povestit. În orice caz, Sir Richard Steele scria în 1713 în revista „Englishman": „E foarte interesant să-l asculţi, gîndeşte cu acuitate şi descrie foarte viu starea lui sufletească în diferite etape ale îndelungatei lui singurătăţi".

Am văzut peştera în care Selkirk-Robinson a locuit cu aproape trei secole în urmă. În jurnalul său, Robinson scria (prin pana lui Daniel Defoe): „17 noiembrie. Astăzi am început să sap adîncitura în stîncă pentru a-mi face un adăpost. 20 decembrie. Mi-am adus toate lucrurile şi le-am aranjat pe fiecare la locul său. Am săpat cîteva policioare pentru provizii: a ieşit un fel de bufet". Locul însuşi produce o impresie de neuitat. În spatele peşterii, care este de fapt o adîncitură de un metru pe trei sau patru, se înalţă munţi acoperiţi cu păduri, ale căror piscuri se pierd în nori. Pe ţărm, unde aleargă sprinţar vîntul oceanic, foşnesc melancolic cîţiva plopi. În depărtare — cai sălbatici care pigulesc din cînd în cînd tufele de scaieţi, uitîndu-se curioşi, dar fără să se sperie, la noii veniţi. Iar drept în faţa noastră, dincolo de îngrămădirea de stînci de origine vulcanică, se întinde dezolant şi pustiu Oceanul Pacific, accentuînd sentimentul apăsător de singurătate...

— Nimeni nu vine aici — ne spune un pescar. O singură dată pe an avem vizitatori, de ziua „Fecioarei singurătăţii". Pescarul ne arată o troiţă mică, împodobită cu flori ofilite. Exact în acel loc, Robinson Crusoe, cu pielea înnegrită de soare şi de vînt, desculţ şi cu picioarele pline de noroi uscat, a aşteptat luni şi ani de zile să se ivească din imensitatea oceanului o pînză de corabie. Un loc încă şi mai simbolic, pe care locuitorii insulei îl numesc „observator", se află în partea cealaltă a insulei. Un băiat isteţ, Manuel, ne conduce într-acolo pe o costişă acoperită cu o vegetaţie luxuriantă. Drumul ne ia cîteva ceasuri. De la înălţimea de 500 de metri, aproape la nivelul norilor, exact de la curbura lanţului muntos, se văd bine ambele extremităţi ale insulei. Aici, aşezat într-un „fotoliu" de piatră, la umbra legendarei sale umbrele de palmier, Robinson scruta atent orizontul în direcţiile răsăriteană şi apuseană. Pustiu şi sălbatic loc!

În 1868, membrii echipajului vasului englezesc „Topaz" au instalat pe insulă o placă de bronz pe care o poţi depista şi astăzi printre ferigile înalte. „În amintirea lui Alexander Selkirk, născut în Largo, comitatul Fife, Scoţia, care a coborît pe ţărm de la bordul vasului «Sank Pour» cu un deplasament de 96 de tone şi cu 16 tunuri la bord şi care a fost salvat de vasul de corsari «Duke» la 12 februarie 1709" — glăsuieşte inscripţia, singura confirmare oficială a istoriei lui Selkirk.

VA SCĂPA OARE TEAFĂR „RAIUL"?

Locuitorii insulei, reprezentînd abia a doua sau a treia generaţie de colonişti, îl cinstesc pe celebrul înaintaş în felul lor. Pe mulţi, printre care şi pe gazda noastră, îi cheamă Robinson, pe alţii — Daniel. Am întîlnit chiar şi numele de... Vineri.

— Robinson este mîndria noastră locală, ne spune primarul, dar mai avem încă un lucru demn de a fi văzut: „Dresden". Crucişătorul german cu acest nume a fost scufundat în 1915 în golful Camberland pentru a nu fi capturat de flota engleză. El se află şi acum în acelaşi loc, la 50 de metri adîncime. Desigur, istoria insulei nu e prea bogată în evenimente. De aceea nu-i de mirare că locuitorii de aici arată cu mîndrie unele obiecte de pe corabia scufundată, aduse pe uscat de valuri sau prinse în plasele pescarilor. Obuze acoperite de rugină, cioburi de veselă, fragmente de colaci de salvare se pot vedea puse la loc de cinste în casele „urmaşilor lui Vineri". Voind să-mi facă plăcere, patronul hotelului, pe care-l cheamă... Robinson, ţine morţiş să-mi dăruiască o piesă dintr-o

Părintele literar al lui Robinson Crusoe, scriitorul englez Daniel Defoe.

torpilă ce aparţinuse cuirasatului. Piesa cîntăreşte... 30 de kilograme. „Un mic suvenir din insula noastră" — insistă el cu amabilitate. Prefer totuşi să iau cu mine ceva mai puţin greu şi mai puţin voluminos, de pildă, amintirea unei plimbări călare făcute împreună cu tînărul Daniel Paredes. Datorită naturii generoase, vegetaţiei luxuriante, insula este o adevărată grădină a raiului. Oare aceste spice grele să fi crescut din cele cîteva boabe pe care Crusoe le-a găsit întîmplător în sacul lui şi le-a cultivat cu multă trudă şi sîrguinţă? Apele care înconjoară insula colcăie de languste; acestea constituie principala sursă de venituri a Robinsonilor contemporani.

Împreună cu acelaşi Daniel, într-o barcă ce se apleca periculos într-o parte, am pescuit într-un coş o mulţime de languste. „În preajma revelionului se vînd bine — îmi spune Daniel —, obţinem pînă la o mie de pesos pe kilogram. Însă în restul timpului devenul este cu mult mai mic". La întoarcere, Daniel nu se poate abţine să nu-mi arate „luvariul" — locul unde se cresc „lupii de mare" (focile despre care am mai amintit). „Mai demult, în această parte a insulei erau atîtea foci încît era nevoie să le împingi cu vîsla ca să poţi s-ajungi la mal. Astăzi însă au mai rămas foarte puţine, imensa lor majoritate au fost vînate" — mă informează băiatul, care poartă — aţi remarcat, fireşte — numele mic al celui ce-a scris povestea lui Robinson Crusoe. Barca trece pe lîngă stînca pe care se odihnesc familii întregi de „lupi de mare". Apariţia omului nu-i tulbură cu nimic. Un mascul bătrîn, paznicul turmei, mugeşte în semn de salut. Un altul, tînăr, atinge cu botul marginea bărcii; mîngîierea mea îi face o mare plăcere.

Este o adevărată minune că acest loc n-a fost încă atins de civilizaţia contemporană, cum s-a întîmplat, de exemplu, cu Insulele Galapagos, care au devenit victime ale celebrităţii lor. De jur împrejur, acelaşi paradis care s-a deschis şi în faţa ochilor lui Robinson Crusoe — Alexander Selkirk: „Mă gîndeam cu o tainică mulţumire că totul era al meu, că eu eram domnul şi stăpînul acestui pămînt... Se aflau aici cu duiumul cocotieri, portocali şi lămîi, precum şi alte plante, din care nu mai văzusem niciodată pînă atunci; este cu totul posibil ca, aflîndu-le însuşirile, să pot să le folosesc". Într-adevăr, Robinson putea să nu cunoască denumirile multor plante şi animale întîlnite pe insulă, pentru bunul motiv că aceste specii erau „aborigene", nefiind la acea dată cunoscute nici în Europa, nici în Lumea Nouă.

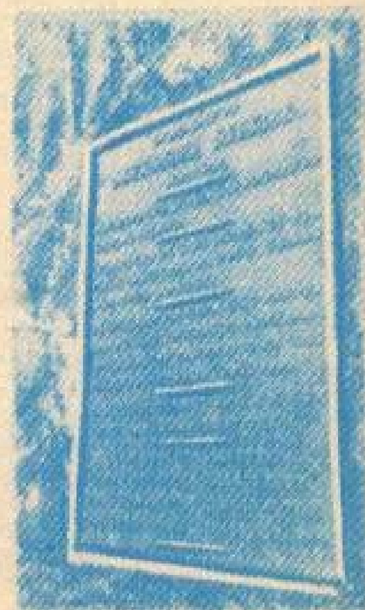
Locuitorii de astăzi ai insulei Robinson Crusoe, purtînd în mîini ca pe nişte trofee, langustele — sursa lor capitală de existenţă.

CÎND SOSEŞTE „CEL MAI APRIG DUŞMAN AL NATURII"

În insulă se găsesc mai bine de o sută de specii de plante, inclusiv vestitul palmier chonta, ferigi şi flori tropicale unice în lume. Adevăratul „păzitor" al acestei bogăţii naturale este necunoaşterea existenţei ei. Fiindcă duşmanul cel mai aprig al naturii a devenit omul. În perioada dintre cele două războaie mondiale un individ originar din Germania a iniţiat o exploatare barbară a lemnului de santal, fapt care a dus la distrugerea aproape totală a acestei specii de arbore dătător de miresme, pe care astăzi îl mai poţi întîlni doar pe unele vîrfuri de munte, la circa 1 000 de metri altitudine. Cu cîţiva ani în urmă, unul din locuitorii insulei, întorcîndu-se dintr-o călătorie făcută pe continent, a adus cu el o pereche de iepuri de casă. Progenitura acestora a atins proporţii colosale, astfel încît în momentul de faţă iepurimea ameninţă existenţa unui şir întreg de alte specii de animale.

Îşi trăieşte oare insula ultimii ani în ipostaza de „rai"? Domnul Charpentier, originar din Franţa, care vinde rarilor vizitatori ai insulei un fel de bibelouri făcute din mărgean negru,

Placa memorială instalată în insulă în amintirea lui A. Selkirk, prototipul lui Robinson Crusoe.

este foarte bucuros să vadă în prăvălia lui „piraterească" un compatriot, care, după părerea sa, ar putea favoriza începutul unei „ere turistice", la care el visează tot timpul. „Aici nu-i niciodată nimeni — se plînge el, îmbiindu-mă să cumpăr un baston cu un mîner făcut dintr-o copită de capră sălbatică. Dar totul trebuie să se schimbe, nu-i așa?"

Niciodată nimeni? Dar aceasta și este cea mai mare bogăție a insulei pierdute în timp și spațiu. O comoară neprețuită, pe care n-au putut-o lua și duce cu ei pirații și alți tîlhari ai mării de-a lungul vremurilor. Comori cu care se delecta însuși Robinson Crusoe pînă în ziua în care a apărut „sălbaticul cel bun", căruia a început să-i explice, pierzînd prin aceasta cheile raiului: „Înainte de toate, i-am spus că numele lui va fi Vineri, întrucît în această zi a săptămînii i-am salvat viața. Pe urmă l-am învățat să pronunțe cuvîntul «stăpîn» dîndu-i să înțeleagă că acesta era numele meu".

Micul avion aleargă pe suprafața înclinată a pistei de zbor cu toată puterea celor două motoare ale sale. Prin luminator văd iepuri speriați sărind peste ciulini. La capătul pistei avionul parcă se prăbușește într-o groapă de văzduh, dar treptat se redresează și începe să capete înălțime.

Prezentare și traducere de

ION D. GOIA ■

EROICĂ

ORIZONTAL: 1) Autoarea volumului de versuri „Eroii verii" (Smaranda) — Entuziasm. **2)** Creatorul sculpturii „Eroii de la Sofronea", aflată în colecția Muzeului militar central (Ion) — Maior român (1837—1877), erou al Războiului de Independență din 1877. **3)** A scoate în evidență — Autorul lucrării „Legendele Olimpului" care într-unul din volumele sale tratează despre „Eroi" (Alexandru). **4)** Nicolae Frunzescu — Localitate în Somalia — Meu! **5)** Erou — Mîl. **6)** Lanț nesfîrșit! — Indicator de direcție — Personaj mitic care a fost înghițit de o balenă din pîntecele căreia a ieșit teafăr după trei zile. **7)** Faptă eroică — A compus un „Diptic eroic pentru orchestră simfonică" (Adrian). **8)** Compozitor militar, autorul piesei corale „Brav ca șoimii" (Stelian) — Autorul unui „Poem eroic '77" pentru bariton și orchestră, pe versurile lui Tiberiu Utan (Aurel) — Munte! **9)** Orășel în Japonia — A-și uni forțele — General american (1807—1870), comandantul suprem al armatei sudiste în Războiul civil din S.U.A. **10)** Precum Andreea Bogdan din filmul serial de televiziune „Eroii nu au vîrstă" — Capriciu. **11)** „...eroului", poezie inclusă de Gheorghe Tomozei în volumul „Efigii" (neart., pl.) — Fosta denumire a U.T.C. în perioada 1949—1965. **12)** Slăvesc în cînt și vers eroii și faptele lor — Din creația acestui compozitor, amintim piesa vocală „Blănița-albă cel viteaz" (Marțian).

VERTICAL: 1) „Eroina de pe...", piesă în care Nicolae Tăutu o evocă pe Ecaterina Teodoroiu — Compozitor român (1875—1965), care a creat un „Imn eroic" și un „Marș eroic". **2)** Alt compozitor român, din creația căruia amintim marșul „Eroii" și corul „Vitează ești armată" (Dumitru) — „Cui îi bate..." este titlul unor „Povestiri eroice" de Teodor Tanco (pl.). **3)** Neted — Eroul necunoscut. **4)** „Luceafărul poeziei românești" (1850—1889), după a cărui „Scrisoare a III-a" a compus Nicolae Bretan opera „Eroii de la Rovine" — Cap în Antarctica. **5)** Începutul secolului! — Act de eroism — Măiestrie (pl.). **6)** „Club Sportiv Muncitoresc" (abr. uz.) — Margini de ziar! — Picior de munte. **7)** Căzut în luptă — Distinși prin vitejie și curaj — Radu Nanu. **8)** Din lirica acestui poet contemporan desprindem un „Poem eroic '77" (Tiberiu) — Lipsă de interes. **9)** Erou utecist (1914—1933) ucis de jandarmi în timpul luptelor de la Atelierele C.F.R. „Grivița" din București. **10)** A scris nuvela „Eroii zilelor noastre", inclusă în volumul „Viitorul al doilea" (Corneliu) — Lipsiți de tărie — Încununau odinioară eroii (sing.). **11)** Leat — Realizări sculpturale închinate eroilor. **12)** Poet român contemporan care a debutat cu volumul „Bărbații acestui pămînt" (Damian) — Necunoscută pentru eroi.

Dicționar: SAO, IOXA, LEE, LIS, ANN.

GEORGE MARINĂ ■ — Sibiu

– Cred că o să-l prind gata congelat.

– Vine, vine primăvara...
– Ce cînţi tu acolo mă, nu ţi-e bine?

– Am uitat chibriturile.

Desene de V. OLAC

Realizarea Almanahului revistelor Flacăra şi Rebus a fost asigurată de:

ION D. GOIA
ALEXANDRU PĂSĂRIN | **— redactori responsabili**

Prezentarea artistică, foto şi tehnoredactare: Paul Agarici, Aurel Ştefan Alexandrescu, Lucian Teodorescu şi Mihai Zgubea

Corectura: Viorica Puică şi Letiţia Capră

Coperta a IV-a: ceramică de Horezu

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii", sub comanda nr. 60391

București, România

Lei: 30

